2.

ALEXANDRI APHRODISIENSIS PERIPATETICI DOCTISSIMI,

In Aristotelis Opusculum de Sensibus atque de his quæ cadunt in sensum, vel de Sensuum instrumentis, Commentarium de Græco accuratissimè conuersum,

LVCILLO PHILALTHÆO INTERPRETE.

MICHAELIS EPHESII SCOLIA IN ARISTOTELIS LIBROS ALIQVOT, NEMPE:

De Iuuentute, Senectute, vita & morte,
De Longitudine ac breuitate vitæ,
De Diuinatione per somnum.

VENETIIS,
APVD HÆREDEM HIERONYMI SCOTI,
M D LXXIII.

OPVSCVLVM ARISTOTELIS DE SENSIBVS ATQVE DE HIS QVAE CADVNT IN SENSVM,

Vel de sensuum instrumentis, & Alexandri Commentarium non antea è Græco in Latinum conuersum.

LVCILLVS PHILALTHÆVS VERTEBAT.

AEC Libro de anima cum Aristoteles narrasset, quã nobis cumque de anima communiter, in vniuersum, & propriè quot quæq; essent eius facultates, & in quo earum versaretur natura, explicatum est diligenter. Quo etiã loco quid esset sentiendi facultas, & in quot sensus distribueretur accuratè quidem, & breuiter patefecit. Cũque omnes separatim sensus percurrisset, & non modo quę illorum esset potestas percipiendi, verum etiam quę actio, & in quo potissimum consisteret explicasset, atq; de vnoquoq; quod esset à sensu comprehensibile, quantum videlicet sibi ad exprimendas sensuum actiones

Scopus libri. commodo vsuiq; fore intelligebat, finem dicendi fecisset, hoc nimirum opusculo cum quid sit cuiusq; sensus instrumentũ, tum illud etiã ex quo sentiendi actio proficiscatur, quoniam perfici sine huiusmodi instrumento nequit, diligenter docebit. Nam haud secus animæ sensitricis, atq; reliquarũ, aut saltem plurimarum semper functio munusq; exerceri sine corpore nõ potest. Cuiq; prętereа sensui proprium comprehẽsibile affert, & quid sit vnumquodq; suapte natura comprehensibile propterea exprimit, quod propriũ à cõmuni distinguitur, de quibus disseruit tanquam de his quæ cadunt in sensum. Ac quale sit operi propositũ, Libri titulus indicat. Cũ enim de sensuum instrumentis, ac de his quæ in sensum cadũt disputare vellet, opusculũ inscripsit de sensu, & his quæ in sensum cadũt, in quo sanè opusculo sensuũ instrumẽta ea quidem de causa explicari voluit, quod accurata de his disputatio percipiẽdis sensibus est magno certè adiumento, Corpori enim æquè, ac animo sensus datus est. Vel fortasse de sensibus opus iam elucubratum inscribẽdum duxit, vt pro sensibus quemadmodũ solent interpretes appellare instrumenta sensuum intelligeremus. Instituens porrò Librum hunc qui illi iam absoluto de anima finitimus est, primum refert sibi de animãtibus vitãque degentibus, atq; de actionibus communibus, & cuique animalium generi proprijs dicendum esse. Ac quæ

Alij sensiteria, alij sensoria nos instrumẽta sensus. sint communes propriæq; animãtum, quorũ anima certa quædam origo est, actiones probe declarabit & statuet, idq; nõ immerito quoniã nemo de actionibus animę grauiter disputare poterit, nisi de functiõibus animalium, & eorum quæ viuunt sermonem fecerit cuius rei hãc causam rationemq; affert, quod actiones eorum et communes, & propriæ pene omnes cũ animę, tũ etiam corpori congruunt in qua sententia cum insistat, animã

Arist. 2. de aĩa Plotin. in prima æneade. quẽdam intrinsecum actũ corporis naturalis esse, quod varia instrumẽta habeat comprobat. Ac ex eo vel maxime persuadet animantum actiones & corpori, & animæ cõmunes esse, quod nulla ferrè est quæ non per sensum, aut cum sensu perficiatur. Cũ ergo functiones sensus, atque eum ipsum cõmunẽ corpori, & animæ esse tãquàm firmũ ac ratum asserat, eum proinde sermonem referrè & mãdare huic Libro instituit, quem de sensuum instrumentis fecit. Et cum antea copiosè de anima disputando eodem in loco sensum, & eius opera actionesq; cam corpori, quã animæ tribuisset: visum est ei nihil de his, quæ in sensum cadũt subtiliter à se tractari posse, nisi de sensibus primum diceret. Hic enim cuiq; animanti cũ maxime communis sit, tum etiam omnium actionum animę euidentissimus.

V M ipsi superiore libro de anima separatim, deq; singulis eius facultatibus, quæ præsertim, in partibus illius inessent, finem tractandi fecissemus, proximè restat, vt de animalis cuiusq; ac vitã degentis actionibus, quæ vtpote communes, quæve illis propria sint, sermonem instituamus. Tex. 1.

VAMOBREM hoc opusculum elucubrarit post illam susceptã de anima tractationem, principio eã causam profert, quam paulo ante eer quam breuiter perstrinxi. Nam hęc de animãtibus, & his omnibus quæ vita fruuntur, ac de actionibus & cuiq; animalium generi & cõmunibus, & proprijs sumpta disputatio illi de anima confinis vicinaque existit. Hæ sanè actiones nulli viuẽtiũ sine corpore datæ sunt, Sed ne in his verbis hæreas, seperatim de anima: hæc inquam pro his dixit De vniuersa anima propriè, communiter. & in vniuersum, atq; separatim de quacunque partium eius facultate copiosè nobis disputatum est. Libro enim de anima, de qua tractauit multa subtiliter, primum eam ipsam definiuit quantum prima, sed imperfecta definitio quantumque secunda, sed longè perfectior dicendis declarandisque rebus aptior videretur, & accommodatior. Deinde cæteras quasque singulas facultates altricem videlicet, sensitricem, visum phantasiamve, ac reliquas attigit. Vel dixerim hæc verba separatim de anima ab eo dicta fuisse. vt indicet in illis commentarijs nihil de corpore accuratè & perfectè dicere voluisse, quo cum tamen animę summa necessitudo atque cõiunctio intercedit, quod fortasse in causa est, vt nunc de sensuũ instrumentis dissererat. Hoc opusculum de animalibus vbi post absolutũ sermonem de anima nobis legẽdũ in manu sumpserimus, hoc illico nobis faciendũ cum statuat, vnà causam affert cur de his etiam quæ vita fruuntur, debeamus disserere. Com. 1.

Nam minimè verum est quod tu cuiq; dixeris animã habere, id esse animal, quoniam (vt in commẽtarijs de anima retulit sensu animal noscitur & definitur. Sed cũ anima cui tributa est alendi potestas prius corpus formet, quàm sentiendi anima, & id sanè ipsum corpus tum animatum vitaq; frui dicatur. at mehercule tamen nemo illud animal, nisi plantam animal dici vellet, fateretur. Affirmat præterea animalium partes vitam habere. Sed in quibus hæc versetur sæpenumero de animalibus vitaq; degentibus à nobis, vocata tractatio, vel his maximè verbis illustrauit. Quę vtpotè cõmunes quęue illis proprię sint, quasi hoc opusculũ eò referat, vt de actionibus & communibus & cuiq; animantũ generi proprijs editum sit, quoniã ei propositum nunc est minimè earum partitionem diuisionemq; facere. Cæterum vsus est nomine actionis pro functione. Nã actio est rationalis quædam functio, cuius omnino expertia ea sunt animalia, quę carent ratione.

Tex.2. *Quæ itaq; ipsi de anima disputamus, rata sint, & in reliquis tradẽdis ordiamur à primis. Quæ porrò maxima, & communia & propria cuiq; animanti videtur, hæc ipsa cuiusque tam corpori, quam animo tribuuntur, quo in genere collocantur sensus, memoria, ira libido prorsusq; appetitio. Præterea voluptas, dolor. Etenim hæc in omnibus ferè animalibus insunt. Ac partim communia omnibus sunt, quæ hac luce fruuntur, partim vero quibusdam. Hæ tamen videntur vel cuique maximè communes vigiliæ, somnus, iuuentus, senectus, aspiratio, respiratio, vita mors: e quibus quadripartita numero collectio sumitur, de quibus quæq; sit, & quibus nascatur causis dicturi sumus. Physici quoque interest initia morbi valetudinisque cognoscere, cum neq; morbo laborare, neq, bene valere ea possint, quæ vita priuantur. Quocirca scientiæ de natura plurimi dediti solent rudimentis medicinæ suam terminare disciplinam, & medici rum vel maximè, qui philosophię vestigijs ad suam artem aggrediuntur, à præceptis philosophiæ vltimis medicinam auspicantur. Sed ne longius vagetur oratio, perspicuum est omnes, quas attigimus actiones, & corpori & animæ communes esse. Singulæ enim cum sensu aguntur, quędã vero sensus ope exercentur, quarum item aliæ sunt certi quidam animę affectus, aliæ autem habitus, aliæ quoq; tanquã quędã custodiæ et incolumitates, aliæ deniq; interitus, & priuationes. Postremo corporis causa animã sensu frui siue rationem desideres, siue negligas, perspicuum est.*

Com.2. Postea quam statuit post sermonẽ quem de anima fecit, sibi continuo dicendũ esse de animalibus, et his quæ vitam degũt (Horũ sanè cuiusq; vis formaq; est anima) & vniuersam susceptã disputationem in duas partes secuit, quarum vna actiones communes animalium contineret, altera verò proprias complecteret, à cõmunibus, quę vel in omnibus, vel in plurimis insunt, sumet exordiũ, deinde proprias cuiq; animantũ generi persequitur, quędã tamen prius propterea de aĩalibus narrat, quod ad percipiendas cuiusq; animalis, & eius partium actiones eiusmodi narratio plurimũ valet. Communes enim animantum functiones quodam sanè modo orationem de anima continentẽ faciunt vel ad eam pertinent. Quæ iccirco sunt communes explicabit, interea quæcunq; superiore libro de anima tradita atq; tractata sunt diligenter hoc loco quadã quasi rerum explicandarum fundamenta rata ac firma primum iecit, & more hominũ fundamenta rata ea dici solent, quæ cum sunt principia sine vlla demonstratione tenentur, quæq; decreta effataq; dicunt. Consueuerunt itẽ ea fundamenta rata appellare, quæ etsi commonstrari queant, at hac ipsa tamen petunt dari sibi, & cõcedi donec probauerint ea, quod quidem faciunt vt facilius reliqua declarent & demõstrent. Principio itaq; contendit, vt dentur sibi quæ in superioribus commentarijs de anima copiosè tractauit quædam tanquã fundamenta earum rerũ, quas expositurus est nunc primumè accurat & diligenter. Nudum enim ea demonstrauit, quæ nunc silentio præteribit. Eum autẽ velle de his, quæ post disputationem de anima exprimenda sunt hoc loco differere, vel ex his verbis certiores fieri possumus, quoniam de functionibus animalium quæ sint, & cur exerceãtur se facturũ recipit. Quocirca eorum deprehẽdit, error, qui existimauerũt Aristoteli fuisse propositum vt cum de animalibus esset dicturus quędã prę fari hoc loco vellet. At mens eius est multa nũc tractare de sensuũ instrumentis deq; his rebus quæ à sensibus percipi possunt. Hęc autem vbi primũ disputauerit, de vita deinde & morte, deq; somno & vigilia, ac de diuinationibus, quæ è somnis ducuntur, postremo de animalibus multa magnopere tractabit, qui sanè libri omnes cũ hoc vno quodã societatis vinculo continentur. Cęterũ actiones partim omnibus animalibus, partim his quę vitã degunt communes esse his verbis significat. Quę itaq; ipsi de anima disputauimus rata sint, & in reliquis tradendis ordiamur à primis, & quæ sint prima illico patefacit. Quę porro maxima, & cõmunia, & ꝑpria cuiq; animãti videntur, cuiusq; tã corpori, quã animę tribuuntur. Horum verborum sententiam assequi si desideras hæc est. Actiones animalium maximæ, & in vtroq; genere communes, & propriæ æquè animæ, ac corpori, & non animæ sensum cõmunes existunt vnde fuisse illi oportunum perq; necessarium de his dicere indicat, & non solũ de his, verum etiam de partibus in quibus actiones animantum collocantur, & per quas exercẽtur. Libro item de anima plurimas actiones vitæ atq; animi, sine corpore, perfici non posse asseruit. Sed quæ sint maximè, quæ cõẽs animæ & corpori, continuò aperit. Quo in genere collocantur sensus, memoria, ira, libido, prorsusq; appetitio. Præterea voluptas, dolor. Hæc opera functionesq; in singulis penè animalibus apertissimè insunt, quę cum in corpore insideant, in animo etiam versantur. Harum quoq; permultas libro superiore attigit, quasdam verò in cæteris memoratis commentarijs diligenter suscipiet explicandas. Sensum itaq;, libidinem, voluptatem, dolorem cuiq; animalium vendices velim. Iram autem et memoriam quàm sanè plurimis adscribito, assignato: qui sanè affectus è sensu pendẽt. Memoria enim de qua multa docebit à sensu ortũ trahit, Appetitio, voluptas, dolor itidem sensum (quemadmodum liber de anima declarat) merito efflagitant. Pręterea sunt horum quidã affectus cunctis viuentibus communes, sed alij omnibus animalibus, alij vero plurimis hęrent atq; accidunt, de quibus vt proposuit, perspicuè diuinitus disputabit. Hi (vt prædicti) cum corpori tum animæ communes existimantur quibus de cunque separatis voluminibus dicturus est, At vero qui sint diligenter tractandi his verbis insinuat. Hæ tamẽ videtur vel cuiq; maximè cõmunes vigilia somnus, iuuentus senectus, aspiratio respiratio, vita mors, è quibus quadripartita numero collectio nascitur quorũ numerum vbi collegit, nunc primo conatur de sensuũ instrumẽtis, & his quæ à sensibus percipi queunt opus ẽdere fortasse difficile sed ad percipiẽdam animaliũ naturam quam sanè vtilissimum: de reliquis deinde enumeratis affectibus sermonem dilucidũ diuinitus faciet, & rationem affert quamobrem antedictas actiones sensuũ explicare conabitur. Etenim hæ in omnibus fere animalibus insunt. Non enim hę solũ, sed etiam illæ communes cuiq; animantum videntur, quas post hoc de sensibus opusculum explicabit. Addit physici interesse prima morbi valetudinisq; fundamenta cognoscere, id est a quibus initijs oriatur vel in quibus primũ versetur vel valetudo, vel inualetudo, quia in quadã primarũ facultatũ vtpote siccitatis, humoris, caloris, frigoris mediocritate versatur, quarũ etiam rerum disputatio germana per quę familiaris est narrationi vel historię de animalibus, quod his verbis ostendit. Cũ neq; morbo la-

bo laborare, neq; bene valere ea possint, quæ vita priuantur. Veruntamen ne hoc te fugiat: Extant sanè ij libri in eorū numero repositi qui naturales inscribuntur ab Aristotele de illis supra memoratis affectuum: idest vigiliæ, somni, iuuentutis, senectutis, aspirationis, respirationis, vitæ, & interitus coniugationibus conscripti. Sed qui de valetudine & morbo dicuntur si æditi fuerant, veterum fortasse indiligentia atq; incuria obsoleuerunt. Vigilia, & somnus cuique animalium generi congruunt, nisi quoddam genus piscium obijcias, quod ne sit somni expers in eo libro quem de historia animalium Aristoteles composuit, diligenter quærit. Iuuentus & senectus non solum animalibus, verumetiam cuiq; viuenti & animanti, si quidē plantæ adolescere atq; senescere dici soleant communes existunt: Vita, mors, aspiratio, respiratio quamplurimis tum his vel maximè, qui pulmones habēt animalibus tribuuntur. Reliquum initia morbi, & sanitatis conquirere, ac tradere physici munus esse affirmat: Plurimi idcirco Philosophi, qui scilicet omne studium, & diligentiam in perquirendis naturæ causis, & rationibus posuerunt de repellendis morbis, & recuperanda valetudine multa studiosè, & acutissimè tractarunt, quinetiam vbi primum initia morborum, & tuendæ vitę necessaria subtiliter & absolutè tradiderunt finem rebus naturæ explicandis imposuerunt, & medicorū primi qui in ea quidem arte excellere putabantur, ab his in quibus postremò Philosophi elaborarunt, quasi à rebus naturalibus rudimenta medicinæ tradere cœperunt. Ac simul his verbis nos admonet, vt qualia sint vtriusque & naturalis scientiæ, & medicinæ confinia. Primum non ignoremus, deinde medicinam sub philosophia sub quodam quasi tutore, & patrono positam & constitutam arbitremur, quippe cum hæc illi sua principia suaq; fundamenta, quemadmodum geometriæ ars de perspiciendis videndisq; (vt aiunt) lineis, vel arithemeticæ disciplina de temperandis concentibus, vel astrologiæ gubernandarum nauium scientia, receptum referre debeat. Sed vt eo reuocetur vnde huc declinauit oratio, quas recenluimus actiones cum animæ tum corpori communes his verbis facit. Quæ porrò maxima, & cōmunia, & propria cuiq; animanti videntur, hæc ipsa cuiusq; tam corpori, quàm animæ tribuuntur. Sed quæ sint hæc communia, continuo hunc in modum indicat. Quo in genere collocantur sensus, memoria, ira, libido, voluptas, dolor. Annectit præterea quasdā alias actiones, quas cum fateatur omnibus vita fruētibus vniuersas communes esse, & quasdam earum animalibus solum cōgruere asserit, quo nō contentus coniugationes quinque harum actionum colligit, quas maximas & euidentissimas omniū censet, quasq; se tractaturum recipit, quoniam cum maxime communes sint, natura quoq; primæ iudicantur. Has itaq; vel ex eo pręcipuè tam corpori quam animę accōmodari vult, quòd earum nulla est, quæ siue sensu perfici queat, quod luculenter his verbis ostendit, Singulę enim cum sensu aguntur, quædam vero sensus ope exercentur. Nam vigilia cum sensu fit, si quidem cibo concocto sensus excitetur, quem somnus complexus erat, & ab otio ad actiones gerendas & ad negotia sese trāsfert, quo sanè modo vigilia fit. Itidē cum sensu voluptas & dolor valetudo & morbus animalibus accidunt. Iuuentus vero, & senectus per sensum in animalibus insunt, quoniam vtraq; cōtingit murato variæq; sensu quidem affecto. Somnus enim quædam est sensus affectio: cum somnus non aliter fiat atq; cum sensus bene sopiti officio vacant suo. Cum enim cibi vapor caput petit, cogitur à cerebro redire ad locum vnde ascendebat, & sensus humore vaporis grauatus peneq; oppressus, ne suis muneribus fungatur, quam sanè valde impeditur & iacet. Et hæc nimirum causa

De somno & somnio vide libellum separatum Ari.

est, cur animalia conquiescant, & arctissimè somno plerunq; teneantur. Sensus est quidam certus habitus, quoniam propterea animalia hac luce fruuntur, quo sensum possident. Custodiæ quædam, & salutaria vitæ subsidia sunt memoria, ac recordatio. Interitus autem. & priuatio existimantur obliuio, & mors. Quapropter nulla est actionū, quas supra memorauimus coniugatio, quæ non sensu vel non sine sensu habeatur & conficiatur, idq; ex his quæ paulò suprà explicauimus liquet. Iuuentus senectusq; stirpibus, & plantis communiter, sed non propriè adscribuntur, at vita morsq; non solum animalibus, verumetiam omnibus animātibus sensu quidem orbatis accidunt, quæ singulæ à nobis sæpissimè repetitæ actiones sensu continentur, hunc postulant, hunc desiderant, hunc principem suū agnoscunt, quæ sine corpore consistere non posse æquè ratione ac sine ratione compertum esse inquit. Est inquā luce clarius sensum corporatis instrumētis vti oportere, si suis debeat fungi muneribus, quod fortasse facilius hac ratione persuaderi poterit, quia sentienti actionē existimamus quandam esse earum rerū apprehensionem, quæ sensus feriant adhibitis sanè corporeis instrumentis.

Sed de sensu, eiusque actione multa in commentarijs de anima te xuimus quo etiam loco causam perscripsimus cur sentiant animalia. Etenim necesse est, vt quodcunque animal qua ratione animal est, sensu perfruatur. Nam eo ipso ab inanimis rebus animalia secernimus & internoscimus, veruntamen quicunq; sensus non singulis accommodatur animalibus, sed gustatus et tactus in omnibus insint, necesse est. Tactus inquam ea de causa cunctis tribuitur, quæ libro de anima allata est. Gustatus verò affigitur cuiq; animali, vt ali queat. Nam huic sensui datum est ciborum & suauitatem, & acerbitatem discernere sic, vt à pestiferis refugiamus salutares verò, persequamur. Et quo summatim dicā, sapor est eius partis affectio quæ vim gustandi obtinet. Reliqui verò sensus qui appulsus istius ve per quædam foris interualla excipiunt velut odoratus, auditus aspectus cum gradientibus animalibus, qui vtpote sensibus potiūtur tuendæ incolumitatis causa dati sunt, vt scilicet præsentiendo pastus capesserent salutares, pestiferos autem, & nocentes vitarent, tum etiā bis præcipuè viuentibus ad ornamentum & boni gratia tribuuntur, quibus inuata est prudentia. Nam multam rerum varietatem, magnumque discrimen nos velut inter nuntij docent, è qua varietate & rerum intelligendarum, & gerendarum scientiam videmur adepti. Sed horum sensuum ad vsus vitę necessarios, suapte natura optimus est aspectus, sed ad perdiscendas disciplinas, & aduentitio modo auditus primas tenet. Aspectū autem multas variasque rerum omnino differentias nobis indicare vel ex eo potissimum probaretur, quod singula corpora colorata sunt. Quin etiam vis cernendis communia comprehendit obiecta. Communia dico figuram, molem motum, stationem, numerum. Auditus autem solum strepitus sonitus ve distinctos percipit. perque paucis vocum varietatem indicandi facultatem confert, etsi non parum illis animantibus adiumento esse solet, quę ad rerum studia & cognitionem sunt procreata, quod quidem facit auditus non suapte natura, sed orationis ope qua comparandæ disciplinæ causa est, cui etiam accidit vt aures feriat. Oratio enim ex nominibus constat, & quoduis nomen rerum nota est. Quamobrem cæci ad discendum aptiores sunt, quam qui ab ortu vtroque priuati sunt sensu, velut qui surdi & muti nascuntur.

Tex.3.

Secundo de anima.

Primo de interpretatione.

Cum supra opera animalium communia atq; effectus per sensum exerceri, & perfici probauisset, cumq; sensum quādam actionem corpori, & animæ communem Com.3.

munem esse tradidisset, vt sua bene texatur oratio prius de sensu dicturus est, quam ea persequatur quæ ab animalibus vel cum sensu, vel per sensum aguntur. Nam à communibus tanquam à capite arcessere oportet, quæ sanè explicari prius cæterarū rerum cognitio desiderat. Sed quæ de sensu dicenda sunt partim libro de anima vberrimè tractata, partim explicanda diligenter inquit. Etenim eo quidem libro de anima sensitrice, de sentiendi facultate, de actione solum vbi scilicet nulla est habita accurata mentio, de instrumentis per quæ omnis sensus actio absoluitur, copiosè disputatum est; nunc verò ea quæ dixi instrumēta sensuum tractat. Cum enim & corpori, & animæ sensus communiter tribuatur mentio disputatioq́; de antedictis instrumentis coniuncta, vnà est cum illa, quæ de sensu partim habita partimq́; accuratius habenda est. Adhibenda quoque huic est cognitio studiumq́; earum pręcipuè rerum quę à sensu percipi queunt, quoniam ab his omnis sensus actio proficiscitur. Quæ vniuersa etsi libro memorato illustrata fuerūt, at nunc tamē fusius longeq́; diligentius tractabuntur. Verū dum breuiter, atq; dilucidè repetit quę de sensibus disputauit, demōstrat se libro ante sæpe dicto decreuisse cuiq; animali sensum tribui oportere, quo à rebus quæ sensu carent, & inanimæ dicuntur, planè animalia separentur. Eodē loco pręterea probauit ea quæ attrectare aliqua potuissent non esse simplicia, sed composita, quin etiam in quadam talem attingendi contrectandive facultatem versari rerum mediocritate, è quibus sanè constat: sin vero nihil tangerent, neq; quicquam sentirent, neque cauere his possent, à quibus propter vim magnam lædendi opprimerentur, & extinguerētur. Sensum quendam affectum vocauit proptereà quod sentiendi actio perficitur lenta prius affectio. Nos pręterea admonitos voluit, ne arbitremur cuiq; animali omnem sensum datū esse. Sunt enim duo, quibus omne animal fruatur necesse est, & tactus & gustatus. Tertiò enim libro de anima cum finem dicendi facere voluisset, nullum animal tactu orbatum viuere posse censuit. Cum enim tactus corrumpitur, ea quoq; elementorum admixtio mediocris & temperata frangitur, in qua vita tanquam in suo præsidio consistit. Gustatus item cum sit tactui germanus & indicandis sumendisq́; esculentis & poculentis necessarius, ad vsum vitæ peropportunus est, siquidem nullum animal viuere sine pastu & esca potest. Est enim sapor eius partis affectio, quæ sanè in nobis posita gustatus appellatur. Nam hic sensus habitat ea in parte qua ipse saporē primū percipere queat, deinde nos ali valeamus, qui etiam ab eodem sapore mutatur, et afficitur. Hic enim est, qui nobis dulcia iudicandi per instrumentum quod lingua est, facultatem affert. Hoc nimirum mirabili gustandi instrumentum à sapore mutatur, primū sentit, deinde & gustat, quæ vbi Aristoteles aperuit, & decreuit gustatui munus iudicandi dulce atq; amarum, quibus vescimur causam attulit, quoniam sapor est eius partis affectio per quam percipimus, & sentimus eorū quibus fruimur genera. Quapropter nobis est sapienter dictum gustatus officium esse cum afficitur internoscere dulce ab acerbo. Nam pars, in qua sita est gustandi facultas in nobis collocata cum à re quæ gustari potest, afficitur: cibum dulcem, atque amarum dijudicat, atque discernit, quo alimur. Scriptum quoq; hotum verborum loco. Eius partis affectio quæ vim gustandi obtinet hoc fuisse. Eius partis affectio in qua situm est alere opinor, ꝙ si scripturā hoc modo lectitaueris: hunc eius sensum esse intelliges. Sapor est eius virtutis facultatisq́; affectio, cuius ope aluntur animalia, quę etiam facultas à sapore afficitur. Sed me quidēm Hercule absurdum esse dixerim vim altricē a saporibus permutari, atq; afficiquod idipsum nihil aliud est, quam saporem sentire. at interaltricem, & sensitricem facultatem non parum interest. quocirca censeo rectius legēda esse verba, vt scripta inuenimus, in quibus nihil est, quod ad vim altricē pertineat, etsi Al, alius eo referat saporem, vt affectio facultatis altricis dicatur. Nos vero, vt censuimus scriptumq́; rectius fuisse duximus, ita legēdum volumus, quoniam est sapor quędam gustatus affectio. Præterea circumfertur alia in hunc modum scriptura. Et omnino sapor est facultatis, gustandi, quæ altrix est affectio quædam in qua descriptione, quasi genus collocatur hoc facultatis gustandi, velut vero differentia, quod sequitur, quæ altrix est At hæc descriptio nihilominus à verò abest, quoniam sapor dici non potest facultatis gustandi, quæ altrix est affectio, quod altrix non est sensus sed gustandi potentia est sensus. Hęc itaque scriptura complectitur ea duo quæ superiores separatim continebant. Tactum itaque & gustatum concludamus sensus esse, qui cunctis animantibus sint communes, reliqui verò tres qui sua munera per quædam media obeunt atq; exercent, non cuio; animali (vt tertiò quoq; libro de anima scriptum est) communes existunt, at hi tamen (vt eodem loco conclusum est) ad eorum incolumitatem, & custodiam animalium conseruantur, in quibus collocatur. Ea primum animalia quæ varia mutant, incoluntq́; loca, ne gradiendo aut murā do loca, offendant aliquod noxium viteq́; inimicum, videant oportet. Deinde odorent, vt pastum præsentiant necesse est. Quinetiam strepitus comprehensio ad vitam tuendam magnum præstat adiumentum. Sunt enim non pauci animalium rumores strepitusve, qui necem vel perniciem inferunt. Hos vbi præsenserint animalia, cauēt ne in hostilia inimicaq́; incurrant, imò animantia belluęq́; solent mutuas insidias audito strepitu, quem accedendo, vel recedendo, vel etiam si disteterint ædunt plerunq; cauere, ferè autem semper animaduertere. Sonitu item comparandi cibi copiam viamq́; habent, & cognoscunt. Multa porrò animalia quæ vtpotè carnibus vescuntur, strepitu, sonitu, voce discernunt atque obseruant ea, quæ nimirum inuadere arripereq́; possint, & hac sanè solertia machinationēde mutuas parant insidias seseq́; obseruant. Erne hoc longius faciam sensus omnes cui dari sunt animali, ad eius sanè custodiam, & salutem vidētur tribui quorum nōnulli ad discendas disciplinas suscipiēdaq́; optimarum rerum studia his pręsertim vsui magno sunt, quibus innata est facultas discendi atq; insitus amor. Quapropter his non solum peropportuni ad vitam custodiendam, & conseruandam dicentur, verumetiā ad bene beateq́; viuendum necessarij, quod quidem ostendit his verbis. Nam multam rerum varietatem magnumq́; discrimen nos velut internuncij docent, è qua varietate, & rerum intelligendarum & gerendarū scientiam videmur adepti: quæ potissimum de aspectu, et auditu (quemadmodum paulò infrà monebit) dici videntur. Constat enim rei cuiusq́; gerendæ diligenterq́; spectandæ fundamenta atq; initia, & rerum pęne omnium differentias ab horum sensuum perceptione ducenda ſmendaq́; esse. Nam rerum aspectabilium varietas simul ac primum ab aspectu percepta est, mentem animumq́; nostrum eo rapit, vt lumen, & tenebras, id est diem noctemq́; comprehendat: vnde mundi harumq́; rerum architectum & opificem studium cognoscendi ad mortales manauit. Plato proinde cum de mundo grauiter disputasset deq́; vicissitudine rerum sermonem fecisset, hoc vnū tradit, homines principio cum eā suspicerent quæ diem noctēque efficerent, numerandi disciplinam inuenerunt, numerorumq́; naturam contemplati sunt, cumq́; lunæ luminum varietatem aspicerent eandem recipere lucē à sole, minimeq́; lumen esse illi proprium cognouerunt. Videntes item astrorum, motuum, magnitudinū

inter-

interualla & varietatem,ex his cum hæc vtpote communia aſpectui atque alijs ſenſibus obiecta cernerent (Nam omnium corporum magnitudines, motus, numerus, figuræ ab aſpectu percipiuntur) cumque ſingula corpora aſpicerent quod colorata ſunt etenim cōmunia obiecta a ſenſibus per propria & cum proprijs percipiuntur.idcirco auditus vna cum ſonitu magnitudinem,ac numerum,& motum exaudit.cum item cætera aſpectabilia, motusq; ſiderum ratum & conſtantiſsimum ordinem, ac cuiuſq; rei magnitudinem,& excellentiam admirarentur,& ſuſpicerent:harum ſanè rerum contemplatione ad inueſtigandum numen,& primam cauſam ſeſe contulerunt, quæ eſſet tanti ordinis reuolutionisq; tanquam moderator & architectus. Prætereà ad actiones humanas quodam modo nos inſtruunt, actiones enim à ſingulis hominibus aguntur qui ſanè ſentiuntur & videntur, & cum ex actionibus experientia naſcatur, plurimum ſanè prudentiæ videntur adepti, tum præcipuè, cum diu multumq; in eiſdē negotijs verſati ſumus. Cum enim rerum quæ ſentiuntur varios caſus, pluresq; euentus obſeruauimus, ſucceſſusq; aduerſos & proſperos animaduertimus ſæpe, tum quandam de his opinionem atque diſciplinā videmur conſecuti. Quapropter ex ipſo facto ſæpe rerum periculo quid primum fugiendum, cauendum, vitandum ſit, quidq; contra proſequendum,eligendū, ſuſcipiendum cognoſcimus,dein de à nocentibus refugiendum, & vtilia proſequenda ducimus, è quibus rerum futurarum conſilium capimus. Aſpectus prætereà pulchri honeſtiq; & turpis cognitionem nobis magnam affert :cum enim turpia cernimus, hæc odio habemus, contra vbi honeſta, pulchra ornata quidam contuemur, meliora iudicamus,hæcq; laudamus ſæpenumero,probamus autem interdum. Reſtat oſtēdere auditum cum ad humanas actiones, tum etiam ad rerum diſciplinam ſe non minus præſtare adiutorem, ſiquidem exaudiendo rerum ſcientias comparamus. Quòd ſi conferas aſpectū cum auditu cupiens intelligere vter nobis vtilior ſit, cum vterque ad rerum gerendarum & percipiendarum diſciplinam conferat, ſatis tibi factum eſſe per ea verba ſcias velim,quibus aſpectum oſtendit eſſe indicem earum rerum, quę ad vitam cuiuſque animalis tuendam ſunt neceſſariæ. Etenim oculi nos monēt.vt ſeruemus ſalutaria, recuſemus & vitemus noxia & aduerſa at auditus tamē maiore tibi erit adiumēto, ſi erudiri beneque educari optas,idq; non ſuapte natura facit,quando rerum hiſtoriam atq; diſciplinas non audiendo primū percipimus, ſed primum ſonitum audimus, qui cum oratio profertur magiſtri, deinde quid velit & docet exaudimus. Cum ergo hic ſenſus primum perq; ſe, vel ſuapte natura ſonitum audiat, orationem verò non per ſe percipiat, ſed quia cum voce ſtrepituq; coniuncta eſt, icirco aduentitio modo auditus ad perdiſcendas diſciplinas confert. Aſpectus ergo ad opportuna vitæ ſuapte natura maius nobis commodum affert, quam auditus, ſed ad rerum cognitionem vtilior eſt auditus, non tamen ſuapte natura. Hoc ita eſſe vt explicauimus,his verbis monſtrat. Nam multam rerum differentiam magnumq; diſcrimen &c.quod quidem faciunt oculi, proptereà quod corpora omnia quę ab illis cernuntur colorata ſunt videnturq; propter colores,ſed non ſunt colores per ſe. Hi ergo cum videntur, in cauſa ſunt vt,ſalutaria capeſſere ſtudeamus, vitemus autem & fugiamus nocentia colorum permultæ ſunt differētię. Cum itaq; aſpectus ſentiat corpora propter colores. erit quoq; obiectorum cōmmuni particeps,quæ enim ſentimus,in corpore inhærent. Nam magnitudo figura,motus,numerus in corporib' primo,proprièq; reponuntur, & inſunt, quæ cum numerari poſſint & comprehendantur,numerus quoq; percipitur. Quę numerantur, ſentiri queat, & cum colore prædita ſint ſub aſpectu cadunt. Sed cur immoror, hic ſenſus coloris comprehenſione magnitudinem,motum,figuram numerum comprehendit. Et quo reuocetur oratio, vnde manauit : Aſpectus eſt index plurimarum differentiarum qua de cauſa vſui magno eſt cuiq; animanti,vt vtilia frugiferaq; perſequatur, & à nocentibus,& peſtiferis refugiat. Auditus verò cum rerum exiguam varietatem explicet atq; indicet,quoniam ſonitus differentias ſolum patefacit permultis ſanè audientibus, erit quidem vſui, ſed non magno. Quod ſi aliquibus prodeſt, tum verò his maximè, qui vtuntur ratione, poſſuntq; differentias ſonitus internoſcere. Potiſsimū itaq; is ſenſus vtilis eſt hominibus quod vocis ſigna comprehendunt. Cum enim oratio diſciplinæ cauſa ſit,& exaudiri ſoleat. Nam eſt certus quidam ſonitus, vel cum ſonitu coniuncta, quo fit vt auditus orationē non ſuapte facultate capiat, proptereà quod aures non excipiunt ictum orationis, ſed ſonitus qui cum iuncta eſt oratio, accidit auditui & diſciplinæ & contemplationis ſit cauſa, ſed quonam modo auditu diſciplinas conſequamur explicat, proptereà quod oratio quæ auditur è nominibus conſtat quæ ſunt notę & ſigna rerum, quoniam ſunt voces ſignificātes animi notiones & affectus. Sed ne mireris Ariſtotelem orationem è nominibus coagmentari dixiſſe,etiā verba præter nomina ipſi adhibemus, quando quidem ex his componatur oratio. Quod verò non ſuapte natura auditus orationem capiat, vel ex eo liquet, quod audimus eos etiam,qui non eaſdem literas proferunt,neque eaſdem formant voces,at eorum tū orationē non percipimus. Non.n.audiendo percipimus, et intelligimus,ſed auditus opę,videmur cōſequi quod profertur. Sed fortaſſe texenda eſt hoc modo Ariſtotelis oratio, cū ſit oratio diſciplinæ cauſa, aduentitio ſanè modo, ſed non per ſe auditur,quoniam oratio ſuapte natura auribus non percipitur,ſed quia coniuncta eſt voci. Poſtremò ad rerū ſcientiam vſui magis eſſe auditū quam aſpectum hoc ſigno demonſtrat,quoniam qui ab ortu vtroque ſenſu orbati aſpectu videlicet & auditu ſunt, cæci nimirum aptiores idoneiq; magis videntur ad intelligendum, quàm ſurdi, quaſi videantur ſurdi cauſam amiſiſſe qua diſcere potuiſſent. Hoc loco ſurdos vocat qui omnino auditus facultate priuantur, quoniam ſunt qui interdū non audiunt, facultatem attamen retinent audiendi. Veruntamen ſi qui ſurdi mutiq; extiterint, ij quoque auditu careant oportet. illud quoq; admonere nō prętermittam ad inquiſitionē rerum, & perueſtigationē veri aſpectum vtiliorem auditu eſſe, ſed ad perdiſcēda præſertim illa,quæ iam inuenta ſunt,contra auditus longè oculis præſtantior vtiliorq; eſt. Diuiſiones ſurdi.

Sed cum ſupra de cuiuſq; ſenſus facultate nobis diſputatum ſit,nunc potiſsimum perueſtigabimus in quibus ſua pte natura illa ſita poſitaq; ſit corporis ſentiendi inſtrumentis.quod cum certi homines quærerent cuiq; elemēto ſuam aſcripſerunt facultatem, ſed vbi maiorem copiam ſenſuum,quam ſint elementa inuenerunt cum illos quinq; & elementa quatuor ſolum cognoſcerent, de quinto ſenſu magnopere nutant. Omnes porrò igni aſpectum cum neſciant cuiuſdam affectus cauſam afferre tribuunt. Si enim oculus perſtringatur moueaturq; ignis emitat.quod potiſſimum circunfuſis tenebris fieri ſolet,aut ſi palpebræ quæ ſupra, texerint infimas claudentes pupillas, quod etiam fit in tenebris. At vero hic affectus aliam dubitationem affert,quoniam ſi res quę cernitur non latet eum qui ſentit & videt, ſeipſum oculus cernat percipiat ve oportet. Sed cur oculus dum quieſcit ſeipſum non cernit? Q uocirca hinc petenda eſt cauſa cum illius affectus tum dubitationis, & cur ignis quidā elucere videatur. perpolita enim Tex.4.

tum

tum maxime noctè emicāt. quæ tamen nihil luminis emittunt. Oculorum autem ea præsertim pars, quæ in medio sita est, & nigrū oculi vocari solet, lenis est & perpolita. Diluitur quoq; dubitatio quoniam agitato oculo fulgor apparet, propterea quod tanta est motus celeritas, vt quod est vnū, duo fieri videatur, & quod cernit esse ab eo quod cernitur differens. Quamobrem fulgor ab oculo nō mitti tur, nisi quando celer tenebris circunfusis motus fuerit. Quoniam lenis est cum terras nox opacat, tum ei maximè quemadmodum aliquorum piscium capitibus, & sepiæ atramēto natura inditum est, vt fulgeat, & quia si tarde motus oculi absoluatur quod est vnum, non poterit vnum, simulque duo videri, cernens videlicet & quod cernitur. Verum si celeriter oculus agitetur oculus seipsum cernere poterit quasi redū ab oculo emissi retropelli, reijciqueiu aspectum dicantur.

Com. 4. De sensu illi dicendū esse qui de cōmunibus vitę animātumq; actionibus verba facturus est, cum hæc oratio illi de anima annexa sit, perspicuū est. Actio enim quæ existit maximè omnibus cōnis animalibus sensus est. Præterea suprà commonstratum est singulas actiones communes vel per sensum, vel cū sensu perfici, qui sanè, vt cæteræ actiones cum corpori tum animæ tribuitur, At verò nunc libro primum de anima de sensitrice facultate sibi disputatum fuisse nosmeminisse vult, quocirca vidētur causam afferre, cur eam disputationem repetere nolit. Deinde refert sibi sumendam esse orationē de corpore illo presertim, per quod sensus exercetur. Hoc autem vocant instrumentum sentiendi. Orditur porrò ab his, qui cum de sensibus disputassent, quemq; ex suo corporato elemento constare fatebantur, Et cum ij sensus quinq; existere comparuissent, nec potuissent numerum sensuum elementis quatuor, quandoquidem illi quinque sint adaptare assignoreq; de quinto admodum laborauerūt ex quo videlicet corpore constare diceretur. Quæ sanè verba vel contra Platonem in Timæo, vel contra Pythagoreos dici videntur. Nam in timæo de odoratu deque odorum genere dicitur illud mixtum esse, & constare quasi e duobus generibus. Cum enim aqua in aerem conuertitur, & reciprocatur, quando videlicet aer iterum mutatur in aquā i odor ex eo efficitur, quod quidem medium est inter vtrumq; elementum. Quo certe modo odoratus quintus sensus dici poterit, de quo tota erat veterum controuersia. Etenim igni aspectū tradiderunt, aeri auditum, aquæ gustatun, terræ tactū. Et quanquam de cæteris sensibus varia esset opinio, vno tamen consensu ferme omnes ex igne aspectum concretum coagmentatumq; censuerunt: siue instrumenta sensuum ex elementis constitui voluerint, siue aliter de sensibus senserint, et disputariot, quàm de instrumētis. Sed vnde eorum fluxit opinio, narrat. Veteres enim cuiusdam affectus ignoratione, qui in aspectu inesse interdum solet, huoc ex igne constitutum affirmant. Affectum vero explicat dicens. Si enim oculus perstringatur moueaturq; ignis emicat, cuius contrariam sententiam quasi oraculo expressam adiungit quoniam non ignescit oculus, nec fulget propterea quod igne admixtus compositusq; sit. Nimirum fulgor ab oculis apparet exire vel si nox terram opacauerit, vel palpebræ supra collocatę infimas texerint. Hoc etiam modo tenebræ claudentibus palpebras efficiuntur. At vero dices vnde hæc aurea sententia nata est, vt credatur circunfusis tenebris aspectum micare: Locum depromit dicens. Perpolita enim tum maximè nocte emicant. Vnde alia quoque nascatur dubitatio dicit. Si enim oculus perstringatur moueaturq; ignis emicat, ex quibus verbis ostendit oriri dubitationem siue fulgor ab oculis prodire videatur, siue nō videatur Hāc vero dubitationē adducit ne in posterū in dubiū vocaretur quod dubitat. Nā rogari potuerūt, cur com pressis mutuo palpebris atq; cōstricto oculo ignis emicet. Sed quā huic addat dubitationē si desideras, hāc esse scito. Si nemo est qui sentiēdo & vidēdo se lateat ne videre videatur, & nihil videat: Aspectus enim videt quo tempore etiam ille est qui cernitur. itaque seipsum videt, seipsum cernit. Nihil enim eo tempore præter se occurrit aspectui. Quod si quis dabit aspectum seipsum percipere, seq; cernere merito quis addubitabit, cur oculus non agitatus, neque constrictus seipsum non cernit. Adde quomodo seipsum sentire poterit cum sensus ad aliud referatur, & alterius causa videndi sit collocatus in corpore. Quæ vbi addubitauit cum hoc dubium cur ignis exire ab oculo appareat, tum illud cur compressus atq; agitatus, et minimè si quieuerit, seipsum cernat, diluit. Proinde dicit. Quocirca hinc petenda est causa cum illius affectus, tum dubitationis, & cur ignis quidam elucere videatur, & omnino cur oculus aspectusq; ex igne coagmentatus esse dicatur. Quæ vbi expressit deinde soluit dubitationes hunc sanè in modum. Perpolita enim tum maximè nocte suapte natura emicant, quanquam lumē nō emittant, neq; vicina illuminent. quod etiam libro de anima explicauit hoc ferè modo. Quæcumq; enim opacatis locis tenebrisq; circunfusis cernimus, per quę tamen alia non est videre, hęc nimirum ipsa emicant splendentq; sed alia minimè illustrant, nec lumen longè producunt. quo in genere ponitur ea quidem oculi pars quæ in medio iacet atra, quæq; pupilla vocari solet. Est illa inquàm lenis politaue adeo, vt splēdere micareq; videatur. Tenebricosa. n. videntur perlępe, quoniam lenia sunt. Annectit illud etiam, aut si palpebræ quæ supra texerint infimas claudentes pupillas. Tum enim tenebræ etiam existunt. Id quoque fit si oculus constringatur & agitetur, nec quiescat. Diluetur etiam illa dubitatio quam ipsi adiecimus dicentes sensum ad aliud referri, ioquam corpore collocatum alterius videndi causa, si expesuerimus quonam modo oculus cum vnus sit, duo videatur esse. Aspectus porrò donec quiescit, & occulus manet vnus est, nihilq; videt, sed vbi agitatur et perstringitur celeriter quanquam vnus sit, duo tamen tum esse apparet videlicet ille qui cernit, et qui cernitur. Etenim cernitur dum agitatur, cernit autem simul ac primum redierit natura, vnde cœpta est agitatio. Emicat fulgetque agitatus quo tempore cernitur, sed minimè cernit propterea quod vnus atq; idem est perquem aspicimus, & non est id quod videmus. Verum quando celeriter deducitur, & ad eundē reuertit locum à quo cœpit agitari, ob celeritatem prę cipuè cernit, & cernitur percipiens fulgorem, quem misit agitatur propter agitationis celeritatem, & cernit tum seipsum quasi alterū, idq; propterea fit, quod non eodem in loco manet, sed alius est locus vbi fulgor apparet oculo agitato, & alius est ad quem peruenit, quem fulgorem vt videat intra palpebras occlusum aliam lucem non desiderat, sed ille idem cum sit in pellucido sui cernendi causa est. Quòd si nos roges cur semper non videatur ille splendor cum semper palpebris contineatur, curq; oculus itidem se non percipiat cum sibi semper pręsto sit, illud in promptu est dicere quod non videtur semper ab alio effici, sed quando agitatur ob sæpè memoratam celeritatem motus duo ob fulgorem videntur vnum ipsum pellucidum, alterum verò id quod est in ipso pellucido. At quæso dices tu fortasse, responde, cur pars illa oculi quæ in medio sita est non percipitur videturq; nocte ab ijs, qui intenentur cum fulgeat, vt cætera solēt quæ emicant & splendent, quorum nonnulla velut piscium aliquorum capita, & sepię atramentum Aristoteles meminit, & nos oculos addimus leonum, lepusculorum aliorumq; animalium.

malium. Quinetiam ſpytidæ cicidelæve fulgere videntur. Quocirca dicendum eſſe arbitror ne pupilla ab alijs aſpicientibus cernatur illud eſſe in cauſa, quoniam pupilla tegitur quibuſdã mẽbranis primis atq; vellita ſeptaq; eſt ita, vt ab alijs cerni nequeat. Oculi vero aliorum animalium nõ ita aciem pupillamq; in tegumentis quibuſdam munitam habent. Neq; oculi omuinm leonum æquè ſulgent. Qua de re itaq; hactenus. Sed forte alicui videbitue admodum captu difficile illud, eundem oculum ob celeritatem agitationis duo fieri, illum qui cernit, & eum qui cernitur, quaſi alter atque alter oculus fiat. Si enim dum agitatur oculus & transfertur pupilla, ſulgor aliquanto temporis ſpatio permaneret, & quædam alia pupillæ pars pellucida eſſet quã do acies pupilláue eſſet in alio loco: tum ſortè veriſimile foret, vt oculus cerneret ſimul ac primum ad ſuum reuertiſſet naturalem locum, vbi percideret fulgorem adhuc permanentem qui fiebat eo in loco vnde pupilla transferri cœpit. ſed hoc fieri nequit, quoniam cætera alia quæ ſulgent vbi primũ arcentur remouenturq;, ſulgor deficit, quod etiam fit non ſolum in his quæ promicant, verumetiam in omnibus quæ cernuntue, quod nullus color in pellucido imprimitur ſic, vt dum mouet aſpectum cernentis perſpicuum afficiat, quinetiam nec lux initio recipitur à pellucido vt affectum ſit. Nam illico lux deficit perſpicui remoto illuſtrante corpore. Quod ſi hoc in omnibus compertum eſt quo igitur pacto pupilla ſimul ac redierit ad locum ſuum vnde egreſſa eſt, idq; celeriter ſulgorem percipiet, qui in ea ineſt, & cum illa ſimul transfertur? Quemadmodum enim illa in eodem loco ſimul eſſe atque nõ eſſe nõ poteſt, etſi celeriter agitatur, ita fulgor qui in ea ineſt, & ab ea proficiſcitur, nõ poterit videri quaſi in alio collocatus ſit loco. Huic dubitationi hoc modo cẽſeo occurendum eſſe. Cum cietur oculus, non eſt exiſtimandum tum aſpectum duo quædam velut perfecta integraq; fieri, neq; vt idem ſolitarium dicatur eſſe id quod cernit, & quod cernitur ſimul, ſed potius quando ita moueretur, vt non totus prorſus à ſe diſtrahi remoueriq; neq; omnino manere ſuo in loco naturali videatur, immo ſi ita educeretur agitareturq;, vt quod in ſuo relinquitur loco adhuc videri posſit, quoniam occurrit pupillæ indirectum ad palpebras quæ agitantur & perſtringuntur eo in loco vbi primum fulgor percipitur, quod fit quando pars vna pupillæ dimota è ſuo loco quaſi alia effici videtue. Tum enim videt partem ſuam tanquam alium locum obſidentem præter naturam, quæ cum eſſet ea quę cerneret, poſteà cernitur è ſuo mota loco. Quamobtem aſpectus non fit, ita duo, vt perfectè alter ſit qui cernat, & alter qui cernatur. Poteſt item illud dici pupillam vniuerſam totum ſuum ſitum naturalem mutare, ſed cum reuertitur ad eundẽ locum prior pars, cum pupilla non ſit indiuidua per quam cernimus, fulgorem ſuccedentis partis poteſt percipere. Cæterum crediderunt hæc reciprocari ignẽ micare, et quod micat ignem eſſe, in quo maximè vno errant, quoniam perplura emicant, & ſplendent quæ veluti paulo ante memorata ignis non ſunt. Verba vltima hæc, Quaſi radij ab oculo emisſi retropelli reijciq; in aſpectum dicantur, retulit, perinde ac dixiſſe voluit: Perinde ſeſe oculus cernit dum conſtringitur, cietur, ac fieri ſolet in ſpeculis. et in omnibus his, quæ ſe cernunt dum retropelluntur idola vel imagines, vel radij. Etenim in his qui eſt vnus velut duo efficitur, alter qui apparet in ſpeculo, & alter à quo proficiſcitur apparitio illa atq; emphaſis, qui ſanè eſt cernens, & videns. Demnm oculi aciem, & ſi non prorſus in eodem perſiſtit loco, cernere poſſe aliquid Strabonũ teſtimonio comprobamus.

Tex.5. *At verò ſi quemadmodum cecinit Empedocles, et in Timæo teſtatum reliquit Plato aſpectus ignis eſſet, cernendiq; ſenſus ita fieret, vt ab oculo tanquam è laterna lumen exiret, quamobrem aſpectus in tenebris ſeipſum nõ percipit? Sed omnino leuis eſt illa Timæi defenſio cum lumen exiens tenebris extingui aſſerat. Quænam illa eſſet luminis extinctio? Calor enim, & ſiccitas in humido, et frigido quemadmodum corbonum ignis & flamma reſtingui ſolet, quorum neutrum lumini exeunti obeſſe videtur. Quod ſi obeſt & quia paulatim reſtinguitur, iccirco nos latet illud extingui, ſaltem die dum aquâ cernitur lumen exiens ab oculo extingui oporteret, quandoquidem flammea igneaq; corpora contrarijs extinguantur ſed ad hodiernum vſq; ad diem hoc accidere, à nemine obſeruatum eſt. Quo ad Empedoclem attinet ex his verſiculis, quos cecinit, exiſtimaſſe videtur tum cernere animalia quãdo lumen quoddam egreditur (quemadmodum ſupra memoratum eſt) ab oculo, Hac itaq; cecinit.*

Ac veluti prudens hyberna nocte viator
Lychnum flagrantis fulgorem præparat ignis,
Arceat vt ventos ex omni parte frementes,
Laternam accendit qua retropellitur Euri.
Spiritus efflantis tum quanto limite fertur.
Exiliens lumen radijs loca ſenta relucent.
Indomitis, adeo vis magna, emanat ab igni:
Sic ille antiquis cæleſti è fomite nobis
Ingenitus qui membranis includitur ignis
Pupillam velis ſubtilibus vndiq; tectam
Continet, & miris communit viribus orbem:
Queis circumlabentis aquæ circundata ſedes
Concaua & alta fuit, ſed longè acerrimus extra
Diſſiliens ignis pernicibus emicat alis.

Hoc itaq; interdum modo cernendi ſenſum fieri duxit Empedocles, interdum vero quoſdam defluxus inuexit. qui vbi à rebus quæ cernuntur manarint, animalia vidẽt. Democritus autem quod aſpectum aquę tribuit in hoc ipſo bene ſentit, ſed in eo peccat, quod cernendi functionem quandam rerum imaginem credidit. Nam vt quædam in acie oculi cernentis aliqua impreſſa ſit imago, vel ex eo maximè accidit, quod oculus leuis eſt deinde actio cernendi in eo qui aſpicit collocatur, & minimè in ea ſuprà memorata imagine, ſiquidem hæc affectio quædã ſit reflexio. Sed tum cum hæc dicebat Democritus, imagines & reflexiones (vt videtur prorſus ignorabat. Prætereà abſurdum eſt quod illi hæc dubitatio in mentem non venit, cur ea, in quibus præſe ſunt rerum imagines nihil cernunt, ſed ſolum oculus aſpicit.

Cum ſit cauſa eius affectus patefacta qui oculo agitato fit, vnde veteres moti aſpectum igne eſſe exiſtimauerunt, nunc iſtuc ipſum refellit, & cum Empedocle, & Platone pugnat qui cum aſpectum ex igne coagmentatum tum etiam cernendi ſenſum perfici tradiderunt, quando ab oculo prodit lumen perinde acie quadam laterna exiret. Quod ſi aſpectus ita, vt dictum eſt cernit, quid circunfuſus tenebris non intuetur, quãdoquidem luce diffuſa cernit? Equidem in tenebris emicans pupilla lumen quod emittit ſibi efferret. Quę vbi dixit, cauſam exprimit quam Plato afferebat, cur oculus in tenebris non cernit, & hanc leuẽ futilemve eſſe oſtendit. Cum (inquit) porrò lumen quod ab aſpectu egreditur, ſi tum dies illuxit dũ progreditur lumini externo occurrit, quo cũ admiſcetur & ſeruatur, & quia idem lumen ei quod promicat ab aſpectu cognatum eſt, idcirco die cernimus, ſed quando nox terras opacauerit, & ſuſæ vbiq; tenebræ fuerint, tum lumen idem ab oculo prodiens extinguetur, propterea quod offendit tenebras cum quibus nulla ſibi intercedit coniunctio. Sed quæ in Timæo à Platone elaborata ſunt, commemoremus. Eo ſic inquit in loco. Ex igne qui non vrit, ſed ſuam lucem diffundens diem efficit, cor- Com.5.

pus quoddam illi simile condidit. Nam externum lumen huic oculorum intimo germanum & purissimũ per oculos fluere Dij voluerunt. Hic præterea lenis & congestus quamquam totus sit huiusmodi, tamen illũ in medio positum oculorum concretum fecerunt, vt alter eorum cum crassior esset, vniuersum coerceret, & in angustum reduceres. Cum ergo solis lux illustrato die cum ea, quæ per oculos fluit sibi cognata admiscetur, unum ex vtraq; luce conficitur luminis corpus aciei accommodatissimum, idq; sum maximè quando externa lux exeunti obuiam venerit. Hoc itaq; vniuersum concretum propter cognationem eodem modo affectum cum aliud quicquam attingit, vel agitatũ ab alio tangitur cũ penetret per omne corpus vsq; ad animam cernendi sensum efficit. At quãdo idem oculorũ ignis obscuratis locis in tenebras inciderit exsinguetur radius, qui ab oculo egredit. Itaq; refellit hoc olten deni lumen exiens extingui non posse. quod quidem facit his verbis. Quænam esset illa luminis extinctio? Calor enim, & siccitas idest ignis quemadmodum carbonum, & lignorum ignis & flamma suapte solent natura humore & frigore extingui, quorum neutrum lumini obesse videtur idest nec flamma nec ignis carbonis. Quod si lumẽ nec flãma, nec ignis est instar carbonis, neq; à frigore & humore extinguetur, vel quorum neutrum lumini obesse videtur, idest nec humor nec frigus, à quibus ignis extingui solet. Vel hoc etiam modo dixerim, & accuratius quæ carbonem extingount, & flammam humectæ sunt naturæ & frigidæ. Sed in tenebris nec humor nec frigus inest à quibus restinguitur ignis. Quòd si quis repugnarit dicendo, imo radius ab oculis exiens restinguirur, verum id nos latet propterea quod sensim extinguit in tenebris & suapte facultate deficit, ab eodem petendum est, cur die non extinguis in qua ob humorem, vel in locis abditis qui præsertim frigoribus conglaciãt, in quibus solent valẽtiora & fortiora restingui, & samẽ hæc loca sunt tenebricosa. Videmus enim incensos carbones & flammã extingui, sed nondum animaduersum est radiũ ab oculo proficiscentẽ in aqua & tenebricosis locis restingui, & tamen debuisses extingui. Quare si non extinguitur radius, neq; exit ab oculo. itaq; non cernimus cum aliquid emanas ab oculo, quod Timeus asserebat. Tenebras autem nec gelidas esse, nec humidas liqnes vel ex hoc maximè, quoniam loca etiam quæ recalent & arida sunt, non minus tenebris opplentur, quàm his contraria. Adde si propterea cerneret animal, quod lumen prodit ab oculo quę in aqua sunt, vel vitam degũt non viderentur quoniam fulgor ille, vel lux ab oculis egrediens non potest per aquam penetrare quin extinguatur. Preterea verisimilius longę est, vt lux ab oculorum acie missa cum pertenuis, perq; exigua sit die potius quam nocte, & tenebris circunfusis extinguatur. Nam obseruatũ nobis est exiguũ ignem perq; paucũ lumen ab vberiore restingui vel corrumpi, quãdoquidem eorum lux delitescat die, quæ nocte fulgens, & lucent. Quamobrem animalia nocte potius, quam die cernerent, si propterea data esset animantibus cernẽdi facultas, quod lumen ab acie oculorum emittitur. Sed redeat vnde manauit oratio. Postea quam eo reiecit argumẽto supra memorato Platonis opinionem, sese ad Empedoclem conuertit, qui cernendi causam interdũ cecinis lumen esse, quod ab aspectu (vt supra diximus) emittitur, interdum autẽ quosdam fluxus introduxit qui à cernendis rebus proficiscũtur. Primũ porrò eius carmina recitat, in quibus sensisse lumen ignem esse vi sus est, qui ab oculis emanat, & mittitur extra, atq; hoc modo cernere animalia credidis. Suis enim carminibus lumen ab oculis agrediens quam simillimum facit luminibus lychnorum. Qui enim nocte iter facturus est, is solet lychnũ lucernãq; adaptare & intra laternã ponere, quę ita componitur, & conficitur vt lumen intra positum à ventis tueatur, & defendat, & cũ sit sub tilissimũ, foras exire queat: eodem quoq; modo tradis ignem illũ, qui membranis tanquam vestibus quibusdam vestitus et sepsus est, in acie oculorum se habere, quandoquidem vestes illæ es tegumensa reprimunt ventoq; ea omnia, quæ obductũ ignẽ consumere es pupillam lædere possent: as fulgor tamen ignis cũ sis subtilissimus non impeditur ab his pugnaculis aciei quin exeat. Empedocles laternas dicit, quæ ventorum flatũ arceans atq; prohibeat, & tegãt ignem qui vestibus, & membranis continet, vel dicit laternas quæ prohibeãt, idest densas quæ propter dẽsitatem auram vehementẽ repellant. Ignem prętereae reserit exilire, quoniã ob exilitatem sese vndiq; porrigens per vestes densas egredi potest. Pauimentum autem dixi orbem cœlumve. Homerus sic proinde cecinit.

Disiecit pedem extendens à limite diuino.

Toto ferebar die vna cum occidente sole.

Præterea (vt poeræ solẽt) vsus ẽ in hoc carmine velis pro vestib^9, & pellib^9 quib^9 pupilla obducitur, & tegiẽ.

Pupillam velis subtilibus vndiq; tectam.

Continet & miris communit viribus orbem.

Quę vbi recitauit Empedocles adiecit eundum interdum ad antedictum modum cernendi sensum effici dixisse, interdum verò quosdam defluxus inuexisse qui à cernendis rebus manarent vsq; ad aspectũ, & cũ aditus oculorũ eisdem paterent & opplerentur ab eisdem quoniam æqualis dimensionis sunt aditus, & defluxus, tum cernebatur. Hanc sententiam fuisse Empedoclis Plato etiam testator, quandoquidem tradat illũ definiuisse colorem esse quendam defluxum qui à corporibus veniant ad aspectũ, & huic bene rectèq; respõdeans, & ab hoc ipso sentiantur. Reliquum patefacit explosa sententia eorum, qui aspectum ex igne coagmentatum esse arbitrabãtur: in quo Democrisus erratuir, & in quo rectè sensit. Nam eũ laudat, quia aspectũ ex humore concretũ duxit, sed cernendi eum, quem docuit modum vituperat. Nam cernẽdi sensum ratus est Democritus quamquam rerum imaginem, quam à cernendis rebus aspectus reciperet. Hęc autem imago est quædam visa species formaq; rerum in pupilla acieq; oculorum non secus quidem, ac illæ quæ videri solent in pellucidis perspicuisq; corporibus. Is sanè Philosophus & ante Leucippus, atq; Epicurus ab aspectabilibus rebus idola quædam, quæ eisdem rebus specie, & forma similia essent promanare ad aspectum credi derunt, et cum oculos ingrederẽtur, tum animalia aspicere asseruerunt, quod hac coniectura monstrarunt, quoniam semper si animalia cernere debent, in pupilla impressãm imaginem cernendarum rerum retinẽt. Opinionem itaq; Democriti cõfutat causam & rationem reddens, cur pręssa sit imago in acie oculorũ, quia lenes sunt, cũ lenia pene omnia suapte natura propẽsa sint, & non solus oculus, vt talem ab aspectabilibus rebus capiant imaginem. Dicit proinde. Sed in eo peccat, quod cernendi functionem quandam rerum imaginem credidit. idest quod cẽsuit imaginem visam esse causam cur cernerent animalia. Prærerea annectit hæc. Deinde actio cernendi in eo qui aspicit collocatur, & minimè in ea supra memorasa imagine, siquidẽ hæc affectio quædã sis reflexio, quæ breuiter ad modũ dixis, ideo obscura sunt, sed quod vult illud opinor, vbi profert. Et minimè ĩ ea supra memorata imagine, idest nec propter imaginẽ, neq; in ea ipsa consistit cernendi sensus, et functio, sed in eo qui aspicis, in eo videlicet qui cernendi facultatem habet: Imago enim apparẽs quędã reflexio, & affectio est. Vel intelligas hoc quoq; modo illa. Deinde actio cernendi in eo qui aspicit collocat, & minimè in ea supra memorata imagine, si quidem hęc affectio quædam sit reflexio, perinde dixisse

De ich herõ verborũ contextus in Alex impresso Græco.

In Alexã. impresso male iacebat versus, vt alia multa: versus primo illa in calce sunt.

xisse voluit. Actio cernendi nō ponitur in visa imagine, sed hæc ipsa visa imago collocat in eo qui videt, cuius interpretationis fidem hoc sequens verbum facit, Reflexio. Etenim visa imago est affectio, quæ in oculo propterea reponitur quod lenis est. Apparens enim imago est affectio secundum reflexionem facta in his rebus quæ & lenes sint, & consistant sic, vt retinere queat formam rei visæ, cum varie ob interstitiū quod pertransit vsq; ad oculum afficiatur, quo in genere est oculus. Quapropter cum iteratur illa visa imago feriēs aspectum tum dicitur emphasis, visa idest vel appatēs imago. Etenim emphasis cum tendit vsq; ad cernentis oculum, quoniam is est perpolitus atq; lenis retropellitur vsq; ad res aspectabiles, illico deinde per interstitium, tum re ipsa ac ii pellucidum reuertitur ad aciem oculi. Vtitur hoc loco reflexionis nomine cōmuniter pro emphasi visaq; imagine quasi vno pro alter vtilicet. Verū ne credas cernere animalia per reflexionē quemadmodum mathematicis visum est, sed per officium pellucidi, quod cum afficitur quodammodo à cernendis rebus eam affectionem deferunt vsq; ad ea lenia corpora, quæ illam listere atq; seruare possint. Et si ad directam, & perpendiculum oculus collocatus fuerit ad rem aspectabilem, interstitium pellucidum iterum recipit ab oculo affectionem, quasi à quodam alio fonte, & eam reportat rei aspectabili, à qua initio affectum fuerat. lege quæso eum libri secundi de anima locum, vbi quo cernunt animalia modo declarat. Postremo affirmans emphasim non esse rem, quæ cernitur, sed quandam affectionem, & reflexionem addit nihil certi, nihil perspicui, nihil probati habuisse Democritū de visis rerū imaginibus & formis, ignorasse preterea quid illæ essent, & quo orirentur modo, atq; nō modo oculos posse, verumetiam omnia lenia harū imaginum recepracula sistere & retinere eas ipsas rerū visas formas. Addit absurdum videri, cur non dubitauerit Democritus cum multa sint quæ (vt ipse putat) emphases apparentesq; imagines recipiunt, oculum modò solus oculus aspiciat. Quòd si id sane ipsum non ignorauit, itaq; illi sentiendum non erat, vt cernerent animalia per imagines apparentes, Sunt enim plura animæ expertia, quæ etsi visas rerum formas imaginesq; in seipsis pressas retinēt, at hæc ipsa tamen nihil cernūt.

Tex. 6. *Fateor itaq; cernendi sensum aquæ tribuendum esse, verùmtamen non aqua causa cernit aspectus, sed quia illa pellucens est, quæ sanè perspicuitas aeri etiam communis existit: sed tamen inter aquam, & aerem illud interest, quod humor arctius longeq; constantius, quam aer pressa vestigia retinet & facilius aliquo includitur loco. Quocirca pupilla atq; oculus ex aqua coagmētari videtur, quod etiam certis operum signis declaratur. Vbi enim effossi sunt animalium oculi, quidam humor effluens apparet. Oculi item infantium, qui è fœtu primum orti sunt, fulgēt, & clari sunt admodum. Quinetiam ea oculorū pars, quæ alba dicitur, modo animalia sanguinem habeant crassa quidem est, & pinguis Idq; factum est, ne humor ille vnquam congelaretur. idcirco inter cæteras corporis partes oculus minime riget, quoniam nullius adhuc acies, & id omne quod palpebris tegitur obriguit. Animantia vero sanguinis expertia oculos habent pellibus duris tectos, quæ sunt aciei tegumenta.*

Com. 6. Asserit Democritū aspectum dicētem ex aqua concretum esse à vero non discrepare, veruntamen negat propterea cernere animalia, quod aspectus sit aqua vel ex aqua commixtus, sed si ad cernendum aliquid aqua confert, hoc fane efficit, quia pellucida est. Cernunt enim animalia per ipsum perspicuum, ideo etiam per aquam cum hæc perspicua sit. Causam deinde affert, cur cum aer non minus pelluceat, quam aqua, & pellucidi ope cernatur, oculus ex aqua potius sit constitutus, quam ex aere. Dicit porrò quia humor aquave diutius arctiusq; retinet affectiones, quam aer, quinetiam eo in loco quē obsidet magis diutiusq; subsistit. Aer enim quam facillime diffunditur, & ob id arduum est, vt loco concludatur. Vsus est his verbis etiam facilius aliquo includitur loco, quę significant aquam maiorem soliditatem habere, quam aerem, qui sane multo facilius perlabitur, & diffluit. Alia item ratio adduci potest, quoniam etsi aer ob suam tenuitatem pellucidus est, aqua tamen pellucida videtur, atq; pressam effigiem seruat. Verum contenti esse debemus pelluci do, vt cernamus, sed si Democrito cedere volumus, non solum opus est pellucido, verum etiam eo, quod impressam rerum aspectabilium effigiem formamq; tueri, & conseruare possit. Sed (vt dixi) contenti esse debemus solo perspicuo, si illa rerum cenendarū imago ad aspiciendum nihil cōferit. Tertia ratio, cum duo extent extrema pellucida, quorum alterum sit rarum vt aer, alterum verò solidum, in quo genere ea perspicua reponuntur, quæ proprio coercentur termino vel lut crystallum, & lapides nonnulli, inter hæc medium aqua est, & cum receptaculum aliquorum quæ maximè excellunt medium inter ea esse debeat (Quod si vnum esset extremum non posset alterum recipere, cum admodum vel ab illo discrepet, vel longe absit) Cumq; Aristotele referente in cōmentarijs de anima aliquid sit oportet, per quod sentimus, & huiusmodi est aqua pellucida, merito itaque ex aqua oculus coagmentatur. Certis quoq; signis aciem oculi, vel pupillam aqua admixtam esse confirmat. Si enim oculi effodiantur, humor quidam diffluere videtur. Quin etiam humor oculorum admodum fulget infantium eorum videlicet, qui non longe ab ortu absunt. Addo illud etiam quod cum scinduntur oculi, humor quidam cernitur, qui continetur his vestibus, quibus pupilla munita septaq; est. Præterea cur illa oculi pars alba in his, quæ sanguinem habent, crassa pinguisq; sit refert eam causam, ne congeletur oculorum liquor, qui eo tegitur, vel continetur loco. Quocirca oculus minime cōglaciari potest. Animantia ita sanguinem habētia eiusmodi (vt diximus) præsidium habent, ne liquor oculorum rigeat, Contra sanguinis expertia eam oculorum partem crassam non habent, sed solidos durosq; oculos tenent ob eas velles, quibus humor, quo cernitur tanquam propugnaculis munitur, & tegitur.

Prima. Secunda. Tertia.

Perabsurdum porrò censeo si aspectus aliquid cernit, egredi quidpiam ab acie, idq; ad sidera vsq; pertingere, vel ad certum locum exiens cum cognato occurente vnà commisceri oportere, quod certi philosophi tradunt. Tex. 7.

Memorata supra Democriti opinione ad primam reuertitur, & cum qui aspectum ignū esse arbitrabatur tū cernere animalia fatetentur, quando quidpiam egrederetur ab oculis: hoc sanè secundum confutat, ne aliquis affirmet aspectum igneum esse quod primum erat. Quapropter vbi reiectum illud fuerit secundum, nihil videlicet ab acie oculorum egredi dum cernitur, nullum item animal aspicere per reflexionem monstratum erit. Sed vt scias qui huius opinionis principes fuerunt, alij ab oculis aliquid exire putarūt, quod vsq; ad rem aspectabilem pertingeret, quemadmodum mathematici existimant. Nam ij radios ab oculis vsq; ad rem cernendā serpere vel promanare quando cernitur ferunt. Nam ex antedictis radijs conum fingūt, cuius angustior pars in acie oculi relinquatur, & basis vel latior pars in re visa conijciatur, quo scilicet cono res omnis visa complectitur, & hoc modo volunt res videri quando quidem basi vniuersa res cernenda contineatur. alij demum lumen vt Plato quoddam ab oculis missum vsq; ad certum quendam locum peruenire Com. 7.

aiunt, in quo cum offendat illud in aere sparsum sibi vt pote quàm simillimum cum eo commiscetur, & cum vnum ex illis duobus corpus luminis factum sit, id nimirum ipsum vsq; ad confinia ipsius aciei perducitur, & affectionem oculis defert, & illi cernunt. Quare vtrã que opinionem hoc loco perabsurdam inquit, verum mathematicis nihil ob ecit, sed illico secundam opinionem eorum inuexit, qui lumen egredi ab oculis, & cum occurente vtpote sibi cognato (vt supra recitauimus) commisceri asserebant, idque eo fecit, vt refelleret eorum sententiam (quod sanè primum ei erat in animo) qui aspectum igneum esse docuerunt. Sed in mathematicos plura dici possunt. Ordiamur itaque hoc modo.

Digressio perpulchra perque necessaria.

Prima ratio. Necesse est, vt quod ab oculis mittitur, vel egreditur corpus sit, quod nulla res incorporea loca mutare potest suapte natura atq; sola, quod si quod exit, corpus detur esse, qui fieri potest, vt non debilitentur oculi, & langueant, cum aciem intendant oportet ad ea loca, quæ ab illis ita longè absunt, vt cœlum à nobis?

Nihil refert illud corpus asserere tenuissimum, quoniam tanta est interualli longitudo, vt corpus animalis quamuis magnum esset, & aliquod semper tenuissimum corpus ab acie oculorum egrederetur, consumi queat. Contrarium porrò animaduertere licet, quoniã æque tum animalia permanent sine defectu, cum cœlum, & astra suspiciunt, vt cum claudant pupillam.

Si præterea exile esse illud corpus ferũt, quod emittitur, vt suam sententiam tueãtur, quomodo à quouis contrario occurrente, ne facile intereat sese defendere poterit. Corpora enim exilia perfacile aduersariorum ictum recipiunt.

Consistet ne contra summum ventorũ impetũ? declinabit ne sie, vt à recto cursu deijciatur? quare cum ita videamus flante vento, vt quando cœlum tranquillum est, valeat illud exile corpus.

Adde, subtile esto illud corpus. cur clausis palpebris per meatus non exit? quod si hoc probaueris, & dederis, cur tum non aspicimus quicquam? quod si contra negaueris videlicet tum exire, quæram quid sit causæ, quod cum radij subtiliores sint lachrymis, & sudore, quæ per angustias meatuum egrediuntur, radij cum foras non prodeant, quinetiam nulli, qui palpebras claudunt ita supremas in simis iungunt, vt subtilissimi radij nullum inueniant exitum. Etenim si radij per solida pellucida penetrare possunt, quãdoquidem specialis, & lapidibus fulgentibus traijcitur aspectus vsq; ad res cernendas, itaq; per cutẽ palpebrarum transire poterunt.

Secunda ratio principalis. Radij egredientes secus deriuant quam solent ponẽ omnia, quæ cum ab aliquibus proficiscuntur, in quendam angustum locum rediguntur. Aqua enim dum fluit vtraq; serpit, etiam atq; etiam angustatur. Flamma quanto altius tollitur, tanto acutior efficitur & ad angustiam terminatur. Contrarium verò his radijs tradunt accidere, quoniam cum exeunt, latius manant, & in ampliorem locum deriuant in quo basis est coni.

Tertia ratio. Si præterea quod emittitur, corpus esse comprobatur, locum itaque occupabit, & cum inane nullum sit, dum ergo cietur corpus penetrabit corpus, & duo simul eundem obsidebunt locum, imo plura eundem obtinebunt, si multi vna oculos in eandem rem visam coniecerint. Quod si hoc absurdum vitare voluerint, & vnum corpus alteri cedere dederint. vt si quis per aquam aliquid aspexerit radio exeũtiab illius aspectu aquam cedere. itidem si per aerem eidem radio hunc ipsum locum dare inquiant, ab his petendum est, cur cedere hęc velint. Aqua enim quę occurenti radio cedit ab oculo recepi nequit, quãdoquidem immersum in aqua inspiciamus, neq; enim aspirando aquam hanrire recipereq; valemus, quoniam negatũ est nobis in aqua respirare. itaq; petendum est, quod sit illud quid in aqua cedit radio exeunti, neq; dicere possunt corpus per quod sertur conus, quoniã etsi quando vnus aspicit eius cono cedit, si duo & tres eandem rem conspexerint, cedat cuiq; aspicientis cono oportebit, & conus vnius cedet alterius cono, idque, mutuo. quod si dederint partem vnius coni alterius parti cedere, itaq; solus ille cernet, cuius conus occupauerit eũ locũ in quo è regione res aspectabilis posita est, quoniã nõ video quomodo illi cernere possint, quorũ coni cedũt vel eorũ partes: sed perspicuũ est illos tres eãdẽ rem cernere. itaq; vnus conus per alterum, idq; mutuo penetret necesse est. quinetiam plura corpora vnum, & eundem locum obsidebunt quam vnius pars coni tenet.

Quarta. Accedit, quod si omnis motus tẽpore metitur, & nulli datum sit cernere. nisi radij ab acie proficiscãtur sese ad rem visam vsq; porrigẽtes, itaq; spatiũ tẽporis sumendum erit, vt aliquid videatur. Sed fieri nõ põt, vt quod cietur tãtum interualli & duplũ eius eodem tempore absoluat, modo eandem cursus celeritatis, q; normã retineat. & tamen luce presente vicina æque, ac remota eodem temporis spatio, vel momento conspicimus, 7.Phys.

Quinta. Quinetiã si nõnulli è regione, vel è diuersis locis eã dem rem contuerentur, & coni mouerẽtur, nimirũ necesse esset, vt cõtinuatio radiorũ descinderetur, cum in eandẽ rem visam cõcurrant, quæ si præcisa foret cõtinuatio, nihil cerneretur. Sequitur quoq; idẽ si (quemadmodũ supra locutus sum) duo e regione aduersisq; vestigijs sese mutuo cõspexerint, & alter politus fuerit in cõspectu alterius sic vt videre ac videri queat, certe eorũ alter videri, ab altero non poterit, quoniã radij qui emittuntur ab vtriusq; oculis sese in mediũ offendentes secabunt sese mutuo. quod si hoc negas, itaq; radij mutuo sese penetrabũt, & quod supra horrebamus sequetur, idest duo simul corpora eundẽ occupare locũ. Sint quoq; qui è regione oppositisq; locis alter in alterũ vicissim oculos conuertant, radios etiã conijciant oportet, hi vbi se offenderint, si æqua se manu & vi repulerint alterũ neuter intuebitur: si verò radij vnius supera bunt alterius radios, itaque is cernet alterum à quo visus non erit.

Itẽ quod exit ab acie si corpus esse censeatur, vel aer erit, vel ignis. Hęc enim subtilissima sunt corporum, è qbus animal constat. Aerẽ ne dicas obsecro propterea qđ aer citimus vicinusq; oculis, & aciei est. itaq; temere egrederetur cũ præsto sit, neq; ignem esse adseiscas velim, quoniam cũ suapte existat natura subtilissimus, perq; facile mobilis, cuius vestigia supra videntur et eũ petit locum, solũ supera suspiceremus, at ipsi tñ quæ circa nos & infra, atq; infima cernimus, nisi hoc summæ leuitatis, futilis opinionis sustineas ignẽ descẽdere, quẽ motũ ignis subit preter naturam, & vi. adde quod si foret ignis, cũ in aqua extinguatur, quonã modo quæ aquæ immersa sunt, cernemus. Nec ad subtilitatẽ eius cõfugiendũ est, quoniã quanto subtilior, erit, tãto citius extinguetur. Quòd si ignẽ quoq; esse tueberis, quomodo cõsentaneũ illi erit p oculos exire, q & pupilla ex aqua coagmentãtur. Item videbitur æquè nocte vt die cernitur, imo si plures fuerint exiguo quodã in loco cõclusi vbi aeris non multũ sit idẽ ignis illustrare aerẽ poterit, & videri. Leue omnino, est ac anile dicere illũ restingui crassis circũfusis tenebris vt nocte fieri solent, quoniã aqua crassior densiorq; multo est tenebris, & tamẽn ea nõ extinguitur. Quod si quod egredĩ aiũt lumen esse, iam eos argumẽto primo cõfutauimus, in quo diximus nullũ incorporeum egredi atq; proficisci mouerĩq; posse, quoniã lumen oritur & vnumquodq; illustratur, vt ei comparatum est secundũ suum locum illustrari ab eo quod illuminat. quocirca lumẽ nõ mouetur.

uetur Simul proinde cernimus & vicina, & remota, cũ eodẽ tempore omnia colluſtrentur, quæ ſuapte natura illuſtrari poſſunt, qđ ſanè fieri non poſſet, ſi lumen qđdam corpus eſſe diceretur. quare cũ uideat lumen fateri quędam habitum & qualitatem qua corpus vnum à ſplendido, & pellucido illuminatur, & non naturã, aut corpus eſſe, id ipſum probè neceſſe eſt, quod quidẽ facio ex eo quod ſublato corpore illuſtrãte, illico lux tollitur. Hæc igitur in eos dicerẽtur, qui ſuſtinent id quod egredit ab aſpectu corpus eſſe, & pmanare vſq; ad res aſpectabilis. Confutabũtur eiſdẽ ferè rationibus etiam, qui à rebus cernendis quidpiam vſq; ad oculos fluere, quos cũ ingredit, tum cernere animalia arbitrant, Sed præter illas hæ adducant, quoniam ſi quemadmodum dictũ eſt aſpiceremus, interiectũ ſpatium inter nos videntes, & rem viſam cernere non poſſemus.

Præterea quomodo quidpiã vndiq; cerneretur quoniam tantũ illius videretur, quantũ oculorum acies recipere, & tantæ molis eſſe idola oporteret, quantã poſſet pupilla recipere.

Poſtremo laborabit vehementer oculus qui cũ ſua pte natura facile afficiatur, tum etiam à tot corporibus ſępiſſime ferientibus perturbabitur, Sed hęc alio loco ſunt copioſius diſputata. Redeamus ad Ariſtotelem.

FINIS DIGRESSIONIS.

ARiſtoteles dicit perabſurdũ eſſe ſi aſpectus aliquid cernit, egredi quidpiã idq; vſq; ad aſtra pertingere, vel ad certũ locũ exiens cum cognato occurente vna commiſceri oportere, ꝙ certi Philoſophi tradunt. quibus verbis cum duas opiniones patefaciat, eludit primã per hæc verba. Idq; vſq; ad aſtra pertingere. Abſurdiſſimum enim eſt corpus ꝙ emittitur ex aſpectu cernentium ſeſe ad eum vſque locũ porrigere. Reliqua verba ſubſequẽtia in eos qui lumẽ exiẽs commiſceri cũ cognato occurente tradiderũt ſcripſit.

Tex.8. *Qui ſanè rectius dixiſſet, quãquã id etiã leue ſit, ſi vbi primũ exuit lumen ab oculo, cũ vicino copulari tradidiſſent, Sed quę copulatio & quomodo lumẽ lumini admiſceri pōt? Neq; enim temere quæ res cumq; cum quauis commiſcetur. Deinde quę coniunctio eſſe poteſt lumini, quod intra confinia oculorum eſt cum illo, quod extrinſecus exiſtit, quandoquidem interiecta ſit membrana.*

Com.8. Refert Platonem rectius dixiſſe, ſi finitimũ pupillę lumen extrinſecus circũfuſum eiuſdem oculorũ aciei tradidiſſet intimo copulari, quã idipſum ob oculis egredi, & vſque ad certũ locum alteri obuiam veniẽti ſeſe coniungere, ꝙ his verbis ſignificauit. Vbi primum exiuit lumen ab oculo cũ vicino copulari tradidiſſent. ſed cur recti⁹ dixiſſet? Quoniã nullo luminis ab oculis exitu opus eſſet, neq; vllum deſideraretur interuallũ, quo res viſa complecteretur, ſed illud finitimũ lumẽ cauſa foret, cur cerneret animal. Nã ĩquit ſine luminis intrinſeci exitu, & fluxu illud finitimũ pupillæ ad cernendũ ſatis eſſe. Qui. n. aſpectus cernit exeunte lumine? Deinde quid eſt illud ꝙ lumine externo afficitur? Etenim dici non pōt eſſe quidpiã ꝙ rei cernendæ formã ferat, quapropter rectius ſcripſiſſet Plato, ſi intrinſecũ lumẽ à vicino affici, & huic cõiũgi probauiſſet. Preterea ſcire percupio, ſi ſpatiũ vndiq; ad pupillam vſq; collucet, cur alterum exiens expetendum ſit. Quod ſit tenebras aciei finitimas, & lumẽ abeſſe aliquãtulũ aſſerueris vitare non poteris, quin tua ſecutus decreta lumẽ dicas, vbi primũ in tenebras inciderit reſtingui, idq; antẽꝙ lumẽ oſtenderit, quo coniungi exiſtimas: Quocirca lumen extinctũ valeat, qñ nihil prodeſt. Cæterum ꝙ Ariſto. ſcripſit recti⁹ dicẽdũ eſſe lumẽ, videlicet vicinũ pupillæ cũ interno eius cõiungi, idipſum leue inquit, cãmq; affert leuitatis: Quę, inquit, copulatio, & quo lumen pupillę, ideſt inſitũ externo miſceri pōt? Plato enim cũ cauſam afferre voluiſſet, cur circũfuſis tenebris aſpect⁹ non cernat, hanc cenſuit, quod cum ignis ille ingenitus oculis promicãs diſcedẽſq; ab acie nocte ĩ ſui diſſimile, ideſt in tenebras incidat: mutaĩ, & extinguiĩ quo ſanè tempore non pōt cõmiſceri alteri, cũ quo libi quædam naturalis intercedit cõiunctio, qñquidem aer ob ſcuratus ſit atq; igne tum careat. Itaq; approbauit propterea aſpectũ cernere, quod lumẽ ab oculis egrediẽs offendit ſui quã ſimillimũ quo cum admiſcetur. Id porrò ipſum ideſt aſſentiri huic opinioni approbanti lumen lumini copulari Ariſto. improbat, tãquã futilitatis & leuitatis plenam, ꝙ his verbis facit. Sed quæ copulatio, & quõ lumen lumini admiſceri pōt? Nam hæc copulatio, vel admixtio non pōt eſſe horũ luminũ tãquã quædam ſit duorũ corporũ coniunctio, neq; quæ res cũq; cui timere cũq; admiſcetur, ſed primũ quæ admiſcẽda ſunt mutuo corpora ſint oportet, hac deinde neceſſe eſt, vt quadã affinitate & cognatione conſentiãt inter ſe: quocirca leuiſſimũ eſt arbitrari aſpectum tum cernere cũ lumen ab acie oculorũ egreditur, cum propterea quod lomen dici corpus nõ licet, tũ verò, quia perſpicuũ eſt, nullo modo vnũ lumen alteri cõmiſceri poſſe. Aĩaduertere enim nobis datũ eſt, nullam naſci luminum coniunctionẽ, qñ duo lumina à diuerſis collucentibus rebus pficiſcerẽtur ita, vt quãuis ſimul eſſe queant, qñ tamen vbi ea collucẽtia à quibus ducũtur lumina diſſeterint, etiã hęc ipſa lumina inter ſe diſtabũt, & vnũ ab altero ſegregabiĩ. Si ergo qs duos lychnos duasq; faces accenderet eodẽ in loco, & vnam ab altera remoueret palã eſt lumen vnà remoueri cũ eo, à quo pficiſcitur, ꝙ etiam ea coniectura monſtratur, quoniam abeunte remotoq; vno reliquũ multominus eſt, quã ante fuiſſet. Sed quæſo Plato dicat quonã modo perabſurdũ non eſt negare nos poſſe idem cernere ſine luce ab oculis emiſſa, ſi per aſpectũ & lumẽ egreſſum, & occurenti copulatũ cernitur. Deinde quærendum eſt ne illa multorũ lumina, quæ à diuerſis oculis conijciuntur in idẽ vnà copulẽtur, & vtrum omnes p vnũ aſpectum videãt. ꝙ ſi hæc negauerit Plato, velim modũ inueniat, quo ea lumina copulentur, & quonam modo copulata cuiq; aſpiciẽti ſuũ aſſignare valeamus. Cũ ergo dubitaſſet qui fieri poteſt illa luminum cõiunctio, ſimul in dubiũ vocat quomodo pupillæ, & lumini eidem ingenito extremũ coniũgi queat. Cum enim nec oculus, nec acies cernat, ſiquidẽ anima ſentiendi in extrema oculi parte non collocatur, ſed quemadmodũ libro de anima approbatũ eſt alio in loco reponitur, & inter lumen aciei, & externũ mẽbrana quędam interne cta eſt. quomodo ergo lumẽ extrinſecus interno cõiũgi poteſt, qñ quidẽ id ne fiat magno ſit impedimẽto an tedicta mẽbrana, idq; multo magis ſi lumẽ corpus ſit? ꝙ ſi hæc fieri cõiũctio nequit niſi lumẽ pupillę inſitũ foras egrediaĩ, & tñ fiat oportet ſi nobis cernere datũ eſt, itaq; nihil cernemus. Hoc loco eam veſtẽ membranam vocat, qua inuoluitur, veſtitur, munit acies. Itidẽ Empedocles paulo ante his verbis membranã cecinit.

Sic ille antiquus cæleſti è fomite nobis
Ingenitus, qui membranis includitur ignis.

Quare Plato rectius dixiſſet, ſi vbi primũ in ipſa regione oculi lumen exiens cũ externo iungi aſſeruiſſet, ꝙ tamen fieri nõ poteſt, qñ interiecta mẽbrana vetat ne mutuo copulenĩ. Quapropter cernẽdi actio nõ efficeret, nullũq; animal aſpiceret ſi lumẽ corpus eſſe, atq; attingere illud oportere dareĩ quo cũ iungi neceſſe eſt.

Cæterum alias nobis dictum eſt aſpectum ſine lumine cernere non poſſe, quinetiã adiecimus quoddã interuallũ inter rem viſam, & oculũ: quod vel lumen, vel aerẽ dicas nihil modo refert. ſat nobis eſt eo loco mõſtraſſe quodcunq; animal cernere, quando id traijcitur. per illud interuallum quod eſt videndi cauſa. Et merito quod intra oculi limites Tex.9.

contine-

continetur aqua eſt, quoniã pellucet. Aſpectus ęque lumẽ intrinſecus, ac extrinſecus deſiderat vt cernere poſſit, quã borem regio aciei & pellucida ſit, & humore concreta oportet, quandoquidẽ ibi aer nõ exiſtat, Nã anima viſq; cernendi nõ extremã oculi partem obſidet, ſed palã intra regionẽ aciei collocatur. quocirca neceſſe eſt, vt hęc regio & colluceat, & luminis capax ſit, quod quidẽ certis caſibus cõprobatur, Quidam in bello ea in parte vbi tempora iacent cũ vulnera ſic cæpiſſent, vt oculorum meatus neruiq; conſciſi viderentur tradiderunt ſibi viſum nõ ſecus in tenebras incidiſſe quam cum lychnus lucernaq; extinguitur, idq; propterea quod oculi regio, & ea pars quæ pupilla ſolet appellari conſciſa fuit perinde ac quædam Lucerna diſciſa ſecta que fuiſſet.

Com. 9. Reiecta ſententia eorũ, qui animalia cernere tũ arbitrabãtur, cum quidpiam ab oculis ꝓmicaret, & quomodo leuis eſſet horũ opinio, diligẽter cũ ſupra oſtẽdiſſet, quid ipſe ſentiat explicare nitit: Meminit porrò alias ſcripſiſſe nihil cerni percipiq; poſſe ſine luminè. Nã in cõmẽtarijs de anima hæc retulit. corpus ſuapte nr̃a aſpectabile mutãdi afficiẽdiq; pellucidũ actu vim habet. quo loco actu pellucidũ vocanit ꝙ iã illuminatũ eſt poſuitq; lumen eſſe actũ perfectionemq; perſpicui. qua.l.ratione perſpicuũ eſt. ꝙ ſiue aſſeratur illud eſſe ꝙ inter rẽ cernẽdã & aſpectũ noſtrũ ponitur, ſiue ꝙ aliud cũq; collucẽs, parũ refert. vnum illud monet motũ eſſe illũ cernẽdi cauſam quo traijcit per idipſum pellucidũ actio rei cernẽdæ vſq; ad aciẽ oculorũ. Res.n. cernẽda, vel aſpectabilis vim mutãdi eiuſmodi naturã habet. Hæc verba tu perpẽde: ꝙ vel lumen, vel aerem dicas nihil modo refert, quę propterea adiecit ꝙ lumẽ q̃q̃ cauſa ſit vidẽdi, tñ deſiderat aerẽ, vel quoddã aliud pellucidũ, cuius formã & actũ lumen eſſe aliàs demõſtrauit. Verba hęc vel aerẽ dicas, protulit ꝑinde, ac dixiſſet, ſiue quoduis aliud corpus eiuſmodi, vt luminis capax eſſe videatur, pro inde ſubiunxit. Et merito ꝙ intra oculi limites cõtinet, id eſt pupilla acieſue oculi, q̃ hęc intus in oculi regione ſita eſt, ex aqua cõſtat, quę locũ antedictũ obtinet, & minime inter aſpectum & rẽ aſpectabilẽ interiecta eſt. Aqua enim pellucet, & eius eſt naturæ, vt lumẽ recipere poſſit. Vt.n. externũ ſpatiũ illuſtrari actu oportet, ita pupilla colluceat, ſi qđpiã cernit neceſſe eſt, & tñ nec ſenſus, nec uis ſentiẽdi illuminat quẽadmodũ.n. nihil aſpici, nihil aſpectu percipi põt, niſi extrinſecus ſpatiũ circũfuſum illuminet, ita nihil ab acie cõprehẽdit oculi, niſi vniuerſa oculi regio ad aĩam ſentiendi vſq; colluſtret q̃obrẽ ꝙ intus in oculo eſt pellucidũ ſit, & eius naturæ, vt quã facillime queat illuſtrari oportet. itaq; pupillã ex aqua cõſtare neceſſe eſt, qñ quidẽ intus nõ collocet aer, ꝙ quidẽ Ariſto. adiecit, vel fortè q̃ nemo hoĩum in oculis aerẽ ineſſe arbitratus eſt, vel ꝙ nuſquam incluſus aer apparet qñ diſcindũtur, aut effodiũtur, aut vulnerant oculi, vel etiã q̃ non mõ opæ pretiũ eſt, vt ꝙ in oculis incluſit pellucidũ ſit, verũ etiã illud, vt retineat preſſa veſtigia, ꝙ quidẽ aqua arctius longe atq; firmius facit, quã aer. Quocirca non ſolum aqua pellucida eſt ſed etiam imagines ſeruat tanquam aptior aere ad retinendàs impreſſas formas rerum aſpectabilium videatur. Quod vero humor aquæve rectè dicatur firmius preſſas formas tueri, eo comprobatur argumento, quod aer faciliime diffundit & diſſipabilis eſt. Nam (inquit) anima ſentiendi cernendiue nõ extremã oculi partẽ obſidet, quibus verbis cur oporteat pupillã pellucidã eſſe ita, quemadmodũ & extrinſecus ſpatium illuminatũ eſſe neceſſe eſt cauſam affert, q̃ anima viſq; cernẽdi intus in oculo, & minime in extrema eius parte iacet. ꝙ ſi extremã obtineret oculi regionẽ valere iuberẽ perſpicuitatem pupillę q̃ ſatis opinor ad cernẽdũ eſſet ſpatiũ circumuicinũ extrinſecus illuminatum. Sed me quidẽ hercule anima viſq; cernẽdi inter confinia oculorũ ſita non eſt, q̃ itidẽ eſſent ceteri ſenſus collocati ſinguli in ſuarũ regionũ terminis, quo nihil leuius, quandoquidẽ nullũ eſſet animę huic iudicium tribuendum quando alter ſenſuũ aberrat, propterea quod anima in extremis inſtrumẽtorũ ſentiẽdi collocata partibus cũ longo hæc extrema interuallo ſint diſiuncta, vbi vnus ſenſus erauerit, præſto ibi eſſe nõ poterit, vt per aliũ ſenſum tanquã per nuntiũ corrigat errantẽ. Qui nẽ ã deeſſet iudex, qui pręeſſet in iudicãdis ſenſuũ obiectis quæ ꝑ diuerſa inſtrumẽta ſentiũtur, quãdoquidẽ nulli ſenſuũ datũ ſit iudicare ſuum cõprehenſibile, & multominis differentiã obiectorum. Sed hoc totum libro de anima diſputatum eſt diligenter, dicam proinde hoc loco hęc breuiter. Deeſſet.n. communis quidã arbiter, qui obiecta perciperet, & dijudicaret eorũ differentiã. Et ne ĩmorer hac in re, fac animã ſentiẽdi in extremis inſtrumẽtorũ ſentiẽdi partibus inſidere, illico eius animæ iudiciũ cõfunditur ſic, vt quemadmodum oculus qui cernit non põt de vocibus, de ſonitu vllum afferre iudiciũ, ita nullũ ſit relictum nobis de cuiuſq; ſenſus obiecto iudiciũ. quapropter ſi hoc vinculũ, hocq; centrum in ꝙ deriuant omnes quinque ſenſus dico ſanè animã ſentiẽdi in cuiuſq; ſenſus vltima regione locaueris, ſic aberit vna poteſtas ſentiẽdi ab altera, vt nullum iudiciũ ſenſib᷒ certũ relinquatur: ſed planè cõtrarium experti ſumus. Cæterũ vim cernendi non eſſe poſitam in extrema oculorũ parte, ſed totam regionem vſq; ad eam antedictã vim eſſe perſpicuam, atq; collucere certis caſibus cõfirmat. Nam cũ quidã in bello ea in parte ictus vulneraq; ab hoſtibus cepiſſent, in qua tẽpora ſita ſunt nimirũ ſic vulnerati fuerũt. vt ij nerui meatusue oculorũ ĩ quibus ineſt regio pellucida cõſci viderẽtur: quibus ictis vulneribus illico circunfundi tenebris tanq̃ lucerna quædã extincta eſſe viſum eſt idq; propterea ꝙ conciſa erat illa regio pellucida quæ poſt pupillã iacet tanquam lucerna quædam pellucens, quæq; vniuerſam regionẽ oculi ad vim cernẽdi vſq; illuminat, huius aũt regionis cõtinuationẽ cũ vulneris ictus ſcinderet, lumẽ perinde eã vetuit, recipere, ac extinctũ eſſet in eadẽ. quare ſi aſpectus nõ coagmentat ex igne, neq; facultas vidẽdi in extrema oculi parte ſita eſt vniuerſum oculi ſpatiũ vſq; ad animam ſentiendi intrinſecus pellucidum eſſe oportebit. Si anima hoc facit, ergo non eſt ponendus ſenſus communis.

Quamobrem ſi quemadmodum diximus accidit perſpicuum quidem eſt vt non aliter cuiq, ſentiendi inſtrumento ſuum elementum tradere atq; accommodare oporteat, quam antea fecimus videlicet aſpectum ex aqua cõcretum exiſtimare, auditum verò, qui ſonitus vocumq; particeps eſt, ex aere, odoratum ex igne. Quod enim actu odoratus eſt id certe ipſum facultatem olfaciendi habet. Nam id ſenſum ab ocio ad actionem traducit, quod in ſenſum cadit. quare neceſſe eſt vt ſenſus actu ſit quod eſt ſubiectum ſenſibus, quod prius erat poteſtate. Odor autem eſt quædam inſtar fumi exhalatio, quæ ab igne proficiſcitur. Quocirca proprium odorandi inſtrumẽtum in eo ponitur loco, in quo cerebrum collocatur. Tex. 10.

Com. 10. Aſpectũ ex aqua cõpoſitũ cũ ſuprà probaſſet, hunc ipſum ad eũ ſanè modũ conſtitutum aſſirmat, quibus verbis videt Ariſto. nõ ſua decernere ſentẽtia, vt aſpectus ex aqua cõmixtus eſſe dicat, ſed potius, vt quibuſdam morẽ gerat, qui cuiq; ſentiẽdi inſtrumẽto ſuũ adſcribebant elementũ. Quod ſi cuiq; inſtrumento proprium tribuit elemẽtũ, aſpectui aqua, auditui aer, quod hic ſenſus ſoni ſtrepituſq; particeps eſt, odoratui ignis tribuẽdus eſt, quãq; cõtrariũ alias demõſtrauerit. Quæ deinceps profert hæc ſunt. Quemadmodũ aſpectus antequã cernat poteſt videre cernereq; omnia, q̃ in aſpectũ cadunt, & auditus antequã exaudiat ſonos, voces, ſtrepitus põt prius exaudire, ita odoratus antequã odoratur

ratur

retur potestate est odor. Nam odorandi sensus actu est odor, & idē odori actu, odor enim & sensus actu odorandi non discrepant. Odor vel id quod odoratu comprehēditur quædā exhalatio sicca instar fumi est ignea ab igne ducta, quod quidē ex vaporibus perspicuū est, qui subditis ignibus exhalant odorē, quinetiam flores his in locis vehemētes odores edunt, qui sanè loci propterea quod æstuant vel calidiores sunt, odores exhalāt vehementius. Solent proinde ea loca cōflagrari, in quibus apparet illa ignea exhalatio. Quid vero sit odor, persequetur postea. Is.n. est odoratus quādo idē sensus agit. Itē explicabit, progressus vltra quonā modo quispiā ex igne odoratū admixtū esse tueri poterit. Sed (quem admodū paulo ante dixi) cuiq; instrumento sentiendi suum elementū non suapte sententia tribuit, quandoquidē in cōmentarijs de anima nullū sensus instrumentū vel ex solo igne, vel ex sola terra constare posse retulit, quo etiā in loco odoratum non tam aeri quā aquæ tribuit. Postremò quoniā odor est ignea, & fumi instar exhalatio inquit apte affirmari posse instrumentū odorandi vicinū cerebro esse. Quod enim est caloris materia, id quidē ipsum frigidum esse oportet, itaq; nō erit mirū si olfaciendi instrumentū cerebro adhæret, quoniam hoc suapte natura reliquarū partium in corpore frigidissimū existit. Huiusmodi ergo materia potestate sensus, est & quod vim odorādi habet. Sed hęc nō sine cōtro uersia dicuntur, qm̄ si quod est potestate aliquid huius est materia, & cum id quod vim odorādi habet potestate est odor, itaq; quod vim odorandi habet materia odoris erit. Equidē supra admisimus frigus esse caloris materiam, & quod vim odorandi habet frigidū est, propterea quod illud à cerebro vel oritur vel hæret eidē, itaq; odor erit calidus. Nisi eò cōfugias vt sensum actu calore afferas, idq; etiā propter præsentem calorem. Quod si quis odoratū ad huc modum ex igne cōcretum asseruerit, non à verò abhorrere videbitur.

Tex. 11. *Quoniā frigoris materia potestate calor est, Praterea eū oculorū fabricati à cerebro trahat originē ad eum quē narrauimus modū coagmentātur oculi. Cerebrū.n. humore & frigore ceteras corporis partes anteit. Caterū facultati attrectandi terra tribuitur. Gustādi verò vir quędam est tactus species.*

Com. 11. Nollē cogites his verbis Aristo. ostendere instrumētum odoratus ex igne constitutū esse. Hoc.n. fieri non potest anteq; odor sit sensui pñs, & sit actu sensus. Addit oculorū fabricam, qm̄ à cerebro eorū mollitio initium sumit, quod est reliquarū partium in corpore humidissimū & frigidissimū, ideo ex aqua constitutū est ad eum supra dictū modū extare. Ex quibus nimirum verbis facile est cognoscere aspectū, cū eius machinatio à cerebro proficiscatur non ex igne, sed ex humore concretum esse, quo circa neq; odoratus ex igne æditus erit, siquidem his etiam sensus à cerebro originem trahat. Veruntamen affirmabit cum persequetur hanc narrationem ob eam causam odoratum & eius instrumentum cerebro hęrere, vt locus cerebri ad quandam reducatur mediocritatem quā quisq; sensus ad obeundū munus suū desiderat. Quę enim odoratui subiecta sunt & odores exiliunt, profectò calent. Odor.n. est

Dubium. quædā instar fumi exhalatio. At si quis antedictis insistere voluerit itidē aspectū ex igne vt odoratum coagmentari affirmabit, siquidē frigus est materia rerū quę aspectu percipi possunt & has res aspectus actu capit, itidē materia odorū quos comprehendit odoratus erit

1. responsio. frigus, si quidem frigus est materia caloris. Sed fortasse nō est eius placitum vt antedictū modo suū cuiq; sensui accommodet elementum quod si aptauit, & tribuit

2. responsio. cuiq; suū elementū id fecit exercitationis causa. Forte illud quoq; affererē tam aspectus q̄ odoratus instrumentum cerebro hęrere illud tamen odorandi qua ratione frigidū est, ideo qua ratione id ipsum habet vim sentiendi, potestate est calidū, sed instrumentum videndi inest in cerebro nō ea ex parte, qua frigidū & alger, sed qua humecte & perspicuæ naturæ est. Nā lumen & color actus perfectioq; perspicui pellucidiq; est. Reliquū tactui terrā assignat. hāc itidē gustādi instrumēto quandoquidē gustatus sit quædā tactus species. Quare cū quatuor sint elementa duobus tactui & gustatui tellus adscribitur, aspectui aqua, auditui aer, odoratui ignis. Quę hoc loco nō suā secutus sententiā, sed planè more oratoris suadendo veriq; similia tractādo disseruit. Probauit enim alias instrumentū sentiēdi nullum ex terra cōstare posse, ideo quæcūq; terra redūdant in corpore nostro collocata vt tricę, vngues ossa, experta sunt sensus. Quinetiā gustatū in humore versari, et ex humido cōfici demōstrauit. Postremò responderē

Diaphanum dicunt.

3. responsio. neq; hoc loco instrumēta sentiendi ex terra cōflata dici, sed eorū actiones vt supra dictum est fieri, quemadmodū de odoratu dixit. Quod autem suadendo & viā illustrando qua posset quispiā vnicuiq; sensui propriū adiungere, & applicare elementū supra disputata Aristoteles tractauerit, quæ sequuntur declarant.

Tex. 12. *Proinde cor prope & gustatus, & tactus instrumentum collocant. Cor.n. cerebro tanquā è regione opponitur, & calidissimum cæterarū partium est. Et finē hoc modo faciamus de his partibus corporis, quę vim sentiendi habent, & ingrediamur sermonē de rebus, quę sunt subiectę sensibus, quomodo queque suum sentiendi instrumentum, vt color aspectum, sonitus auditum, odor odoratū, & alię tactū feriunt, de quibus et si libro de anima in vniuersum disputatum est, vbi explicauimus quid esset eorum actio, & quo quieq; modo ageret in ipsum sentiendi instrumentum, at nunc tamen quid sit vnumquodque quid videlicet color sit, vel quid sonitus, vel quid odor, vel sapor, vel de tactu itidem dicendum est, & à colore ordiamur. Verum illud primum moneo vnumquodque sensus obiectum dupliciter se habere, alterum actu, alterum autem potestate. Sed quomodo color actu, & sonitus idem sit vel differat à sensibus actu videlicet ab aspectus actione, et ab auditione libro supra memorato tractauimus. Nunc verò quo modo suum quicque feriat sensum, & agat, persequemur.*

Com. 12. Odoratum vbi dixit ex igne cōcretum esse & propriū ob id instrumentum eius cerebrum propter loca vit, frigus enim caloris materia est quandoquidē generatim soleat cōtrariū suo cōtrario materia esset, et odoratus calidus est, quod quædā esse instar fumi exhalatio fertur, inquit. proinde instrumēta tactus & gustatus cor prope sita & cōstituta esse quasi sentiēdi instrumēta suapte natura recaleant. Caro.n. huiusmodi non est, sed senluū actio in frigidis versatur, siquidē tactus terrā terrenasq; qualitates pcipiat. Sed neq; hoc rectè dici videbitur quemadmodum neq; sanè dictū videbatur odoratum dici ex igne constitutum, qm̄ si vis tangendi terrę capax est, cū illa vis cor ppter existat terra erit calida. Nisi respondeas secus multoq; aliter gustatū & tactum prope cor locari, quam odoratū & aspectum cerebrū propter, quamquā ferè simili causa odoratus & aspectus collocātur prope cerebrum, quoniam cæterarū partium frigidissimū est, & tactus gustatusque propè cor cum sit reliquarū partium calidissimum, & ideo cor quasi è regione opponit cerebro, quapropter hoc erit materia caloris, & cor frigoris minimè. Ne mireris deinceps cur adiecit cōtextibus superioribus. In eo ponitur loco in quo cerebrū collocatur, vbi quędā affigit instrumenta sentiēdi. Nam vna numero est sentiēdi anima, quam intus in corde collocat, quapropter instrumēta sentiendi, & si hærent cerebro, ab eo tamē initium

Ex hoc loco videbis nos rectè pro hoc verbo *αἰσθητήρια* latine nos dixisse instrumē tumque dicit Alex. organa tactus &c.

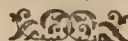
Hoc quoq; loco beſtiis vocat organa inſtrumentaque ſentiendi Alexander.

initiũ non trahũt,ſed à corde,à quo tres viæ meatusq; ad cerebrũ vſque pertinentes alius à cerebro proficiſcens,aſpectu terminantur,alius auditu,alius odoratu. Illi autem meatus tactus & guſtatus nõ ad cor per cerebrũ deriuant,ſed recta via ad cor vſq; pertinẽt.Quę cum diſputauerit de ſenſuũ inſtrumentis, breuiter illi co orationem inſtituit de ſingulis obiectis ſenſuum, quomodo quicq; ſuo ſenſus inſtrumento reſpondeat & quomodo illud afficiat. Hoc enim loco cõmuniter de rebus,quæ ſunt ſenſibus ſubiectæ nõ agit. Nam in vniuerſum libro de anima diſputatum eſſe de actione cuiuſcunque ſenſus dicit proinde quæ ſuſæ & generatim de ſenſibus diſſeruit,breuiter ſubiunxit, videlicet quomodo afficiatur ſenſus, & inſtrumentum ſentiẽdi, & quonam pacto,quodcunque ſentiendi inſtrumentũ formas imaginesq; rerum recipiat ſine materia earũ, quę ſenſibus ſubiectæ ſunt. Item aſſeruit eo loco ſenſum actu,& id quod ſenſu percipitur idem eſſe, atque quid ſit vnumquodque ſenſui ſubiectum, & propriũ obiectum ſuo ſenſui adiunxit,nunc verò quid quicque ſit,& naturam cuiuſcunque declarat, quandoquidem naturam etiam habeat quandam præter eam quę referuntur ad ſenſum, & ſub eundem cadunt.Communiter itaq; de obiectis ſenſuum,quoniam ab eiſdem percipiuntur, tractatum eſt in commentarijs de anima, ſingillatim verò nunc dicendum eſt,de quocunq;,quę vtpote ſit proprie eorum natura, & quo inter ſe diſcrepant modo, & qua quicque ratione ad ſuum ſenſum referatur, quoniam non vno ſenſu omnia obiecta percipiuntur. Dicendum eſſe itidem de tactu ſubiunxit, vbi tactum ſcripſit pro re quæ attingi attrectariq; poteſt.Hæc enim ſenſui ſubiecta eſt,& eius dicitur obiectum,ſed tactus appellatur ſenſus,quod cum ſeſe recipiat facturũ,ordiri à coloribus cenſet qui aſpectu comprehenduntur.Illud porrò primum monet quodcunque obiectum dupliciter dici, alterum actu,alterũ potentia,quæ ſanè diuiſio libro ſupra memorato explicata eſt diligenter. Quod itaq; actu ſenſu percipi poteſt quodammodo ſenſui actu idem eſt, & quodammodo differt.Expreſſit etiam obiectum ſenſus actu, & ſenſum actu idem,eſſe,ſed ratione diſtare, quãdoquidem alia ſit ſenſus actu ratio,& alia obiecti actu. Hoc autẽ opuſculo huius loco idẽ dixit, ſed quomodo actu color & ſonitus. Non enim color actu aſpectui actu idẽ eſt.identidem de ſonitu dicas velim & auditu, quoniã hæc ſubſiſtere poſſunt & non videri, neq; audiri:verũ qua ratione ſenſui ſubiecta ſunt, ad ſenſum referantur neceſſe eſt, neque dici ſenſui ſubiecta queunt, niſi ad ſenſum referãtur.Interpretor itaq; hæc verba Ariſto. Sed quomodo color actu. i. aliquo modo color actu & ſonitus actu ijdem ſunt aſpectui,& auditui,aliter id eſt alteri actu,& quo differant concluſum eſt libro ſupra memorato,quod quidem patefecit his verbis actu & ſonitus idem ſit,vel differat à ſenſibus. His.n.opponuntur obiecta actu.Perſequetur quid color,quid ſonitus quid quicq; ſit cæterorum obiectorum, quę poteſtate percipi poſſunt à ſenſibus. In extremis contextus quando dicit,Nunc verò quomodo ſuum quicq; feriat ſenſum,& agat perſequemur:plane ſignificauitq; ſi aliud membrum diuiſionis tractaturũ quid ſit,videlicet illud ſubiectum ſenſibus poteſtate.

SECTIO SECVNDA

Percipiendis ſcriptis Ariſt. de anima peropportuna.

Lucillo Philalthæo interprete.

NON ſecus lumẽ,quàm in commentarijs de anima fecimus hoc loco diffiniemus eſſe colorem quendam perſpicui aduentitiam. Cum enim in ipſo perſpicuo igneũ quidpiam inerit,huius ſanè preſentia lumen appellatur,& tenebræ dicuntur eius priuatio. Perſpicuum appellamus quod nec aeri, nec aquæ, nec cuiuis cæterorum hoc modo corporum proproprium eſt.ſed quędam exiſtit natura, & vis communis, quæ non poteſt à corporibus ſeparari, immo in memoratis corporibus atq; in alijs inſidet, quamquam aliquibus ſui copiam maiore exhibeat, quibuſdam verò minorem. Tex.13.

Nos ea quę de lumine in cõmentarijs de anima ſcripſit,memoria repetere Philoſophus monet, in quibus Com. 13. lumen quendam eſſe perſpicui colorem aduentitium definiuit,idemq; declarauit quendam actum eſſe pellucidi qua ratione pellucens eſt. Adiecit eſſe actum perſpicui non ſimpliciter, ſed aduentitium. quia non afficitur perſpicuum lumine,ſed illuminatur varie,quatenus erit ſitus,& præſens ei illud quod illuminat,& interdum nõ illuminatur.Quare lumen non ita eſſe proprium perſpicui colorem dixerim, quemadmodum color eſt eorum corporum,quæ colorantur.Nam hęc color afficit ſic,vt in his inſit proprius.At lumen ſecus in pellucido ineſt.Proinde his verbis apertius exponit quod vult.Cum enim in ipſo perſpicuo igneum quidpiam inerit,quando ergo inerit quod erit præſens ei,id erit color aduentitium.Quo Proinde modo quoue ſitu collocetur igneum in ipſo pellucido,adiecit,Huius enim præſentia eſt lumen & abſentia ſunt tenebræ. Quo preterea modo lumen dicatur color perſpicui aduentitius, vt ſciamus ad ea nos remittit, quę copioſe libris de anima diſputauit,in quib' lumẽ ſtatuit,& expreſſit colorem eſſe perſpicui, cui definitioni cũ nihil hoc loco repugnans aſſerat,conſentaneum eſt, vt quæ diſputata & tractata ſunt in illis libris diligenter, rata firmaq; habeãtur.Addit quod vocat perſpicuum.Illud ſanè,quod nec aeri,nec aquæ proprium eſt. Sed ne temere videatur nos ad eorum reuocaſſe memoriã,quæ alias de lumine diſſeruit, merito de coloribus dicturus lumẽ poſuit eſſe colorum,qui maximè, & primus eſt, quique in pellucido collocatus cauſa ſit, vt cętera alia omnia videantur, & cernantur quibus verbis indicat, atq; ſancit naturam perſpicui huiuſmodi eſſe, vt coloris particeps videatur. Cum itaq; lumen eſſe colorem perſpicui patefecerit, reliquũ quæ ſit natura perſpicui capax coloris explicat.Item docet in quibus illa natura inueniatur,& quomodo pellucida corpora inter ſe differant, Addit, quid interſit inter corpora colorata, & ea,quæ collucent, ſiquidem proprium illa colorẽ, qui conſtitutus ſit in extrema eorũ parte agnoſcunt, at ſecus pellucẽs corpus ſe habet,cum nec lumen intrinſecus propriũ nec in ſuperficie corporis habeat. Inquit porrò ꝙ dicere ſolemus perſpicuũ nec aeri, nec aquæ quibus adeſt color aduentitius,propriũ eſt. Quid dico nec aeri, nec aquæ propriũ?immo nec cæterorum corporum

porum huiuſmodi peculiare eſt. Sút enim certi lapides perſpicui, in quibus nulla ineſt perſpicuitas tanquá propria, ſed cómunis quædam natura, ac vis eſt, quæ à corporibus auelli, neq; ſola, quemadmodum nec quæuis alia per ſeipſam ſubſiſtere poteſt quinetiam in his corporibus veluti aere, aqua, & his de quibus ennnciatur perſpicuú inſidet. Veruntamé quibus inhæret corporibus, in alijs copioſior eſt in alijs vero nó ita vberior, quod quidem ea de cauſa euenit, quoniam omnia corpora ſuapte natura aliquid poteſtatis habent. Quæ vbi tanquam recepta poſuit, id eſt perſpicuitatem eſſe quádam naturá, & vim, quæ in omnibus corporibus, quanquá in alijs magis, in alijs minus inuenitur, aſſumit quodcunq; corpus qua corpus termino, & quodam extremo circunſcribi, quandoquidem, iampridem immenſum infinitumque corpus rectum, & pene omnino explosum ſit. Hoc autem extremum ſuperficies appellatur. Quapropter colorem cú ſuperficiei, tum etiá perſpicui terminum eſſe declarabit, verum illú huius perſpicui terminum ne putes velim ſic eſſe vt à ſuperficie diuiſus ſeparatusq; ſit, hoc modo corporis terminus, immo vnà cú ſuperficie in qua ineſt perſpicuú terminat. Quemadmodú perſpicuitas & corpus quodá inter ſe vinculo continentur, vt vnum ab altero ſeiungi nequeat, immo corpus eſt pellucidum, & propter perſpicuitatem ad capeſcendos colores euadit idoneum atq; aptiſsimum: ita de terminis vtriuſq; obſecro iudices. Extremum enim corporis ſtatuimus ſuperficiem coloratam, quę corpus terminat, vt corpus eſt, ſed eiuſdé tanquam perſpicui color, terminus dicitur qui ſuperficiei eſt qualitas. Proinde qua ſuperficie terminatur corpus dici ſolet, qua verò exalbeſcit, vel candida ſit ſuperficies, corpus idem album appellatur, Idq; non immerito quoniam perſpicuitas eſt quædam natura in corporibus ſita colorum particeps. Vt enim corpora alia magis vel minus recalent, aut frigent, aut humectę naturę ſunt, aut plus minuſue raritatis, aut denſitatis habent, quæ ſane vires à corporibus non ſeparantur, ita corpora plus, vel minus perſpicuitatis capiunt. Quemadmodum enim omnibus rebus, quibus inſitú eſt, vt in alio fundentur, & inſideant quædam ſubeſt materia & ſubiectum, quod habilitatem habet quandam, qua formari figurariq; ab illis rebus poſsit. Etenim leuitati & grauitati atq; amplitudini & paruitati caloriq; & frigori, ac perſimilibus rebus quædam quemadmodum ſubiecta eſt materia, ita ſane coloribus, & his qui in eodem genere contrarij ſunt ſubiectum quoddam traditur. Hi enim ſuapte natura in alio collocantur. Perſpicuitas autem in corporibus figitur. Corpora verò qua ratione perſpicua videntur, colorem recipiunt & poſsident quoniam ſingula eiuſmodi corpora colorum receptacula dicuntur, quanquá natura perſpicuitatis non ęque omnibus impertita ſit corporibus, ſed in aliquibus ineſt vberius, in aliquibus autem multo parcius. Pellucida pretereà corpora alia nullum terminum proprium agnoſcunt, alia auté ſuo termino concluduntur, è quorú varietate omnis colorú, qui in illis inhærent orta nataq; videtur differétia. Et quanquá id cómune ſingulis corporibus aſſeratur, vt perſpicuitatis naturá nó æque tamé, ſed quéadmodú diximus alia copioſius alia multo minus habeát, at quædá tamen ſunt præcipua, quæ ſola velut ſpecula perſpicua eſſe vſus conſuetudoque admiſit, & recepit. Etenim perſpicuum idcirco appellatur, quoniá luce pręſente per illud aſpectus in rem cernendam conijcitur. Sunt porrò propriè perſpicua corpora quibus lumen adeſt tanquam color. Quemadmodú enim ſupra dixi ſolitú eſt ea vocari perſpicua, quæ illuſtrátur lumenq; recipiunt ſic, vt per ea tráſeat obtutus oculorú ad ea quæ aſpicimus. Quocirca eiuſmodi corpora in cauſa ſunt, vt cætera corpora pateát, & videantur, à nobis. Colores enim ob pellucidum cernútur, qui vim ciédi afficiendiq; perſpicua habent. Quę ſunt pellucida ſine termino proprio, quoniá nullú intimú colorem habent, lumé recipiút. Quemadmodú enim alio & non ſuo terminantur fine, hocq; incerto, ita colores aliunde ſumunt quibus cætera videntur. Et ne lógius abeat oratio, hęc ſunt propriè perſpicua. Ná haud omnia, quæ collucent (vt diximus) eodem modo perſpicua dici debent, ſed quædá plus perſpicuitatis capiunt quædam verò minus. Quæ appellauimus perſpicua termino proprio carétia, quod nihil terræ ſoliditatisq; retinét quod etiá vbiq; ſuę altitudinis vſq; ad imá parté collucent verius, multoq; accómodatius perſpicua nominantur, reliqua auté, quæ definito certoq; circunſcribútur termino, propterea quod nonnihil terrę capiunt poſtremú inter perſpicua locú habét. Copia.n. maior minorq; ex quadá contrariorú inter ſe admixtione, & téperatione oritur. Primas itaq; inter perſpicua illud aſpectabile perq; lucens corpus obtinet quod cú cerni poteſt: tum etiam cur cætera videantur cauſa eſt. Huiuſmodi corpus eſt, cui inſita germanaq; cætera illuſtrandi vis eſt, quo in genere ſunt corpus diuinum, & ignis, reliqua vero vicinitate diſtantiaq; ac affinitate maiore vel minore, cum cœlo, & igne contracta plus & minus capiunt perſpicuitatis. Aer enim quod igni finitimus, qui cum quędam etiam illi cognatio intercedit, repente lumine completur, huic ſuccedit aqua, poſtremu tellus, quapropter terra vltimum inter perſpicua locú ſortita eſt. Et me quidem hercule omnia corpora ex terra compoſita ſi perſpicua videbuntur alicuius nimirum, eadem reperiet plus aquę habere quá terræ, & quia hęc aquæ commixta eſt in illis corporibus huiuſmodi pellucida poſtremum habent (vt dixi) locú Aer quod igni vicinus propeq; familiaris eſt idcirco lumine celeriter refertur & imbuitur. Aqua quoniam ignis eſca pabulumq; dicitur, quod quidem ex ſuccenſis lignis vbi humor igneſcit, & ardor comprobatur lumine illuſtratur facile. Quocirca ligna accenduntur, & vruntur ob humorem in illis inſitum, immo fumus huiuſmodi eſt, qui exhalat ob humorem. Ac vt vere dicá fumus eſt ille humor, qui conuertitur in vaporé. Terra autem propterea quod à cœlo, & ab igne lógiſsimè abeſt, idcirco non collucet, vel vltimum habet locum inter perſpicua, quapropter inter ea ſolet terra, idq; merito, numerari, quæ lumine priuantur. Lumen enim nó penetrat per eius altitudinem, quę vbi cum alio miſcetur illud ipſum opacat, & ſubobſcurat, atq; eidé aditú luminis pręcludit. Quod primum ex eo patefactum ducimus, quod vbi fumus cœlum oppleuerit, hoc noſtrum, quoniá multum terrę cóplectitur illud ipſum obſcurare videtur. Deinde flamma quod nonnihil terræ ſecum admixtum habet, quádoquidem illa ſit quidá fumus ſuccéſus, terras opacare videtur. Quid de flá ma dico? nihil eo euidétius exéplo eſt, quoniá regio aeris pulueruleuta obſcuratur, quę vbi primú puluere leuata purgataq; erit, perſpicua iterú, vt prius cernitur. Reſtat vt ad ea perſpicua noſtra proficiſcatur oratio, quæ vbi poliuntur limanturq; velut cornu, & integuméntú teſtudinis collocét, idq; propterea quod magna eſt illis aquæ copia cú mollia ſint. Redeat oratio ad id quod volumus decernere. Ea céſemus maximè perſpicua, quę cú illú recipiút coloré qui maximè cerni pôt, quiq; lumé eſſe fertur, tú etiá ſuæ altitudinis nuſquam opacatur aliquid, quoniá vacát termino, ideo reliquorú corporú colores per ea percipiútur aſpectu. Et quoniá huiuſmodi interminata perſpicua humectæ ſunt naturæ, terminoq; vacát proprio, neq; ſiſtere retinereve poſſunt quicquid exceperint, colore nó afficiuntur, ob id neq; ſemper coloré tuentur, immo illius receſſu corporis, cui natura duce innatú eſt cætera illuminare, tenebris circúfundútur. Quòd ſi colorem ſuſceptum retinere poſſent, nimirum ſemper lucerent. Quin-

Primo meteo. alter de flamma, hæc est spis sicci ardor.

etiam vt lumen alios colores identidem agnoscunt, & mutantur ab eisdem ob quandam cognitionem, quæ inter colores & lumen intercedit. Reliqua corpora, quę terræ maiore quadam copia redundant, haudquaquam eiusmodi pellucent, neq; similiter lumen recipiunt sic, vt per ea oculi in res cernendas conijciantur. Et quanquam lumen non sit his corporibus proprius color, at proprium tamen obtinent, quoniam cum solida sint, & tueri eum colorem possint, quẽ ex admixtione perspicuorum corporum exceperunt: hunc ipsum proprium agnoscunt. is tamen non cerneretur, nisi lumen præsens esset, quod maximè propriè cerni potest. Hoc autem lumen non apprehendunt tanquam colorem. Veruntamen eo colorantur, quo perspicuitatem habent. Quę enim cúq; magis perspicua sunt, colorem etiam eiusmodi complectuntur, qui sit luci luminiq; cognatior, & vicinior, cum præcipuè comprehendant retineátq; secum admixtam coloris causam. Corpora itaq; perspicuis propriè vicina sunt ea, quæ exalbescunt & candida videntur, propterea quod quæ colorem retinent eum, qui magis in aspectum cadit, hæc nimirum magis perspicua sunt. Sed atra quia claritate quadam & luce orbãtur velut tenebræ sunt, quę recessu illius oriuntur, quod suapte natura promptum est cætera illuminare. Restat ergo perspicuitatẽ in corporibus inesse, & eam esse eiusmodi colorum naturã.

Côte.14. *Vt ergo quodam termino corpora redimita, ita ipsum perspicuum esse necesse est.*

Com.14. Posteaquam in perspicuo lumẽ locauit, quod eiusdem asseruit colorem esse aduentitium: Perspicuum enim naturæ colorum particeps est, & eidem non modo domicilium, sed etiam tanquam subiectum tribuitur: nunc æquè decernit perspicuo terminum, vt corpori. Numero enim vterq; & perspicui, & corporis terminus idem est. Quę enim eadem numero sunt, eorum termini, vel fines ijdem existunt, quanquam ratione dissentiunt, quoniam neque hoc modo perspicuum, & corpus consentiunt. Nam corpus vnum magis corpus non est quam alterum, contra perspicuum alterum altero magis. Superficies igitur corporis vt sanè corporis terminus est, color autem perspicui limes dicitur qua pellucet. Colorata porrò corpora ob sua extrema spectantur, quare color terminus est perspicui. Cernuntur enim propter suum colorem, qui non est omnino perspicui limes, quoniam ea perspicua, quorũ huiusmodi color terminus asseritur non sunt perspicua vbique altitudinis suæ cum solum in hoc genere collocentur quæ vocantur perspicui interminata, & proprio carentia termino.

Côte.15. *Quamobrem natura luminis in eo reponitur perspicuo, quod termino vacat. Et cum cuiq; compertum sit perspicui corporis quendam terminum esse, reliquum videlicet hunc ipsum terminum esse colorem ex his quæ eueniũt comprobabitur. Color proinde vel terminus est, vel collocatur in termino. Pythagorei iccirco superficiem nominari colorem voluerunt, Ego verò statuerim colorem fundatum esse ipso corporis limite, sed terminum eius haudquaquàm assererem.*

Com.15. His verbis cum primum interminatum perspicuũ illud affirmet, quod & humectæ est naturæ, & proprio non clauditur termino, à quo planè distinctum esse solidum corpus voluit deinde quid inter colorem & lumen, atq; inter perspicua lucis & coloris receptacula & domicilia intersit, commõstrat. Nam lumen hęret perspicuo, quod proprium nullum agnoscit terminum. Quẽadmodum.n. hæc corpora terminũ propriũ respuunt, & finiuntur & terminantur alieno, ita colorem nullum peculiarem habent: color inquam terminus est corporis qua ratione est particeps perspicuitatis & coloris, & videri potest, ac prædicta perspicua nullum retinent proprium terminum. Quæ verò sunt corpora solida & perspicua vt talia corpora sunt, necesse est certo & definito termino concludi. Et cũ terminus corporis qui superficies dicebatur & terminus perspicui, qui color proximè dictus est subiecto conueniant, hæc confirmat ab euentis, quoniam color aut in termino corporis collocatur, aut terminus eius dici debet. Et quia non suo iudicio standum esse duntaxat vult. Pythagoreõs testes adducit, qui colorem superficiem sunt arbitrati. Verum opinionem horum corrigens colorem non superficiem, nec terminum corporis, sed in termino corporis inesse concludit. Et color, qui est qualitas iure non est terminus corporis, sed superficies quę quanta est, & moles quædam larga atque longa, & proinde corporis quasi merito est terminus. Quinetiam omne corpus superficiem habet, neq; sine hac vnquam constitui corpus potest, & tamen nõ omne corpus coloratur. Præterea, neque fateri vrgemur, quod si vna sit corporis superficies vt vnus numero dicatur esse color, quoniam in vna superficie numero contrarij colores possunt reponi, neque si color est vnus numero necesse est vt vna numero sit superficies quoniam color non est corporis terminus, nisi qua ratione pellucet. Proinde persequitur ostendendo perspicuum esse colorum receptaculum.

Veruntamen hanc perspicuitatis naturam non tam extrinsecus colorari quam intrinsecus censeamus oportet. Videntur enim aer aqua duce splendore colorari. Et aer & mare propterea non eundem colorem referunt his qui prope, & qui procul cernunt, quod sunt perspicua interminata. Reliqua verò corpora solida, nisi interiectum spatium aeris continentis mutetur certam coloris visionem reddunt & faciunt. Compertum itaque habemus tam interminata perspicua, quam terminata esse colorum receptacula. Perspicuitas itaq; causa iccirco est vt omnia corpora colore prædita videantur, quia in corporibus inest, & in quibusdam vera pareius. Et quoniam iam colorem constituimus in quodam termino, certè in nullo melius collocari potest, quam in limite perspicui. Quamobrem definite licet colorẽ esse terminum perspicui terminati. Quin etiam perspicui vacantis termino, velut aqua cæterorũq; cum eiusmodi, tum eorum etiam in quibus color proprius inest demumq; omnium similiter extremã obsidet partẽ. Côte. 16.

Cum sibi propositum sit indicare, ac patefacere colorem non esse corporis terminum, nisi qua ratione perspicuum est, commonstrat primum perspicua corpora qua ratione collucent, coloris esse receptacula. Dicit itaque ea natura, quæ cum insolidis, tum etiam in omnibus compositis corporibus inest cum extrinsecus colorentur oportet, vt existimetur esse receptaculum quoddam coloris, quo in numero etiam aer & aqua collocantur, quod quidem probat quod perspicuum est coloris capax. Hęc autem extrinsecus colorari protulit, quia ab aliquo externo illuminantur, & colorantur, quippè quæ non habent proprium colorem. Quæ autem ex his constant atque proprium colorem retinent, intrinsecus perspicua sunt, quia ex aqua, & aere constant quæ facillimè perlucent. Quinetiam motus est in causa, vt colorata videantur hæc elementa videlicet quando splendor reflectitur in aere vel in aqua ab arboribus & floribus, quo tempore videntur etiam colorari, aut splendorem intelligit lumen quod cum ab illis corporibus recipitur aliquo modo eorũ color esse existimatur. Hæc igitur natura in corporibus solidis collocata recipit colores. Deinde quid inter perspicua carentia terminis quæ asseruit extrinsecus illuminari: & ea quæ appellauimus terminata intersit, perpulchrè subiungit. Nam illorum color & splendor, propterea quod vacant terminis, nec coloribus afficiuntur, non idem his apparet Com. 16.

qui

qui prope,& qui procul cernunt. Vt enim situs erit earum rerum,quas intuemur per hæc pellucida vtq; erit interuallum aut contactum,aut deductum,ita aliter atque aliter apparebit color,quoniam ex perspicuo vi diximus non afficiuntur colore,sed ab eodem aliquomodo mutata in causa sunt,vt quæ aspicimus ita videantur nobis. Sed contra se habere corpora solida tradit, quoniam eorum color idem his apparet qui non longè,quam qui longè absunt,modo interiectum spatiũ tantum sit,quantum oculorum acies requirit. Nam in his solidis perspicuis inest,neq; aduenit vel solum pręsens est color quo ipsa cernuntur,& non alia per ea. Verum quę proprium colorẽ & soliditatem habẽt alium atque alium colorem sæpe vt de collo columbę fertur habere existimantur,propterea ꝙ contineńs vel crassius,vel tenuius magis,vel minus illuminatur à lumine,quod quidem ob id fit,quoniam varius est situs luminis,variaq; est admistio rerum quę perspicuæ sunt Quocirca vt tuta securaque sit sua sententia, annectit illud. Nisi interiectum spatium aeris continentis mutetur,certam coloris visionem reddunt & faciunt. Dixit Solida,quoniam horum etiam color afficitur mutaturq; à continente quando hoc feruet,vel frigidũ magis est,vel omnino eiusmodi fuerit, vt coloratum corpus ab eo affici atque mutari possit. Vbi ergo quid inter colores perspicui interminati,& terminati intersit exposuit & causam attulit Prouiderat enim hoc sibi fore vtile atque peropportunum ad deterrendum eos ab ea opinione,qui solum perspicua interminata perspicua esse,& ea minime,quæ suo claudunt termino, opinarentur:deinceps annectit perspicuum esse naturam perspicuitatis tam perspicuis,quæ suis coercentur, & continentur finibus,quam quę nullum proprium tuẽtur terminum,& extrinsecus colorantur communem coloris esse receptaculum. Non secus igitur color inest in corporibus,quam propterea quod perspicuitatem habent. Addit etiam eam antedictam perspicuitatis naturam in quibusdã corporibus inesse copiosius,in quibusdam verò parcius,quoniã in termino corporis collocatur color,& non(quemadmodum Pythagorei iudicarũt)intus in corpore inest. Verum colorem in termino corporis reponi tanquam euidens ꝙ notum sumit. Corpora enim per suas extremitates in aspectum cadunt. Nihil enim cernitur,nisi aderit color. Quæ vero perspicua sunt suis redimita & circundata finibus, per hos ipsos cernuntur,itaq; color terminus finisque cuiusuis perspicui terminati est. Quę enim vsq; ad imũ altitudinis collucent potestate colorem dicerentur habere,quemadmodum etiam in sensum cernendi cadunt potestate. Vt enim sub aspectum possunt cadere, ita etiam colorantur. Nam omne corpus suapte natura aspectabile est,quamquam natura illius,neque ratio eius in hoc versetur. vbi ergo naturam perspicuitatis posuit communem omnibus corporibus,& lumen diffuxit à colore cum nec idem illi sit,neque ratio vnius cohæreat cum alterius ratione,quia perspicua sine proprio termino non afficiuntur colore. addit confirmãs colorem esse terminum,quoniam tam perspicui, cuĩ nullus certus est terminus,& lumen adest tanquam color,quam perspicui, cui peculiaris terminus & color tribuitur extremam partem obsidet,& nullum est corpus aspectabile, quod non per extrema sua quæ foris patent aspiciatur,cernatur, videatur. Hæc deniq; cum tractauerit & dilucida dixerit,persequitur cõtinuo his verbis cur colores corporum differant.

Restat ergo, vt quemadmodum luce præsente aer illustratur,& abeunte priuatur,ita perspicuum albo,& atro afficiatur. Quare vt lumen & tenebra in aere insunt, ita in corporibus album & nigrum collocantur.

Hæc sanè hoc loco dicit. Cum lumen in terminatis perspicuis adest eorum quodammodo est color. Nam præsentia luminis,vel alterius naturę quæ possit quidpiam illuminare & colorare perspicuũ perficitur,quoniam recessu illius tenebræ oriuntur,quasi in ipso pellucido præsente lumine quædam insit habilitas,qua tenebricosum tenebrisq; offundi possit perspicuũ. Quẽadmodum ergo præsentia eius quod vim illuminandi habet color inest in illis sæpe memoratis perspicuis, quæ termino vacant proprio,ita color proprius perspicuo terminato se habet. Nam in his pellucidis quædã clara igneaq; natura inest,aqua ipsa perspicua colorari queũt,& quamquam cerni possint & certum fixumque colorem habeant,tamen magis ac magis colorantur,idq; non immerito,quoniam retinent in causam, productricem coloris,quo in genere sunt alba. Nix.n. maximè pellucet, & cæteris candidior est, quoniam plurimum aeris habet,& ex aqua etiã constat,quæ sanè duu elementa sunt maximè perspicua,atque oritur ex motu & conflictatione aeris quando quidem teritur & colliditur aere moto. Hic enim motus niuem exalbescere facit,& spumei coloris est causa, propterea quod constringens niuem subsidio nebulæ frigidæ, & concalefaciens suapte vi crassiorem & densiorẽ efficit,quæ demum à frigore densatur externo. Contra autem ea se habent,que vel colorem album non habent,vel perexiguum. Hæc autem nigra atraq; fiunt,& colore ita priuati videtur,vt ea perspicua quæ tenebris offunduntur absentia luminis,vel illius quod potest illuminare & colorare. Medij porrò colores nascuntur clariores vel obscuriores ex maiore minoreq; copia & admixtione albi & nigri secundum quandam proportionem,quod deinceps perquiret,& tractabit diligenter. Veruntamen non est verisimile vt intentione & remissione idest maiore copia & minore, perspicuitatis differentiam tradat colorum,sed potius absentia,& præsentia illius quod suapte natura potest illũminare & colorare. Nisi vtroq; modo differentiam colorum afferat. Etenim ob perspicuitatem, & accessum recessumque illius quod illuminare potest magis minusq; perspicuum dicitur. Sed solida pellucida minus magisq; pellucent,vt admixtio est eorum,quæ perspicua esse suprà diximus.

SECTIO TERTIA

Interprete Lucillo Philalthæo.

E reliquis coloribus ac de illorum multiplici ortu sermonem instituamus. Cõte. 18.

Cum corpora calida colluctant cum admixtione,tum etiam eorum præsentia,quæ suapte natura illuminare possunt, cum lumine perspicui interminati album,cumq; tenebris nigrum terminati perspicui supra contulit,deinceps ortum colorum quo scilicet modo albus & niger fiat,quærit. Et quoniam oriri videntur ex mutua admixtione contrariorum modos exponit,quibus varij colores ex coagmentatione albi & nigri prodeunt. Com. 18.

Oriuntur porrò reliqui colores si albus aterq; sese ita mutuo temperarint, vt vterq; ob angustiam & paruitatem cerni nequeat, & ille qui ex his concretus est aspectu percipi possit. Hic enim neque albus neque niger effici potest. Verum cum ille in aliquo genere coloris ponẽdus sit & neuter illorum dici queat,itaque necesse est, vt sit admixtus color, & quædam species diuersa ab vtroque. Hinc proinde existimare licet plures esse colores præter album & nigrum. Plures inquam proportione. Nam si tres & duo ac quatuor vel quouis alio numero ali mutuo sese temperarint,multiformes nascentur colores, quidam tamen sublata prorsus mutua proportione, sed sum- Cõte. 19.

ma vel copia vel paucitate ad eum ferè modum oriuntur quo concentus fiunt. Colores enim qui numero totidem in vnum concurrunt, quot ipsa nimirum elegans teperatio desiderat, vt in modulationibus videre licet gratissimi velut purpureus & puniceus, & alij id genus pauci reliquorum videntur, qua etiam de causa pauci sunt contentus, cæteri autem colores sunt ij, qui numero non apte cohærent. Nisi colloces in numeris omnes colores, alios sanè in ordine cōstitutos, alios autem nulla serie compositos, modo ij puri non sint qui propterea quod non certo numero coagmentantur eiusmodi oriuntur, Hic itaq; modus vnus est ortus colorum

Com. 19. Quædam suapte natura effugiūt obtutum oculorū quę si in vnum cōmisceātur cernuntur. Acinum solū quis ne Lynceus quidem ex longo interuallo (finge vnius miliarij spatium) cernere poterit, Quod si cumulentur acini, cumulum per antedictam intercapedinē videre poterimus, itaq; si eodem interiecto spatio aliquid intuemur, & aliquid non cernimus, erunt quidā adeo perexigui colores, vt soli nullo modo sub aspectum nostrum cadere possint. ille tamen color, qui ex illa mutua coagmentatione colorum quos supra diximus prodit & neutri idem est eorum, qui commiscentur, in sēsum cernēdi cadit. Varij ergo ac multiformes colores proficiscentur ex ea mutua coagmētatione cū quadam proportione albi & nigri qui ob exiguitatem & angustiam cerni nequeūt. Si enim colores extremi ęquè pariterq; ad tēperationē cōuenerint, alter emerget color, quàm cum aliqui redundabunt & alios excedent, immo multi varijq; colores nascentur secundū proportionem eorum qui redundant. Non enim similiter color orietur quādo dupla erit proportio albi, & quando sesquialtera, vel quęuis alia copia maior. Eadē sanè ratio est quando color niger superat. Quidam autem colores nascuntur ex his, quæ commiscentur quadam proportione & æqua inter se, quidā verò ex maiore copia simplici prodeūt, & illi suaues & pergrati videntur, qui cum quadam proportione eorum, quæ excedunt oriuntur, qui verò secus mutuo admiscentur, ij persimiles erunt his cōcentibus, qui nulla mēsura, nullaq; proportione consentiunt. Nā cōcentus varij exaudiuntur secūdū proportionē eorū, quę excedūt in modulatione. Ea enim proportio quæ est duorum ad vnū diapason appellari solet & ea, quæ est triū ad quatuor diatessaron vocatur. Quando proinde ictus sonorum nulla proportione inter se cōsenserint, exaudietur omnino quidam strepitus nec numerosus nec canorus. Itidē illi colores in eadem proportione cōmiscentur, qui dicuntur albi & atri, & præ exiguitate nō cernuntur, & proportio est trium ad duo, vel quatuor ad duo, vel triū ad quatuor quādo mutuo admiscētur, & temperantur. Et horū colorū alij proportione seruata prodeūt, alij aūt nulla, qui aūt ex proportione quadā eorū quę admiscentur proficiscūtur, aspectū delectant, suaues perq; iucundi sunt, quo in numero reponūtur purpureus, puniceus & al j id genus, quin etiā quicunq; aspectū oblectāte maximè solēt, reliqui verò qui proportionē cōtenunt nullā suauitatē patiunt aspectui. Iccirco inquit perpaucos colores esse è quibus aspectus capiat voluptatē propter eandē causam, qua etiā pauci sunt concentus & cantilenæ, quę aures delectent, & bene suauiterq; exaudiātur. Nisi (inquit) colloces omnes colores in certis numeris eorum quę admiscentur coagmētātur q; mutuo, ex quibus certo numero cōcurrētibus in vnū proficiscātur colores, & horū alios ordine constitutos esse affirmes, alios autem inordinatos, & statuas suaues colores ex ea mutua coagmentatione nasci, quæ est colorum ordinata recteq; dispo sita, & reliquos inordinatos ex admixtione mutua eorum qui non miscentur inter se quadam serie, neq; cū quadam excedentiam proportione mutuo temperantur sed sine ordine coagmentantur. Variè enim decem quinque annectere possumus qua varietate multiformes nascuntur colores. Reliquum vocat coagmentationes non puras, quæ non sunt similes. Meræ enim & puræ sunt quando vnus color admiscetur duobus his contrariæ & non puræ sunt, quando duo vel tres vni admiscentur. Tandem hunc vnum esse modū multitudinis colorum profert in quo apparet duos colores subiecto esse, & multo plures ratione fieri, quo etiam comprehendimus quosdam fuisse, qui colores ita mutuo temperari tradiderunt, vt multitudo eorum videbatur. Videri enim plures colores, se non esse arbitrati sūnt.

Plures quoq; colores hoc modo iudicantur, quando alter alterum vicissim videri facit, quod sanè interdum pictores faciunt, idq; cum clariore colore obscuriorem obducunt & aspergunt, & cupiunt aliquid in aere vel in aqua collocatum videri. Item velut sol qui suapte natura apparet candidus, sed circūfuso caligine, vel fumo puniceus videtur quare hoc etiam modo plures (vt prius diximus) erūt colores. Nā his qui in superficie inhærent quadā proportio intercedit cum his, qui in profundo demersi sunt. Quidam tamen proportionem nullam habent. Comt. 20.

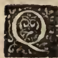
Postea quam opinionem eorum narrauit, qui affirmarunt ex coagmentatione albi & nigri cæteros videri colores, secundam introducit opinionem, quæ solum fatebatur duo genera colorum subsistere alterum albi, alterum autem nigri, cæteros verò colores nō subsistere, sed videri. Hæc opinio ea adducebatur cōiectura, quoniam si aspectui occurrit albus sæpe per illum videre videmur nigrum, idq; vicissim, colores porrò medios hęc opinio tuebatur videri, horumq; solum visionem consistere. Quo itaq; modo vnus color per alterum vicissim apparere queat, & phantasiam quam visum vocamus mutet & creat, pictorum exemplo explicat, qui primum lineamenta formant colore clariore, deinde extrinsecus e rursum aspergūt colore obscuriore, & secus colorem videri facit, quàm sit, idque tū maxime gerunt, quando quidpiam in aere, vel in aqua videri volunt. Quinetiam sol cum cœlum hoc nostrū serenum est candidus apparet, sed quando oppletum est fumo, aut caligine, puniceus videtur. Color enim qui supra pingitur quando ab eo qui suppositus est differens erit neuter totus integerq; apparebit, sed alter ab vtroq; videtur. Hic modus alter est multitudinis colorum secundum proportionem albi & atri colorum qui videntur, & in causa sunt, vt reliqui cernantur & videantur. Si enim color, qui in profundo collocatur cādidior fuerit, & ater color in sidebit in superficie, ex his visio tertij coloris orietur: si quoque ęquè vterq; color depictus erit, adhuc alter emerget color & si est contra vel quauis alia proportione eorum copię vel in profundo, vel in superficie collocabuntur colores antedicti, varia erit eorum visio. Hanc demum opinionem aliam esse à prædicta perspicuum est quoniam prior coagmentationem eorum colorum introduxit, qui ob paruitatem percipi nequeunt, hæc verò copulationem quandam inuehit colorum. quos supra insinuaq; pictores deliniunt, Com. 20.

Quemadmodum veteres colores quosdam defluxu esse tradiderunt quibus sanè quicque videretur, absurdum est dicere. Nam tactu singul. sentiantur necesse erit. Cōtex. 21.

Supra duas numerauit opiniones, quę plures colores ex admixtione albi, & nigri contrariorum videri fatebantur, inter quas interiecta erat veterum opinio, quę modum afferebat, quo cerneret aspectus. Existimabant veteres à rebus cernendis quædam imagines, & idola eisdem perlimbia continuè manare vsque ad aspectum, & hunc ferire, quo defluxu cernere asserebant Com. 21.

bant animalia. Huius sententiæ principes extiterunt Democritus & Leucippus qui item addiderūt ex eoag mentatione eorum colorum, qui præ exiguitate & angustia cerni nequeunt, medios videri colores. Quinetiam in eādem opinionem visus est Empedocles incidisse, de quo paulo ante mentio facta est. Quoniam itaq; non rectè sentiunt neq; in illo cerni modo quicquam potest, refellitur opinio, quoniam per tactū aspectus perciperet obiecta sua, siquidem corpora, illa, quę manant à rebus aspectum ferant oportet, qua sententia nihil leuius, nihil absurdius, tamen absurdum non expressit, quod quidem esse conijcio, quia si tactu aspectus cerneret, percipiat calorem, humorem gelu reliquaq; contraria percepta sensu tangendi oportet. Aspectus autem nihil eorum percipit, sed hoc in loco opinionem confutabimus alijs argumentis.

Inuectiua in Democritum & Leucippum & Empedoclem perpulchra.

QVONIAM fatebantur à rebus cernēdis defluxus promanare ad aspectum vsq; si ita concedatur, qui fieri potest, vt non celeriter absumatur res cernenda cū ab ea continuè auellātur tot corpora profluentia ad aspectum? q si dixeris loco eorum, quę præcisa exhaustaq; fuerant, alia succedere conglutinanturq; quasi refici restaurariq; res aspectabilis videatur, multis sanè rationibus improbabitur responsum. Primum cur res cernenda nō sem per eo refluxu renouatur, vt eius æqua moles permaneat, & perpetuò conseruetur? Quæ item causa afferri potest, vt ad perscriptam molem vsq; augeatur & diminuatur? Deinde non video quomodo tueri similitudinem possint ea, quę auelluntur, & quæ iterum loco eorum conglutinantur. Nā opinio tuebatur idola, quæ promanarent ad aspectum persimilia figura, & forma cum rebus cernendis esse, qua de causa aspectus colores percipiebat. Prętereà, si continuus est defluxus ab omni parte rei aspectabilis nimirum quæ separantur intercludent curriculum his, quæ accedunt quo minus congregentur & cum re cernenda copulentur vel contra quę affluunt arcebunt, & propellent quæ accedunt ad coagmentationem. Quomodo ita magno ventorū flatu cum ea quæ affluunt exilia sint non delentur? Et enim videmus, cernimusq; flante Borea in eo circulo quod fingunt. Adde interualli quo labuntur & confluunt ad aspectum nullus erit aspectus, siquidem tot idola aciem oculorū occuparint. Quinetiam quid erit causæ, cur clausis palpebris non cernitur, cum subtilissima sint, quæ aciem pertingunt oculorum? Clausis.n. palpebris aditus multi, qui in oculo insunt certè patebunt, quod intrare poterunt. Item cur si res aspectabilis iungatur oculo supraq; collocetur nihil cernit aspectus, etenim non minus tum concurrunt idola ad aciē oculorum, quā cum aberit ab oculis res cernenda? Cur etiam aspectus lumen desiderat, vt quicq; aspicere valeat? Accedit quoniam vel aspectus cernit quando imagines confluentes ad aspectum vbi peruenerint illic morantur, vel quando retro pedem referunt ad rē cernendā, quā si prope oculos commorantur. itaq; interuallum & curriculum earum aspectus non perciperet si verò tum cernit, quando eo redeunt, vnde fluxerunt, primum longum tempus conteret aspectus in cernendis rebus quæ longè absunt, cui cōtrarium animaduersum est. Neq; adduci possum quomodo interualli vel aeris defluxus pertingens oculū ab aspectu possit percipi quando idolum per idem curriculum ad aciē oculorum traijcitur, & ingreditur? Primū quomodo tantum aeris aspectus capiet? Etenim quanta est cuiusque idoli moles, tantum etiam aeris, quæ inter rem cernēdā & aspectum interiecta est percipiatur oportet. Deinde vim propellendi aerem idola habebunt. Cū prætereà ventus increbrescit pellantur idola, pellatur aer oportet, quoniam iamdudum compertum est ventos aerem interiectum disiecisse quod si idola subtilissima ictus ventorum excipiunt & sustinēt. vt per mediū eorum aciem ad oculos confluat, quanto magis per aerē penetrabit ad oculum vsq; quid itaq; erit, quod adæquabit aciei oculorum aerem ingredientem? Quale item iudiciū aspectui dabitur, vt possit discernere molem figuramq; rei visę, si partem solum & tantam molem ab idolo accedente cœperit, quanta continetur pupilla? Etenim si sæpe multisq; vicibus multa capit & recipit, quomodo, & quamobrem aliam atque aliam idoli partem capit, & non eandem semper & idoli, & internalli? Quod si semper annectitur quidpiam, quæ erit hæc compages in aspectu sicut theatrum vel templum per eas minutissimas partes, quæ ab idolo accedente proficiscentes oculum ingrediuntur, ipsi videre videamur. Qui item illæ effigies aliarum rerum, quæ feriunt aspectum non peruenient cōtinuationem eius quod prius comprehēdebatur ab oculo, siquidem tot totiesq; idola à re visa ad aspectum feruntur, qui quanta est moles pupillę aliquid ab ipsa re vniuersa semper aliam atq; aliam ab idolo partem recipiet? Neque video item quomodo à lenibus & perpolitis rebus eius figuræ idola imaginesq; capere queat, quę ita præcisas habeant eminentias, vt res ipsę perpolitæ, vel quonam modo à speculis, vel quomodo illæ eminentiæ eorum quę feruntur in oculo morantur, cum præsertim hę rerum imagines exiles, perq; tenues sint, nec in vnū congerantur? Quamobrem item vbi parum recesserit vel amota fuerit res visa ab eo loco, in quo erat; eædē imagines remanent in aspectu cum his, quę prius inerant? Quod si aspectura dixeris receptis idolis informari pa ratioremq; effici ad videndum profectò res cerni per idola minimè tueri poteris. Perspicuum enim est aspectū idolo simulacroq; rerum informatū aliquid aliud videre præter idolum. Quæ itaque & quomodo dicēda sint in eos, qui à rebus visis fluere aliquid, & hoc modo visa cerni dicunt, iam patefecimus. Verum Aristoteles solum monuit non esse consentaneū, vt quemadmodum veteres arbitrabantur animalia cernerēt, quoniam supra demōstrauit cernēdi sensum effici nō posse alicuius rei defluxu. Proinde suam opinionē subiunxit, quam etiam in commentarijs de anima probauit dicendo.

Quamobrem multo melius iudicarim interuallū inter sensum, & id quod cadit sub sensum mutatum afficiendo aspectum, quā tactu, & defluxu cernendi sensum efficere. Cōte. 21.

Sensus aspiciēdi visis rebus effectus, quemadmodū obiectis suis quisq; sensus alius, & minimè aliquid agēdo vel emittendo sentit. Verum afficitur non quia quędam fluant à rebus subiectis sensui sed quia perspicuū interiectum inter rem visam, & aspectum actu illuminatum à cernendis rebus id est à coloribus mouetur. Com. 21. Color enim vim ciendi pellucidum habet. Eodem in quam modo actu pellucidum mutatur à coloribus, vt afficitur pręsentia eius quod illuminare potest cū possit lumen recipere, & illuminari. Perspicuum cum mutatum aliquomodo & affectum actu à rebus visis speciem efficiemus, earum rerum confert aciem oculorū similiter vt accepit, cum nec minus ipsa acies pellucida sit, & cum porrò pupilla effigiem speciemq; rei visæ à pellucido acceperit, & primo sentienti obtulerit, quia meatus refertus & completus est eiusmodi corpore, tum cernit oculus & minimè rerum aspectabilium defluxu, persequetur proinde illico absurdū ostendere in quo lapsi sunt, qui cæteros colores ex admixtione albi & nigri, qui ob exiguitatem sub aspectū cadere

dere nequeunt proficiſci dixerunt, & fluxum videndi cernendiq́; cauſam eſſe aſſeruerunt.

Côte. 23. *Quoniam ſi magnitudo cuiuſq; eorum quæ coagmentantur, mutuoq; temperantur aſpectu non percipitur, atque neceſſe eſt vt tempus nullo ſic comprehendatur ſenſu.*

Com. 23. His verbis inuehitur in eos, qui coniunctione colorum, quos intueri ob paruitatem nequimus reliquos miſceri & ſubſiſtere natura exiſtimarunt, ac crediderunt defluxu imaginum, quæ à rebus viſis ducerentur animalia cernere, quoniam in illud labuntur abſurdum vt premantur fateri nõ minus tempus quoddam à ſenſu incomprehenſibile, quàm corpus & magnitudinem quandam affirmari oportere, cum hâc aſpectu non percipi ſentiant. Omnis enim motus tempore dimetitur, quamobrem confluxus ille, qui à rebus viſis ad aſpectum peruenit tempore dimetiatur oportet. ꝙ ſanè tempus à nullo ſenſu percipi neceſſe eſt, cuius cauſam affert.

Côte. 24. *Vt nos lateant idolorum ictus, & quia ſimul videntur, vnus appareat.*

Com. 24. Cum celeriter admodum ſtrictimq́; cernatur ſi ita res intuemur, vt nonnulli tradunt: Nam tantum imaginis idoliue oculorum acies capiat quãtum confluxu imago ſuo feriendo aſpectum huc ingerit neceſſe eſt, Quocirca rem viſam tãquam vnã ſemel, & vno ictu videre videbimur oportet vt tales ictus confluxusq́; imaginum nos lateãt quoniam tempore agũtur quod nullus ſenſus percipit, quaſi non paulatim gradatimq́; ſed ſubito cernamus. Qui ergo hoc modo ſenſum cernendi effici aſſerunt, tempus ſumant nullo ſenſu perceptum oportet. Proinde conduplicatur abſurdum eorũ qui copulatione colorum, qui ſenſu non apprehenduntur cæteros colores differre arbitrati ſunt, ſiquidẽ cernendi ſenſum effici defluxu imaginum à rebus viſis cõcedant, primum enim abſurdum eſt quod magnitudines nullo ſenſu perceptas introducunt, ſecundũ autẽ quoniam tempus dent à ſenſu nõ comprehenſum neceſſe eſt, Verum tribuit his tanquam proprium & peculiare abſurdum illud, tempus videlicet non percipi ſenſu. Etenim cum crediderint colores paulatim coagmentari, & ex hac coagmẽtatione cæteros differre colores, illud probent, videlicet multa viſa vt vnum videri, propterea quod à quacunq; re defluxus ſolitarius & ſeparatim feriens oculum nos latet, & videtur viſum, & id quod cernitur tanquam eius comprehenſio vnà ſemelq́; facta ſit.

Côte. 25. *Sed hoc loco nulla cogit neceſſitas vt ſit quemadmodũ diximus. Color inquam qui in ſuperficie inhæret immutabilis cum à ſuppoſito colore mutetur, nec ſimiliter feriat aſpectum alter ſanè videbitur, nec albus nec ater iudicabitur. Quare ſi nulla poteſt ſubſiſtere moles, quæ obtutum oculorum fugiat, nec vlla inueniatur, quæ non ex certo interualli ſpatio videatur, qui erit eiuſmodi colorum admixtio? neque memorato ſupra modo quicquam vetat, quin communis quidam his color videatur qui longe abſunt, Cæterum an nulla ſubſiſtat magnitudo, quæ aſpectu non percipiatur, poſtea accuratè perpendemus.*

Com. 25. Narrat hoc loco eorũ opinionem, qui viciſſim vnũ per alterum colorem videri arbitrabantur, & eorum coagmentationem videri, haud tamen tanquam ſubſiſtere. Colorem enim, qui in ſuperficie collocabatur cũ mutaretur ab eo, qui ſubijcitur, aſſerebant viſionem rei viſæ effici diuerſam ab vtraq; eorundem colorum quando eſſent ſeparati. Quocirca vt differebant colores ſuppoſiti, varia diuerſaq́; rei viſæ viſio erat. Hãc autem opinionem eſſe meliorem prædicta, quæ miſceri colores ſtatuit, his verbis declarat. Quare ſi nulla poteſt ſubſiſtere moles, quæ obtutum oculorum fugiat, nec vlla inueniatur, quæ non ex certo interualli ſpatio videatur. Hęc certe opinio adiecit colorem nullum eſſe, qui ſenſu non perciperetur. Verum tempus, ꝙ non comprehenditur à ſenſu ſilentio Ariſto. præterijt quoniam in hoc abſurdum illa incidat oportet, quoniam ſi confluxu idolorum quę à rebus viſis proficiſcuntur ad aſpectum cernunt animalia & eo vt dictum eſt modo tempus detur nullo ſenſu cognitum neceſſe eſt. Vel hæc verba aliter poſſumus interpretari, quoniam vbi duas expoſuit opiniones, quę multos varioſq́; videri colores tradiderunt, alteram videlicet quæ prima fuit & inuexit quandam coagmentationem colorum, qui haud cerni præ anguſtia & exiguitate poſſent, & alteram, quæ vnum colorem ſuprà alterum allocauit, deinde quæ formula & præſcriptio earum, quas cernendi vtraq; ſtatuit opinio colorum admixtionem tueri valeat patefacit. Prima enim reiecta eſt quoniam defluxo ſpecierum, & idolorũ nihil cernere datum eſt, quod tamen arbitrabantur veteres nonnulli. ſic autem aſpectus erit tactus, Res inquam intuemur quando interuallum inter aſpectum & rem viſam pellucidum à rebus viſis mutatur & afficitur. Oſtendit porrò defluxu aſpectum cernere abſurdum eſſe. quoniam qui ita cenſent magnitudines nullo ſenſu pceptas cõcedãt oportet, quinetiam tempus nullo ſenſu cõprehenſum. Conduplicatur itaq; abſurdum, ſiquidem (vt demõſtrabit) nulla eſt moles, nec vllum tempus quæ ſuapte natura ſenſu non percipiatur. Omnes enim qui tam leuẽ opinionem habuerunt, vt cauſam cernendi fluxum exiſtimarent, in hoc abſurdum lapſi ſunt, quoniam tempus (vt diximus) nullo ſenſu perceptum dent neceſſe eſt. qui verò (quemadmodum ij fuerunt, qui ante Ariſtotelem philoſophati ſunt) admixtionem colorum naſci ex mutua albi, & nigri coagmentatione voluerunt propterea quod album & nigrum nullo ſenſu percipi crediderunt, cum magnitudines nullo ſenſu cognitas, quod quidem primum eſt abſurdum, tum etiam tempus ſimiliter nullo ſenſu perceptum, quod eſt ſecundum abſurdum concedant oportet. Si enim paulatim pupillæ ex illis defluxibus aliquid capit, & tantum ſa- Multa reperiũ Alex. in codice impreſſo, ſed error impreſſoris eſt.
nè quantum ei conceſſum eſt recipere, ſi quod cernitur velut vnum & continuum cerni debet tẽpus, quo idola feriunt ſeparatim aſpectum, & adeũt aciem oculorum, nullo feriatur ſenſu oportet: quoniam ſecus vna rei viſæ comprehenſio eſſe nõ videretur. quamobrem in illa duo abſurda ſepiſſime numerata, & memorata incidunt, quorum neutrum verum eſſe demõſtrabit. Hæc itaque abſurda non accidere his oſtendit, qui cernendi ſeorſum effici interuallo mutato à quo demum aſpectus afficitur dixerunt, in quorum numerũ ſeſe libro de anima adoptauit. Hoc itaque cõtextu orationis, vt oſtendat quod diximus, exemplo eorum vtitur, qui colores miſceri inter ſe opinabantur, quoties vnus ſupra alterum collocaretur. Nam inquit, Sed hoc loco nulla cogit neceſſitas. Hoc loco dixit perinde ac dixerit illa opinio præiudicata libro memorato, quæ cernere animalia interuallo pellucido mutato ſtatuit, nec magnitudinem vllam inuehit nullo ſenſu perceptam nec tempus vllum ſenſu omnino occultum. Cauſam affert, quoniam nec illi colorata introducunt nullo ſenſui ſubiecta, nec tempus affirmant incognitum ſenſu vt idola ferire aſpectum valeant, qui vnum colorem alteri ſupponunt, ſed contenti ſunt colore, qui afficiat interuallum interiectum inter eundem & aſpectũ vſque ad aciem oculorum. Perſpicuum inquam ſecus affici ſolet quando ſimplex ſolitariumq́; eſt, quam cũ illi aliquid adiunctum ſubiectumq́; fuerit à quo nempe afficitur. Non enim tum velut ſimplex, ſed tanquã concretum & admixtum, & à ſe diuerſum afficitur ab illa varietate colorum, quorum vnus ſupra alterum collocatur. Quæ vbi dixit illico annectit. Quare ſi nulla poteſt ſubſiſtere moles, quę obtutum oculorum

fugiat,

nec vlla inueniatur, quæ non ex certo interualli ſpatio videatur, nimirum hoc modo erit colorum admixtio, id eſt ſi non erunt magnitudines, quæ nullo capiantur ſenſu, qui ſanè erit colorum admixtio videlicet ſecundum coagmentationem colorum, qui non percipiuntur aſpectu? quaſi dicat nulla, ſi non ſubſiſtunt magnitudines nullo ſenſu perceptæ. Secunda opinio iam recitata tueri poſſet admixtionẽ colorũ propterea quod vnus color ſupra alterum collocatur, & vnus alteri variè admiſcetur, & quę tamen opinio non inuexit magnitudines nullo aſpectu perceptas, quæq; non vetat quin ex coagmentatione colorum & copulatione quædam oriatur admixtio & videatur his, qui eminus aſpiciunt. poſtremo ſeſe oſtenſurum recipit nullam eſſe molem quæ ſuapte natura non videatur, neq; vllam conflari admixtionem poſſe, quę conſtet ex his coloribus, qui ſub aſpectum cadere nequeant.

Cõte. 26. *Quòd ſi non ſolum in ea admixtione corporum, quæ cũ minima, tum etiam humanis ſenſibus incerta mutuo coagmentantur, quem coagmentationis modum quidam deuenerunt ipſi conquieſcimus, ſed etiam illam cupimus idadum eo in loco, quem de rerum omniũ admixtione in vniuerſum expediuimus introductam tueri, in qua nimirum ſingulæ res ſeſe vndiq; ac omnino viciſſim complectũtur, & pertingunt: iam quomodo colores mutuo permiſcentur, & qua de cauſa, cuiq; compertum erit. Interea verò nobis monendum eſt, propterea nos minime primo duntaxat miſcendi modo contentos eſſe, quod eo quidem ſolum illa temperantur, quæ in minima velut homines, equi, aut ſemina ſecari poſſunt. Quis enim ignorat quendam hominem, vel aliquem equum omnium minimum eſſe? Quamobrem illam mutuam multorum coniunctionem malim quandam eorum multitudinem dici quæ in vnum cumulantur, quã aliquã rerũ admixtionẽ. Vnũ namque hominem vni equi minime admiſceri diceremus. Ipſi porrò ſtatuamus quæcunq; in minima diuidi nequeunt, hæc nõ poſſe propriè commiſceri, ſed ea ſolum, quæ cum vndique mutuo temperantur, tum etiam ſuapte natura maximè commiſceri ſolent. At quonam pacto hæc poſſint inter ſeſe cõmiſceri, loco de admixtione iam pridem dictum eſt nobis. Sed ad colores redeamus, quorum temperationem eadem aperte efficit neceſſitas, quæ etiam alia commiſceri vrget Et eadem certe cauſa eſt, cur plures extẽt colores, illa porrò ambæ reijciantur prædictæ, altera quę eſt vnius ſupra alterum collocatio altera verò conſtitutio eorum, quæ mutuo cohærent. Neque enim procul, & prope minime, ſed vndique vnus eorum, quæ miſcentur color apparet. Iam verò multi extant colores, propterea quod varia ac multiformi proportione ea commiſcentur, quibus ſuapte natura comparatum eſt mutuo temperari, quæ ſanè partim inſtar numerorum, partim verò ſecundum quendam exceſſum ſolum copulantur. Reliqua verò eodem modo, ad quẽ ij etiam colores mutuo admiſcentur, quos alij ex coniunctione quadam colorũ mutua, alij ex quadam deſcriptione, qua vnus ſupra alterũ collocabatur, plures videri aſſerebant. Sed alio dudum loco de his, quæ miſcentur, pertractatum eſt diligenter. Reſtat rationem afferre, cur finita & non innumerabiles ſint ſaporum, ac ſonorum ſpecies. Quid itaque ſit color curque multi habeantur, iam patefecimus.*

Com. 26. His verbis nunc quid ſentiat, & in quo potius conquieſcat compertum facit. Nam ab his opinionibus, quas ſupra recenſuimus propterea deſsidet, quod illæ non vere commiſceri colores, neq; ſubſiſtere, ſed ſolum videri eorum admixtionem exiſtimant, at ipſe cõtra & eos vere miſceri, & à viſis imaginibus quę re nullę ſunt ad rem veritatemq; colores traducit. Vnde ſi temperantur vt veteribus videbatur ſecundum quandam videlicet eorum compagem, aut in vnum collectionem, quæ cum minimè, tum etiam nobis incerta ſunt quod ſenſu percipi nequeunt, & non quemadmodum libro de rerum ortu docuit, quando ſcilicet ſingulas res vndiq; ſeſe viciſsim confundi, & complecti, & minimè ſecundum mutuum quendam cumulãdi modum commiſceri aſſeruerat, nimirum ea ſola mutuo tẽperari dicenda eſſent quæ in minima diuidi poſſent. Homeomeria Hæc inquam ſunt quam ſimilima partium vbiq; è quibus vnum quippiam numero ſimere poſſumus quod nequeat ſecari, qua ratione illa, quæ permiſcebantur indiuidua dici debent. Solent enim ſecundum hanc normam, & perſcriptionem ſolida, & ea quę partes habẽt diſsimiles, vt homines, equi, canes, boues, ſemine in vnum conuenire. Non enim horum vllum eſt, quod non habeat aliquod vnum numero, ac minimum in ſua ſpeciæ, quodq; in ſimilia ſcindi nequeat. Etenim nec vnum hominem nec vnum equum alterum in homines, alterum verò in equos, nec id genus aliquid cõcidere patririq; poſſumus. Quamobrem admixtio indiuiduorum ſecundum quandam conſtitutionem hac ratione efficeretur. Nam equi canibus, & hominibus, ac ordeum auenę, & milio hoc modo miſcentur, vbi quędam conſtitutio fit eorum, quæ plura ſunt, & minima reſtant & permanent. Verum nec equus homini additus, nec vnum tritici granum vni ordei cohærens vere proprieq; admiſcetur, ſed ea mutuo temperantur, quæ ſunt humectæ naturæ, & ſimiles vndiq; inter ſe partes habent, è quibus nullum minimum excernere valemus. Hæc inquam miſceri conſtitutione eorum mutuo, quę minima ſunt, dici non poſſunt, ſed quadam eorum temperatione, quę ſeſe vndique commutant, & confundunt. Hæc inquam vere, & propriè commiſceri ac mutuo tẽperari fatemur. Verum quonam pacto aliquid vniuerſum queat confundi ac miſceri in commẽtarijs de rerum ortu ac interitu pręſertim loco de commiſcendis rebus retulit. Quocirca ſe in loco de rerum admixtione latius diſſeruiſſe commemorat, quo etiam eandem eſſe eorum, quę admiſcẽtur materiam voluit, idq; eſſe in cauſa dixit, vt quod alicui admiſceretur ab eodem pateretur, & retroſum viciſsim id quod eſt illi admixtum, ab eodem etiam mutaretur vt mutuo temperari & cohęrere poſsint. Quod ſanè tum maximè fit quando eorum, quę miſcentur æquali vi, ac imperio fuerint, vel quando vnum alterum nõ ita opprimit, vt idem præmatur ſua prius amiſſa ſpecie mutari ac conuerti in eius naturam, quin cum pariter commeant, & æque forti manu congrediuntur ſeſe viciſsim remittant, & mediocritatem ſuis pulſis immenſis viribus quibus pugnam ac diſcrimen inter ſe pariter ſuſtinebant, ita retineant, vt ex eo conflictu aliam tertiam naturam vel ſpeciem ędidiſſe videantur. Cuius rei exemplum id ſanè ipſum ſubijciam. Aqua & vinũ ſi ad eum modũ ſeſe mutuo tẽperarint, vt mutuo ſuas vires remittendo mediocritate ſubſiſterent, ex his profecto quædam ſpecies ac natura ab vtraq; ſeorſum ſeparata vel differens orietur. Hæc nempe cum humida ſint, & nullo certo termino circunſcripta, non conſtitutione quadam, & coniunctione, ſed copulatione ita cohærent, vt continuata ſint, & in vnũ prorſus cõcurrant. Quo ſanè modo aqua per vinum vndique penetrat, & viciſsim retro vinum per vniuerſam aquam cõmeat, quæ admixtio multo melius vocatur temperatio, & complexio. Itidẽ penè colore permiſcentur quãdo ſcilicet corpora, in quibus inhærẽt, ſeſe vndiq; mutuo tranarint, & permiſcuerint. Vt itaq; eorum corporũ ceteræ affectiones ſe habent, ita ipſa colorum contrariorum temperatio, quam item cauſam eſſe decernit, cur plures extent colores. Tum.n. minimè plures

ſunt,

sunt, quãquã multi videantur, cum vnus supra alterum (vt veteres putauerunt) collocatur & pingitur, vel quando ita cohærent & colliguntur, vt deuinci, & iungi, sed non permisceri dicantur. cum autem re ipsa inter sese miscetur, multi reuera colores subsistũt. Quod verò ita fit, hac oratione perspicuũ fecit dicens. Neq; enim procul, & prope minimè, sed vndique vnus eorum, quæ miscẽtur color apparet. Si enim varij ac multiformes procul, & secus multo quam si prope collocentur, videri solent, neque ijdem sunt ex aliorum admixtione, neq; veri sunt colores. Cæterum varios colores omni propterea asserit, quod multiformi ꝓportione permixtio fit. Et quemadmodum nonnulli quãdo vnus supra alterum collocabatur, vel quando ex mutua cohærentia multi videbantur in quodam versabãtur æquali proportionis cõditu, & ratione, nõnulli verò superabant, ita se habent ij, qui vere admiscẽtur mutuo. Nam vt illi secundum quandam vel vnius supra alterum collocati, vel cohærentium mutuo habitudinẽ multi, & dissimiles apparebant, ita ij quadam eorũ, quę miscentur cõparatione plures ac varij extant. Etenim ob variam eorum admixtionem quidam nascuntur iucundiores, quiq; sensum magis oblectant, quidam verò minus. Postremo exposita causa cur colorum species in certum ac finitum numerum referantur, & minimè innumerabiles sint, itidem de cæteris sensuũ obiectis, de saporibus inquã, de strepitu, sonituve, de odore, de tractabili sermonem sibi instituẽdum esse ducit. Causam cur finitæ & in certum numerum conferantur species obiectorum hoc ferè modo allaturus est. Quæ enim certis finibus ac terminis concluduntur horum etiam quæ interiacent media numero certa ac definita sunt, sed quæ oriuntur, & gignuntur pro suis finibus contraria habent, quæ sanè inter se plurimum distant. Fines item inter quos intercedit spatium in genere collocantur. cum ergo omnia, quę sub sensum cadũt pugnantia atq; contraria sint, terminos etiam ac fines habebunt certos & finitos, quinetiam media itidem, & minimè species obiectorum sensus innumerabiles erunt. Quid denique sit color (vt ad propositum reuocemur) curq; multi, ac varij non solum videantur, verumetiam subsistant, dictum est nobis.

SECTIO QVARTA
Interprete Lucillo Philalthæo.

Cõte. 27. CVM abunde commentarijs de anima de sonitu & voce disputauerimus.

Com. 27. Huius opusculi initio cum in animo suo haberet de his dicere quæ sub sensum cadunt. & colorum qui cernuntur naturam perorasset, ne sermonem suscipiat nunc de sonitu & voce hæc commentarijs de anima tractata vberrime satisq; fatetur, in quibus soni tum docuit esse actum eius, id est aeris qui vim sonitũ ędendi habet. Sonus enim dicitur aeris ictus quoniam aer est quoddam subiectum soni. Sonus icci rco fit cũ aer sic, & ab eiusmodi corporibus ictum excipit, à quibus prohibetur ne dissipetur dũ fertur quod quidem fit quando ictus eius celerior est à terra factus, quã sit eius dissipatio. Vox autem est ictus eius aeris ac spiritus, quẽ anima cũ quadã cogitatione & mente per pulmones vsq; ad arteriam extrinsecus haurit & respirat. *Cicero de natura deorum melius defenit vocem.*

Cõte. 28. *Sequitur itaq; de odore & sapore oratio. sunt enim ferè eadem affectio & si non in eisdem vterq; versatur. Genus porrò saporum nobis euidentius est, quam illud odorum cuius rei ratio illa est, quod sensus odorãdi in nobis hebetior multo, quam in cæteris animantibus inest. Contra autem tactus omnium sensuũ qui in nobis collocãtur acutissimus est. sed non itu in reliquis inest animalibus. Quod sit actus, itaq; & gustatus in nobis est acerrimus, quando quidem gustatus est quidam tactus,* *Hoc de est in exemplari vetusto.*

Com. 28. De odore & sapore, quorum alter ab odoratu, alter verò à gustatu sentiri potest, sermonem suscipere vult. Cur autem de vtroque simul mentionem fecerit his verbis affert causam. Sunt enim ferè eadem affectio, & si non in eisdem vterque versatur. Eadem inquam affectio esse creditur: propterea quod ipsi iamdudum placuit saporem & odorem arido diluto atq; expresso, quod in saporibus percipitur ex humido pro ficisci. Et quamquam ita fit, tamen non versantur in eodem, quia sapor in aqua efficitur, & odor potius in aere, qui licet etiam in aqua fundi solet. Hæc autẽ post hac tractabit diligenter. Sed hæc interea animaduertendum. Dicit. Sunt enim ferè eadem affectio, idest similis patibilitate ambæ qualitates, odor videlicet & sapor nascuntur. Verum etsi similes videntur antedictæ qualitates, & prodeant nascanturque ferè similiter, saporum tamẽ affectio nobis notior atque illustrior est quam illa odoris cuius rei causam adducit. Odoratum ipsi habemus cæteris nostris humanis sensibus imbecilliorem, tum etiam illis beluarum deteriorem Secus tactus nostri, qui & reliquis corporis nostri, & omnibus bestiarum multo antecellit. Quapropter ipsi non æquè, ac cætera animantia æstum hiememque toleramus ac sustinemus, quia hic sensus tanto melior est, quanto magis ab excessu qualitatum abhorret. Demum quod libro de anima dilucide & aperte etiam dixit gustatum quendam tactum asseuerat.

Cõte. 29. *Humori inquam comparatum natura est, vt insipidus sit. Verum ad vsum gustandi necesse est, vt humor vel saporum genera contineat, quæ propterea sentiri nequeant Empodocle authore, quod per exigua sunt, vel eiusmodi materia censeatur, quæ omniũ saporum seminibus grauidu ta omnes pariat, & fundat ex sese, & ex diuersis partibus sapores, quæ humor est. Vel eũ humor aquaue nusquã dissimiles partes habet, tum varietas saporum ex eiusa esse Erice ducitur quam fortasse quispiam solem & calorẽ esse censeret. Verum horum Empedocles aperte mẽtitur. Solemus enim animaduertere quando fructuum cortices circumcidimus, ex ea præcipue parte quam apricuntur, & so le calescunt, ob calorem maturi sapores sic, vt ab aqua minimè fructus talem saporem cõtraxisse videantur. Quin etiam diuturnitate quadam cortices cum mutãtur & maturescunt conceptum succum perflant fructus sic, vt qui dulces fuerunt in austeros ucerbosq; ac multiformes sapores conuertantur. Similiter eorum reprehenditur oratio, qui humorem tanquam quoddam feminarium omnium saporum putauerunt. Hoc enim fieri non potest, propterea, quod obseruamus ex eodem quasi è quodam suo pastu, varios sapores oriri. Restat ergo, vt aqua permutetur quia quidpiam patitur. Quod verò neque à calore talem vim, quam saporem vocamus aqua sumat, perspicuũ est. Aqua enim cæterarum rerum, atque olei, quæ sunt humecta natura tenuissima est quamquam oleum suo lentore fusius vagetur. Est enim aqua suapte natura dissipabilis, iccirco difficilius est manu continere aquam, quam oleum Verum cur aqua solu subditis ignibus nihilo plus crassior fiat, alia afferendu ratio est. Sapores enim omnes crassiores sunt, demum calor est concausa.*

Com. 29. Aggreditur primum ad dicẽdum de sapore. Sumit iccirco aquam humorem ve à cæteris separatum, insipidum esse, nec à gustatu sentiri posse. Idq; tanquam perspi

perspicuum petit. Sed cum in humidis sapor inhæreat, & degustandi sensus ad exercẽdum munus suum (vt libro de anima docuimus) humore nitatur, quamuis ab omnib. huiusmodi mutationibus differat: iccirco quærit quomodo ille in humido versetur. Et primum quasdã leues opiniones cõgregat, quib. reiectis in sua insistit. Vel enim necesse est, vt aqua (quẽadmodum Empedocli placuit) omniũ saporũ genera, id est singulas species permixtas in se intus cõtineat, quæ ob exiguitatem à sensu percipi nequeãt, id est sensũ adeo effugiant, vt sparsę vndiq; saporis paululum retineat Et cum à plantis, vel ab his, quæ saporem habere vidẽtur hauriuntur, & cumulantur, & simul plures inter se similes oriuntur, tum vel maximè sentiri possunt, & ab aqua differunt, quia in his inhærent quæ ab aqua intersunt. Quod si degustari sapores nequeũt, huius vitij causa est saporis copia. Vel dicẽdũ fuit humorẽ actu nullum saporem, id ast iam existentem in ipso habere, sed potius esse quandam omnium saporum materiam Illud porrò verbum notato πανσπερμιάν, quod significat quoddam seminarium, in quo sula sunt omnia semina saporum, & minime in vna illius parte. Etenim Anaxagoras, qui singula singulis commisceri, ac secerni a quoque singula, & res hoc modo cõfici tenuit, minime huiusmodi distractionem, & segregationẽ ab vna & eadem parte fieri assentiretur. Hic enim secretione prius ossium, deinde mutua eorundem coniunctione, & coagmẽtatione ortũ eorundẽ constari censuit. Itidem neruos gigni è neruis, & minime ex ossibus asseruit. Similiter hac in re humorem tradidit esse materiam saporum, in qua sapor nõ è quocunq; fortuito & temere adducitur, & gignitur, sed ex suo certo, & definito, qui cum similitudinẽ quandam & cognationẽ teneat, quinetiam secũdum quandã habilitatem ipsius humoris, qua idem saporibus afficitur, & informatur & exempletur, & ita oppletur, vt singuli videantur ex humore proficisci, ita tamen, vt ex quibusdã certis & perscriptis illius partibus exijsse, & in lucem cõparuisse iudicentur. Quibus non contentus, hæc prętereà, addit, differentiã videlicet saporum non aliunde nasci, q̃ è diuersis aquæ humorisque partibus, quæ varijs modis digerantur, & constituantur, propterea quod in liquore, & humore omnium saporum semina initiaq; intus sunt, verum ea semina non eadẽ in singulis partibus collocantur. sed membratim, & separatim quæque sunt reposita in sua humoris vniuersi parte. Quo fit, vt omnes sapores ex aqua oriantur quãquã nõ quicunque temere ex qualibet parte secernatur, & separetur, quippe nullus vniuersam aquam obsidet, sed quicũque suam partem occupat & obtinet. Fortasse his verbis, Vel materia eiusmodi censeatur, Illam Democriti ineptam sentẽtiam complexus est qui cum atomos rerum omnium elemẽta arbitrabatur, tum etiam vniuersa & quæq; singula eisdem corpusculis refersit. Sed ne hãc opinionẽ cõmemoret, incertum est, satis tamẽ esse opinor hoc monuisse secundam opinionem a prima apertissimè dissentire. Nam Empedocles decernit in ipso humore actu quosdam sapores subsistere, ante quàm ex his alij nascantur. Hæc verò quandam aquę partium habilitatem describit, qua possint sapores quã facillime recipere. Tertiã adhibet quoq; opinionem q̃ fregit illam partium aquæ dissimilitudinem illam differentiam, qua superior opinio ex multis varijsque, partib. aquæ diuersos sapores fluere dicebat, hęc tamẽ cum illa consentit eãdem asseuerans cuiuscũq; saporis materiam, & causam eandem quoque tradit esse saporum, cur videlicet varij & multi prodeãt. Hanc autẽ causam forte quispiam solẽ aut omnino calorem esse censeret, qui quoniam interdum olentia calor magis concoquit, interdum minus: ex hac multiplici porrò digestione, ac varia, sapores varios in humore nasci diceret. Quæ opiniones cum leues futilesq; sint, nec veri quicquam habeãt, eas mirabiliter labefactabit. Empedoclẽ proinde primum refellere aggreditur. Quod si propterea quod sapores sati, ac sparsi sunt in eo succo, & humore, quem cum plantæ arboresq; attrahunt, earum fructus & poma capiunt, atque varij concipiunt cũ in humore, quem stirpes combiberant multi ac dissimiles fiant, oporteret, illud etiam fateri quando aquã succumq; stirpes & arbores attrahere desisterent, neque poma haurire sapores, neq; eisdem imbui, sed eos solum permanere, quos initio aqua receperat, & comparauerat. Sed multo aliter euenire videmus quoniam poma postquam ab arborib. excerpsimus si soli exposuerimus detractis suis tegumentis, & his, quę tegunt fructus & complectuntur, vt in nucibus & anellanis, ac cæteris id genus fit ob nouum susceptum calorẽ secus ac prius degustantur. Vel forte sic intelligẽdũ esset, quod sola mutatio tegumẽtorum, quibus sepiũtur, & tanquã vallo muniuntur fructus facit vt permutentur, & alios sapores recipiãt, cuius rei illud occurrit indicio quod circũcisis & amputatis corticibus alios possint sapores concipere. Vel etiam dixit quãdo cortices circuncidimus id est qñ a plantis fructus excerpimus, quos ꝓpterea excerpimus, qđ cortices & inuolucra quibus inuoluũtur fructus ab arboribus, euellimus, ꝙne mirum videatur, nempe sunt quidam fructus q dũ suis corticib. inuoluti sunt indigesti, & peracerbi videntur, sed decerpti quanto tpis spacio durauerint, interea dulcescunt, & degustãtur. Quo sanè fit, vt succus varijs afficiatur saporib. & minimè eos ex aqua extrinsecus capiãt, quinetiã humor succusue a frugibus fructibusq; semotus atq; expressus vt vinum cum ex vua, vel oleum quando ex oliuis exprimitur, multos ac varios cõcipit sapores, & mutationes fert. His itaq; opinor perspicuum esse sapores non confici ex aqua, in qua illi actu sati, atque seminati sint. Adde multos variosq; sapores fieri quãdo ipsi etiã bene digerũtur, & cõquuntur, & tamen eo tempore ex humore non extrahunt. Similiter vinum, & id genus reliqua cum digerũtur, & purgantur varios, ac multiformes sapores comprehendunt atq; ædunt. Hæc contra Empedoclẽ. Deinceps ad eundem fermè modum, nec eos, nec eorum argumenta tolerari inquit posse, qui aquam materiam, & quoddam omnium saporum seminarium probauerũt & è varijs aquæ partibus differentes sapores oriri dicebãt. Nam animaduersum est nobis ex eadem aquæ copia, vt ex eodem cibo multa & varia corpora nerui videlicet, ossa, carnes, venæ prodeunt, vigent, sustentãtur differentes sapores affluxisse. Etenim nõ solũ arbores q̃ vicinę sunt ob humorẽ velut vitis olea, ficus, & bis quęq; alia similis varios arripiũt sapores. quinetiã eiusdẽ plãtę, alter. ẽ sapor foliorũ, alter vero est corticis, imo corticis sapor, alter est digestæ & maturæ, & alter est immaturæ. Sed quid opus est longioribus hãc opinionem confutare? Est omnino commentitia, & nihil verisimile habet: ideo ad tertiam se conuertit q̃ non omnino leuẽ sed mancã demõstrabit qđ putabat aquã humoremq; esse saporum materiã & hactenus superiorib. opinionib. assentiebat, a quib. & pręcipuè ab ipsa ꝓximè adducta ex eo dissẽtiebat qđ illius humoris gremiũ nullã differentiã pati duxit imò saporum ortum, ac varietatem voluit quãdã suscepisse causam affectricem quę feruida esset. Hanc quoq; opinionem cõsutar, quod sapores solũ à calore in aqua & succo effici credidit. Aristo. autem quanquam ignem caloremque ad procreãdos sapores suam operam adhibere uelit, haud tamen illum omni sublata subsidio tot saporum genera producere posse intelligit. quod ne temere dixisse videat hoc prius sũpto probat. Aqua est omniũ humectæ naturæ, & eorum quæ facillime transi possunt tenuissima. iccirco suapte natura solum quia

Secundæ opinionis nũc facit authorem Anax. statim faciet Democritum.

cum efferuescit, & calet, nec plenior, nec crassior fit, quod si solitaria non hebetior fit, nec intumescit recalens & concocta, neque saporem aliquem excipiet, si quidem nullus sapor extat, qui crassus hebesque nó sit. Et quãquã aqua inter cęteros humores tranari facillimè queat, & permeabilis sit, oleum tamen supra illam non tenuitate, sed lętore, aut quodam partium eius nexu qua si visco natare solet, qua etiam ratione supra extensum, & fusum natat, & longe melius, quã instar nauium per meat. Aqua & humor, cõtra dissipabilis est ac cedit qua cunque aliquid mouetur, & penetrat, iccirco cum excipit ictum non sustinet, nec cõtinenter vna nauigij more nauigat, sed plerunque diffunditur, & dissipatur. Sed ne videatur ab re monuisse aquã tenuissimam esse, id ipsum nempe nobis suadet, quod cum ipsa solitaria, & à cæteris separata, deferbuerit, crassa non videtur nec permãet. Cum enim ita tenuis sit (vt diximus) nõ crassior relinquitur, vbi concocta fuerit, & deferbuerit. Contra aũt oẽs sapores sunt crassi. Quamobrem hoc vnum defendamus posteaquam aqua recalens nó plenior fit à cęteris seiuncta, ac solitaria, neque calorem, esse causam ortus saporum in ea, sed quandam concausam. Postremo his velut iactis fundamentis veritatis suam deinceps persequitur sententiam dicens.

Cõte. 30. *Sapor autem quotus quisque sit, qui fructuum cortices afficiat, hic tellurem inde mutat. Quocirca veterũ plures, qui explicandis rerum naturalium causis se totos dediderunt, humorem vel aquam & cœnum, per quod humor penetrat eiusdẽ esse saporis affirmarũt. Quod aquis salsis potissimum declaratur quoniam sal est quædam telluris species. Quocirca liquores, qui per ipsũ salsũ emerẽ permeant, permeatũ saporẽ reportant. Quinetiam fontes multi sunt amari, multi acuti, multi tandem sapores multiformes habentes. Non ergo immerito quæ terra educuntur, varia saporum genera retinẽt. Nam æquè humor natura, ac cæteris quandam ingenuit habilitatem, vt cõtrarij ictum excipiat quod sanè aridum est. Iccirco ab igne patitur, quandoquidem sicca ignis natura sit, quamquam igni calor proprius existat, et terræ ariditas. Sed de his copiosius dictum est nobis commentarijs, quæ de elementis elucubrauimus. Illud tamen hoc loco commonefacimus nec ignem, nec terram, nec quicquam aliud suapte simplici solitariaque natura agere, aut affici posse, nisi cõtrarijs qualitatib. sibi vicissim ictus inferãt. Quemadmodũ itaque qui solẽt colores, & sapores ipsis liquoribus diluere, ita humorẽ liquoresq; vt est coloris saporisq; facultas afficiũt natura ita aridum & terreum quæ cum per sicca, & terrena calore adhibito permeet & mutet horũ humorẽ paulatim exiccat. Inde porrò sapor emanas, quẽ definimus esse quandam affectionem in humido, quæ à siccitate memorata proficiscens gustatus facultatem ab ocio ad exercendum munus suum traducat. Nam sentiendi vim ad illud officium impellit quo antea fungi poterat.*

Com. 30. His verbis omnem saporis qualitatẽ in ipsa terra collocat, quo nobis persuasum esse vult humorẽ ad procreãdos & constituendos sapores ex sese non suppetere, sed eos educi ac fundi, propterea quod nonnihil è terra hauriunt. Cuius rei testes quam plurimos veteres rerum naturalium disputatores adhibet, qui humorẽ eadem infici qualitate affirmant, quam cœnum per quod transiliuit humor conceperat, quasi palam fateantur, aquam, liquorem, succum à terra saporem attrahere, atque haurire. Sed non contentus testimonio tam præclaro, & constanti idem confirmat euidentia, & perspicuitate quadam. Salsa enim propterea quod per terram permeant eiusmodi talem saporem edere videntur, qualem tellus continet. Sal enim est quędam terrę species. Itaque humor cum per ea salsę terræ abdita transit, eundem saporem contrahit. Et ne altius sese immergat oratio, huc summa pertinet, vt nulla prorsus sit terræ qualitas, quam non capiat ille humor, cui per aditus, & meatus terræ potestas defluendi facta est. Quocirca si per venas bituminis serpserit, & dilapsus fuerit, eiusdem saporem retinebit. Itidem amaræ sunt aquæ, quoties per amara loca effunduntur, & defluunt. Age porrò humor, qui per cinerẽ permeans instillari solet amarus & peracerbus videtur. Ex quo illa fontium riuulorumque varietas oritur. Alij enim amari, alij acuti sunt, quod terræ loca per quæ exeunt, varios sapores continent. Sed de fontibus multa à Theophrasto in libro de aqua subtiliter disputata sunt. Sed ad Aristotelem redeamus, qui propterea inquit non immerito esse, vt ea quæ oriuntur è terra plantæ, vide licet stirpes saporem contrahant, qui succo & liquori se admiscet, & hoc pabulo aluntur, vigent, adolescunt, nituntur, virent, frondescũt, demum flores, baccas, fruges fundunt. Nam plantæ cum terram aqua irrigat, & obrutos, mollitos, oblimatos agros tenet eandẽ imbibũt vnumque saporem contrahunt, quod quidem non eo dicit vt velle videatur terram suapte simplici, ac so'i aria natura sapere. Nullũ enim corpus simplex suapte natura sapit & degustatur, sed hæc potius profert, vt quo ad saporem producendum primas terræ tribuere videatur, quæ illum vtpote quadã admixtione humidi, & sicci à calido orta atque producta primum affecta excipiat. Nec enim eo scripsisse videtur vt sentiat aquam sapores contrahere quos iam in effectu, actu præsentes tellus habet. Si autẽ eius oratio nõ cuiuscunque prorsus saporis ortum complecteretur, sed eorum solũ quos aqua humorque haurit. Ac ne dixisse ortum saporũ in humore effici à siccitate terrę suo iudicio prę̃fisus videatur, hoc etiam testimonium adducit quoniam cum aqua in ipsam terram inuehit, hancque suo fluxu lætificat, & conseit qualitatibus aliquot, atque iam quibusdam saporibus oppletum, cum que eandem permeat, in hoc cursu, & fluxu suapte natura cogitur vt quidpiam ab illa patiatur, & capiat. Sed ne putes terram solitariam, ac simplicem hoc loco sumi, quidam nempe in ipsis terræ visceribus inest humor sapori perfusus. At dices quonam modo, & qua terræ qualitate consentaneũ est, vt aqua dilapsa afficiatur. Iccirco hæc verba fecit Nam æquè humori natura, ac cæteris quandam ingenuit habilitatem, vt contrarij ictum excipiat, quod sanè aridum est. Siccitas cũ terræ igniq; cõgruat, nihilominus tñ hęc ita terrę cognatissima est, vt igni calor quo eiꝰ natura formatur, ac perficitur, quamquàm etiã maximè siccus sit, & hac ratione humor ab illo patiatur. Terra verò et arida est, et frigida. Ac neq; temere frustraq; humorẽ quicq ab igne pati asseruit, quandoquidẽ producendis, & gignẽdis in illo saporibus calor præter terram multum cõferre semper consueuerat. Sed de his rebus se affatim, vtque abunde in cõmentarijs de elemẽtis, id est (vt opinor) in libris de ortu & interitu disseruisse testaf, propterea quod in illis multa subtiliter collegit & diligẽter disputauit de natura quatuor corporũ quę sunt piuulgata elemẽta. Etenim in eo opusculo quomodo quisque corpus simplex formetur, & conficiatur, diligẽtissime persecutus est terram affirmans plus siccitatis quam frigoris habere Aquam verò contra frigore magis, quã siccitate redũdare. Aerem autem humore copiosius, quã calore oppleri. Ignem deniq; secus feruore ardoreq; magis, quam siccitate constitutum esse. Non est ergo mirandum si proxime subiecerit pugnãtia, & cõtraria cũ mutuo sese lacessunt conflictum vnum alteri vicissim ictum inferre. Proinde cernimus humorem à sicco cõmutari, & vicissim retrorsum siccũ ab humore. Etenim hisce corporibus natura illud inditũ est, vt prępotens eorum vis & facultas imbecilliorem & languidam superet, & permutet. Ignis itaque etsi siccus est, tamen

Liber de aqua. Theophrasti.

Aduerte Medice.

Cũ essem Florẽtię incidi in libros de elementis Aristotel. quos interpretari cępi, sed quoniam nec phrasis, nec grauitas dicendi erat ǁ illius vt solet in reliquis libris Aristo Proinde, eos reliqui & neglexi.

men terra eum ſiccitate vincit. Addit elementa, ignem aerem, aquam, terram, ſtapte natura propterea quod ſubſtantiæ ſunt nihil agere, neque pati. Subſtantiæ enim nihil contrarium eſt, neque vna alteri contraria exiſtit, quæ autem ictum inferunt alicui quæque patiuntur ſunt contraria. Adiecit prætereà. Nec quicquam aliud ſuapte ſimplici; ſolitariaque natura, ideſt corpus quoniam nullum corpus cum ſit ſubſtantia, & qua corpus agit, & patitur, quoniam hac conditione nihil ei aduerſatur, verum vbi cœperint corpora inter ſe mutuis contrarijs naturæ momētis, vel viribus diſſidere, repente cladem ictus viciſſim inferunt, & excipiunt. Nulla enim eſt victoria elementis, quæ ex omnī parte fauſta fęlixq; ſit. Acriter ergo pugnat aqua cū terra, propterea ꝙ hęc humida eſt illa verò maximè arida, habet item hoſtem validiſſimum ignem, quicum pugnat his qualitatibus humore, & frigore, quemadmodū ille his telis calore, & ariditate aquam euertere nititur, idque tū maximè, quod calor vim frigoris peruertere cupit, quandoquidem ignis ardeat, & aqua maximè algeat. Exinde cuique cupienti mentem Ariſtotelis quid ſentiat, quidque probet de his quæ agunt, & patiūtur cognoſcere facile eſt, quippe qui primū à Stoicis abhorret, quod illi corpora ſuapte natura efficere ac pati voluerunt. Deinde à Platone diſſentit, qui res incorporeas munera multa obire, agere ac pati cenſuit. At ipſe corpora ſolum quibuſdam tamen fulta cōtrarijs incorporeis facultatibus agere atque pati ſtatuit. Verum eius ſentētia multis ambigua videtur, quia cum ipſius aquæ natura iccirco exiet, quia in humore & frigore verſat, nequicquā aliud ſit, quā humor frigori admixtus. Itidē cū ſuis conſtet facultatibus ignis, calore videlicet, & ſiccitate, quoniam modo aqua igni, ac retrorſum viciſſim ignis aquæ non repugnat, & dirum bellum non infert qua corpora ſunt? Hanc iccirco dubitationem hoc modo diluam, quoniam etſi memoratis quicq; ſuis facultatibus formatur, & abſoluatur, tamen ignaum corpus non eſt tantum calor & ſiccitas, nec aqua dūtaxat humor, & frigus quę formę ſunt, ſed etiā his ſubijcitur in eiſdē corporibus materia, quæ eſt harū qualitatū receptaculum. Id proinde ī cauſa eſt ne primo fecūdum mométa mouendi cōtraria ſint, id eſt quemadmodū ignis eſt omniū leuiſsimus, ita aqua omnium grauiſsima. Cęterum oratio redeat vnde fluxit. Conſentaneū eſſe dixi, vt humor aquæ ab arido terræ patiatur, ſed quomodo humor aquę ariditate in producendis ſaporibus afficiatur declarat. Quemadmodum qui colorata ſolēt aqua diluere atque aſpergere, q̄quidem eodem colore illa inficiatur quo dilutum prędituū eſt. Vt etiā qui ſolent ſapore prædita diluere aqua, quę abluit ſaporem eorum, quæ in aqua collocantur, ita natura aridum, & terrenum humorē diluit, & cum per humorem penetrat ope caloris idem contrahit ſaporē Vbi profert. Natura in aridum & terreū deeſt hoc verbum diluit, verum eius ſenſum facile ſequentibus his verbis comprehenditur, quę cū per ſicca, & terrena calore adhibito permeet & mutet, ideſt cōmutet cōcoquat, pręparet, exiccat. Nā guſtui gratū reddit. Ortum itaq; ſaporis concludit hoc modo, quando calor trahēs humorē terrenæ ſiccitati admixtum permutat & ſiſtit Cum enim per ſuccum terrę atque humorē penetrat ardor hunc q; digerit ac ſiſtit, tum generatur ſapor, quē minime actu terra continebat, quemadmodum videbatur paulo ante dicere aſſerēs humorē attrahere quē dam ad ſe ſaporem dum per venas terræ ac cauernas aridas mearet. Quòd ſi terra cuius oſtium ac aditus patet humorē iam actu tenuiſſet, & hac ratione ab eadē aqua permeans abſtergeretur, et dilueretur, quid opus eſſet, vt è varia natura ſtirpium, ac plantarū varieq; affecta, quæ ſanè aquam imbibunt, idem ſapor gigneretur quod ſatis eſſet, vt ij ſapores, qui iam terrā actu & in effectu occupparet ſimiles ꝓduceret. Adiūge ſi ita eſſet (vt diximus) nulla ſibi cum illis eſſet contentio, qui aquam ſaporum cauſam, ac materiam eſſe tradunt. At ſecus oriuntur ſapores, quandoquidem ij conficiantur in aqua quoties calor per meatus terrę ſiccos, & aridos pertranſit. Sed noſtra ſententia ſapores prodeant vt diximus ex admixtione caloris & humoris aquei in terra. Poſtremo cum de his finem dicendi feciſſet, & quo modo quiſque fieret cumulatiſsimè tradidiſſet, eius definitionem in vniuerſum hoc modo affert. Sapor eſt humidi affectio à ſiccitate terræ producta, quæ guſtādi vim à re quiete & ocio ad agendum exercendumq; munus ſuum transferat. Nam apud Ariſtotelem ſaporem mouere guſtatum ac permutare nihil aliud ſignificat, quam eundē traduci ab ocio, à potentia ad actionem, vel ad actum, ſiquidem ſapor in effectu ad uque vim deguſtandi afficiat. Quod verò iam facultatem guſtandi exiſtentem ſapor cieat eo, quo paulo ante diximus modo, et ipſe minime ſit genitor eius facultatis illico his verbis declarat.

Etenim ſentiendi actio non efficitur, quemadmodum diſciplina, ſed potius, vt cum aliquis adeptus quoties libet contemplatur. Cōtex. 31.

Quaſi dicat non otitur poteſtas ſentiendi, quando ſuū exercet munus, quemadmodum qui diſcunt à pręceptoribus ſcientiam recēs conſequuntur, at potius iā facta eſt poteſtas ſenſui aliquid percipiendi, qui ocio prope congelat donec ſapor illum excitet ad agendū, vt ei quoque vſu venire ſolet, qui pridem ſcientiā didicit, & interdum requieſcit ab illa, ſed illo ſitum eſt ſeſe ab ocio ad eandem tractandam traducere. Quę autem ſit facultas ſenſus & quomodo ad actionem incitetur, libro de anima diſputatum eſt. Sed quo verba illuſtriora ſint hæc, quæ contextu ſupra Ariſtoteles fecit, nam ſentiēdi vim ad illud officiū impellit, quo antea fungi poterat, animaduerte ſenſum hoc eſſe verborum, impellitur diciturque vis ſentiendi ad actionem ab ipſo quod percipitur à ſenſu quod ſanè illa recipere antea, potuit. quibus verbis ſubnectit hæc in contextu dicta vt ſciatur, ex qua poteſtate & ex quo ocio traducatur vis ſentiendi ad actionem, quia non modo ſapor eſt affectio, quæ à ſicco proficiſcens humorē afficiat, quoniam etiam quando colores diluuntur, aqua coloratur attrahens ſimilem colorem: quinetiam odores liquorem ſuccumque afficiunt, quocirca non ab re adiecit ſaporem eſſe propiam affectionem guſtatus, quem ex potentia & ocio ad actionem, & ad guſtandum transfert. Quod autem terræ ſiccitas ad ſaporem producendum requiratur, ex quadā earū aquarū differentia cognoſcitur, q̄ inſtillātur & ſaporē ædunt qua cōmiſcētur terrenæ cuidā ſiccitati. Proinde aquarum aliæ ſunt hieme dulciores, æſtate verò longe minus, & autumno minime dulces ſunt Rurſum cum ſpūs ventorum flauerint à ſummo cœli noſtri vertice, ex quo Boreas ingruit, potatu ſuauiores ſunt cōtra verò amariores ac ſalſæ magis guſtui videntur, quando perflant vēti, ex altero cardine vnde auſter exiſlit Adde quo dulces ſunt dū pluuia ſua copia terram alluit, amaræ autem cum ſiccitas fuit. Et (vt ſcias) hieme quoniā terra humore redūdat, nonnulli vapores ſublime petunt puri, atque à terrena ſiccitate ſoluti, & ſeparati. Secus verò æſtate, quoniam terra non ita crebro alluitur, aqua, nec tanta copia, quāta hieme. Ac ęſtate cū vaporibus ſurſum cōmeant aliqua ſiccitate terrę commixta atque compreſſa. Autūno quoq; id fit multo magis, ꝓpterea ꝙ hoc tēpore ob æſtum, qui ſummis caloribus terræ abditis incluſus viget omnia potiſsimū exſiccata ſunt. Prætereà quo primum tempore venti inſurgunt, qui ex noſtro cardine perflant, aquę dulceſcūt, magisq; ad potū idoneæ videnē quod ab humidis locis emergūt, quā quā- Com. 31.

do è regione, & ab austro oppositi excitantur, quoniã tum per ea transeunt loca, quę ęstuant & aridiora sunt, vnde multum terræ secum aduehunt. Identidem, cũ ingens consequitur siccitas, quoniam hoc tẽpore multum sicci salsique in sublime rapitur. Econtrario autẽ cum inundationes efficiuntur. Hæc igitur omnia huc pertinent, vt omnes sapores gigni ex commixtione terrenæ siccitatis sciamus, modo adhibeatur quædam concoctio & digestio eorum, quæ à mediocri & congruo calore fit. Quocirca sapores plerunque à frigore intereunt, quia frigoris accessu impeditur perfecta digestio, & tum res, quæ gustantur adeo humectãtur, vt concretam siccitatem amittere videantur. Quę enim sapiunt posteaquã frigore adiecto obduruerũt, molliuntur deinde, & tum humore magno redundant & putrescunt & exiccantur. Sapores enim non ita è siccitate procreantur, vt omnis humor ab illis, quæ degustãtur à calore expressus sit, sed vt quadam digestione & concretione consistant. Ac humorem in his, quæ sapiunt inclusum asserere eà nimirum coniectura mouemur, quod vbi illa digesta sunt, retrorsum vicissim humectantur, & putrescunt. Prætereà saporem à cõgruo calore produci ex eo arbitramur, quod multa genera frugum in his locis, qui frigoribus conglaciant initio præsertim peracerba sunt, nec prius maturescunt, nec commodè degustari queunt, quàm à calore conficiantur & digerantur.

Text. 32. *Cæterum ne saporem cuiusuis aridi, sed illius, quo alimur vel affectionem vel priuationem esse censeas hac moneo, quoniam nec siccum sine humore nec vicissim retrorsum humor sine arido. Nam separatim neutro nutricantur animalia, sed vtroque simul admixto. Præterea solẽt viuentia oblato cibo, quem tangendo sumunt adolescere sublato autem minui. Augendi enim ac minuendi causa est sumpti cibi calor, & frigus quibus augemur, & diminuti videmur. Cibus autem, qui sumitur qua degustatur nutrit. Singula enim animalia dulci aluntur pabulo hocq; aut simplici solitario ve, aut permixto alicui. Sed de his libro de rerum ortu disputatum est copiosè nunc verò hæc tractabimus quãtum opus fuerit. Quo circa pabulum calore auget, & fingit cuius partem vnam simul ac leuis facta est, ad se trahit, alteram vero salsam & acerbã ob eius põdus deserit. Quicquid porrò externus calor corporibus extrinsecus ingerit, id sanè ipsum internus natura animãtum, ac stirpium confert. Ideo dulci aluntur esca. Solent quoque alij sapores itidem vt salsum, & acidum condimenti causa pabulo commisceri. Hæc sanè hoc modo propterea mutuo temperãtur, vt deducant ipsum dulce, quod admodum alere consueuit, & aptius est ad aspergendam ciborum superficiem.*

Prouerbium vnde ortum. Quel che gusta nutrisse.

Com. 32. Cum saporem affectionem quandam gustatus, quẽ ex ocio & potestate ad actionem deducit. quando humorem aridum calor efficit supra docuisset, nunc huic definitioni non ab re illud addidisse monet, quãdã videlicet esse affectionem, quæ gustandi potestatem ex otio ad actionem mutet. Hoc autem dicere Aristotelem mouit propterea quod non quæuis affectio, quæ ab arido in humore cõstituta producat, sapor dici debet. Et enim odor quoque nascitur quãdo humor adhibito calore exiccatur, de quo sanè odore nos postea certiores facies, & tamen inter odorem, & saporẽ multum interest. Prętereà pabulum attingi cũ sumitur nemo dubitat, verũ hoc nemo dabit aliquod eo animal ali, qua ratione attingitur, sed qua gustatũ afficit quod quidem his verbis significat: sed illius quo alimus, perinde ac dixerit, sed gustatus. Ac non contentus fateri saporem gustatus esse affectionem adduxit. Vel priuationem, quasi velit etiam illum saporẽ esse, qui est priuatio dulcis, quo alimur. Hunc enim saporem demonstrabit esse illum quo potissimũ alimur, cuius reliquos velut amarum & salsum priuationes esse statuit, qui nihilominus tamen gustatum prouocant, & mutant. Itidem vt coloribus & saporibus accidit. Nam æquè ater color qui contrarius est & priuatio albi, cernendi sensum afficit, vt albus, qui maximè videri solet. In saporibus proinde contrarius dulci qui gustatum maximè afficit, dicitur eius priuatio, & tamen eundem sensum mutat. Etenim iam receptum est penè omnium consensu contrarium illud, quod è regione respondens deteriorem partem habet, appellari priuationem. Cum ergo dulce huicque contrarium peramarum sapores sint, & gustatũ mutent, è quorum admixtione non secus reliqui sapores prodeunt, quam cæteri colore ex atri & albi mutua coagmentatione nascebantur, & producebantur, in vniuersum significauit qui essent in genere saporum contrarij, ex quibus alij singuli manant. Hi profecto sunt dulcis, & peracerbus. Quamobrem cum dulcis sapor admodum alat, hunc esse quandã humoris aliquanto aridi affectionem. vel huius priuationem, idest amarum fatetur. Huic enim dulci contrarius est amarus sapor, & qui ei aduersatur, merito priuatio eius dicitur. Deinde tanquam euidens petit nec aridum solitarium, nec humor itidem aliquid alere, quę tamen vbi sese mutuo commiscuerint, quidpiã alunt, & pascunt. Velim tamen notes his verbis. Nec siccum sine humore, nec vicissim retrorsum humor sine arido illud deesse, videlicet sapit, et nutrit, quod quidem verba sequentia indicant. Nam separatim neutro nutricantur animalia. Quòd item non quælibet affectio ex horum admixtione proficiscens sapor sit, deinceps ostendit. Equidem pabulum ab animalibus haustum tactus percipit, id propterea in causa est, vt gustatum velut quendam collegatã tactus esse Aristoteles affirmet. Adde quod idem gustandi sensus illa contraria percipit, quę à tactu comprehendi solent tametsi nihil alant. Verumenimuerò esca qua ratione attingitur, & minime qua ratione calorem, aut frigus, aut aliquid aliud contrarium habet, profecto alit. Quin etiã proptereà quod attingitur auget, quę aluntur, si salutaris est, minuit verò, si pestifera. Cibus enim vt calidus, vel frigidus, aut annectitur, aut secernitur. Nam calor & frigidus, vel cibum coquit, vel crudum. & inconcoctũ efficit, si cõcoctus confectusque fuerit, addet quidpiam quo crescunt animalia, at si grauis & minime concoctus fuerit minuet, nec alet. Suppetias prætereà ab anima altrice petit, vt hæc calorem exciset in animantibus ingenitum germanum & naturalem, quo ille cõcoqui solet. Hoc enim instrumento vis nutricandi vt cibum escamque coquat, & digerat, vti solet, huic quoque calor & frigus eorum quæ aluntur subsidium affert. Quare sapor quędam affectio statuenda est, qui cum à tactu cum sentiatur ab arido in humore collocato prodeat. Qua enim ratione ex his cibus admixtus est, & tactu percipitur saporem non edit, sed qua attingitur causa est, cur crescant animalia, quoniam corpus est quod tangitur. Nã coagmentatio quatuor qualitatũ quib. corpus viget, & subsistit à tactu, percipitũ, quin ẽt ea ipsa sentiuntur à tactu à quibus formantur, vel ex quib. prima corpora cõstituuntur. Crescunt aũt res, & minuũtur vel corporeo quodã addito vel detracto. Quapropter cibus (vt iampridẽ libro de rerũ ortu Aristoteles docuit) qua ratione corpus est auget. Hoc enim modo quantus est & aqua ratione dulcis alit, ac gustãdi sensum ab otio & potestate ad actum & actionem traducit. Horum enim vel calor vel frigus est causa, qua augescunt cibo calido, vel frigido à tactu percepto Quocirca dixit horum causa crescere vel flaccescere vel minui. Hoc tñ loco vel inquit tactu percepta esse illa quæ simpliciter attinguntur, vel calorem & frigus intelligit, cum hæc non minus in eorum quæ tanguntur

guntur numerum referantur. Sapor itaque vt quædā eſt humoris a ſicco proficiſcens affectio ab animantibus deguſtatur & alit ſuapte natura viuentia. At qua ratione alit? Nimirum qua guſtatur, & minime qua attingitur, ſed vt oſtenderet animalia dulci ſapore ſimplici & ſolitario ali, hæc verba fecit. Singula enim animalia dulci aluntur pabulo, hocq; ſimplici ſolitario ve aut permixto alicui. Hæc inquaniū guſtatus percipit, verum nolim intelligas ſimplicem ſaporem dulcem, tanquam præter hunc non ſit quicquam aliud, quod alter queat. Vel hæc verba deſignant ex dulci pabulo, & ex contrario ſuo acerbo amaroq; animantia nutricari, de quo certiores nos facit extremis verborū, vbi tradit ſaporem dulcem alere ſolitumq; eſſe cibi interdū amari ſuperficiem eodem aſpergi, quo fit, vt ſi amarus ſapor alere debeat, illius admixtionem deſideret. Eſt enim dulcis ſapor natura, ita conſtitutus, vt inſideat in prima cibi facie quia leuis eſt, & ſupra petit. Hoc enim in cauſa eſt, vt alat. Verum hæc de cibo, quo alimur, vegetamur, augeſcimus, in libro de rerum ortu accōmodatius tractantur. Equidem quomodo res creſcāt libro memorato tanquam apto & proprio loco explicauit. Sed de cibo & pabulo in illis commentarijs diſſeruit, quos de ortu animalium compoſuit. Iccirco de his rebus ſe abundè tractaturum ad hæc vſq; reſeruat. Illud proinde monet ſibi operæprecium fuiſſe de his tantum differere, quantum hic locus deſiderabat. Cæterum cur animalia corporaq; augeſcant illum calorē, in cauſa eſſe affirmat, qui coquit & conficit cibum ſic vt alere poſſint. Nam cocti ac confecti cibi calor eſt cauſa. Proptereà enim quod calor humido fouetur qđ ſaporem habet, alteram eius partem leuem, & dulcem attrahit, ſalſam verò, & amaram ob pōdus demerſam relinquit. Quocirca leuiori portioni calor impertit motum, quo ſupra petat, & alteram quaſi a tergo relinquit pondere onuſtam. Quod ſanè pro comperto ſibi ſumit eorum coniectura fultus vaporum, qui ſupra conſcendunt. Nam leuiore parte ſurſum contendente, & grauiore immo relicta loco vapores oriuntur. Vt iccirco calorem extrinſecus, in corporibus agere aliquid putauit, ita calorem illū inditum naturæ animalium atque arborum cenſuit efficere. Calor enim innatus germanusq; viuenti vbi cibum ſumptum obtinuerit, & concaleſecerit portionem leuem, & dulcē attrahit, & cum hanc ſecreuit, eam deſerit, quæ pondus habet, quæq; nimirum eſt amara & ſalſa, & ob id depreſſa, hęc portio immo loco manet. Conſtat enim ſi hæc grauia & amara perdurant in eo quem diximus loco, vt his contraria ſint leuia & dulcia, quod etiam erit in cauſa cur animalia dulci cognatoq; naturæ cibo alantur. Itaq; quòd dulce ſuapte natura cōſcendere ſupra, & nutrire adhibito calore aſſeruit, quod inquam dulce, nec mere leue eſt, ſed dulce & leue eorum quos memorauimus vaporum argumento compertum ſit. Imber enim quiuis dulcis eſt, quanquā ſæpe ex ipſo mari ſalſo dum exhalat imber oriatur. Verum de his libro de ſupremis impreſſionibus copioſè diſputatū eſt. Redeo itaque ad inſtitutum noſtrum. Sapor dulcis primas in alendo ſanè obtinet, reliqui verò cōmiſcentur in pabulo, non quo illi ipſi, vt ſalſus atque acidus ſolitarij alere perſequeant, ſed condimenti cauſa extrinſecus introducuntur. Quemadmodum cum hos ſapores condimenti cauſa vna cum dulcibus permiſcemus ob dulcedinis copiam percipimus guſtatū his oblectari, ita reliquos ſapores huius vſus cauſa dulcibus commiſceri arbitramur. Hi enim quanquam ita temperantur, vt dulcis ſapor ſine nauſea nutriat, qui cibi ſuperficiem obſidere atque afficere ſolet, idem ipſi ſolitarij non alunt animal. Quare calor ſaporibus his, qui ſunt amici naturæ inditus atque innatus eo, quem ſupra diximus modo palam alit.

Quemadmodum prætereà reliqui colores è mutua atri albique coagmentatione oriebantur, non ſecus ſanè cæteri ſapores ex admixtione dulcis & amari prodeunt, idq; fit quadam proportione, propter ea quod ſinguli quaq; ſpecies ſaporum ea ratione eduntur, qua illi & eorum mutationes magis & minus, vel etiam numero certo, vel incerto commiſcentur. Qui proinde è ſaporibus voluptatem capere auent, ſolum eorum numerum quando miſcēt probè animaduertunt. Quamobrem obeſus ſapor quadam dulcis ſpecies eſt. At ſalſus, atque amarus ferè conueniunt. Acris verò, auſterus, acerbus, acutus in quadā verſantur mediocritate. Sunt enim ferè totidē ſaporum, quot colorum ſpecies, quandoquidem vtrinque ſeptem ſpecies numerantur, modo quis (quemadmodum ratio poſtulat) ſubobſcurum colorem cenſeat nigrum eſſe. Flauus autem potius ad album refertur, quemadmodū ſapor craſſus ad dulcē. Puniceus verò & purpureus, viridis, ceruleus æquè ſeſe ad album & atrum referunt. Reliqui demum colores ex his commiſcentur. Prętereà non atque ſalſus & amarus ſunt priuationes dulcis in humore, quo alimur, vt ater color in ipſo pellucido eſt albi. Quocirca eorum omnium quæ conflagrantur cinis amariſſimus eſt. Nam quod in illis ad potum aptum erat, exhauſtum eſt. Cōtex. 33.

Poſteaquàm animalia dulci ſapore, cui priuatio tanquam aduerſabatur amarus; ali ſtatuit, perinde reliquos ſapores ex horum admixtione, atq; ex coagmentatis atro & albo coloribus cæteri manabant oſtendit. Ac eorum, qui medij ſunt differentiam naſci declarat quadam mutua proportione contrariorum, quemadmodum hoc de coloribus iampridem receptum eſt. Nam perinde ſapores certo numero eorum contrariorum, qui commiſcentur certaq; proportione, ſiue vt libet, & vt ſors tulit producuntur, quemadmodum ſupra de coloribus aſſeruimus. Cæterū ſaporum ſpecies affert, quarum alias meras è regione contrarias, alias verò ex admixtione contrariorum fieri tradit. Obeſum iccirco ſaporem cum dulci conſentire aſſerit, quippe hoc ipſo æquè ac dulci aluntur animalia. Similiter ſalſus congruit cum amaro. At acrem, auſterum, acerbum, acutum putat medium locum obtinere è mutua dulcis amariq; admixtione natos. Et cum medios ſapores penè itidem ex extremorum admixtione proficiſci, vt colores affirmauit commixtis mutuo atro & albo, nunc exhibet numerum ſaporum ſimilem illi colorum, ſeptem ſpecies tam eorum, quam horum eſſe tradit. Salſus inquam ſapor ab amaro eſt alia ſpecies, nec omnino eadem. Narrat item in coloribus itidem flauum conuenire cum albo, nec alio quam eodem in numero reponi, vt pinguis ſapor cum dulci in eadem ſede moratur. At fuſcus ſeu ſubobſcurus color cū atro cohęret nō ſecus quam ſapor ſalſus cum amaro, tamē hæ ſunt diuerſæ ſpecies ſaporis. Quocirca ſeptem habentur. Item ſubobſcurus color eſt quędam ſpecies coloris, quæ licet cohæreat cū nigro, tamen diſtincta eſt ab eodē. Sin verò, non expleretur numerus partiū ac ſpecierum coloris, quę hoc mō ſeptem numerātur. Com. 33. De ortu colorū & ſpeciebus ſapore Platonem de ſaporibus.

Coloris ſpecies.	Saporis ſpecies.
Albus Flauus.	Dulcis, obeſus.
Niger	Amarus.
Fuſcus.	Salſus.
Puniceus.	Acris.
Purpureus.	Auſterus.
Viridis.	Acerbus.
Ceruleus.	Acutus.

Has ergo coloris ſpecies ſeptē in quorum numerū adoptatę ſunt extremę atq; medię dabit is, qui in eadē ſede

sede locat album & flauum.quod si quis album, & flauum distinctas species coloris esse contenderit, illum sanè quo numerus integer septem tantum specierum inueniatur subobscurum vel fuscum in eodem loco reponere,in quo niger collocatur oportebit. Itidem in saporibus accidit,vel in eadem sede loces obesum, & dulcem,vel si nō in eadem sede hoc locaueris alios amarū videlicet, & salsum statuas necesse est. hoc inquam modo vtrunq; septem erunt species,& iam paulo supra ordinem descripsimus. At vero si quis nollet in vna sede, quos cum colores, tum etiam sapores diximus collocare,quinetiam primos diuidere mallet nihilominus tamen totidem erunt colorum species, quot saporum,verum non septem, sed potius sex,vel octo. Postremò propterea quod colores nonnulli è mediorum admixtione quemadmodum ex primorū coagmentatione prodeunt,(iccirco sunt penè infiniti colores) ait cæteros ex horum admixtione proficisci. Dem um eodem modo admisceri ex suis extremis medios sapores,vt colores secundum aliam comparationem ostendit. Vt enim ater albo contrarius,est eiusdē in pellucido quædam priuatio:ita salsus & amarus in ipso humore quo alimur, dulcis priuationes existimantur. quibus verbis declarat nobis, quomodo hanc sententiā adductam superiore contextu,hoc videlicet, Cæterum ne saporem cuiusuis aridi, sed illius quo alimur affectionem,vel priuationem esse censeas assequi debeamus. Inquit porrò dulcis amarus sapor est priuatio,quem dulcem docuit esse miscendum cū amaris & salsis,e quibus reliqui ducuntur. Quæ sane verba cum ignorassent huius opuscvli interpretes,variè in illis exponendis laborarunt. Quo autem signo, quave coniectura moueri valeamus, vt amarū dulcis priuationem putemus, vel hac quidem maximè vult, quod eorū,quæ ardent atq; incenduntur amarissimus est omniū cinis,proptereà quod a calore dulcedo quę intus in illis est,absorbetur & consumitur.

Text. 34. *Democritus & quamplurimi, qui de natura ac sensibus disseruerunt, in hoc quā absurdissimum incidunt. Nā omnia tuentur tactu percipi, quæ a sensibus comprehendi queant. Quod si ita esset atq; cupiunt, illud planè dabitur tactum videlicet quęq; reliquorum sensuum esse.*

Com. 34. Iam ostenderat pabulum vel escam quanquā attingi possit,non alere animal vllum, qua scilicet ratione attingitur, nūc his verbis confutat Democritum non modo,sed etiam ceteros quamplurimos Philosophos qui perperam omnes sensus cum sensu tangendi congruere, & omnia,quę a sensu percipi queunt tactu cerni, audiri, percipi approbarunt. Qua proinde ratione illi mouerentur,vt singulos sensus cum sensu tangēdi cohærere profiterentur,his explicat verbis.Nam omnia tuentur tactu percipi, quæ a sensibus comprehendi queant. Quòd si omnia quæ sensiūtur,a tactu comprehenduntur, & quæ attractari possunt, vel maximè sensus tactus percipit, nimirum tactus omnia, quæ a cæteris sensibus percipi possent, ipse comprehēderet. Quamobrem quicunque sensus erit tactus. Verū impulsi sunt hac ratione,vt id dicerent,quoniam quę sensibus percipiuntur,diffluere, ac promanere vsq; ad instrumenta,hæcq; penetrare arbitrabantur, & hoc sane modo illa comprehēdebantur.Nam sensus tū percipere obiecta putabāt,quoties horum figuræ,moles, lenitas, asperitas eos mutarent & officerent. Prætereà Democritus candidum dulce bene olēs,ac singula sensuum obiecta non secus mutuo differre,quam figura, mole,asperitate, lenitate censebat. Hæc illis sensibus qui sentirent non aliter apparebant,quam solet tactus a suis obiectis affici & mutari. Cæterum de his qui in hac opinione persisterent, hæc proxime adiecit.

Text. 35. *Ad hoc fieri nō posse,minime arduū est,aīa aduertere.*

Com. 35. Hæc sane inquit propterea quod sensum tangendi oportet contraria tangere,quoniam dudum obseruatum est hunc sensum tangere contraria. Hęc inquam sunt durum,molle,asperum,lene,calor,frigus,humor siccitas,reliquaq; huic sensui accommodata. At quis hæc dum tangit sese amarum, dulce,album, & atrum assereret? Adde si tactus aspectus esse diceretur,hunc ipsum conueniret percipere illa,quæ sibi vicina atque proximè supra oculos ponūtur. Itidem si odoratus esset,ac audiius odoretur,& audiat necesse foret. Sed cōtrarium quidem obseruauimus, quoniā interiecto spatio hi sensus odorant,audiunt, contra autē tactus nullam postulat intercapedinem vt tangat. Accedit quod si quod sensum cumq; percipit tactū feriret. operæpretium non esset,vt gustui amarum videretur, & nigrum aspectui,vel non redolens odoratui,quinimmo lene his appareret,vel omnino huius persimile,huicq; germanum: quinetiam omne lene erit itidem amarū, vel dulce, & minime lenium alterum erit dulce,alterū verò amarum,aut hoc album, & illud nigrum. Nam ex huiusmodi differentia perspicuum cuique est sensus diuersarum naturarum quæ in altera, atque altera materia inesse videntur, non earundem esse capaces. Postremò si omnes sensus tactus sunt,reliqui valeant. Nam hic solus satis esset ad id quod volumus.

Text. 36. *Preterea quæ sunt omnibus sensibus communia perinde vsurpant,ac si propria essent. Moles enim, figura asperitas,lenitas, itemq; acutum, & obtusum non omnia,sed quæ in ipsa mole insunt omnibus sensibus communia sunt. Quòd si non omnibus, Aspectui saltem, & tactui communia existunt. Quapropter sensus in his comprehendēdis aberrant,et minime in percipiendis propriis labuntur & falluntur, quemadmodum aspectus a colore non aberrat, nec à sonitu auditus. Sunt tamen velut Democritus, qui propria cum illis coherere putant. Album enim & atrum alterum affirmant esse asperum,alterum verò lene. Sapores quoq; redegit ad figuras. At mehercule hæc communia vel a nullo percipiuntur sensu,vel maximè ab aspectu. Quæ si a gustatu comprehendi magis contenderint, & acutissimi sensus est in vnoq; genere minima discernere,nempè operæpreciū est, vt nihilominus alia obiecta communia sentiat, quinetiā in reliquis figuris diiudicandis cæteros sensus iudicio antecellat.*

Com. 36. Censet adhuc in hoc errasse Demócritum,quod cōmunia sensuum obiecta existimauit propria esse. Verum iam in commentaria de anima quæ communia sensibus,quæq; propria essent retulit, quo etiam loco adiecit nullum sensum deprauari ita posse, vt nō rectè & sine errore proprium sibiq; cognatum obiectum percipiat.ꝙ si fallitur,nimirum incernendis & cognoscendis communibus decipitur. Nunc autem quædā communia profert,vt ostendat Democritum, in hoc potissimum lapsum fuisse in quo tradit communia ꝓpria esse. Moles enim & figura, quorum in pręsentia meminit,non secus communia sunt obiecta sensuum quam motus numerus, statio,interuallum. Addit figuræ & magnitudini asperum,lene,acutū,obtusum,quę sint tanquam species partesq; magnitudinis, & minime figuræ, quia nō complectuntur æqnè, a definitione figuræ subiecit hæc verba, In ipsa mole quoniam asperum, lene,acutum etiam in voce & sono collocātur,quinimmo sapor quidam acutus est. Verum illa auditui sunt propria,hæc verò gustatui.Sunt item illa cōmunia prædicta modo in ipsa mole collocentur, & si non omnibus sensib. saltē aspectui & tactui. Vt enim oculi figuras percipiunt, ita cernunt molem asperam lenem,& obtusam. Hæc autem cōmunia esse,vel hoc maximè, iudicio patefacit quod quique sensus in his percipiendis labi decipi potest, qui tamen oblatis pro-

prijs

prijs nõ delirat neq; aberrat. Aspectus enim proprios colores luculenter & sine errore percipit. At hic tamẽ in comprehensione communium persæpe laborat, & plerunque labitur. Cum itaque hoc modo communia a proprijs intersint, mirum est cur Democritus hęc coniunxerit. Verum quonam pacto hæc cõsociauerit & eadem esse tradiderit, Aristoteles quam proximè declarat. Equidem atrum & album propria aspectui obiecta ad lene & asperum Democritus referebat, & album lene, & atrum asperum vocabat, quæ cum aspectui, tum etiam tactui cõmunia sunt. Et ne longior sumatur oratio nullum commune a sensu tangendi comprehensibile ducebat, quod aspectui proprium non esset. Cumque sapores gustatui peculiares merito videantur, hos quoq; ad figuras reducebat. Nam arbitrabatur sapores mutuo differre quod figuræ inter se dissiderent. Quocirca in eo errore versari solebat, in quo æstimabat acutos sapores esse, qui figuris acutis constarent. dulces verò, qui contra componerentur, videlicet ex orbicularibus, atq. ex his figuris, in quibus nihil eminens, nihil incisum, & angustum esset. Corpuscula enim & atomi ita cõcurrebãt ad conficiendos sapores vt ex eorum varia coagmentatione, vnde variæ oriebantur figuræ sapores differrent. Ex quo iterum liquet Democritum statuisse figuras esse obiecta propria gustatui, quæ tamen communia sunt. Deniq, veteres censuisse communia sensuum obiecta gustatui peculiaria esse cum ostendisset, illud sane in dubium vocatur, cum sint omnibus sensibus communia, cur potius aspectu cognoscantur, quã cæteris sensibus, quandoquidem communia nulli separatim sensui accommodentur. Iccirco quis non immerito quæreret, cur hæc potius ab aspectu, quam a tactu percipiantur, Cui satisfaciam hoc modo, quia aspectus est omnium capax, iccirco huic magis quam cæteris sensibus communia obiecta ascribuntur. Aspectus enim multitudinem, ac interuallum capit, quorũ nullum percipiendi tactui data est potestas. Verum ad verba redeamus. Quòd si a gustatu comprehendi magis contenderint, cum sit probatissimi, & acutissimi sensus in vnaquaque re minima obiecta percipere, & hæc discernere, & Democritus dat gustatũ minimas figuras comprehendere. Nam reliqui sensus acutas figuras, & lenes non percipiunt, sed has gustatus (vt air) apprehendit, liquidem sapores capiat, qui è varijs prodeunt, & constituuntur figuris. Si ergo gustatus non modo figuras è quibus constantur sapores, verumetiã omnes degustat, quoniam si minimas & sensu quam difficillimas percipit multo inquam facilius ceteras degustabit, at gustatus aliarum non est capax, quonam modo cubum percipiet? Illud etiam moneo, vt cum horũ verborum duo habeantur exemplaria huic adhæreicas, quod nos secuti sumus, quoniam tectius ac melius sententiam declarat.

Text. 39. *Item omnia quæ sensu percipi queũt duo contraria cõtinent color inquam atrum & album Sapor verò amarũ & dulce. Sed figura nulli figura videtur contraria. Cui nam figurarum quæ multis angulis describuntur rotunda aduersatur? Adde cum figuræ penè innumerabiles sint itidem sapores innumerabiles esse necesse erit.*

Com. 39. Hoc sane argumento figuras nec ab aspectu, nec, à gustatu percipi, nec omnino propria esse quædam sensibus obiecta probat. Nam propria cõplectuntur duo contraria, vt color nigrum & album quæ ab oculis cernuntur, & sapor amarum, & dulce, quę a gustatu sentiuntur, ab auditu acutum & obtusum, a tactu calor, frigus, humor, siccitas, reliquaq; contraria, quorum tactus est capax. Itidem in his quæ naribus percipiuntur duo contraria collocantur, sed nulli figuræ altera obstat, aduersatur. Quòd si contraria sunt quæ degustantur, & figuræ non dissident, non pugnant inter se itaque figuræ non cadunt in sensum gustandi, & quid dico in sensum gustãdi, immo in nullũ sensum, cui sint proprię. Verum cum nonnullis visum sit figuris alias esse contrarias. quærit his verbis. Cui nam figurarum quæ multis angulis describuntur, orbis rotundaq; figura aduersatur? E quibus perspicuum est qđ ab his abstrahit contraria & remouet. Equidem cum vni aduersetur vnum quæ figurarum e multis angulis constitutarum rotundæ globosæq; repugnabit? Non enim dices vnam potius, quam aliam cum inter se nõ pugnẽt, sed conueniant simul. Deinde nulla est rotundæ contraria figura quocirca libro de cœlo multis sane rationibus generatim eius motui ostensum est nullum motum esse contrarium. quare si propria sensibus obiecta pugnant inter se, & figuræ nequaquam: itaque figuræ non erunt propria sensibus obiecta. Accedit quod innumerabiles necessario sapores erũt cum figuræ infinitæ sint. Nam si sapores a Democrito dicuntur figuræ cum hæ sint innumerabiles mutuo dissidẽtes, ni mirum quoque infiniti erunt sapores differentes. Verum quia posset quispiam absurdum effugere dicendo immo infiniti sunt sapores attamen non omnes a sensu comprehendi queunt, iccirco huic hæc proximè obiecit.

Quanam causa nonnulli sapores percipiuntur sensu, nonnulli verò nequaquam? Sed de sapore, ac de illo, quod a gustatu percipitur dictũ nobis sit. Nam multas alias saporum affectiones tractare hoc loco possem, verum cum proprium studium & ab hoc separatum desiderent, tum illas persequar cum sermonem instituero de plantis. Text. 37. Ex his locis libri de plantis patet.

Com. 37. Cęterum dictum nobis de sapore qui gustatur quid sit quidq; gustatus hactenus vult. Nam reliquas saporum affectiones, & differentias, ortusq; tum peculiares, tum proximos ad eum spectare librum asserit, in quo sermo de plantis suscipitur. Verum de his ab Aristotele æditus non inuenitur, sed ille Theophrasti circunfertur.

SECTIO QVARTA DE ODORIBVS,

Interprete Lucillo Philalthæo.

Text. 38.

EADEM forma de odoribus dicendi suscipienda est. Itidem enim siccitas humidum afficit, vt in alio genere videlicet in aere & aqua humectus sapor. Nunc vtrique commune pellucidum statuimus, attamen quod odorabis, hoc ipsum non ea ratione, qua pellucidum odorabis, sed qua siccitatem illam diluit, & abstergit, qua gustum oblectet.

Com. 38. Sermonem a saporibus ad odores transfert, de quibus nunc nos docet, id quod breuiter supra de natura saporum monuit. Eo enim in loco dicendum esse de sapore, & de odore propterea censuit, quod vtriusque eadem quasi indicatur affectio, & si vtraque in eodẽ minime versetur. Nunc porrò quid tum sibi voluisset palã exponit, cũ inquiat eandẽ suscipiẽdã esse viam & formã de odoribus dicendi, propterea quod quemadmodum sapor a siccitate adhibita caloris opera nascebatur ita humor efficit, quando tamen saporem iam habet. Sapor enim aliquo modo admixtus sicco in aere vel in aqua, quoquo diluas modo, odorem edit. In alio genere dixit, quod neque hæc qua ratione humectantur, ex eis prodit odor, neque quoniã aer & aqua, pellucent, neque quoniam saporem recipere queunt, sed quia consociatur cum quadã alia natura, quæ odores recipiat quam sane naturã analogam ancipitemve

aliquis

aliquis diceret, at ipse tamē vocat naturam. quæ odoratui idonea sit. Aqua enim & aer, quatenus pellucida sunr, colores recipiunt, at humor vel aqua propterea saporis est capax quod pollet corporata humiditate, qui odores non aliter admitterent vna secum misceri, nisi quędam intercederet ipsis cum illis communis vis vel natura, quam nunc aliud genus vocar. Vel inquit in alio genere, idest in illo, quod habile est, vt odoretur, quandoquidem quod degustamus, quodq́; odoramus, diuersa esse genera videantur. Verum postquam odorem in aere, & in aqua, ob quandam communem naruram ab ipsa siccitate, quæ saporem redoleat produci atq; fieri dixit, ne hanc communem naturam pellucidum esse suspicemur, cum id non minus non sit aquæ & aeri, commune plane inquit aerem & aquam haud odorem recipere qua pellucida sunt. Proinde refert tam aerem, quam aquam dici pellucidam, verum hæc odore non afficiuntut qua pellucida sunt, sed qua diluunt, & abstergunt siccitatem illam humore perfusam, quæ sapit. Cum ergo supra asseruerit humorem esse, qui in aere, & aqua odores edat, & fundat, eum nunc ipsum iterum vocauit siccitatem, quæ saporem redoler, quoniam ex vtriusque cum ex humore aquæ tum etiam ex siccitate terrę (ut demonstrauimus) sapores oriantur. Itaque siccum, quod nondum saporem haber admixtum neque dilutum, si humori admisceatur ope caloris sapores edit: odores autem non parit siccum illud quod non sapit quinetiam operæprecium est, vt humore perfundatur, & cum saporē fuderit, tum odorem dabit. Quod verò ab humore saporē redolente, vel à siccirate eiusmodi. (nam vtro dicas modo nihil refert) odores fluant, & promanent ad nares, demonstrabir ex hoc, quod perspicuum est, nihil nos odorari posse, quod non tetineat saporem. odoratu porrò sæpe solemus cum rerum putridarum iam que flaccescētium, & acutarum, tum etiam earum, quę concoctæ alium saporem edunt, sapores percipere, & obseruare, & tamen nondum apparet gustatui eorum mutatio quasi ex odore saporum gustatus periculum de eisdem priusquam gustet facere soleat, atque assueuerit ex mutatione odorum secus, atque secus affici.

Text. 40. *Non enim aerem solum, verumetiam aquam vis odorādi desiderat. Cuius rei illud vel maximè indicio est, quod pisces, ostrea, idque genus in aqua dimersi & minime in aere odorant. Quādo enim odorem hauriunt, aer in superficie insidet, quem minime inspirant. Quòd siquispiam asfereret ambo aquam & aerem humectæ naturæ esse, nimirum natura odoris erit illius nō insipidæ siccitatis quæ humore aspergitur. itidem quoque erit odor, Cęterum odorem esse quandam affectionem quæ à sapore proficiscatur cum ex his quæ olent, tum etiam ex his quæ minime edūt odorem compertum esse potest. Elemēta enim velut ignis aer, aqua, terra propterea odore carent, quod quæ sicca sunt, & humida sanè insipida existunt, nisi quidpiam illis admixtum redoleat. Qua de causa mare odorem edit, quoniam & saporem, & siccitatem habet. Sal quoque magis odorem emittit, quam nitrum, quod quidem ex eo perspicuum est, quod ex illo destuit oleum. at nitrum plus retinet terræ. Præterea lapides odoris expertes sunt, quippe cum insipidi sint. Contra verò ligna olent, propterea quod sapiunt, Verum ligna, quæ plus aquæ habent minus odorem fundunt. Adde aurum inter metalla nihil odoris habet. quod insipidū est, secus autem æs & ferrum redolēt. Item scoria quarum fuerit exustus humor minus, quā reliqua alia odorem conflant. Argentum etiam & stānum quadā odore excellunt, quibusdam verò cedunt quoniam humore perfusa sunt.*

Plato idem in Timæo sed aliam cām videtur assignare, cur elementa non odorēdant.

De sale & nitro vide Plato in Timæo.

Com. 40. Superioribus verbis hæc monuit. Itidem enim siccitas humidum afficir, vt aliud genus in aere, & aqua humectans sapor. Nunc verò in vtroq; ostendit. non enim solum in hoc nostro cœlo multa olent, quemadmodum probaturus eo est indicio, quod animalia dū spiritum hauriunt odorem percipiunt. Sed in præsentia piscium & ostrearum exemplo confirmat, quippe quæ in aqua odorant. Quinetiam sæpe e remotis locis duce itineris odoratu ad escas natant & accedunt, quo in loco non est aer, quoniā etsi in superficie aquæ insidet spiritus, vel aer, attamen in profundo non dilabitur, in quo degunt vitam pisces & odorāt. Si enim forte forruna esset aer depulsus vsque ad imum pelagi, non diu istic commoraretur, quin etiam illico rediret ad superficiem aquæ, quod etiam indicant vtres inflati, qui simul ac primum vi sublata relaxantur ab immo supra conuolant. Adde quod pisces non omnino aspiranr hauriuntq́; spiritum. Etenim ab Aristote. alias dudum ostensum est animalia, quæ pulmonibus vacant beneficio aspirandi respirandiq́; minimè potiri. Addit ꝙ si quispiam non solum aquam, sed etiam aerem humidum esse affirmaret, quandoquidē & aer sit humectæ naturæ, nimirum odor erit natura, quæ in humore versetur a sicco non insipido manans, & proficiscens, idest quod in sensum odoratus cadit quędam affectio erit, quæ prodit a sicco saporis non experte, & humore diluto. Cæterum ne arbitremur a simplici siccitate, vt sapor ducebatur odorem ad nares ꝓmanare, sed ab ea siccitate, quæ saporem aliquem inclusum in se habeat, ex hoc nos monet. quoniam quę cunque olenr etiam saporem edunt, contra quæcunque insipida sunt, hæc sanè ipsa nullum odorem emittunt. Nam corpora simplicia propterea odore vacant quod insipida sunt. Neque enim terram simplicem, atque solam, neque purum ignem dixeris saporem habere, quamuis siccæ naturę esse videantur. Itidem nec aquam nec aerem saporē affirmamus, quod nimis humore abundant. Verum hæc si aliquem saporem edūt. tum sane simplicia non erunt sed admixta. Mare quāuis humidum sit, salsum tamē humorem habet, quod cum siccitate ille copulatur humor, & hac ratione odorem perflat. Sal quoque& odorem & saporem profert, quanquam terrę multum habeat. Sed nihil obstat quod siccitas hæc admixta est humori. Et sal cum ipso nitro conferens tradit sal plus odoris, & saporis habere, quam nitrum, idq́; propterea quod siccitas salis vberiore liquore mollitur, quam illa nitri, in quo plus terræ censeas, & in sale plus liquoris necesse est, vel ex eo maximè quod oleum ex sale instillat. Verum hoc forte exemplum affert, vt non solum plus humoris in sale, sed etiam plus saporis in sale, quam in nitro inesse credamus. nam amarum est illud oleum defluens ex sale. Accedit quod lapides etiam eade causa odorem non edunt, quia insipidi sunt, at ligna nonnihil odoris & saporis capiunt. Et ne lignorū multa genera in medium producantur, quæcunque plus liquoris, vel humoris contraxerint, hæc ipsa nimirum perexiguum saporem, & odorem habebunt. Quinetiam in metallis cohærent odor, & sapor, quoniam ea, quæ sapore vacanr, etiam odore priuantur, quo in genere collocatur aurum. Aes antem, & ferrum, quoniam saporem habent, odoris expertia non sunt. Aurum verò parū humoris habere hac plane coniectura assequi possumus: quoniam idipsum non contabnit vnquam rubigine, nec vnquam putruit. Rubigo enim potest dici quędam putredo, quę nascitur ex humore non concocto. Quapropter cum æs, ferrum, argentum, stannum multum humoris retineant, eorum rubigo male olet, at aurum lenius multo est, & facilius extenditur, quando tamen aptè alicui commixtum ac temperatū est, id inquam ipsum sapore, & odore carere nullo maiore testimonio quam illu sensus cōprobari potest. Sumit porrò hoc exemplum, vt idem ratum firmumq́;

Sal deo amb cum corpus, dicit Pla. in Timæo.

Ortū salis & nitri, his verbis dicit Pla. Quando vero idipsum simillex commistione. &c. Vide Timæū. De ortu lapidum, lege Timæum.

De ortu metallorū Plato in Timæo & Albertus Magnus de ortu auri i Timęo quo in loco viddraAlchimāstas nō posse imitari naturā & adamāre, quō generetur ostendis quō æs, ferrū & quid sit rubigo.

mumq; faciat quod dixit. Scoriæ metallorum ſcoriæ nonnullæ magis expertes odoris videntur, quod earũ liquor incenſus eſt, & ſapor conſumptus, quod odor humore, qui ſaporem teneat maximè nitatur, & alatur, hoc indicio confirmatur. Argentum inquam, & ſtannum plus liquoris habent, quam ferrum, & æs nec hn morem æquè admixtum ſiccitati ac illa retinent. Sed hic eſt dubitandi locus. Qui fieri poteſt, vt odor naſcatur, & prodeat à ſiccitate, quę ſaporem edit, ſi odor & ſapor vna conſiſtunt, ſeſeq; mutuo conſequuntur. Sed mehercule non dixit Ariſtoteles primum ſaporẽ eſſe, à quo deinde odor proficiſcatur, ſed ſiccitatem quæ ſaporem habeat, & minimè voluit illam ſimpliciter ſiccitatem cauſam dici illius affectionis. quæ intus in aere, vel in aqua fit, quæ ſanè affectio odor eſt, quaſi velit Ariſtotel. hæc ambo ſimul commorari, & cauſam odoris dicas velim ſiccitatem, quæ ſaporem teneat modo ſapor odorẽ producat. Aer enim cum ſuapte natura nihil ſaporis incluſum in ſeipſo habeat, tamẽ odoris eſt particeps. quapropter ſiccitas ſapori cõſociata, quæ in alio poſita ſit odorem profert in aere. Itidem aquæ natura non patitur aliquem ſaporem, vetumtamen afficitur ſicco redolente ſaporem, & redditur tum guſtatui, & odoratui idonea cũ eſſet ſuapte natura ineptiſſima ad ſaporem. quare ſic eſt paucis cõcludere, odor naſcitur a ſiccitate, quæ ſuo ſapore guſtatum mouete queat in aere, & aqua, quæ ſanè ſiccitas eſt effectrix cauſa. Quemadmodum enim color pellucidum afficit, ita ſapor humida, quę ſupra diximus. Itẽ quemadmodum aſpectus videndiq; actio in ſine pellucido non perficitur, neq; guſtandi ſenſus ſine aere, & aqua. Itaq; ſapor in illis ineſt quæ illum recipiunt, at odor in his ſibi manendum eſſe ſtatuit, quæ ſaporem non habent, quanquam fiat ab his quæ ſapiunt. Nam per aerem & aquam odor ad nates proficiſcitur, & odorandi ſenſus efficitur.

Text. 41. *Sunt autem qui arbitrãtur odorem quendam fumi inſtar vaporẽ eſſe qui prodit communiter ab aere & aqua cui ſententiæ omnes aſſentiuntur. Heraclitus proinde ſic ſolitus erat dicere, quod ſi omnia in fumũ conuerterentur hæc ipſa nares perciperent, Cæterum de odore omnes cõſentiunt, alij hunc ipſum decernunt vaporem, alij verò quandam exhalationẽ aeris & terrę, alij demum vtrũq;. Eſt aũt exhalatio humor quidam, & vapor inſtar fumi (vt diximus) cõis aeri, & terræ hoc tñ modo. quod ex ipſa exhalatiõe aqua cõſtatur, ex vapore q̃dã terrę ſpecies.*

Plato vtrũq; dicit I Timęo cum mutatur ex aere aliqd in aquam caligo, cũ ex aqua in aerẽ fumus eſt odor.

Com. 41. Quuſdam naturales in hac ſentẽtia permanſiſſe inquit in qua odorem quendã inſtar fumi vaporẽ aquæ, & aeri communem aſſeuerarunt, in quorum numerũ relatus eſt: Heraclitus huius ſententiæ princeps, qui ſi omnia in fumum abirent, dicebat nares hęc omnia percipere, quia hæc ſentireut, perinde ac fumus ſit naribus obiectum proprium. Verum quo clarius intelligatur quonam pacto quidã de natura diſputatores odorem ſtatuant eſſe quendã fumi inſtar vaporem ſubnectit. Omnes porrò naturæ in primis ſtudioſi alij odorem exiſtimant quendam vaporem, alij verò quandã exhalationem, alij vtrunq;. Quid porrò vtrunq; ſit, & qua differentia inter ſe diſſideant, proximè declarat. Exhalatio enim eſt humecta quædam aeris & aquæ reſpiratio, quæ vbi primum mutatur in aquam cõuertitur. Vapor verò eſt fumi inſtar communis aeri, & aquæ, ex quo (vt tradit) quædam ſpecies terræ conficitur. Nam ex hac cinis, & fuligo prodeunt. Ac vbi pateſecit quid ſit vtrunq; hęc perſequitur.

Text. 42. *Sed neutrum veriſimile eſt. Exhalatio enim ex aqua excitatur, ſed inſtar fumi vapor in aqua effici non poteſt. Quemadmodum inquam à nobis ſupra dictum eſt multa animantia in aqua odorant.*

Com. 42. Secus eſſe odorem atq; illi definierũt cum nec exhalatio, nec vapor ſic ſe habeant, vt putarunt, palam oſtẽdit. Nã exhalatio ab aqua oritur, quapropter odor ab aere non recipietur, ſi odorẽ dixeris eſſe, exhalationem. Quinetiam aqua odoris ſuapte natura expers eſt & vapor inſtar fumi in aqua confici nequit in qua tamen odor ineſt. Nam & quæ degunt vitam in aquis, & quæ non viuunt in aqua per hanc ipſam olfaciunt.

Hęc verba in Plato dicit a Ariſtote. & Alex. vide Timeũ, ſed quia priores Plato ne idem dixerunt ideo contra omnes dicit.

Text. 43. *Adde vaporẽ inſtar fumi defluxui ſimilẽ ferũt Quod ſi non probe ille ſe habet, nec ipſe probe recteq; valebit.*

Odorem non eſſe vaporem inſtar fumi ex eo oſtẽdit q̃m ille quidam eſt, ab eo defluxus, a quo efficitur.

Com. 43. Qui ergo defluxus introduxerunt hosq; cernendi cauſas aſſeuerarunt, vt minus probe ſentiunt, quoniã neceſſe foret, vt eiuſmodi defluxus a rebus quæ ſub aſpectum, cadere poſſunt corporati eſſent, neque paulnlũ more ſubſiſterent immo tepente conſumerentur, ita errant, qui ab his reb. quę olent vaporẽ inſtar fumi vel defluxũ emanare cenſent. Etenim quę olent illico interire, atq; euaneſcere oporteret, neq; ſpaciũ t̃pis, quã minimũ durarent, ſed longe aliter a nobis obſeruatũ eſt, quod à nonnullis corpuſculis bonum odorem manaſſe ad nares noſtras, & tandiu odorem ſuum illa corpuſcula probe retinuiſſe, ac conſeruaſſe quandiu ſubſiſterent animaduertimus. Quemadmodum enim ea, in quibus ineſt vapor inſtar fumi quã celerrime velut mirrha, & id genus eorum quæ vaporẽ edunt conſumi ſolent, ita cætera repente deficerent. Sed quæ olẽt non illico abſumuntur, ita nec odor erit fumi inſtar vapor, vel defluxus, qui proficiſcatur a rebus, quas odoramus. Præterea tactus eſſet hic ſenſus, qui odores percipit, quod ſanè ſupra a vero alienum eſſe demonſtrauimus. Quare erit ſermo de vapore fumi inſtar itidem leuis & futilis, vt eſt ille de fluxibus quos multis rationibus reiecimus.

Text. 44. *Compertum itaq; eſt humorem in aqua, & in ipſo aere aliquid recipere, & a ſiccitate affici non inſipida. Etenim aer humecta natura eſt. Si prętereà ſiccum dilutum vt in humoribus ſaporem itidem in aere odorẽ efficit palam eſt, vt cum ſaporibus conferendi ſint odores.*

Com. 44 Reiecit eos qui odorem, vel vaporem inſtar fumi, vel exhalationem eſſe ſtatuerunt, hoc inquam argumento quod odor tam in aere, quam in aqua conficitur, ſed nec vapor, ille fumi inſtar nec exhalatio in aere nec in aqua excitatur. quibus ſanè verbis nos ad huius quod ſupra demonſtrauit memoriam reuocat diligenter vbi odorem ſiccitate, quæ redoleat ſaporem cum in aqua, tum in aere proficiſci, probauit hac tamen coniectura, quia in vtroq; elemento ponuntur, quæ olent. Etenim nec aer ſolum aut eius humor, verumetiam aquæ liquor eſt huius effectus particeps. Sed ne laborem de verbis. Cum dicit humorem in ipſo aere intelligas velim humorem in aere, quod quidem de induſtria fecit Ariſtot. vt nos memoriæ mandaremus, quæ alias de aere diſputauit, eſſe quam humidum ſuapte natura cum multis ſanè locis, tum vel maximè duobus ſtatuit libris, qui de orta rerum, atq; interitu inſcribuntur. His autem dictis addit. Si præter ea ſiccum dilutum, vt in humidis odores ingerit ita in aqua ſapores. Nam in aqua illa ſicci lauatio & affectio ſapor erat, & in humidis ferè ſimiliter ſicci non inſipidi lauatio & affectio odor dicitur. Quòd ſi in humore aridum vel ſiccum, tam ſaporis, quam odoris efficiens eſt, idq; collocatum in humidis, nimirum perſpicuũ eſt, operępreciũ eſſe, vt cũ ſaporib. congruant, & conferantur odores. Vel verba hoc modo ponderentur. Quòd ſi nõ inſipidum ſiccum dilutũ aqua & aere itidẽ odores edit, ſanè liquet odores conferendos eſſe cum illis ſaporib. in quibus fiunt. Si enim diſſidebunt ſapores, diſſideãt quoque odores neceſſe eſt, quandoquidem odorum differentiæ, ab illis ſaporũ ducantur. Eſt enim norma quædã vel regula, vel perſcriptio, vt ſic ſe habeãt, quę

consequuntur quemadmodum quæ præcedunt sese habere videntur. quocirca hæc illico adiecit.

Text. 45. *Sunt porrò nonnulli, quibus accidit, vt cum saporibus congruāt. Etenim acres, dulces, austeri, amari pingues odores extant. Quod si quis putridos odores amaris saporibus respōdere dixerit, is certe non temere dixerit propterea quod quemadmodū illi ægre potantur, ita putridi vix odorem conflāt. Quibus illud perspicuum: fit vt quicquid est in aere & aqua odor sit quod est in aqua sapor. Quocirca frigus & gelu sapores obtūdunt, & odores obscurant. Calorem enim qui mouendo aliquid architectatur frigus, & congelatio demoliuntur.*

Com. 45. Vt sapores, item odores acres, dulces austeri, amari crassi existunt, cum quisque odor suo cuique saporis respondeat, quinetiam eorum odores, qui dum haustū tur nauseam faciunt, cū saporibus amaris conferuntur & congruunt. Hos proinde his verbis congruere declarat, propterea quod quemadmodū illi, idest sapores amari ægre potantur, ita putridi odores vix odorantur. Quæ sanè dicta cum sibi sumat tanquam perspicua horum etiam ope de his, quę antediximus nos certiores facit. Primum inquit saporem in aqua confici, & à siccitate terrestri proficisci. Deinde hūc ipsum in aere, & aqua odorem à siccitate non insipida perfici, & calorem vtrumque edere asserit, hoc sanè modo comprobans, quia frigus & gelu æquè odores, ac sapores hebetant. Calorem enim, qui sapores condit frigus, & gelu opprimunt & delent. Quapropter & admixtionem & concretionem à calore in illis ingeneratam turbant, & adimūt, qua sublata merito sapores primum, odores deinde, qui à saporibus in humido generantur intereunt. Sed ne te lateat cur adiecerit hoc verbū (nōnulli) addidit sanè, vt ostenderet, quosdam odores suaues, acerassos esse suapte natura, & non eo tales esse quod sapores comitantur.

De saporibus lege Timęum & ibi incipe. Tenduntur a lingua venę. Erat mihi in aio ostendere loca quęlibet Timæi in quę innuebitur. Arist. planè & Alex. hoc nō vidit. I hunc libellū vetereū de cęlo cōtra Timæum conscripsium esse an vero recte reprehēdat Plato. Alias videndū, ideo dicā singula loca in nostris Cōmētarijs.

Cōtex. 46 *Reliquū eius quod olet duæ species afferuntur, quo in loco errant qui nullam esse olentis speciem affirmant. Quocirca quo pacto sint & non esse dici debeant nobis tractādum est saporum enim vna est species quemadmodum diximus ordinata, qui suauitatem, dulcedinemue, & tristitiam habent aduentitiam. Nam propterea quod sapor & odor affectus sunt eius quo aluntur animalia, odores tum his maximè animantibus suaues videntur, qui cibum escamque appetunt. Contra ijdem ac esculenta, poculentaque bene olentia non ea oblectant animalia, quæ sanè cibo se complent, & vbertate saturata nihil vltra quærunt. Quare odores (vt supra testatū reliquimus) aductitiam suauitatē, & tristitiā habēt. Qua de causa cuiq; animāti communes existunt. At qui illi sunt suapte natura suaues odores velut illi florum, qui nec magis, nec minus ad pastum capescēdum animalia inuitant, neque quicquam ad excitandum appetitū conferunt. Contra immo magis reprimunt. Vnde vera sint quæ Euripidem irridendi causa, Stratis dixit.*

Cum lenticula coquitur, nihil olentis infundito.

Secus nostri nūc faciunt homines, qui ut voluptate admodum capiantur solent poculentis odorum vires permiscere, idq; eo libentius faciunt, vt voluptatē tanquā vnā, atque vna sentiēdi actione duos sensus capiant. Hæc autem species odoris homini præcipuè accommodata est, altera verò eorum videlicet odorum, qui vt natura saporū postulat ita digeruntur, cæteris (quemadmodum supra cēsuimus) etiam tribuitur. Præterea hoc odorum genus propterea quod aduentitiam suauitatem & molestiam retinent vt sapores diuiduntur, ita patitur. At longe aliter illi generi odorum accidit, qui suapte natura vel oblectant sensus, vel afficiunt tristitia. cur autem hoc genus odorum homini maximè accommodetur, in causa est frigus cerebri. Cum enim cerebrum natura algeat, cumque in his venis, quæ illi adhærent sanguis inclusus pertenuis, ac perpurgatus sit, quam facillimè frigore congelatur. Quocirca cibi ille fumi instar vapor, qui caput petit quando ob locum friget, nimirum morbos illos excitat, qui defluxiones dici solent. Hæc sanè odorum species nata esse videtur, vt ad recuperandam homini valetudinem magnum afferat adiumentum. Neque huic aliud munus tribuitur quod quidem palam exercet. Cibus enim suauis, & siccus · humecta naturæ plerunque morbos nobis creat, at verò bonus odor nos vtcunque ipsos habuerimus vehementer delectat semperque (vt ita dicam) iuuat. Qua de causa non omnia animantia hos odores hauriunt, sed homines, & cum ea quadrupedum quæ sanguinem habent, tum etiam reliqua quæ aeris natura magis delectantur. Cum ergo odores caloris ingeniti leuitate cerebrum petunt, tum his quæ illum incolunt locum melius est. Vis enim odoris natura calida est. Quocirca respirandi vsum propter duo natura dedit animantibus, vt cum respiratione tanquam opera opportuna vterētur ad earum rerum præsidium, quæ pectore continerentur, tum etiam ea ipsa tanquam re ad odorem capescendum congrua. Cum animalia spiritum extrinsecus adducunt odor permeat per ipsas nares vsque ad intestina. Humanæ porrò naturæ accommodatissimum est hoc genus odorum, quippe hominis cerebrum aliorum animantium cerebrum & magnitudine & humore anteit quod etiam in causa est, vt reliquorum viuentium solus homo vt ita dicam hoc genus odorum percipiat his delectetur, ex similibus voluptatem capiat, propterea quod eorum calor, & actio quam aptissimè ea cerebri loca frigidissima, & humidissima temperat. At cæteris animantibus, quibus pulmones dati sunt, vt spiritum excipiant eum certe sensum natura tribuit, qui alterum odorum genus percipecet ne duo ederet odorandi instrumenta. Contenta enim animalia quando hauriunt spiritum aspirando hoc sensu esse debent, qui illud aliud genus odorum sentit, quemadmodum homines vno fruuntur sensu, qui vtrunque genus eorum, quæ olent comprehendit. Cæterum propterea perspicuum esse arbitror quædam animalia, etsi vsum respirandi non obtinent odorandi tamen sensu potiri, quod pisces, genusq; insectorum vniuersum eminus ac prope odorem percipiunt, cuius rei causa est illa pabuli olentis natura, à qua animalia, etsi longo interuallo ab eadem esca disiuncta sunt, tamen illuc capiuntur, quemadmodum apes a melle longeq; formicæ, quas nonnulli scenipas vocant, & purpuræ, quæ maris littora incolunt, ac pleraq; alia animalia ab esculentis alliciuntur, quæ sanè esculenta acute ob odorem præsentiunt. Verum perspicuum est non æque hoc modo omnia sentiri.

Pla negat species odoris pri mū cū dicit in Timæo circa naturā vim species non sunt. Deinde paulo infra, sed ibi duo nominata tum manifesta sunt, suaue, s. & molestū qd disturbat violatq; omnem cā capacitatē quæ a summo capitis vertice ad vmbilicū protēdunt. Suaue aūt eā dē mulcet, & amico quodā ingressu naturalem eius sernat habitum, tota disputatio & natura huius libelli est in Platonē, quare Alexā. non vidit Platonē copiose.

Dicit generalē ge melius Aristo quamq; Timęum aut Pla.

Itaq; cerebrū aliorū aīaliū calidius est cerebro hois.

Et ego experior in quodā morbo quem Medici ignorant, & nōnulli putāt spūm me habere igneū in corpore, de quo morbo multa alias, itaq; odor florum me admodū iuuat, neque ē odor melior huic morbo, & hęc dū scribebam odorabam flores e quibus aqua solea fit.

Plato dicit vsque ad vmbilicū i Timęo.

Plato dicit cerebrū medullæ partem in Timæo loco de cerebro.

Com. 46. Quidam species odorum aliter esse ferebant, quam sint earum rerum species, quæ exaudiuntur, quæ degustantur, quæ cernuntur, quoniam hæ solitariæ suapteque natura consistunt, at illæ nec per se, nec simplices extant. Nam odorum differentiæ quanquam per se suapteq; natura esse videantur, tamen non ita se habent, sed a saporibus ducuntur. Etenim suauis, austerus, amarus, cæteræque huiusmodi differentiæ inter se dissident, quod sapores à quibus emanant odores (quemadmodum supra dicebatur) sanè discrepant. Hanc opinionem refellit falsamque esse ostendit, & duo genera odorum totidemque differentias introducit. Quod si odorum differentiæ ita sapores sectentur, vt alter suauis, alter verò molestus sit, nimirum sectantur illos non suapte natura sed aliena aduentitiaque. Similiter præterea species, quæ suapte natura, perq; se dicuntur ita se habēt, vt eorum saporum differentiam

Alex. ignarus rei Platonicæ nescit huius loci sententiā.

ſerentiam ſequantur, in quibus non ſuapte collocantur natura. Hoc inquam genus odorum propterea quod in ipſo ſapore ineſt, quo aluntur animalia, & ab eodem oritur hac ratione illum ſectatur. Iam enim recipimus odorem à ſapore ſicci originem trahere, qui ſiccus ſapor profecto naſcitur ex ſapore qui alit. Proinde ſi hoc odorum genus & ſuaue, & permoleſtum eſt, etiā has qualitates habet aduentitias. Nam odores ſuaues & odioſi dicuntur, quod ad paſtū referuntur, à quo prodeunt. Quamobrem ij tum ea maximè animalia oble ctant, quæ cibum capeſcere auent, contra autem moleſti, atque odioſi ſunt ijs, qui ſanè ſaturati ſunt. Ac quos cibus delectat, his etiam eius odor gratus eſt. Contra a quo paſtu animalia refugiunt, eiuſdem etiam odorem vitant. Quare odores has qualitates ſuauitatem, & mœſtitiam tanquam aduentitias (quemadmodum diximus) habēt, quod etiam ij com probant, qui odorum illud per ſe ſuapteq; natura genus adimunt. Non enim tales odores extarent, ſi omnes ſaporum differentias ſectarentur, & qui ſunt per ſe illas qualitates haberēt aduentitias. quare perinde eſſent variæ odorū ſpecies, ac diuerſa genera eſſent ſaporum, reliquum monet eiuſmodi odores, qui in ſaporibus quib. alimur inſunt vtiq; animanti communes eſſe. Omnia enim animalia & aluntur, & ſenſum percipiendi odorem cibi retinent. Ac aliud introducit genus odorū qui ſuaues ſuapte ſunt natura, & non aduentitiam ſuauitatem a ſaporibus ſumunt, quod quidem his de cauſis fit, quoniam huiuſmodi odores, neque in eſculentis poculentiſque inhærent, & collocantur, neque a ſapore alente proficiſcuntur, neq; ad paſtus capeſſendos, & ad veſcendum animalia inuitant, atque attrahunt. quo in genere ponuntur florum odores, qui cū nihil ad cibi appetitionem cōferunt, tum etiam ęquè eos delectant qui ſaturati ſunt, quam qui minimè. Huius rei videlicet huius generis odores nihil ad ſumendas eſcas præſtare, immo ſapores obtundere teſtē adducit Stratidem comicum, qui illam ſuperuacaneam componendis verſibus adhibitam ab Euripide diligētiam mordendi irridendiq; cauſa hæc dixit.

Cum lenticula coquitur, nihil olentis inſundito. Quaſi nihil olens quicquam cibo conferat. quinetiā eundem ij odores reddunt ad alendum ineptum, atq; imbecillum, cui tamen repugnarunt nonnulli (vt ait) voluptatia amatores, quandoquidem olentium ſuauitati imprimis dediti naturam ad ſumenda poculenta cogere videbantur, cum hi vino eo admiſcerent odores, vt aſſueſcerent potu, qui ſuapte natura inſipidus erat, & duorum ſenſuum quiſque guſtatus inquam, & odoratus ſuam voluptatem caperet. Iam verò hoc genus odoris (vt ait) non eſt cuiq; animanti commune vt illud erat, quòd a ſaporibus, qui animalia nutriunt proficiſcitur. Itaq; eorum odorum formas ac genera non ſuapte natura, ſed aduentitia ob varios ſapores diſtingui Ariſtote. tradit, ſed huius odoris homini cognatiſſimi genera nequaquam ſequi diuiſionem ſaporū decernit, quod hic odor nihil commune cū ſapore habet quoniam nec ſuauis, nec permoleſtus eſt ob aduentitiam naturam. Fortaſſe illius odoris ſpecies ad eum modum eſſe ſtatuit, quoniam etiam ſunt eorum ſaporum ſpecies, in quibus innaſcuntur, & quib. ſublatis intereunt. Sed odoris ſuapte natura ſuauis non ſunt ſpecies, quandoquidē in his non inſident, è quorum ſectione ſpecies naſcuntur variæ. Nam ſupra retulit. Quocirca quopacto ſint ſaporum ſpecies, & non eſſe dici debeant, nobis tractandum eſt. Illud potius fortè intelligendum eſt, quia huius generis non ſunt ſpecies per ſe, ſed ſecundum naturam aduentitiā. Etenim ſuauitas, ac triſtitia omnino primæ, perq; magnæ differentiæ in ipſo odore non ſuapte natura, ſed aliena atq; aduentitia. Odoris autem qui ſuapte natu-

De hoc dixit Plato quando negat odoris eſſe ſpecies.

ra ſuauitatem & triſtitiam affert, hæ ſanè differentiæ ſuauitas, atque moleſtia erunt per ſe & primę, quoniā hæ illi natura congruunt. Deinde aliæ quoque ſunt differentiæ, quæ ſub illis duabus complectuntur, quę etſi nomine vacent, tamen multæ ſunt ſuapte natura. Quis enim non videt è varijs floribus multas oriri odorum differentias? Quia etiam hoc fit perſpicuum ex vnguentorum quadam admixtione, & eorum ſcilicet odorum, qui nulla arte condiuntur, ſed ſuapte miſcentur natura. Cæterum duo genera odorum eſſe narrat, alterum quod ſaporum ordinem & naturam ſequitur, quodque propterea ſuauitatem triſtitiamq; patit, & fundit, alterum quod ſapores ſequitur, iccirco aduentitia natura eas qualitates retinet. Non. n. quatenus odores ſuauitatem complectuntur, ſed qua ratione ſunt quidam ſaporum nuncij. Hoc genus ſolum odorum eſſe veteres cenſuerunt, quòd & ſi ſaporem ſequatur, tamen huius plures ſpecies non afferebant. Sed mehercule eſt quoddam aliud odorū genus, quod ſuapte natura, & non comparatione ad ſapores, nec aduentitia natura ſuauitatem, & moleſtiam affert. Quamobrem duo extant odorum genera, & minimè vnū eſt, quemadmodum quidam arbitrabantur, & cum addidiſſet illud quod eſt homini peculiare olentium genus, affert cauſam, cur id homini tributum, atque datum ſit. Nam ſi cerebrum hominis cum cæterorum animalium quouis cerebro conferatur, omne anteibit frigore. quocirca loca cerebro vicina gelu conglaciant, cuius rei illud eſt argumentum, quod ſanguis ille, qui eas replet venulas peranguſtas pertenuis & purus eſt ea de cauſa, vt probe ſentiamus ſenſuq; polleamus. Sanguis porrò ille, quia tenuis & exiguus eſt, perfacile coarctatur, & denſus fit. Quocirca ad ſuſtinenda defendēdaq; illa loca frigida odores natura ſuppetias mittit. Nam fluxionibus & hoc genere morbi quando humor fluit a capite eæ partes læduntur. Equidem cum cibi vapor eas ſupremas partes petit gelu riget. & denſus fit, deinde defluit, & ea quæ intus ſunt ſuo fluxu commouet. Natura proinde hęc odorum ad recuperandam & tutandam valetudinem, & ad fouenda prædicta loca odorum calore miro artificio edidit. Huius enim odoris generis nullū aliud munus tribuitur, quam loca cerebri frigida calore quodā fouere, & frigus illic ne redundet plus debito temperare. hæ itaq; ſunt odorum natura conſiſtentium differentiæ odoratui quidem gratiſſimæ & ſuauiſſimæ. Cum enim ſicci ſint odores & molli ſuauiq; calore digerantur, quanto magis conficiuntur, tanto melius olent, & delectant. Nam bene olent, quoniam eorum humor bene concoquitur, quod ſanè eſt in cauſa, vt odores acutius longeque vehementius nares afficiant, quoties ea obſident loca quæ recalent, & ſicca ſunt. Quinetiam terra æſtuans, & ſicca ſi imbribus mollita oblimataq; fuerit, redolet quidem odorem ſuauiſſimum propter calorē conceptum atq; incluſum in ea. Nam ex ea tum prodeunt ſapores tenues & ſicci. Contra ſi humor indigeſtus nec coctus in ea ob frigus inerit, odioſi odores, atq; iniucundi naſcuntur. Huiuſmodi odores naturam hominibus dediſſe eorum ſalutis tuēdę, & minimè alterius muneris, aut officij cā bis ſe re verbis expreſſit, quib. odores ſaporum, quos aduētitiam ſuauitatē & triſtitiam habere ſupra ſtatuit, morbos varios ſæpe creare dixit. Replent igitur caput, quod ſanè certis odoribus potionum facile comprehenditur. At odor florum ſuauis eſt, & nos vtcunq; ſele habentes ſere ſemper iuuant, & ſalutis valetudinisq; tuende, & recuperādæ ſubſidio veniunt. Etenim cum alijs temporibus, tum maximè peſtiferis & his in quibus peſtis ſolet corpora vehementer lædere, florū odor hominibus prodeſt. tum etiam animaduertendum eſt, vt ſeſe ad ea homines recipiant loca quæ

Catarrhi vulgo.

odor salutaria conseruat. Et cum supra censuisset hoc genus odorum homini proprium,aptum, accommodatum esse, quonam modo sit propriũ patefecit,quoniam non ità proprium homini, vt huic solũ congruat sed huic vel quia maximè, quandoquidem quædam animalia sanguinis expertia, quemadmodum ea, quæ pedes quatuor habent, & quę aspirant,omnia hoc genus odorum sentiunt. Hæc enim animantia, cum aeris, spiritusq; multo plus quàm cætera hauriant, dũ aspirant adducuntque spiritum extrinsecus,odores vna attrahunt naribus qui saoe cum suo calore leuiores sint, ad cerebum conscendunt, & ea loca reddunt salutaria. Odor enim qui bene oleat, suapte natura calidus est, vt supra est nobis disputatum. Etenim caloris artificio oriuntur odores. Ac eodem instrumento ad varias actiones, natura vti sæpe solet. Iccirco lingua discernit sapores, fingit vocem, & vsum prosereodę orationi exhibet,quibus officijs humana lingua palam fungitur. Itidem spiritu, qui hauritur a pulmonibus natura vtitur primum ad cõseruationem eorum maximè, quæ excipiunt extrinsecus spiritum, & respirant. Equidem confert ad retinendam aniomam & vitam quę intus in pectore inest, quęque sane ab aere & spiritu, quasi quoddam opus efficitur. Deinde ad sentiendum odorem. Cum enim animalia auram, & spiritum inspirant,is sanè spiritus traijcitur quasi per nares vsque ad pulmones qui cum vna traijcitur odor qui in ipso spiritu ,vel aere insidet, & ita odorandi actio fit. Refert se iterum ad comprobandum hoc genus odorum esse quam maximè homini accommodatum, buocq; ipsum admodum delectare cum propter cerebri molem,quæ pro ipsa corporis humani proportione excedit cuiuscunq; alterius animalis cerebri molem,tum etiam quia loca cerebri frigida sunt,& subsidio extrinsecus egent. Sed cęteris viuentib. quæcunq; spiritum hauriunt, quoniam pulmones habent, & aerem inspirant, quo temperatur cordis calor, & inspirando odorant, datum non est alijs odoribus frui quã his, qui manant a saporibus. Et ne duo instrumẽta sentiendi in his animantibus natura effingeret, vnum videlicet quo spiritum inspirarent. alterũ quo odorarẽt. vnum solum finxit inspirandi attahendiq; spiritum, vt simul hauriẽdo odorarent. Hoc loco te monitũ velim ab eo dici sensum,vel instr̃m sentiendi pro ioltrumento hauriendi spiritum. Vt enim homini quia aspirat redditq; spiritũ duplex genus odorũ tribuitur, ita cęteris animantibus alterum horũ odorum genus datum est,qui a saporib.his ducuntur quib.animalia alũtur. Quocirca hoc solũ genus odorũ percipiunt. Ea quoq; animalia,quæ non adducunt auram extrinsecus neq; reddunt,clarissimum est odorandi sensum habere. Solent enim ad cibum capescendum longum iter facere. quinetiam piscium genus,& ea præsertim animalia, quę indiuidua entomaq; appellant,sine inspirãdi respirandiq; beneficio odorant.Consenta enim omnino esse debent animalia, vt codẽ instrumento attrahendi spiritũ odores percipiãt. Quemadmodũ enim homines vno sensu odorãdi vtrũq; genus odorũ percipiunt, ita illis sat est vnum inspirandi instrumentũ. Verbũ hoc,cõtenta,& ad homines,& ad cętera aĩalia. communiter refertur.Sunt præterea exemplaria,quæ illud(omnino)non habẽt. Et si ita fuerint. verba perfecta,clarior longe,ac dilucidior erit sententia.

Cõte.47. *Quare nonnulli non immerito quærerent quonam instrumento hęc animalia odores sentiant, quippe cum ea quæ spiritum hauriunt vno modo inspirando odorent. Est enim euidens animalia, quæ extrinsecus aerem attrahũt odorandi sensum habere cum eundem inspirant. Cum porrò eorum, quæ supra diximus animalium nullum aspirãdi respirandiq; munus habeat, dubium est qua via odorent, Nam sentiunt, nisi qu dam sensus introducatur à quinq; sensibus alienus,quod sanè fieri non potest. Nam odoratus sibi omne cognatum habet obiectum quod sub sensum odorandi cadit. At verò dixerim illa quidem animalia eiusmodi odorem percipere, sed fortasse non æquè, vt ea quę aspirãt. quoniam hęc quoties olfaciunt aliquid spiritus qui foris est integumentum quasi quoddam operculum remouet, quod sanè in causa est, vt nihil præterquam spiritum hauriendo sentiant. Secus autem in his animalibus fit quæ minimè aerem inspirant, quandoquidẽ æquè detractum habent operculum.vt ea quæ pupilla forti & dura oculos habentia detractis palpebris aspiciunt. Sunt enim animalia, quorũ oculi palpebris teguntur,quæ nisi cooperiantur nihil est cernere. Sunt quoque alia quorum aciei fortis, & constans non eget eiusmodi integumentis, quapropter nec vllo, quod aperiatur indiget, sed illico cernit sua facultate videndi fulta & præmunita.*

Censuit supra quædam animalia esse,quæ cum omnino aerem inspirent, odore rapiuntur ad escas, quibus vt vescantur longum iter faciunt,de quorum odoratu in dubium reuocandum esse inquit.Is ne alter sit ab eo,quo vtũtur animalia quæ spiritum aeremq; excipiunt inspirando,quandoquidem illa aspirandi respirandiq; beneficium non habeant, quocirca sensum odorandi talem (vt diximus) habere minimè videntur sed potius quendam a quinque sensibus distinctum, quo possint odores percipere. Quæ cum in quæstionem dubiumq; vocet refert tamen non posse alium cooptari sensum in numerum eorũ, quos quinq; statuit,cuius rei causam, & rationem affert, quoniam ea odorandi actio, quæ animalia olfaciunt nulli certe sensui preterquam vni odoratui accommodatur, quare si odores rerum percipiunt, eorum odoratui hoc munus tribuendum erit. Verum odorãdi non est cuique viuenti eadem lex, normaq; sanciia, sed quæ aerẽ hauriunt aspirantq; sanè odores percipiunt, quam primum aer,vel spiritus quem inspirant integumentum quasi quoddam operculum atque hostium odorandi viæ aperuerit, aut remouerit, aut viam perangustam ampliorem latioremve fecerit, quapropter ea animalia quibus hauriendi spiritum facultas concessa est odorari escas cæterosq; odores nisi aerem aspirando nequeunt,verum non quacunq; spiritus adducitur traijciturq; ad pulmones odor permeat, sed dum spiritus permeat ad pulmones ea pars, quæ odorem defert, vna secum transmeat vsque ad nares,vbi munus suum odor exercere sua habilitate potest. Ac non idem itec odores tenere, & spiritum quem hauriunt animalia, vel ex his perspicuum est, quod ore naribusq; attrahere adducereq; intro spiritum solent animantia,&tamẽ nihil ore odorant, sed narib. quas videtur natura ob id munus fecisse, vt quando animal aerem aspiraret, per hos meatus odori aditus pateret. Itaq; viuentia,quæ spiritum hauriunt cum eos aditus nariũ pręclusos habeant,per quos spiritus permeat ad pulmones aliquid postulãt,cuius officium sit eos aperire, quod qdem est ipse spiritus.At his animantibus,quæ excipiendi aurã spiritumq ac reddendi vsum non habent, is locus patefit odorandi,neq; tegitur operculo. Qua de cã non petũt,neq; requirũt spiritũ,q aperiat fores odoratus. Quod ne videatur tibi absurdum stultũq; esse hęc animalia instrumentũ odorandi aliter longe, quã ea quæ aerẽ inspirant habere,idipsum comprobat, propterea qđ sunt qdam viuentia,quæ cernere non possunt,nisi palpebræ quædam quasi aciei propugnacula,& integumente aperiantur. Sunt et quæ pupillam aciemq; oculorũ duram retinent,cui propterea non est opus palpebris quæ aperiantur,sed suapte firmitate, & nullo externo adhibito subsidio aspectum ad ea quæ ab ipsis cernuntur facile conuertunt.

Com. 47.

Præterea cæterorũ animant.ũ nullum est, cui permor Cõtex.48.

ieitus

leſtus ſit eorum odor, quæ male olent, niſi pernitiem quandam afferat. Nam ab intolerabili odoris fœditate ſolet extingui animalia. Et quemadmodum hominũ caput carbonum habitu in grauedinem incidit quo plerunque illi occũbunt, ita reliqua viuentia moleſtia ſulphuris aut bituminis intereunt, & hæc vitant non propter odoris fœditatem, quem ſanè tolerant, ſed ne detrimentum capiant. Ac quædam fœdos odores habent, quæ terra parit, & fundit, quæque nihil ad guſtatum, & eſum conferunt.

Com. 48. Partiebatur ſupra, quod olet ĩ duo genera, quorum alterum eum ſequi ſaporem quo nutricantur animalia dixit, & idipſum ſuauitatem, & moleſtiam aduentitiã habere ſtatuit, cum ab eſca proficatur. Hoc genus odorandi ſenſu omnia animantia fruuntur, alterum verò ſuaue, ac fœdum ſuapte natura aſſerens homini ſolum eſſe accomodatum hac de cauſa voluit quod odor cũ calidus ſit frigus cerebri temperat, quo abundat idipſũ ſanè quia plus humidi pro ſua mole habet, quam cuiuſuis alterius animantis cerebrum. Cunque ſupra narraſſet florum odores, qui ſuapte natura ſuaues ſunt homini à cæteris animalibus non percipi niſi aluerint ea, nunc autem ſeſe refert ad cõtrarios, & male olẽtes odores, qui ſuapte natura fœdi ſunt, & ſuauiſſimis odoribus repugnãt. Hos autem arcet à ſenſu cæterorum animalium, propterea quod vt ſuaues per ſe odores nõ percipiunt, ita nec fœdos, & moleſtos niſi quiſpiam velit, inter hos odores quoſdam reperiri, qui animalia enecent. Nam quemadmodum eos odores, qui eos alũe & ſalutares ſunt atque ſuauitatem habent aduentitiã ſentiunt, ita eos, qui detrimentum vitæ afferunt percipiunt. Etenim propterea animalia opprimunt, atq; enecant, quod fœditatem ſuam aduentitiam, & manãtem ex ſapore quo alere deberent, hauriant. Quocirca modum quo intereunt animalia, proxime pateſacit dicens. Vt enim carbonum non odore, ſed habitu hominum caput, dum ſpiritum hauriũt grauedine obtunditur, qua quidem plerunque occumbunt, ita animalia illa ſulphuris, aut bituminis vi magnaque moleſtia occidunt, quaptopter ab eorum odore refugiunt. Serpentes proinde, cum odorem, ex accenſis cornibus exhalantem cauent, tum etiam illum eius herbæ, quã polion vocant non ea de cauſa vitant, quia male olent, ſed quia officiunt vitæ, atque eos perdunt. Ac merito de his ſermonem fecit Ariſtoteles, quod cum animantia quædam ab illa fœditate odorum intolerabili refugiant, qui nimirum non ab eſcis prodeunt, ſed ſuapte natura ſunt ſequi videbantur, vt odores ita per ſe ſuaues ſentirent, quemadmodum illos fœdos, per ſe ꝑcipiebant, iccirco eoſdem oſtendit non qua ratione extant ſimpliciter fœdi, & permoleſti percipi ab illis, qui illos olfaciunt, & vitãt. Quare hos cauere debẽt, quemadmodum proſequuntur ſuaues, & eos quibus aluntur. Huius rei ſignum affert, quoniam eius generis odores, qui ſuapte natura male olẽt, non cauent, ſed plures fœdos odores vitant, qui ab herbis naſcuntur peſtiferi. Verum quoduis animal cum nõ feri odorem, qui naturæ ſuæ nocent, & cum proſequitur qui ſuauis eſt, & prodeſt. Ac ſuauitatem, & triſtitiam capiunt animalia, ex odoribus, qua illi ratione in cibo inſunt. Delectantur enim his ſolum odoribus, qui ad guſtatum, & paſtum aliqui conferunt. Sed quædam incidit dubitatio. quæ ſane ex ꝓximè dictis oritur. Si enim homo (quemadmodum libro 2. de anima, atque ſuperioribus verbis, & eo loco qui nobis cauſam pateſecit, cur ſapores perfectius, quam odores perciperemus) de odoratu diſſerens voluit olfaciẽdi ſenſum longe debiliorem obtuſioremque hominibus, quam cæteris animantibus tributum eſſe. quinetiam hunc ipſum in homine cęteris quatuor ſenſibus hebetiorem addit, qui fieri poteſt, vt nos ſentiamus omne odorum genus, & cætera animantia eos ſolũ percipiant, qui ſequuntur ſapores? At præciſa ſit, his verbis dubitatio, ꝙ homo peſſimè eos odores percipit, quos aſſeruit aduentitiã, voluptatẽ & triſtitiã cæteris animantib. afferre. Neq; enim eodẽ ſpatij interuallo, neque ex ſimillima impreſſione homo, & belluæ odores percipiunt. Quare ſi feræ reliquaque beſtiarum genera eos odores ſentirent, qui homini ſolum tributi ſunt nimirum in his percipiendis ferę hominem antecellerẽt. Quod ſi etiam nos rogaueris, cur qui homini accommodantur odores non comprehenduntur à belluis, reſpondebimus illico non oportere.

Cum ſenſuum numerus impar ſit qui ſcilicet numerus medium locum habere videtur, nimirum olfaciendi ſenſus inter reliquos qui tactus, & guſtatus appellantur, atque inter eos, qui alterius ſubſidio velut aſpectus, & auditus aliquid percipiunt eundem obſidebit. Quamobrem quod ab odoratu comprehenditur quędam earum rerum eſt affectio, quibus aluntur viuentia. Hoc autem in eodem genere collocatur in quo ponuntur cum ea, quæ auditum feriunt, tum etiam quæ aſpectum mouent. Animalia porrò quod olet in aere, & aqua cum vtrique id ipſum commune ſit, odorant. Quinetiam hoc commune eſt rei, quæ attingitur, & auditur, atq; perſpicuo. Non immerito itaque cum ſiccis rebus conferri ſolet, quæ humido, & eo quod diffluit perinde aſpirguntur, ac ablui & infici videantur. Cõtex.49

His verbis locum quoquo modo mediũ inter ſenſum tangendi. & guſtatum, atque inter aſpectum & auditum qui alterius ſubſidio ſentiunt, odoratui aſcribit. Sed vſus eſt miro argumento quo illi medium tribuat locum. Cum enim quicũque numerus impar medium locum quẽdam locum occupet, & numerus ſenſuum impar ſit, inter ſenſus erit vnus qui medium deſideret locum. Hic autem erit odorandi ſenſus. Verum quonam modo medium locum habeat, & particeps ſit, vtriuſq; explicat. Quod enim olet qua ratione quędam affectio ſaporum eſt qui deguſtãtur, & ob id à tactu percipi queunt, iccirco aliquo modo cõmuniter ſentimus, quę olẽt, quaſi quædam, quæ attingi & percipi tactu ſolent. Nam ea quibus nutriuntur animalia in eodem collocantur genere, in quo reponuntur quæ tactu comprehenduntur. Etenim guſtatum quẽdã fuiſſe tactum in commentarijs de anima concluſum eſt. Ac eorum particeps ſenſuum odoratus eſt, qui ſanè ꝑ media ſuas functiones exercent, quemadmodum aſpectus & auditus, cum is odorandi ſenſus non minus ꝑ aerem & aquam, quàm aſpectus & auditus ſua comprehendunt obiecta. Animaduerte tamen vbi adiecit (Et perſpicuo) per hoc verbum videtur velle rem quę cernitur, vel quæ in aſpectum cadere poſſit, intelligi. Cernimus enim ſi pellucidum actu illuſtratum fuerit. Deinde ex his (vt dictum eſt) merito odores percipi monet, quandoquidem ambo à definitione complectantur, videlicet, quę attinguntur, & media, quibus ſenſus vtuntur, quo ſua exercent opera. Iam enim definiebatur odor eſſe quædam affectio, quæ à ſiccitate rei habentis ſaporem promanaret ad nares. in qua definitione, illud etiam intelligas oportet, vt neceſſe ſit ſiccitatem non ſecus humido oblimatam mollitamque eſſe, quam eà ſolent quæ lauantur, & inficiuntur. Dixit non immerito conferri, cum rebus ſiccis ob lauationem, & infectionẽ. Non enim ad vnguẽ, odor eſt lauatio, ſed tansfertur ab his, qui lauãdo res inficiũt. Neque enim in aere propriè lauatio fit. Cæterũ liquorem, vel quod diffunditur perinde dixit, ac humorem diceret. Aqua enim, & aer humida ſunt, & diffunduntur. Fortaſſe verbum illud (humido) ad aquam, & illud (Eo quod diffluit) ad aerem referenda eſſe voluit, propterea quod ex vapore eorum, quæ effundũtur aer oritur. Cum enim mutantur humida, ex his naſcitur aer.

Com. 49.

Quomodo eijciantur ſerpẽtes.

Aqua

Aqus enim diffunditur magis quando connertitur in aerem, quoniam aer mulio tenuior atque magis aridus est, quam aqua, quocirca plus ambitus petit & deside rat maiorem locum aer, quam aqua. Odor itaque qua ratione à siccitate oritur, nimirum attingi potest, & in earum rerum genere collocari potest, quæ tactu percipiuntur, qua tamen in humidis conficitur quēadmodum aspectus & auditus, cum sensibus etiam con-
Côie. 50. gruit, qui suas actiones per quoddam mediū exercēt.

Quonam igitur modo tractandę, atque collocanda sint rērum quę olent species, & quomodo non sint, dictum satis
Com. 50. *nobis est.*

Adiecit (dictum nobis est) vel quia species sunt solum rerum, quę olent, quas non simpliciter odores sed per aliam naturam perflare diximus. Res autem quæ olēt, & suapte natura suaues sunt & fœdę non diducuntur in species. Vel citius dicas velim non esse species p se odorū, qui principio non habent quicquā suapte natura iucundi aut fœdi, quod sanè quidam arbitrabantur, sed specis eorum assignatę esse videntur, qui cum solum homini accommodatur, tum etiam suspte sunt natura suaues, & permolesti: Suauitas porrò atque molestia in his collocantur, & dijudicantur secundum earum rerum naturam quę olent, & odores suaues, & fœdi inter se specie differunt. Verum quoties idem odor erit modo suauis, modo verò permolestus, non erunt eæ odoris eiusdem affectionis diuersæ species quod fieri nequit, vt idem à se specie discrepet. Qui itaq; odores natura distincti erūt suaues & odiosi ij nimirū specie dissidebunt. Quare siquis mallet communes cæteris animantibus intelligi, qui ab his saporibus prodeūt quibus aluntur animalia quam eorum species nunc dici, qui homini solum tribuuntur necesse est, vt species
Côtex. 51 odorum per se (quemadmodum nonnulli) neget.

Caterum qua de odoribus quidam Pythagorei tractauerunt, nō videntur quidem consentanea, quippe qui asserunt animantia quadam odoribus ali. Primū enim cuique patet cibum è multis coagmentatum esse oportere. Qua enim aluntur minime simplicia existunt. Quocirca ciborum excrementa vel in his inherent qua comedunt, vel extrinsecus sunt quemadmodum in plātis est animaduertere. Deinde neque aqua solitaria nullique commixta aliquid alere potest. Quod enim constituendum est corporatum esse oportet. Quod si aqua sola simplexque corporata esse non potest consentaneum est vt multo minus aer cor-
Com. 51. *poratus fiat.*

Eandem opinionem, quam nunc quorundā Pythagoreorum fuisse significat nonnulli medici sectabantur qui his rebus quæ olent, & qua ratione olent ali viuentia existimarunt. Quod verò absonum cuique videri hoc debeat, odore scilicet nutricari animantia ex eo declarat, quod pastum cibumque oportet esse multis concretum, quandoquidem quę aluntur eiusmodi sint. Neque enim corpus simplex, neque simpliciter existens, quemadmodum in commentarijs de anima scriptum relinquit, vim alendi quidpiam habet. Ac plātæ neque aqua solitaria nutriuntur. Sed ne cibus videatur simplex excrementorum argumento comprobat, quippe quæ omnia, vel sicca, vel humida sunt. Animātia vero excrementa digerēdo intus in aluo primū cōgerunt, deinde deijcunt. contra inquit, in plantis extra excrementa alliciuntur, in quibus sane erit excrementum, vt gummi à plantis defluentes, vel quædam corpuscula, quæ prope radices terrena, aut cinis instar inueniri solent. Quinetiam à folijs extrinsecus, quædam velut excrementa deijci videntur, immo harum cortex est quoddam genus excrementi. Fruges autem vel fructus extrinsecus concoquuntur, & non quemadmodum cibus intus in stomacho animalium coquitur & digeritur. Adde vbi maturati fructus fuerint extra videtur excremēta, qđ si cibus ē corpus & aer p quē odor ad nares peruenit, & traijcitur est simplex, itaque is aer aīalia alere nō poterit, quē aspirant atq; hauriunt dum olfaciunt. Adhibet quoq; aquā ea fortasse de cā, quia videtur quædam alere viuentia, sed hæc me quidem hercule sola, nullique rei admixta nihil alere valet. Esca enim si aliquid nutricari debet consistat & solida sit oportet cuiusmodi aqua sola ac solitaria esse nō potest. Quod enim constituendum est oportet solidum corporatumque esse, si per concoctionem mutari debeat, & perfici. quamobrem agros stercorant agricolæ, & aquam infundunt his locis in quibus arbores, & stirpes inserunt. Neque enim quæ nascuntur vt truncus, radices, cortex, fructus, simplicia sunt. Quare si aqua sola nequit aliquid alere, multo etiam minus aer id efficere poterit, quoniam longe tenuior est, & minus corporatus, per quem tamen multa quæ olēt ab odoratu percipiuntur. Argumentum est à maiore & minore.

Præterea est aluus in animalibus certus, qui cibi po- Côtex. 52
tionisque quoddam receptaculum est, è quo cibus in reliquum corpus dilabitur, sed instrumentū res odorandi qua
olent in capite collocatur, & odor ad illum locum vsque Plato dicit ad vmbilicū vsque a capite.
pertingit, a quo vna cum spiritu, quem hauriunt animalia excipitur. Quapropter odor per eum locum qui excipit extrinsecus spiritū transit. itaque res qua olent qua ēt ratione olent nihil conferre ad id quo aluntur animalia perspicuum est. Quod verò valetudini odor magno sit adiumento cum sensu teste, tum etiam ex antedictis clarū est. Quare non secus qua olent valetudini prosunt, atq; sapor rei inhęrens quę vim alendi quidpiā habet his qua nutricantur adiumentum afferre solet. Finem itaque dicēdi de singulis sensuum instrumentis fecimus. Reliquum in dubium vocari potest si corpora quaque singula in infinitum diuiduntur num affectiones eorum qua a sensu percipi queūt sicuti color, sapor, odor, strepitus, graue, frigus calor, leue, durum molle non ita diuidi possint. Harum enim quauis sensum ciet. Dici propterea omnia solēt, quia mutandi sensum facultatem habēt. quamobrē si vis in infinitū secatur, necesse est vt sensus itidē partiatur, Adde omnem magnitudinem à sensu percipi posse. Album enim nisi quantum esset, haud sanè cerneretur.

Hoc sanè augmento quędam animantia odore ali Com. 52
non posse demonstrat, quoniam locus est definitus in corpore in quem dilabitur cibus, qui sanè aluus est, & receptaculum dicitur potionis & cibi, è quo permeat concoctus atque confectus cibus ad reliqua corporis membra, quibus impertitur, qui (vt dixi) concoctus in sanguinem purum mutatur, ac conuertitur, & hic primum ad cor perlabitur, à corde deinde in reliquas corporis partes distribuitur. Quòd si aluus venterque esculentorum ac poculentorum receptaculum est, quoniam ab ipso dilabuntur, diffunduntur in omnia membra, quæ aluntur, nec spiritus, nec odor ab aluo concipitur, itaque odor non erit in eorum numerum reponendus quibus alimur. Quod verò odor nec ventrem aluumq;, neque eum omnino locum pertingat, qui cibum excipit, vel ex hoc maximè probauit, quoniam instrumentum odorandi propter caput sedē habet, nec odorandi sensus perficitur, nisi spiritus, & vapor ei operam suam nauent, sed spiritus quem hauriūt animalia minime ab aluo ventreque recipitur, nec omnino in eum influit locum ad quem cibus confluit, sed ad pulmones conuolat. Quamobrem siue ad cerebrū quo sane in loco olfaciendi instrumentum collocant, siue ad pulmones, quo spiritus extrinsecus adductus peruenit odor permeauerit, profecto non erit aliquid quo alātur animalia. Neq; eo adduci argumēto aliquis debet, vt odore animalia nutriātur, propterea quod quę-

dam

dam animantia odorib. reuiuiscere quasi videatur, quæ defectione animi, aut syncope opprimebantur. Non enim cibus solum, neque odor tantum afferi ægræ naturę beneficium, quinetiā aqua aspersa iacentes homines, atque ictus elanguentes vires reuocant, quibus tamen non aluntur animalia. Cęterum inquit, cuiq; perspicuum esse rebus olentibus, qua ratione olent nullum animal ali posse. Attende quoniam adiecit (qua etiam ratione olent) quoniam etsi ipsa rerum olentium natura non alimur, tamen aduentitia & ex accidente odores alunt, propterea quod cibo accidit, (quemadmodú diximus) vt bene oleat. Quod præterea hominibus odores prosint, vt valetudinem amissam recuperent, sensu id pspicuum esse ait. qui enim his odoribus vtuntur rectius se habent, & perraro in quosdam morbos incidunt, quod maximè quidē, vel eo tempore hisque locis liquet, quæ pestifera sunt. Deinde inquit idem ex his quæ antea disseruit clarum esse, quod suauis rerum olentium odor cum calore cócoquitur & digeritur, & caput per nares petit, qui sane capitis locus ob cerebri gelu hoc subsidium vehementer desiderat. Odorem quoq; ita se habere ad valetudinem, vel recuperādam vel conseruandam tradit, atque sapor ad ea cōfert, quæ nutriuntur, quia perficit nauatque operam adhibitus, vt quæ nutriuntur cum non ita suauia videantur, vt deberent auidius, vel libentius sumātur. Rursum enim odor iucunę saluti & valetudini prodest, quoniam eū replet temperatque capitis locum, qui maximè alget in corpore. Reliquū id dubium vocandum esse dicit, si omne corpus in infinitum diuidi queat, eius ne affectiones quæ à sensu percipi queant, & instrumenta atque res, quæ singulæ suapte sunt naturæ sensibus subditæ in infinitum secantur. Sed de instrumento tactus mentionem non fecit, quod cōnexum est cum illo q aspectu tribuitur, vel quia de hoc libro de anima copiose disputatū est, quocirca hoc libro prætermissum esse de instrumento tactus opinor. Reliquum dubitat mouetque quandam quæstionem quæ de rebus a sensu perceptis suscipienda est. Quærit enim affectiones quæ à sensibus capiuntur, ita ne diuidantur in infinitú quemadmodum corpora, quę sanè affectiones sunt velut colores, sapores, odores, strepitus, grauia, leuia, calor, frigus, humidum siccum, molle, durum, cæteraque singula simplicia contraria. Hæc omnia sont corporū affectiones, quod illis accidunt. Quæstio itaque hoc loco, pertractanda hæc est, hæ affectiones simul, ne cum corporibus in infinitū diuidi possint, an sectio terminetur earum, & corpora secentur in nonnulla quę has affectiones deferant, quæ à sensu percipi dicuntur. Dubitat porro hac de causa, quód si vtrunque detur, & concedatur absurdum sequitur. Si enim affectiones vnà cum corporibus diuiduntur, quæque affectio sensum mutare atque efficere potest. Etenim vnaquæque est, velut album, atrum, calor, frigus, dulce, amarum, vel id genus. Sed quod à sensu comprehendi potest, eundē mutare valet, idest quia otiosum sensum ab inertia & otio ad actionem traducere potest. Non enim quoduis quod a sensu percipi potest, iā perceptum est, neque propterea sensus actionē suā exercet, ga quod sensu tandem capitur potest percipi, verum simul existūt id quod a sensu percipi potest, & id quod sanè facultatem ciendi sensum habet, sin vero, non esset, id quod sensu capi valet, porrò si affectiones vnà diuisis corporibus in infinitum scinderetur, nimirū potestas, qua sensum afficiunt in infinitum secabitur, quin etiam sensus earum capax actu abibit per sectionem in infinitū, quia singulæ sunt magnitudines idest corpora, quæ a sensibus sentiri queant, quód si omne corpus sensu percipi, & omnis magnitudo videri, ac sentiri potest, quoniam quodcunque videri potest, id; nimirum à sensu etiam percipi potest. Albū enim aliter videri non posset nisi quantum esset quare color est in quantulacunque magnitudine, & hac ratione aspici potest, quocirca etiam moles eius ab aspectu cerni & sentiri poterit, vnde nullum erit corpus præ sua paruitate incognitū, verum mihi videtur quasdā extare magnitudines corporisque partes, quæ sensum atque obtutum oculorū fugere existimantur, quòd si hoc fateamur, non quálibet corporis partem affectionem à sensu percipiendā habere dicemus. Sed defendatur quamlibet partem habere totam affectionem, cuius sanè partis moles sensu queat percipi. Petitio namq; Aristotelis erit prima quod si affectiones corporis in infinitum secentur, & quæuis corporis pars itidem diuidatur, nimirum omnis moles à sensu & percipi & videri poterit, deinceps autem sese conuertit ad contrariam petitionem subiectionemque, in qua hoc profert affectiones vna minime secari cum corporibus in infinitum & inquit.

Côte. 53.

Quod aliter esse ac diximus quoddam extaret corpus omnino coloris immo ponderis, ac cæterarum huius generis affectionum expers, quare id sanè ipsum omnino à sensu percipi non posset. Nam hæc à sensu capi queunt itaq; quod potest sensu percipi, concretum erit ex his, quæ sentiri nequeunt.

Com. 53.

Hæc dicere voluit. Quod si affectiones haud simul cum corporibus nō secarentur, in infinitum nullæ profecto essent diuisi corporis partes quæ nullum haberent colorem: quid dico colorem, immo nec pondus, nec aliā quamuis sensui accommodatam. Et si hoc dabitur quædā alia erit magnitudo, quæ cū ex his coagmentata erit, quæ sensu comprehendi non poterūt, tū etiam nullam habebit affectionem, quibus sanè dictis hæc subiungit.

Côte. 54.

At verò necesse est propterea quod non ex mathematicis constant.

Cum. 54.

Necesse est, vt naturale corpus, & sensu comprehensibile, in in partes naturales diuidatur. Nam omne corpus naturale, ex, his constat, & coagmentatur, & si nō ex his constituetur, neque in hæc ipsa diuidetur, nimirum corpora naturalia è mathematicis cōstabunt. Nā mathematicę res non afficiuntur, sed corpora naturalia, & sensu percepta, ex his constitui nequeunt. Appello autem corpora mathematica, quæ reuera non subsistunt, sed animi notione comprehenduntur ab affectionibus abstracta.

Côte. 55.

Præterea quonam hæc discernere atque cognoscere videbimus? An mente? Sed me quidem hercule hoc fieri nequit, cum neq; ea intelligi queant, neq; mens ipsa exteriora nisi sensus ope comprehendat.

Com. 55.

Has inquit affectiones, & corpora quę sensu percipi nequeunt si extiterint eiusmodi quædam in quæ diuidantur corpora, sensu percipiēda quonam diceremus, & percipiemus? Omnia enim quæ comprehendimus aut intelligi, aut sensu percipi queunt. Etenim duo nobis instrumenta ad res percipiendas, natura dedit, alterum quo res intelligeremus, alterum verò quo sentiremus, ac suam cuique differentiam ascriberemus, sed corporum huiusmodi partes, nec affici, nec intelligi, nec sentiri queunt. Non enim mente comprehendi possunt, quoniā per se suapteq; natura cognosci nequeunt, quandoquidem mens humana non queat res, quę sunt ī subiecto, abstractas simplicesq; à subiecto distractas sine subsidio sensus intelligere, quinimmo neque substantias indiuiduas Nam harum species, & communia non subsistunt ab illis abiuncta, atque auulsa, & per se existentia. Nam mens ipsa comprehendendo quandam communionem facit, quare comprehenduntur mente vt subsistunt, & non extra quasi quędam omnino separata. Quod si humorē nullū mēs percipit sine sensu, & sentiri nequeunt, itaque nec mens, nec sensus hæc discerneret. Etenim mens ope sensus percipit

ea, quæ

ea, quæ in sensum cadunt, quoniam vbi à sensu primum fuerint percepta, mens deinde hæc ipsa contemplari aggreditur, & eorum differentiam affert, & definitionem cuiuscunq; concipit, & tradit. Item hæc ipsa quonā modo se habeat ad cōmunia rimatur, quia omnium definitionem, et accidētia, & formas comprehendit.

Cōtex. 56 *Ac si hæc se habent quemadmodum qui indiuiduas in troducūt magnitudines testimonium afferunt eo sane modo non præcisa erit dubitatio.*

Com. 56. Hoc etiam absurdum eorum opinioni adiungit, qui corpora sensu percepta, in ea diuidi, quæ sunt affectionis experta, quoniam cum illis consentiūt, qui magnitudines, indiuiduas subijciunt, & tuentur. Qua enim illi ratione vtuntur, necesse etiam est, vt hanc ipsam illi sibi accommodant, & diluant controuersiam, quæ contra illos afferri solet. Qui enim indiuiduas magnitudines defendūt omnia corpora esse affectionis expertia asserunt, verum affici, & qualitate quadam informari volunt, simul ac quadam mutua coagmentatione, & figura inter se concreta, & admixta fuerint. Hoc autem vrgentur ij quoque dicere, quandoquidem in quadam partium quæ sint affectionum expertes oriri, & corporibus accidere dicant oportet, quibus dictis annectit.

Cōtex. 57 *Verum fieri nequeunt, de quibus in commentarijs de motu nobis disputatum est.*

Com. 57. Hæc verba, Verbum hæc fieri nequeunt ad eos referuntur qui hæc coguntur dicere, si dubitationes dissoluere cupiunt. Itidem enim in ea, quæ fieri non possunt hi sane incurrunt vt ij, qui indiuiduas magnitudines astruunt. Verum libro de motu iampridem ostensum fuisse hæc fieri non posse dicit. Libros nūc vocat de motu, vltima volumina quæ vulgo appellantur de naturali auditione, in quibus nullam indiuiduam magnitudinem esse ostenderat.

Adrastus 6 7. 8. lib. de physico auditu.

Cōtex. 58 *Cæterum sublatis dubitationibus vna quoque perspicuum erit cur doloris, saporis, sonorum, & cæterorum, quæ à sensu percipi possunt species certo & definito numero sint constituta. Quæ enim extrema habent horum finita etiam illa, quæ interiacent esse oportet. Nam quodcunq; sensu comprehendi potest, contrarium habet, vt albo nigrū, & dulci amarum, atq; in alijs sensuū obiectis extrema sunt contraria.*

Com. 58. Dubitationis, quæ sane erat, ea videtur dissolutio. Quòd si affectiones simul diuiduntur cum corporib. quæ diuiduntur in infinitum, absurdum esse hoc, quoniam omne corpus omnemq; magnitudinem à sensu percipi, aut si nō diuiduntur, corpora constabunt ex infinitis expertibus affectionis. Inquit porrò dilu emus dubitationes quib. sublatis apparebit cur finitæ sint earum rerum species, quæ a quouis sensu percipiuntur velut species colorum, saporum strepitus, soni, odorum, & earum rerum, quæ tanguntur. Hoc enim supra accepit tanquam inuestigandum esse, nunc verò tollendæ controuersiæ & hāc ostendendi normam velut loco accommodatam affert. Si enim affectionum sectio in infinitum fit, quærendum est num per se species ipsarum infinitæ sint, & per se affectiones diuidi possint in infinitum, an minime neue suæ species infinitæ, nec sectio earum in infinitum, & omnino in magnitudines minime per se sint diuiduæ, sed aduentitio modo, quia si diuiduntur ea in quibus collocantur affectiones in infinitum, vna etiam diuidantur affectiones oportet. Et primum causam explicat cur certas habere species rerum, quæ à sensu percipiātur oporteat, deinde propositæ dubitationi tollendæ & rationi annectit, quomodo vna alteram iuuet. Ratio hęc est, Quę habent extrema id est quorum extrema definita certaq; habētur, necesse etiā est, vt quæ interiacent media finita certaque existant, sed extrema in omni genere contraria dici debent, si quidem plurimū inter se distent, & quorum vnum plurimum ab altero abest, illud certum est terminatum, quare quæ sunt contraria horum extrema finita sunt. Sed affectiones quæ in sensum cadunt contrariæ sunt, quod sane demonstrat per singula, quę à sensu percipi possunt. itaq; omnium quæ in sensum cadere possunt species finitæ sunt. Si enim quorum extrema terminata sunt, horum etiam media finita dicūtur: itaq; ea definita existunt, quæ contraria esse videntur: & cum in affectionibus quarū sensus est particeps repugnantia collocetur, quæ igitur à sensu percipi valent, finita sunt. Aduerte cum dixit. Quæ enim extrema habent horum finita etiam illa quæ interiacent esse oportet, in præsentia tanquam clarum & concessum petit, Hoc sane primo libro de posteriore resolutione demonstrauit, quia si quæ interiacent nō essent finita, nimirum neq; extrema finita vere dicerentur, cum nobis negatum esset ad finem limitemq; peruenire, quia media sunt innumerabilia & infinita. alia quoque formula rationis hoc modo adduci potest, in qua ostenderetur quæ in sensu cadunt non posse diuidi in species infinitas. si enim omnis species de indiuiduis innumerabilibus enunciatur, itaq; infinities infinita erūt & si dixeris infinita de īfinitis indiuiduis dici, saltē plura infinita simul erunt, quod quidem fieri non potest, quandoquidem alia infinita connexa alijs infinitis mutuo sese terminarent. pręterea vnum infinitum altero vel maius vel minus esset.

Cōtex. 59 *Continuum itaq; cum in infinita, quæ nequaquā æqualia relinquarum tum etiam inæqualia, quæ certa definita que sint, diuiditur. Quicquid ergo ī species finitas secatur suapte natura dici continuum nequit. cum igitur affectiones quadam quasi species dicendæ semper que continuum sint, ea sumenda est explicatio, quā aliquid actu à potestate differt. Quocirca milij pars decies millesima videri nō potest, quod aspectus eam præterit. Itidem dicsis sonus in cantilenis sensum auditus fugit, & si vniuersum cātum cōtinuū am es exaudīt. Etenim inter extrema interuallū sensum præterit. Hoc etiā modo minima cætera quæ à sensibus percipi possunt, præ sua paruitate nō comprehenduntur. Nam tum potestate videri possunt, sed actu vbi primum fuerit separata. Nam pedalis linea potestate est in ea quæ duob. cōstat pedibus. Sed vbi diuisa fuerit hęc, illa iam actu subsistet. Verum vbi distracti fuerint hi sane excessus consentaneum est, vt non secus in ea dissoluantur, quæ continent, quam exiguus sapor in mare infusus. Reliquū quia excessus non suapte natura à sensu percipi potest, neque etiam si separetur. Nam excessus potestate percipitur à sensu qui acutior perfectior ve sit. Quinetiā eiusmodi à sensu comprehensibile cum separatum fuerit, actu non sentitur, attamen sentiri potest. Nam tū potestate existit eiusmodi, sed actu vbi reliquas partes acceserit sectio.*

Com. 59. Proximè dixit ex his, quæ nunc dicta sunt, tolli controuersiam & dubitationem vnaq; finitas esse rerum, quæ sensibus subijciuntur species demōstrauit. Diluet etenim dubiā viā rationemq;, affectiones vna si diuidantur continua in infinitum itidem secētur, atq; quonam modo omnes rerum à sensu comprehēsibilium partes ab eodem percipi ac non percipi valeant. Species inquit rerum sub sensu cadentium, non suntinnumerabiles (vt demonstrauimus) etiam si diuiderentur in infinitum: quæ enim contraria habent, media quoque horū certa & terminata sint necesse est, quocirca species rerum à sensu comprehensibilium finitæ sunt. Neque hoc modo suapte natura secantur, sed per alienam, quandoquidem affectiones diuidantur diuisis rebus in quibus collocantur. Absurdum enim esset ea

quæ

quæ in rebus à sensu percipiendis ponuntur sentiri nō posse, quod sine cōtingeret, si corpora in infinitum se carentur. Nam hęc verba quæ sensu percipiuntur vnà cum his diuisis diuidi patefaciunt, quonam modo con tinui sectio ab ea discrepet, quæ rei minime continuæ cōgruit, quemadmodum sunt corporum affectiones. Continua porrò ait secari in ipsa finita si non diuiderē tur inæqualia. Eorum autem sectio in infinitū est, que madmodum libro de naturali auditione probauit, vbi etiam videtur insinuasse vtroq; modo cum in æqualia tum in ipsa inęqualia continuū diuidi posse. Quę verò non continua sunt velut sensu cōprehensibilia, & om nino affectiones per se diuidūtur ī species finitas. Quæ enim continua sunt non species, sed in magnitudines secantur. Atqui horum species finitæ sunt, quia sunt cō traria. Clarū tandem est cōtinuum diuisum in æqualia secari in ea, q̄ finita certaq; sunt. Omne. n. cōtinuū finitum est, quoniam iampridem reiecimus infinitum actu. Et cum omne finitum à sua quauis parte metiri queat. Etenim si dimetiēs id quod est extremo loco relictum hoic ipso non adæquabitur, sed excedet, nihi lominus idem dimensum est. Quod si mensurauit, pa tet certe vt quota queq; continui pars finita sit, atque vt tantum continuum sit quātum repetitis vicibus dimetiens erat, omne itaque continuum diuiditur, in æqualia finita, verum sectio continui per inæquales por tiones semper fit. Si ergo qui scindit tantum abstulerit à diuisa pte quāiū detraxit ab eo, à quo primū ademit, & si secundum quam proportionem (vt iam dictum est) totum diuiditur secundum eandē & pars diuidere tur, & huius adhuc diuisæ partis itidem pars secaretur cui dubium erit hoc modo sectionem in infinitū proficisci. Hæc itaque sectio est continui, sed non continui illius, in quo genere collocantur qualitates à sensu comprehensibiles, quoniam si diuiderentur per se, in species finitas diuiderentur (vt demonstrauimus.) Du bitatio inquā erat, qđ si non secus affectiones ipsorū, q̄ corpora diuiderentur, & reliqua iam dicta sunt. Hæc porrò demonstrans ait affectionum diuisionem per se perfici in ea species, quæ finitæ sunt. Affectiones enim corporum in numero formarum reponuntur, quæ à sensibus percipi queant, nec dici queunt magni tudines, nec suapte natura continua iccirco in ea, quæ certa sunt & terminata diuiduntur. Verum quia sunt patibiles qualitates continuorum, & in illis inhærent, & vna cum illis subsistunt vna his diuisis non per suā, sed illorum naturam diuiduntur. vnde perspicuum est continuis diuisis has quoque secari. Cum ergo continuum potestate in infinitum secetur, Iisdem potesta te eorum affectiones in infinitum diuidentur. Inquit porrò oportere accommodare eam distinctionem de actu & potestate continui, quæ à sensu percipiuntur. Nam alterum est id quod potestate à sensu percipi po test, & alterū, q̄ actu percipitur. Et queādmodum con tinui partes ī ipso vniuerso potestate existūt, ita paruā affectiones, quę in sensum cadere possunt, potestate cō prehendi queunt à sensu. Nam milium suapte solitaria que natura à sensu percipi potest, cū suapte natura sub sistat, sed eius pars millesima potestate cōprehensibilis est à sensu, quia non existit, nisi in ipso milio cōtinuo. Aspectus quoque cernit eius partē dum totum miliū aspicit, attamen illam nō per se videt sed illam percipit velut existentem in ipso vniuerso. Iisdem fit in ipso sono vbi dieſis percipitur cum vniuersa cantilena cōti nuatur, cuius dieſis son⁹ est pars. Hūc sanē sonū per se solitariumq; auditus nō percipit, sed potestate eundē exaudit, quia est pars cantus. Cum porrò dicit auditū vniuersam cantilenam continuam exaudire addit interuallum dieſim, quam partem cantus & intermedium extremi, id est vniuersi interualli cantilenę dicit quod quidem interuallum seu dieſis vix percipitur & latet, si conferatur cum extremis sonis. Nam interuallum medium inter extremos sonos est pars vniuersæ cantilenæ, quæ exauditur & tum non per se actu videtur, quia non est solitarium, neque per se vt itaq; cō cludit partes rei quę cernitur, & quę auditur minimas latere sensum propterea quod nec actu percipi queunt nec sunt per se quando fuerint partes, sed potestate, iti dem alijs rebus contingere tradit, quæ sunt sensibus p cipienda. Nam exiguæ partes rerum quę à sensu capiū tur potestate à sensibus comprehenduntur, actu verò nequaquam. Quod verò principi nō separatæ sint, ne que per se exemplo declarat, quoniā pedalis linea actu non est in ea, quæ duobus constat pedibus, sed potesta te, tum sanē actu fit pedalis quando seiuncta fuerit & solitaria, atq; aulsa à cōtinuatione poterit accipi. vbi er go partes cōtinuę secit, vt essent à sēsu potestate & nō actu cōprehensibiles, quęrit deinceps si omnes nostra herētur à cōtinuatione p se solitarieq; percipi possent quod si hoc quispiam negauerit, quomodo itaq; qualibet potestate in ipso vniuerso continuo collocatur? Et inquit quotā & quamuis partem diuisionis vbi quę libet aulsa fuerit, non ita remanere, vt videatur millesima pars milij superesse. Item pars milij affectionem, quæ sanē erat ei dum esset milij pars interit & mutatur in continentem aerem, quo iterum mutato vicissim reciprocantur continuum, vt enim vinum quantum capit cyathus, si in mare infunderetur naturam suā, & vim amitteret, quinetiam in naturam maris conuerte retur, ita quota pars rei est, quæ in sensum cadit, minima à toto suo distracta atq; diuisa si diuideretur in cō tinentes resolueretur. Quare neq; hoc modo subsistet separata cum illico eius pars effecta sit id, in quod reso luitur, immo si etiam maneret nec interiret, vel in aliā naturam mutaretur neque hoc modo actu percipere tur à sensib. sed potestate. Omnes enim vniuersæ partes, quoad partes fuerint, percipi queunt, à sensu sed mi nime actu comprehenduntur. natura itaque partium hæc est. & quota pars ob exiguitatem sensum fugit, & cum ab vniuerso distracta fuerit, solū potestate percipi potest, & hac ratione sentiri valet, quia antequam à suo abstraheretur vniuerso potestate à sensu comprehensibilis erat. Cur verò quæ ab alijs seiuncta ob suā exiguitatem sensum fugiat, hæc me quidem hercule est causa, quoniam sensus excessus per sese non potest à sensu concipi, id est non quota quæque pars rei quæ sensu percipi potest sola ac separata ab eodem percipi valet. Dicit enim excessum sensus perinde ac dixisset pro ea parte quæ à sensu sentiretur. Excessus inquam rei quæ à sensu comprehēditur eius est pars, qua dem pta præcisaue quod restat etiam actu sentire potest, sed potestate. erit etiam ad hunc sanē modum quādo est in vniuerso collocata à sensu comprehēsibilis & actu ne quaquam. Neque enim quia quando pars vniuersi non sentitur actu, nihil sentitur actu, quinimo vniuersum actu percipitur & quota quæque pars potestate comprehenditur vel hoc dicere maluit. Vt enim vis sentiendi perfectior anteit quadam potestate eam quæ imperfectior est, propterea quod alio mō non potest, q̄ sentiendi facultas perfectior im pfectiorē excedere, verumtamen eius excessus non capitur sensu Cum verò ait, à sensu percipi potest, id voluit insinuare, cui mu nus est res sentire. Nō enim si quis tantā vim sentiendi haberet, quanta est illa accuratiore sensu vel perfectiore qua scilicet sensus perfectior excedit hebetiorem, is diceretur sentire, & posse intendere sensum, quia non erat ille excessus nisi potestate & non actu separatus. Itidem fit in his quæ à sensibus percipiūtur rebus, quædam eorum partes ita se habent, vt dum partes existunt vniuersi potestate comprehendūtur & minime actu, quasi dum vniuersi partes sunt,

ad id conferant vt vniuerſum a ſenſu poſſit compre-
hendi,attamen cum ſeparatæ fuerint,non erunt a ſen-
ſibus comprehenſibiles. Nam exceſſum ſenſus eius di
cit,qui perfectior eſt eo,qui minus acute ſentit. Nã ſen
ſus acutior aliquid plus pcipit,ſed nõ ita vt exceſſum
ſolitarium percipiat,quia id quo excedit & pręſtat nõ
vider oculus, ſed acutius per illud cernit. Quod ergo
voluit Ariſt.quam ſanè eleganter pateſecit , cum vta-
tur ſenſus exceſſu , cumq; hoc modo vnum cũ altero
conferat, vt enim acutioris ſenſus exceſſus confert,vt
aliquid pcipiat, qui ſanè exceſſus abſtractus a ſenſu nõ
percipitur , ita neq; quota pars rei a ſenſu percipiendæ
ſeparata poterit a ſenſu percipi , ſed itidem percipitur
ſeparata vt percipiebatur quando erat ſui vniuerſi pars
quod tunc poteſtate comprehenſibilis erat. Hic enim
exceſſus acutioris ſenſus ſuapte natura acceptus pote-
ſtate ſenſus eſt quoniam addita ope alterius facultatis
percipitur. Verum ne cenſeas ob id omnino non poſ-
ſe a ſenſu percipi,atq; impatibilem eſſe , quia ſepara-
tus nõ poteſt percipi, ſed erit ſolitarius & res quadam
per ſe poteſtate a ſenſu comprehenſibilis. Nam affe-
ctiones eas habet qua in ſenſum cadere poſſunt, verũ
ob paruitatem nequeunt ſenſum ferire , acciere actu
verò a ſenſu comprehenſibilis erit,quãdo ad reliquas
partes accedet, Cum enim congregãtur ea quæ ſuapte
natura ſeparata potentia ſolum a ſenſu percipi poterãt
quia ob tenuitatem ſenſum actu mouere non poſſunt
tum ex his oritur tãtum quantum mehercule ſenſum
actu mouere poteſt. Non enim ſolum qualitate , ve-
rumetiam magnitudine potentia motus , qui fit in re
ſenſu comprehenſibili actu percipitur ab eodem , ve-
rum non ita vt vterq; ipſorum ſit ſuapte natura a ſen-
ſu comprehẽſibilis,ſed hoc modo quoniam cum hęc
quæ poſſunt comprehendi a ſenſu vbi primum conge
runtur , in vnum conferunt vniuerſo vt percipiatur,
ſed hæc ipſa non ſunt ita comprehenſibilia actu vt ali
quando fieri per ſe poſſunt,ſed tanquam partes. Erant
enim partes rei quæ a ſenſu per ſe comprehendebatur
& poſterior potentia erit qua partes ſunt vniuerſæ, &
a ſenſu comprehenſibiles ſunt actus ea poteſtate quã
habent, vt ſentiri queant,cum ſeparatæ fuerint. Tum
enim ſenſus eas comprehendit, & aliquando ſentit, &
ſi non percipit eas tanquam actu ſeparatas , quæ cum
demonſtrauit hæc ſubiungit.

Cótex. 60 *Quaſdam itaq; magnitudines ac affectiones eſſe , qua
et cur lateant , & quonãmodo ſentiri ac nõ ſentiri queãt
diximus , cum porrò tot in eadem magnitudine inerint
partes vt actu ẽt,& nõ ſolũ vniuerſo collocatæ,ſed auul
ſa ab eodem ſentiri poſſint has numero finitas eſſe neceſſe
eſt, Similiter,colores,ſapores, ſonos finitos eſſe oportet .*

Com. 60. Adiecit magnitudini & affectiones quoniam non
eo magnitudines ſenſum latent quia ſunt affectionis
expertes . Nam hoc modo æque affectiones ac ma
gnitudines obſcuræ eſſent , atque laterent , Dixit au-
tem(& cur)quia non propterea illę magnitudines ef-
fugiunt ſenſum quod ſunt impatibiles , & ſine aliqua
differentia ſenſui clara. Nam hoc modo dubitatio eſ-
ſet an ea quæ ſentiuntur, & patiuntur conſtent,ex his
quæ nec ſenſui ſubiecta neq patibilia ſunt,quod quidẽ
videbatur his , qui atomos rerum omnium principia
ſtatuerunt,ſed quia affectionem habent quandam li-
cet longe minorem ,quam habeat idem, quod a cæte
ris auulſum mutare ſenſum poſſit. quocirca vbi diui-
duntur ea,quæ ſenſui ſubiecta ſunt, non omnia in in-
finitum diuiduntur,neq; partes quædam earum rerũ
quæ ſentiuntur.& ſenſus & affectionis expertes ſunt.
Quando igitur hę per ſe ſenſui obſcuræ ſunt,ſi ita fue
rint coniunctæ, vt ſenſum ciere queant,& non ſolum
id quod conſtat ex eis fuerit poteſtate ſenſu compre-
henſibile, ſed actu ſentitur , tum eædem nimirum

partes videntur aliquid vniuerſo conferre , vt etiam
vna cum vniuerſo ſentiri poſſint. Verũ non ita in ſuo
vniuerſo collocatæ poteſtate ſentiri poſſint, vt vbi pri
mum fuerint ſeparatæ ab illo, poſſint,per ſe ſentiri,ſed
quando continui partes tales ac tantæ fuerint, vt non
ſolum conferre vniuerſo videantur,quia in eodẽ col-
locatæ ſentiri poſſunt. Sed cum fuerint tales, vt ſeor-
ſum auulſæ à toto actu ſentiri queãt, tum eas ſanè par
tes in magnitudine numero finitas eſſe oportebit. Nõ
enim finita magnitudo ſecari poteſt, in tot immenſas
infinitasq; magnitudines , neque ſectio in eiuſmodi
partes,eſt ei ſectioni perſimilis , qua aliquid diuiditur
in partes æquales , quoniam ſi quis hoc modo aliquid
ſecaret non ſemper in minima diuideret. Nam duplex
eſt id quod poteſt ſentiri. alterum quidem ſentiri po-
teſt,quia in vniuerſo eſt , & ab eo auelli nondum põt,
ſed vbi fuerit ſeparatũ ſentiri põt , alterum vero,qđ
confert vniuerſo,vt ſentiatur, ſed ſeparatũ ab illo p ſe
ſolitariumq; ſentiri non poteſt. Itaq; ea quæ ita in vni
uerſo collocantur, in quo poſſunt ſentiri, vt ab eodẽ
vniuerſo ſeparata ſentiri queant , finita ſunt,quemad-
modum etiam ſectio per æqualia terminatur, quãdo-
quidem,cõtinuum nequeat actu diuidi in ea , quæ ſint
infinita ſenſui ſubiecta. quemadmodum neque diui-
di poteſt,in ipſa finita æqualia.quemadmodum igitur
infinitæ partes atq; innumerabiles in continuo, pote-
ſtate ſunt,& non actu, ita etiam , quæ ſentiri poſſunt,
diuidẽda poteſtate ſentiuntur , ſed actu & ſolitaria nõ
ſentiuntur. Itẽ quemadmodũ tot talesq; continui par-
tes ſunt finitæ numero,ita etiam ſunt finitæ affectio-
nes,& quæ ſentiuntur earum,& quæ diuiduntur , diui
ſis partibus in quib. collocabantur numero certo ſunt
conſtitutę. Etenim quemadmodum non erat affectio
num ſectio in ſpecies cum diuiderentur, vna cum ma
gnitudinib. vel infinita vel in ipſa infinita , ita tales af-
fectiones nõ ſuapte natura finitę vel infinitæ ſunt. O-
ſtẽdit ergo nõ quãcunq; continui ſeorſum feriẽtis actu
mouere ſenſum neq; cõſtitui poſſe magnitudines quę
ſenſibus percipiantur ex his, quæ imparibilia ſunt, &
ſenſus & affectionis expertia,defenditque omnem par
tem rei quæ ſenſu comprehenditur ſuapte natura ſen-
ſibus ſubiectam eſſe . Verum nolim exiſtimes quòd
ſi conceditur quandam magnitudinem eſſe ſoliariam
quæ non ſentitur , iccirco maximam quandam molẽ
eſſe,quæ ſenſum non feriat , & quandam minimam a
ſenſu comprehenſibilem. Nam quia magnitudo diui-
ditur in infinitum, vt demonſtrauimus,& magnitudi-
nis eſt magnitudo, ſi ergo aliquid demereẽ ex illa data
minima magnitudine,& quod reſtabit ſanè erit,nullo
ſenſui cõprehenſibilis, vbi ergo remanſerit queq; pars
minimi ſeparata,& vtriq; parti addidero aliquid,& e-
rit ita aliquid connexũ; quæritur an iſtud,adhuc nullo
ſenſu percipitur,ꝙ ſi idipſum fateberis, itaq; qđ remã
ſit poſt diuiſionem non erat maximum ſenſu incom-
prehẽſibile. ꝙ ſi addito quodam cuiq; parti iam diuiſi
minimi naſcitur,nihilo plus quã ipſum minimũ, itaq;
illud,cui aliquid addebatur , non erat integrum mini-
mũ,quod ſenſu caperetur , quoniam parte ſublata qđ
additur efficit id totum connexũ ſit ſenſu comprehẽ-
ſibile.quare non erat minimum ſenſu comprehenſibi
le id,à quo ſublata pars fuit. Quod quidẽ oſtenditur in
quacunq; re a qua dempta erit pars aliqua , quare non
eſt aliquid quod ſenſum omnino fugiat. Si itẽ omnis
magnitudo poteſtate a ſenſu percipi poteſt, & nõ ſua
pte natura incomprehenſibilis eſt ſenſu , ſed naturæ
noſtræ,& ſenſus imbecillitate non comprehenditur,
non erit aliqua magnitudo,quę ſuapte natura compre
hendi non poſſit. Quare perſuaſum eſt nullam eſſe ma
ximam molem,quæ ſenſu non còmprehendatur,ne-
que minimam ſuapte natura magnitudinem,vt Dio-
dorus putabit oſtendiſſe.

SECTIO QVINTA
Interprete Lucillo Philalthæo.

Cõtex.61 *V AERERET fortasse quispiam, an quæ sensibus subiecta sunt vel eorum motus (quo quo modo sensus afficiatur) vsq; ad instrumanta sentiendi pertingant quando mutans interstitium, quemadmodum odor & sonus facere videntur. Ante enim qui vicinior est odorem & sonum ictu facto percipit, quã qui remotior est. Quod cum ita videatur esse, in dubium iccirco vocatur an quod videtur & lumen itidem vt odor & sonus se habeant, quẽadmodum Empedocles lumen solis per medium vsq; ad aspectum, aut ad terram cecinit permeare. Quod quidem non immerito fit. Quod enim mouetur vnde motũ auspicetur & quo perueniat habet. Quamobrem intercedat quoddam temporis curriculum, in quo motus is ab uno ad alterum absoluatur necesse est. Et cum omne tempus diuidi possit, itaque erat quando radius non cernebatur, sed per medium ferebatur. Præterea si quispiam simul audit & audiuit, & omnino sentit & senserat, itaq; nihil horum gignitur, sed sine ortu prodeunt. Verum ita vt diximus est, quoniã sonus ictu facto mox non ferit aures, quod etiam transformatione literarum interdum comprehenditur, quasi vox literata prius in medio consistat quã aures attingat. Nam sæpe quod prolatum est, minus rectè intelligitur ab audientib. quoniam cum aer feratur, variè imprimitur.*

Com.61. Eò nunc tendit dubitatio an omnia, quę sunt sensibus subiecta, antequã sensum feriãt interuallum illud afficiant, quod est interiectũ inter sensum, & id quod cõprehenditur a sensu. Nam euidens est quosdam sensus non prius affici quam interstitia relicta cõmutentur, quemadmodum auditus non statim afficitur sono & nares odoribus. Cum enim oritur sonus, qui eminus sunt sero magis audiunt, quã qui prope morantur. quo argumento liquet plus temporis consumitur, qñ sonum audiunt, qui procul habitant cum magis interuallũ transeat, q̃ qui vicini sunt. Itidem in odoribus, qm̃ non illico nares bonus odor mutant, neq; eodem mõ afficit nares eorum qui prope odorant, vt qui procul. Itaq; notũ est hos sensus (vt diximus) affici. Quærendum porrò est, num itidẽ aspectus mutetur, & a re aspectabili aliquid recipiat, eo tempore quo vniuersum interuallũ penetrãuit antequã sensum feriat. Hæc est ergo dubitatio. Dixit aũt, an quæ sensib. subiecta sunt, vel eorum motus (quoquo mõ sensus afficiatur) vsq; ad instrã sentiendi pertingat, qm̃ quibusdã videbatur quoddam defluxus a rebus, quæ sentiuntur ad sensus vsq; proficisci, & ab his sensum affici, qui etiam ipsas res sensu percipiendas vsq; ad instrã sentiendi peruenire arbitrabantur. Alijs verò secus visum est qui nihil fluere à rebus sensibus subditis, neq; esse quædã idola voluerunt, sed spatium inter sensum, & id quod pcipitur sensu mutari & affici, ab eodẽ sensu cõprehẽsibile, cũ exit eiusdẽ spatij natura censuerũt, quod etiã Aristot. demonstrauit, cũ explicabat, quonã modo sensus sentirent. Cũ ergo de actionib. sensus contentio & controuersia sit, silentio nũc pteriit, quonam modo sentiendi actio fiet. Sed dubitationẽ cõem mouet, qm̃ quoq; fiat modo sentiendi actio quispiã dubitaret, an obiectũ sensib. vel motus obiecti prius interiectũ spatiũ attingat quã instrã sentiendi feriat, qm̃ cõsentaneũ esse videtur, quemadmodum soni & odores suos sensus per media mutant, ita aspectabile afficiat aspectũ. Inquit porrò quærendũ esse an quemadmodum Empedocli videbatur ita cernẽdi actio fiat. Cecinit enim ille solem primum vniuersum spatium inter se & terram interpositum luce complere. deinde terram illuminare. Eiusdem quoq; sententiæ fuit Democritus, cui assentiebantur reliqui singuli qui nonnihil a rebus aspectabilibus ad aspectum confluere arbitrabantur, Iccirco inquit opinioni consentaneum esse vt primũ cernendi actio recipiatur in ipso interuallo. Nam motus a re cernẽda, vel ab obliquo alio, initium sumit vsque ad aspectum, & cũ omnis motus habeat vnde cœperit & quo finiatur, certo quodã tempore, & omne tp̃s, diuidatur in suas dimidias partes, in quib. aspectabile, vel eius affectio & motus fit in ipso intermedio ad aspectum erit. Itaq; prius in dimidia, vel in aliqua interualli parte est quod fertur anteq̃ aspectũ attingat. Quare & solis radius vt cecinit Empedocles, orto sole non illico cernitur, neq; ab omnib. eodem tpe conspicitur, sed citius ab his vr̃, qui prope sunt, quam qui eminus iacent. Accepit hoc esse consentaneũ ostẽdẽs, per motum, vt diximus fieri, q̃ si aliter cernendi actio fieret, post motũ non cerneremus. prętereà si quicunque audiens, simul ẽt audiuit & omnino sentit & sensit, cæterum cum tradet minime consentaneũ esse, vt quod sentitur dũ fertur ad sensum prius in medio esse quam sentiamus ipsum, & hoc quemadmodum de cæteris sensibus, sic etiam de bis quæ videntur dicendum esse putat. huic porrò illud adiecit. Itaq; nihil horum gignitur, sed sine ortu prodeunt. Nam eorum quæ minimè æterna sunt, quæcunq; in lucem prodeunt nascẽdo non simul nascuntur, & sunt, sed eorum ortus substantiam eorum procedit. Iccirco quiddam eorum dum fiunt factum est, & faciundum. quæcunq; enim naturaliter nascuntur (vt diximus) fiunt, vt equus qui non simul fit, & subsistit, sed donec nascitur nondum equus quamquam sit aliquid eius. Quinetiam quæ arte construuntur eodem modo fient, quoniam domus, calceus, vestis idẽtidẽ fiunt. Nam hæc dum fiunt non subsistunt quamquã semper aliquid eius sit. Sunt prætereà quædam quæ in lucem non prodeunt nascendo nec spatio quodam temporis perficiuntur, cum ortus omnis tempore absoluatur. quo in genere est tactus, non enim hic sensus gignitur neq; alio tempore subsistit, & alio fit, imò vbi primum esse cœpit illico constitit. neq; dicendum est tactum fieri sic vt nondũ sit, licet aliqua eius pars subsistat, quo in genere quæcunq; sensus ratio collocatur quoniã nulla earum fit, sed simul aliquis audit, & audiuit, neque asserendum est ita auditionẽ fieri, vt nondũ sit, & tamen aliqua eius pars subsistit, sed quemadmodũ quędam iam suscepta pars tactus est tactus, neq; dicendum est sic generari tactũ vt nondum sit quamquam eius aliqua pars subsistat. Itidem de auditu dicendum est. simul enim auditur & auditum est, eodem modo de reliquis actionum sensibus, Quoniam quæcunque actio & pars sensus est sensus, Nam actiones eorum & perceptiones illico fiunt & nullo egent tempore quo perficiantur. Nam vt tantum vel tot audiamus, cernamus, gustemus, quodã tẽpore indigemus sed ad audiendũ cernendum & gustãdum nullum desideramus tempus. Quod si ita se habent sensus nihil refert, si collocauerimus actiones rerum sensu comprehensibilium prius in medio quam pertingant instrumenta sentiendi sic vt nõ simul moto intermedio sensus moueantur. Nam quemadmodũ ea quę sese mutuo tangere debent medio quodam sese tangunt & si tactus (vt diximus) non generetur. ita reliquis contingere sensibus verisimile est & compertum est in ipso audiendi sensu quoniam non vbi primum sonitus editus est, aures ferit, sed tempore quodã elapso aures percipiunt illum ob id ergo non eodẽ modo neque eodem tempore audiunt qui minore & qui maiore interuallo a sonitu absunt, quoniam sero magis sonitum sentiunt remotiores quam proximiores, cuius rei signum illud affert Aristoteles, quo-

niam qui eminus morantur vocis literatæ integrum strepitum rectè riteq; prolatū non præcipiunt, quoniā aer qui interiacet varie imprimitur a voce litera & oratione ex literis constituta, idque diuersis aeris ictibus, vnde eosdem strepitus quos dicentes formarunt aures non percipient si verba literarum figura dum percutitur aer mutentur: siue quemadmodum Strato dixit, flaccescit ille ictus toni, & vox ictu aeris facta, quandoquidem is vir in aere varios effici sonos negauit. Sed inæqualitate ictuum aeris aures secus audire voces q̄ quispiam protulit. Verum vtro modo dicas audiendi rationem fieri prius me hercule in ipso interuallo vox est quam aures percipiant, dum alia atq; alia pars aeris percutitur. Cum ergo hæc dixerit de sonitu deq; alijs obiectis sensuum quæ similiter vt soni actu sua instrumenta mutant, asserit neminem de hoc dubitare.

Cōtex. 62. *Quod igitur in dubium venit, id sanè est an color & lumen eodem modo se habeat. Non enim propterea quod quædam mutua est relatio velut inter æqualia inter rem videntem et rem visam hoc dicitur cernere, illud verò videri, quoniam si ita esset, eorum neutrum certo in quodam loco collocari oporteret. Nihil enim referret vbi antedicta æqualia essent vel prope, vel eminus collocari.*

Com. 62. Suadet cernendi sensum haud fieri propter quandam relationem cernentium ad res visas, quoniā quæ mutuo referuntur, vbi talia vel talia euaserint, nec motu, nec tempore indigent. Suadet iccirco aīalia non eo cernere, quod sit illa mutua relatio antedicta inter cernentē & rem cernendā, hoc sanè argumento, quoniā quæ mutuo referūtur talia sunt, qualis est mutua inter illa relatio nulla alia adhibita dispositione, at secus est in actionibus sensuum, quia non desideratur ab illis vt sentiens, & quod sentitur æqualia sint, sed refert plurimum vt fiat cernendi actio quo loco & quanta distātia vnum ab altero disiunctum fuerit. Persuadet itaq; (vt dixi) argumento non enim omnia quæ mutuo referuntur similiter se habent. Nam dextrum desiderat & locum sibi aptum aptāq; positionem. Cum ergo demōstrauerit non propter mutuam relationē animalia cernere dicit, quæcunq; æqualia sunt mutuā inter se relationem habent: Sed in rebus cernendis & cernentibus non solum æqualitas & similitudo inest, sed etiā inequalitas, q̄m vt æqualia mutuo referantur, nihil aliud desideratur quā vt sint æqualia, at in cernendis rebus tantum spatij certaq; positio requiritur, non enim omnia spectabilia vbicunq; & quauis positione collocata cernuntur. Hoc autem dicit suppetias ferens argumento, quo ostenderat, sic aspectabilia perferri, vt aspectum pertingant, quemadmodum etiam reliqua sensuum obiecta. Non.n. vt æqualia mutuam relationem habent, ita existunt omnia quæ in quadam versantur relatione. Nam dextrum (vt dicebam) læuum, ante, ponè, sursum & deorsum ab aspectu comprehenduntur, non qua ratione ad eundē referuntur, sed qua positione collocentur, q̄m aspectus versatur in relatiuis quæ non solum habent relationem, sed positionē & distantiā, & quamquā cernendi actio quandam relationem desideret, haud tamen in ea versatur. dextrū autem in quadam relatione versatur. quinetiam vim quandam esse, dum cernendi actio fit, oportet quæ cōprehendat aspectabilia, nam sine illa relatio pro nihilo habenda est, quocirca & si in ipso perspicuo quædam sit relatio cernendi, tamen actio illam respuit. Hæc autem vbi dixit, & dubitauit, subiunxit.

Cōtē. 63. *De sono, & odore idem ne sentiendū sit vt de alijs, cōsentaneum esse videtur si quæras vt itidem sentiamus. Quemadmodum enim aer & aqua continua sunt, & tamen eorum motus sic vt diuidi queat, Quamobrē sunt qui prius idem audiunt & odorant, & qui posterius sunt etiā qui minimè, Verumtamen nonnulli de his et dubitāt, quoniam quidā aiunt fieri non posse vt idem alio, & alio modo audiatur, videatur, odoretur. Fieri enim nequit, vt multi sint qui seorsum audiant aut odorent. Sin vero vnū auulsum a seipso esset. Nisi omnes primum mouens velut* Tintinabuli. *instrumentum pulsandi, vel thus, vel ignem vnū & idē numero sentiant, & si qui proprium audiunt, is sanè numero distinctum, sed non specie, Quocirca multi vident audiunt, odorātur. Hęc autē corpora nō sunt, sed quædā affectiones, & quidam motus, verū non fiunt sine corpore.*

His quonam modo aspectus a cæteris sensibus differat vult ostendere, & verum esse concludere vt antequā suos sensus quicquam feriat obiectum spatium interiectū pertranseat, & temporis aliquid prætereat, secus videtur accidere his quę aspectum feriunt. Proinde dicit an sensus quando afficiuntur & mutantur a rebus afficientibus eos, interualla, quæ sunt aer, & aqua præsertim auditus & odoratus prius afficiantur ab obiectis, inquit consentaneū esse rationi, vt sic fiat quemadmodum diximus, vt obiecta per media transferātur ad sensus secundum quandam successionem motus, Aer enim continuus est, & aqua itidem. quoniam aqua sibi continua & aer similiter sibi continuus est, Motus tamē qui absoluūtur in illis interpolati sunt & successione partium quadam fiunt. Nam prima interualli pars vbi affecta est succedenti parti conferi & cōmunicat affectionem donec attigerit instrumentum sentiendi. Hoc in causa quoq; est, vt aliquis prius audiat strepitum, alter verò posteà. Qui enim primam exaudit partē resonantem aut ictu affectam prius audit, qui posteriores etiam postea comprehendit. Itidē de odore dicendum est, Signum affert deinde Aristoteles quonam modo, aer & aqua a peculiaribus obiectiua afficiantur, quæ elemēta sunt media quib. odoratus & auditus egent, & quomodo eorum motus successione partium & multarum simul fiant, quoniam plures sentiunt vel eundem sonum, vel odorem, licet quidam prius, quidā postea. Quocirca etiam affert cōtinua esse intermedia, & motus, per ea fieri quadā partium successione. Inquit porrò aerem & aquam continua esse, & adiecit aquam propter odorem qui per aquam mutat sensum. Motus ergo qui fiunt per antedicta internalla successione obiectorū vsq; ad sensum per aliam & aliam partem interuallorum fiunt in tempore, ideo actiones vtriusq; sensus fiunt in tempore. Sed differentia est inter motum soni & odorem quia illa pars, quæ primo afficitur ab odore retinet in se affectionem, quam succedenti parti communicat, quare licet qui viciniores sunt prius odorent, tamen todorem eundem retentum olfaciunt, secus accidit sono, quia ille, qui priorem partem affecit, non conseruatur in illa, sed transfertur in succedentem, ideo & alij aliū & aliū sonum a uribus percipiunt, quoniam motus soni, similis est lationi, & odoris persimilis est altercatio ni & permutationi. Deinde vbi dixit, Quamobrem sunt qui prius idem audiunt, & odorant, & qui posterius: Sunt etiam qui minime: antequam de aspectu sermonem faciat, quomodo scilicet aspectus sentiat, & secus quam reliqui quandam dubitationem de sensibus narrat cuius solutionem, his verbis facit. Quamobrē sunt qui prius idem audiunt & odorant, & qui posterius: sunt autem qui minimè. Nam hoc modo diluet, sed eiusmodi dubitatio est. Quoniam quidam aiunt fieri non posse, vt idem alio & alio modo audiatur, vel videatur, vel odoretur. Si enim qui mutuo semoti sunt idem sentirent, & perciperent, idem sanè a seipso numero abiunctum esset, atque in diuersis locis. Huius dubitationis solutionem affert, quoniam omnes primum mouēs quod intermedium siue aerē, siue aquam dicas illud vnum numero audiunt. Si enim tintinabulum resonans fuerit, omnes idem sentient.

Si

Si item thus redolebit, id omnes olfaciunt. Item si ignis cernentur omnes eundem percipient aspectu siue qui calefaciunt se prope, siue remotiores idque vel aspectu, vel tactu. quare & si idem sit primum mouens attamen medium per quod sentiũt non vnum idemq́; est numero, sed cuique est quædam propria sedes aeris vel aquæ propinqua per quam intermediam compre henduntur obiecta. Hæc enim sunt solum specie eadem. Nam partes interuallorum cum recipiunt eundẽ sonũ, eundem odorẽ, eundem calorem specie hæ sensibus offerũt, & tradũt successione partiũ. Si ergo ita sit obiectorum comprehensio, non erit absurdũ plures simul idẽ videre, & olfacere, & audire, & ita quod prædiximus erit recte dictum videlicet. Sunt qui idẽ audiũt & odorãt, sunt qui minime. quocirca inquit, neq; est dicere sonum, odorem, colorem & calorem corpora esse, sed affectiones & motus quæ neq; sine corpore sũt. Nam videntur esse affectiones obiecti & mediorum, ideo cum corpus intermedium afficiatur, & patiatur, aliquo modo à rebus, quæ cadunt in sensum tum sensus percipiunt obiecta. Si enim corpora essent quæ sentimus, fieri non posset, vt plures simul sentirent idem & vnum numero, quoniam idem esset semotum à seipso, atq; in pluribus locis & diuersis, tamen cõprehensio horum non est sine corpore, quoniam motus per quem fit comprehensio non est sine corpore, quinetiã hoc confirmat magnitudinis diuisio per quam diuisæ affectiones à multis percipiuntur. Nã quia quæ cadũt in sensib. affectiones, & motus sunt ĩ corpore, ideo plures simul eas capiunt & sentiunt cũ corpore per diuersas partes afficiantur ab his q̃ tales affectiones edunt.

Vide. 4 phy. cum disputat de vacuo vbi dicit, q̃ affectiones essent in vacuo.

Cõte. 64. *Aut verò de lumine secus dicendum est. Nam lumen quædam res est sed motus minime est.*

Com. 64. Cum supra dixerit odori & sono accidere, vt prius afficiant medium quam suos sensus mutẽt, & quadam successione & latione, & moueri cadentis in sensum per medium, quod est corpus continuum fieri compre hensionem, ideo & in tempore hęc sensu comprehen duntur, inquit non eodẽ modo lumen illustrare perspicuũ & corpus produ qđ interiacet inter id à quo prodit lumen, & aspectũ. Eadẽ quoq; ratio est de colore.

Cõte. 65. *Neque similis est latio altercationi, latio prius mediũ pertingit, sonus autem conijcitur esse quidam motus eius quod fertur, at quæcunque altercantur non eodem modo se habent quoniam plerunque aliquod vniuersum simul per mutatur, & minime eius pars dimidia prius velut aqua quæ vniuersa simul congelatur. Veruntamen si eius quod calescit aut dẽsatur copia fuerit magna sequẽs pars à prio re coniuncta afficietur, tamen mutatur prius ab eo quod permutat, & tum non est necesse vt aliquid simul & totum illico mutetur.*

Com. 65. Dicit non itidem de aspectu & lumine dicendum esse, vt de odore, & sono, quoniã intermedio corpore moto, & alia atque alia parte successione quadam mutata sensus demum ea obiecta capit. Nam aer & pellucidum per motum illuminatur, sed illico totum perspicuum ex potestate pellucidum actu fit, & illuminatur, & lumen recipit, quo carebat, sed nõ recipit, sic, vt partim ac partim mutetur. Qnadã.n. positione vel situ lumẽ, & non substantia corporis oppleti luce aliquid illuminatur: vt libro de anima disputauimus. Nam eo loco diximus luminis, vel illius quod potest illuminare perspicuum illustrari, quam præsentiam per illa demõstrauit cũ dixit. Nã lumen quædã res est. vt.n. dextrũ alicuius non motu dextrum fit, nec ortu, sed quadam positione, & situ, vt collocati erimus, illico fit dextrũ ita perspicuum potentia actu illico fit illuminatum so lo situ illius cui insitum est illuminare. Quodcunque itaq; ex tali situ corporis illuminãtis subito elucet, & nõ prius pars proximior illustraĩ & deinde succes-

Aduerte hæc verba explicant ea superioris commentus.

sione reliquę partes in tẽpore & remotiores (vt de sono & odore diximus) illustrantur. Subdit porrò quæ de actione videndi dici possunt & nunc probat ea. Quòd si ita est breuiter per quædam alia confirmat nõ posse non fieri. Nam omnis motus non est cuiq; similis qm latio non est similis altercationi idest motus localis prius ad medium peruenit, vnde motus soni differt ab illo odoris, ideo & eorũ comprehensiones in tẽpore absoluũtur. Vbi enim fit sonus, nõ illico auditur, itẽ vbi odor factus est & facta copia odorandi non illico odoratur, sed tempore quodam absoluũtur. inquit por rò altercatio vel permutatio non est omnino persimilis lationi, quoniam aliquid vniuersum illico altetatur & non eius vna pars prius, altera verò deinde, neq; dimidium eius primum deinde reliquũ vt talis mutatio in tempore absolui dicatur. Verum licet alquid illico permutari incipiat & congelari, non ita tamẽ cõgelaĩ vt momento congelatio fiat sed eget tẽpore. Vbi ergo asseruit non omnino permutatio fieri successione partium, quoniam est, quædam magnitudo quæ vniuersa statim mutatur, adiecit quod si tamen, id quod com mutatur alienatione qnadã vt eius quod calescit vel dẽ satur quãdo magna copia erit nõ simul vniuersa incipit permutari, sed pars sequẽs à priore afficitur & permuta tur alienatiõe quocirca nõ vniuersa à primo permutãte & alienante mutata est licet pars prima cœperit tota simul ab illo mutari. Hanc similitudinem inuexit Philosophus non eo, vt illuminatio censeatur quędam alteratio esse, quoniam secus visus est sentire, sed cum in animo habeat quędam afferre, quæ vniuersa simul queant mutari, & non omnino omne q̃ potest diuidi ita mutari, vt aliqua pars prius mutetur ea dixit, vt ostendat non esse præter opinionem vt aliquid totum simul illumineĩ & lumẽ recipiat sine aliquo modo, & tempore. Quod verò permutationem, vel alienationem vel si placet alteratione (vt vsu tritum sit verbũ) nõ adiecerit vt arbitraremur illuminationem esse quã dam alterationem illud est indicio, quia subiecit hæc verba. Veruntamen si eius quod calescit, aut densatur copia fuerit magna sequens pars à priore coniuncta afficietur, at illuminatio & si magnum fuerit & amplum id quod luce completur, haud tamen eius vna pars prius deinde alia illustratur, sed vniuersum simul vt fuerint sita & id quod illustrat, & quod illustra tur luce completur, nec erit aliqua pars quæ non sit illuminata tum, nec erit verum dicere nunc est quædã pars non illuminata, & sed paulo post eodem illustran te manente, & in eodem loco posita erit, quædã pars illuminata. Sed cur hoc exemplo sit vsus videlicet vt aliqua pars tota simul permutetur, fortasse erat illi vsui quoniam concludere debuit odorandi sensum fieri in teruallo prius ab odore affecto. Item nec illud verum forte est vt aliquod vniuersum simul incipit permutari. Nam illud recte dictum est aliquam partem simul incipere mutari sed vniuersum minime, cum in commentarijs de naturali auditione eius quod moue tur aliquã partem esse in termino à quo & partem in termino ad quem: nam hoc modo demonstratum fue tat omne quod mouetur diuidi posse. Cæterum lumẽ versari in quodam situ corporis illustrantis, & non in quodam permutationis modo vel ex eo perspicuum, est, quod quæ permutantur non illico remoto permu tante & afficiente amittunt affectionem quam ab illo receperunt. Non enim recessu calefacientis illico, quod calet amittit receptum calorem, At verò quæ in aliquo situ sese mutuo respiciũt, si vnum eorum ab ierit necesse est vt ille respectus illico pereat, & ea minime talia vt prius nominari possunt. Vbi enim filius è vita excesserit. Is vir qui pater erat tũ minime pater dici põt, Itẽ sinistro recedẽte eius dextrũ non dr dextrũ. De lumine ita dicendum est, Nam simul existunt.

Alteratio dicitur ab aliis.

Pete dialecticis, & calculatore has.

corpus

corpus quod potest illuminare & illuminatio. quæ vbi breuiter dixit, hęc subiungit.

Cótex. 66 *Cęterũ si humecta loca incoleremus, eodẽ modo gustaremus & odoraremus & remotius antequã vel nostras nares odor attingeret & sapor linguam ipsi sentiremus Rationi porrò consentaneum est vt ea instrumenta sentiendi inter qua, &, obiecta interiacet medium non simul afficiat. excipimus tamen lumen, ea quam supra memoranimus causa.*

Com. 66. Hoc dicit quoniam etsi aliquo interuallo ab odore disiuncti sumus, eundem tamen sentimus, quia aer & aquá quæ sunt interualla, afficiuntur ab eodem & affectionem eãdem deferunt sensui. Itidem de gustatu dicendum esse monet si loca humecta habitaremus id est aquam per quã sapores gustaremus. Nã aqua cum recipit qualitatem saporis sensui offerret antequam illam tangeremus quemadmodum odorem sentimus. Sed cum aliter fiat quandoquidem aer in quo sumus odoris sit capax, & tamen non afficitur saporibus licet humidus sit. Nam nec omne humidum aptum est vt sapore afficiatur. Cæterum inquit consentaneum rationi esse ob predicta, vt hi sẽsus inter quos & sua obiecta aliquod medium interiacet non simul cum suo medio ab obiectis afficiantur, neque simul fiat eorum perceptio & sensus, sed in tempore. Secs autem de lumine, et de cernendis rebus dicendum est. Cur autem dixerit cõsentaneum esse rationi arbitror, quoniã quę in sensum cadunt per motum & affectionẽ sentiuntur si intermedium prius mutatum & affectum fuerit, iccirco & in tempore à mouente affectio talis sensui mittitur, sed lumẽ & colores non motu feriũt aspectum, lumen enim vt sita erunt quod illuminat & quod illuminatur ita orietur, idcirco & vniuersum ꝑspicuũ simul illuminatur. Vbi ergo ortũ sic fuerit lumen illico sine mora feriet aspectũ sic, vt non solum subito cernendi actio fiat, nã hoc in cæteris sensibus inesse demonstrauimus, sed ẽt obiectum simul. & sine mora aspectum murat. Nam motus colorum in perspicuo actu similiter fiunt, vt lumẽ in eodem, quod demonstrauit dicẽs.

Cóte. 67. *Itidem de ipsa cernendi actione dicendum est, Nam lumen in causa est, vt cernamus.*

Com. 67. Si nec motu nec tempore lumen fit præsens perspicuo, neque etiam cernendi actio tempore quodam absoluitur. Quocirca illico aspiciẽtes eodem modo eminus ac prope cernimus.

Cóte. 68. *Dubitatio præterea alia non leuis oritur de sensibus, duo ne possimus in eodem tempore & indiuiduo sentire. Quod si commotio maior minorem excludit. Quocirca multa sępe quæ ante oculos feruntur, in aliqua defixi cogitatione vel metu perterriti magno, vel strepitu ingenti penè obstupefacti non animaduertimus quare hoc, firmum ratumque sit. Si item melius longe sentimus id quod solitarium simplexq;, est quam commixtum, vt vinum quod meracius est, quam mixtum & mel & colorem, atq; acutum sonum quam in ipso concentu diapason, quoniam mutuo sese adumbrãt, vel obscurant, quod quidem tum maximè afficitur quando ex aliquibus aliquod vnum efficitur si ergo cõmotio maior minorẽ extrudit, necesse est si fuerit simul vt maior minus sẽtiat quã si sola fuerit. Nã minor maiori cõmista ab ea nõnihil demit, siquidẽ simplicia & solitaria rectius sentiãtur. Quod si æquales essent inter se motiones cum sint diuersæ, earum neutra sentietur quoniam altera alteram similiter obscurat obtunditq́ue, immo nec simplicem hoc modo sentire licet. Quamobrẽ vel nulla earum sentietur, vel vtraque simul alio modo ferient sensum quam solitaria, quod quidem in his fieri videtur, quę mutuo temperantur. Cum ergo ex quibusdam aliquid oriatur, & ex quibusdam minime, quæ huiuscemodi erunt alium afficient sensum. Ea nanque miscentur, quorum extrema sunt contraria ex albo porrò & acuto nihil temperatur, nisi aduentitio modo et minime vt ex acuto & graui nascitur concentus, quocirca neque nobis datum est eas simul sentire. Nam si motiones æquales fuerint sese mutuo imbecilliores reddent, quãdoquidẽ ex illis vna fieri nequeat. Quod sit inęquales fuerint, valentior sensum mutabit. Præterea animus duo melius vno sensu sentire poterit, quando eorũ vt acuti & grauis, vnus est sensus. Nam facilius est lõge vt idẽ mutetur quã duo vt aspectus & auditus. Quare vno sensu duo percipere nõ licet nisi misceantur. Quod enim mixtum est, vnum esse cupit et vnius vnus est sensus, & vnus sibi præsto est quare necessario simul animus sentit commixta quoniam actu vno percipit sensu. Vnius.n. numero vnus est actu sensus & specie potestate est vnus. Si ergo vnus extiterit sẽsus actu, iudicabit, illa duo vnũ esse Hæc igitur vt mixta sint necesse est. Si verò nõ fuerint admixta, sensus duo erũt actu, & si vna vis facultasq́ue & indiuiduum tẽpus erit vna quoque erit actio. Vnius enim semel est vnus vsus & motus sed vna est facultas, itaque nequimus vno sensu duo sentire. Quod si fieri nequit vt duo simul sentiamus eodem sensu, perspicuum est, vt multominus, quæ duobus, sensibus, vt album, & dulce, comprehenduntur, simul sentiamus Animus enim alio nequit modo aliqua eadem numero iudicare nisi simul fuerint. Vnũ autem specie cũ sensu, & modo discernit, quod propterea dico, quod fortasse albũ & atrũ specie diuersa idem sensus indicat, vt dulce & amarũ idem sibi indicat sensus, qui alienus est à priore. Sed aliter vtrũq; contrariorum percipit. Veruntamen eodem modo tanquam in eodem ordine, illa contraria sentit, videlicet vt gustatus dulce, ita aspectus album, et quemadmodum is nigrum, ita ille amarum percipit.*

Evidens est dubitatio, quam mouet. Quærit vtrũ in eodem tempore plura simul possimus sentire. i. an plura obiecta sensibus percipere necne valeamus. Dixit autem indiuiduum tẽpus non tanquã id sit diuisionis expers, qm̃ nullum tẽpus hoc modo indiuiduũ est, sed dixit ne tp̃s diuidatur, in quo vnũ, & reliquũ alterũ sentimus. Argumenta porrò facturus primum ꝓbabiliter ostendit nos minime posse de duo simul percipere, & quędam sumit & ponit, & tanq̃ euidentia adhibet: primum plura quę in sensum cadunt: sese mutuo impedire, ne sensum vt debent permutent, qm̃ semper maior motio minorẽ confundit: & obtũdit qđ suadet ex eo, quia plerunq; ob oculos vel ponuntur nonnulla, vel feruntur, quę in quadam defixi cogitatione, vel metu perterriti. vel strepitu ingẽti obstupefacti nequaq̃ animaduertimus Vehemens.n. actio animi cęteras minores impedit. Secundum affert, longe nos melius sensu percipere, quę nõ admiscentur alicui, nec temperatur sed solitaria sunt, quam cõmixta & tẽperata cum alijs, quo etiam palam demonstrauit exemplo vini, & aquæ quando fuerint commixta. Itidem de melle, albo, & quouis alio colore quando fuerint non admixti. Itidẽ de tono acuto quando solitarius fuerit rectius exaudiẽ quã quando admiscetur graui sono, vel alicui alio ictui & tono, vel diapason cõcentui. Hæc omnia atq; similia si fuerint simpliciora, & magis solitaria sẽsus rectius percipiet, quam si admixta mutuo fuerint, & composita, cuius causam adiecit, quia vnum alterum obscurat & reddit imbecillius, singula enim melius sentiuntur simplicia quam commixta. Vbi ergo dixit quæ miscentur mutuo sese obtundere & obscurare, addit deinceps quæ admiscentur, & quæ mutuo sese confundũt & quomodo amittãt vim ciendi sincere sensum cum miscentur, quæ ponit cum dicit, quando ex aliquibus vnum aliquod efficitur, quoniam talia mutuo admixta sese obscurant & reddũt imbecilliora. Miscenẽ ergo illa ex quibus vnũ aliquid effici põt. Nõ.n. quoduis cui-

Com. 68.

uia

tis admiscetur, sed soporibus, strepitus strepitui, color colorib. & calor & frigus, ac siccitas & humor mutuo commiscentur. Itidem alia commiscentur contraria. Non enim sonitus admiscetur colori, neque sapor sono, quoniam fieri non potest, vt vnum ex eorum admixtione fiat. Quæ enim diuersis sensibus, percipiuntur mutuo misceri nequeunt, q; in diuersis gñibus collocátur. Ea.n. admiscent inter se quę einsdē sunt generis cōtraria & intermedia. Et cū posuerit q̄ sētiūtur vbi mixta fuerīt sese mutuo impedire, & quæ differūt nō cōmisceri, sed suum sensum quicq; obiectū mouere, & mixta minus sentiri, quā solitaria & simplicia nititur ondere fieri nō posse, vt duo simul sentiamus. His addit minorem motionem à maiore obscurari, quo tē pore etiam maior minus rectè percipitur, quam quando fuerit pura & sincera. Si.n. motus maior minorem obtundit obscurans ipsum, idcirco metu magno perteriti multa non animaduertimus, quinetiā in admixtione eorum, quę mutua nō sunt, eque percipiūtur, igitur necesse est si q̄dā simul sentiūtur, vt aliqua magis monere possint, & aliqua minus, etsi maior vis in cōmixtione minus rectè percipit, minor ergo multominus q̄ si sola fuerit. Nā i admixtione aliquid demitur ab ea. nā recipimus supra simplicia oīa, & nulli admixta magis sentiri quā mixta. Fortasse hoc tanquam sequens ex dictis accepit, videlicet si æquales fuerīt sēlus, id est ęqualia obiecta. Equidem diuersa diuersis sensibus cō prehenduntur, quia nullum confert alteri sensui quam suo aliquid vt sentiat. Minor enim motio cōmixta maiori aufert ab ea aliquid & obscurat. Et si fuerint ambę æquales diuersorum obiectorum motiones vna alterā impediet, itidem si simplices fuerint æquales, etiam si ex ambabus aliqd fieret sēsus enim simplex est simplicis obiecti. Restat ergo vel vt commixta nullum mutent sensum, vel ex eis vnum fiat quod sensum vnū afficiat, qđ quidē fit in his quę mutuo misceri possunt. Nam mixta aliter sentiri nequeunt quā vt vnum oriatur ex permixtis obiectis sensuum, licet ex pmixtione aliquorum nihil fiat, quoniam neq; principio misceri (vt diximus) poterant eiusmodi sunt quæcūq; diuersos sensus cient. Miscē tur.n. quę sunt eiusdem generis & sub eundem sensum cadunt. Sūt antem talia quorū extrema mutuo cōtraria sunt Extrema enim sunt q̄ plurimum distant inter se, & quæ plurimum distāt inter se & contraria sunt, in eodem genere hęc miscētur mutuo. Ex albo enim & nigro commixtis vnū aliquid oritur, quinetiam ex medijs mutuo mixtis vnū nascitur, at ex cādore & acuto nihil fieri potest nisi acutum nigrum sit, vel aliquem aliū colorē habuerit, quo commixtio fieri posset, sed tum ex acuto & albo aliquid na scet aduentitio modo, qm adueītitio modo albū & acutū miscentur & ambo vnum aliqd fiunt si vni erūt ambo accidentia, sed non erunt eadem sic, quemadmodū vnus est concentus, ex acuto & graui. Hæc enim suapte natura misceri queunt, & sunt eiuldē generis, & sub eūdem sensum cadunt. Quæ cum dixerit etiam addit perinde, ac demōstratum sit, ex positis fieri non posse, vt simul diuersa sentiamus obiecta sensibus. Vel.n. æquales sunt motus eorum, vel vnus est reliquo valentior, quod si æque valent sese mutuo obscurabūt. Si.n. maior motio cōmixta minori, non potest bene sentiri quoniam minor illam impedit, quanto magis si æquales fuerint vnā alteram impediet? Neque.n. mixta vnū aliqd pariunt sensu cōprehensibile, q; si vna erit valentior altera sola sane valentior sensu percipietur. Isdudum ac sæpe possumus maiorem motionem obscurare minorem imbecillemque reddere. Ceterum vbi dicit. Præterea animus duo melius vno sensu sentire poterit, quando eorum, vt acuti & grauis est vnus sensus: argumento probat, non posse plura simul sentiri, quæ diuersis sensibus comprehenduntur, Et argumentum texit à maiore, & minore: Dicit porò animum plura sentire simul quę vno sensu percipiuntur, & minime, quæ diuersis sensibus cōprehēdūtur, qđ probat dicēs. Facilius longe vnus mutetur q̄ duo, vt aspectus & auditus, quasi dicat facilior est motus vnus vnius sensus esse quam duorum, idest magis vna & eadē potest esse vnius sensus actio, quā multorum. Quare actiones, quæ propter quandam affinitatem magis vna & eadē esse possent, hæ quoq; magis simul sentiuntur, quam si plurimum inter se disiunctæ fuerint. Si ergo vt demō strabit non potest vnus sensus plura simul sentire, sequitur vt neq; diuersis sensibus subiecta simul sentiri queāt. Nam inquit fieri nō posse, vt eodē sensu simul duo separata & duo manētia percipiātur. Nā fieri pōt, vt mixta plura sentiat animus, tanquam vnum, sed immixta simul non potest sentire, quod quidem probat, ex eo quod vnius numero rei vnus est numero sensus. Quod etiam significat, his verbis & vnus si prę sto est. Nam vna actio sensuum, & in eodem tempore, & simul fit, commixta porrò simul sentit sensus, quoniam illa sunt vnum, & vnus numero vnus est sensus, quę autem nō nnmero vnū sunt, sed specie vel genere queād modū albū & nigrum, quę specie eadē sunt, borū vnus est sēsus, licet nō actu, sed ptāte, & facultate vnus Oēs. n. aspectus actiones potestate simul eædē sunt inter se qn̄ has exercere aspectus potest. Nā vnus sensus alter est vnus actu, alter verò potestate, animus porrò vnus eadem obiecta sensuum gñe percipit: vt ergo accepit vnius obiecti numero vnam esse actionem, et pluriū mixtorum esse tāquā vnius cōuertit dicens vnum sensum esse vnius obiecti numero Itaque si fuerint plura, et commixta simul sentientur tanquam vnum, si autem non fuerint admixta, quot erūt obiecta eiusdem generis, tot erunt sensus, & comprehensiones eorum cæterum ab vna facultate numero, quæ agit in tēpore indiuiduo actio vna pdeat necesse est, vnius enim potentiæ vnus vsus est, semel & actio numero id est vna sola numero comprehensio. Non ergo in eodem tempore vnus sensus actu duo quædā percipit. nā duo cōprehenduntur duabus cōprehensionibus, at vna actio vnius capax est. Cum ergo probauit fieri nō posse, vt vno sensu secundum idem plura percipiamus, q; sequētur subiungit, videlicet minus animum nostrum posse eodem sensu s̄m idem quæ pluribus sensibus capiū tur sentire. anne&it deiceps. Animus.n. alio neqnit modo eadē numero iudicare nisi simul fuerint: vnum autem specie cum sensu, & modo discernit: quę verba dicit, vt suadeat & cōfirmet actionem vnā esse vnius sensus numero, quod quidem nullo alio modo animus cēset nisi tempore indiuiduo. Nam quia simul & indiuiduo tempore aliqua comprehendit perinde, ac vnum se percepisse iudicat quare omnia, quę sensus cognosci in ipso tempore indiuiduo, tāquam vnum sentiūtur, & quæ sunt eadem specie, & similiter genere, vnum sensus iudicat vbi & verum genus & speciem sumit: & hæc iudicari à sensu etiam modo comprehēdi, & forma & sensu discernendi eadem dicit. Quæ eadem genere iudicantur sunt eiusdem generis inter se sub aspectu, & quæ audiuntur, itidem sub audiu, idem de alijs dicendum est, itaque genere eadem sensu iudicante definiuntur & discernuntur talia. Eadem quoq; specie & differunt in eodē genere dijudicat sensus per modū comprehendendi ea. Tactus enim quæ tanguntur percipit, sed nō eodem modo. Vnus enim quisque sensus est iudex contrariorum, Aspectus inquam albi & nigri: Gustatus dulcis, & amari, Auditus acuti & grauis, eodem quoque modo & alij. Album & atrum quoniā & in eodem collocantur genere vno sensu comprehēdūtur, licet alio modo, & alia affectione. quare & alio & atq; alio tempore percipiuntur, & quæ differunt in tempore cōprehendunt diuerso cōprehēsionis modo

Itaq;

Itaq; eadé specie,iudicant eadé à sensu,qui idem sit,licet tempus aliud & aliud sit. Sunt autem inter se contraria,quæ sunt eiusdem generis,sed non quę sunt simi lia specie,quæ sunt specie diuersa ,sunt contraria inter se,quorum differentias sensus iudicat modo comprehensionis. Nó enim similiter aspectus album & nigrū iudicat,sed album velut habitum,& nigrum velut pri uationem percipit. Omnium.enim contrariorum alterum est habitus,& alterum priuatio eius aspectus iu dicat album , & nigrum specie inter se dicere , qui est vnus sensus,idque secundum diuersam comprehensio nem , & modo comprehendendi: Itidem gustatus dulce,& amarum differre specie iudicat. Non ergo satis idoneum argumentum est ad probandum , aliqua eadem specie esse, vt vno sensu percipiantur. Et modo comprehendendi,quę sunt eadé specie iudicantur eadé à proprio sensu Quæ specie similia sunt mutuo sub vnū sensum cadūt, quædáq; velut habitus cóprehendit,& quędá velut priuationes,sed varia est ho rum cóprehésio propter solá differétiá téporis. Et me dia inter contraria, ptim vt habitus,partim vt priuatio nes,vt erit eorum admixtio comprehenduntur. Simi liter sensus comprehendere ait,quę sunt in eodem ordine mutuo respódentia cótraria,qm non aliter aspectus habitum & priuationem cótrariorum percipit,& aliter auditus sua contraria , & gustatus aliter similiter & alius quisque sensus sunt omnia eodem modo con traria & proportione similia:vt enim sunt ordinata illa contraria proportione,etiam sensus & comprehensio nes collocantur. Vt enim se habet in genere colorū album,ita in genere saporum dulce, ideo vt aspectus pcipit,albū,ita gustatus,dulce.ité vt nigrū ī coloribus ita amarum in saporib. Sunt.n. priuationes ambo,itidé ipsorum sensus proprij sunt capaces, quare itidem gustatus amarum percipit vt aspectus nigrum.

Cótex.69 *Praeterea si contrarium dicuntur motus contrarij & contraria in eodem indiuiduoq; tempore esse nequeunt, & tamen sub vnum sensum cadunt. Cótraria sunt velut dul ce amarum quæ nequeunt simul sentiri,quo fit, vt neque ea simul sentiantur,quæ contraria non sunt. Hæc auté partim ad albū,partim ad nigrum pertinent,idemque de alijs dicendū est vt de saporib. quorū alij ad dulcē alij ad amarū reducuntur. Neq; autē ea quæ commiscentur. Sunt.n. proportione contraria velut diapason, & diapēte nisi forté vt vnum sentiantur. Hoc enim modo extremorum vna nascitur ratio, & aliter nequaquam. Erit enim simul hæc multi ad exiguum , aut imparis ad parem , & hæc per exigui ad multum aut paris ad imparem. Si ergo plurimū inter se,absunt & differunt,quæ quodá inter se ordine mu tuo respōdēt,sed in alio genere,hæc sunt quā ea quæ sunt ī eodem genere,dico autem velut dulce et amarum quæ inter se ordine quodam respondet, sed genere sunt diuersa.*

Com. 69. Hoc argumento probat eundem sensum non posse simul,plura comprehendere. Si enim per motum sensus,comprehendunt,& contrariorum motus sunt cótrarij, & contraria simul in eodem tempore esse non possunt , nam simul motibus contrarijs moueretur , quare nequit,idem sensus simul,contraria sentire. Itidem neq; simul comprehendet ea quæ non sunt,contraria,quę sunt media,inter contraria. Etenim horum quędam cohęrét, cum altero cótrariorum, altera cum altero(vt supra diximus) Ná cómixtione contrariorū media oriūtur, & si plus habuerint media alicuius cótrarij in eodé ordine collocabūtur ī quo cótrariū repo situm est, quare nullus sensus mixta plura,& intermedia simul velut suscum & purpureum comprehendet vel diapason vel diapente in quibus mixtis pugna quæ dam inesse censetur, si quidem diapente concentus sit vt imparis ad parem . Nam est vt tria ad duo, contra autem diapason vt paris ad imparem, quoniá velut duo ad vnum est, & sensus non potest, simul exaudire concentum qui est imparis ad parem, & eum qui est paris ad imparem, Cum ergo dixit mixta et intermedia simul plura, sensu non posse percipi adiecit, nisi forte vt vnū sentiatur. Hoc nāq; modo ratio extrēorū vna fit. Secus aūt nequaquá. i. quia plura hoc modo inter se tēperata et mixta sensus simul sentit , vt.n.cœruleum vnum sentit colorē,qui tñ ex contrarijs cōponitur. Verū in hac admixtione ex extremis & cōtrarijs admixtis vna fit rō, vnaq; natura ac vna res. Quare cū ex admixtione vnum aliquod fit,tum simul mixtum sensus percipit. Quoniam tanquam vnum sentit. Verum si se parentur ea,ex quibus color cœruleus admiscetur vel erunt inter se,coniuncta solum . vt cœruleus & russus, & tum non simul percipientur. Illa verò verba , Erit enim simul hæc multi ad exiguum,aut imparis ad parem & hæc perexigui ad multum , aut paris ad imparé subiunxit,propterea quæ sunt,intermedia sensu comprehensa. Nam & talia sunt mixta , attamen hæc omnia non eādem rationem habent. Eorum namque alia multum albi & parum nigri, vt russus color habet hæc;contra verò vt cœruleus color. Itidem in concentibus alter est imparis ad parem vt diapente, alter verò paris ad imparé,quorum rōnes discrepāt inter se & aduersantur. Sed fortè cœruleus color quamuis sit compositus,vnam quandam rationem non habet, similiter & concentus diapente. Cæterum subiungit si ergo inter se plurimum absunt & differunt, quæ quodam inter se mutuo ordine respondent, quibus verbis cum antea,sumpsisset vnum sensum posse plura simul obiecta propria percipere,cum quisque sensus suū pcipiat obiectum,& ostendisset vnū sensum plura simul percipere nō posse, quáuis ,ppriè obiecta à suis sēsib. cognoscantur infert ꝙ sequitur id est multo &r minus vnum sensum posse,plura simul comprehendere,quæ ad diuersos spectant sensus. Nam si ea quæ sunt eiusdé generis ab his quæ non sunt eiusdem generis plurimū differunt cum his quæ sunt similia genere congruat, si militudo & ipsum idem . Illa verò non eadem genere priuata sunt illa similitudine. Verum nonnulla similia genere secundum vnumquęque sensum inter se quodá ordine,& proportione respōdent. Quędá auté minime,quę autem sunt inter se similia,genere, & à di uersis sensibus sentiuntur quodá ordine mutuo respōdētes in vno latere, alia velut habitus habitib. rñdentes collocantur, alia verò velut priuationes priuationi bus respondent. Quæ verò non respondent mutuo or dine inter se sunt, vt habitus & priuationes, quod etiá significauit,dicens. Dico autem velut dulce & ama rum quæ inter se ordine mutuo respondent, sed genere sunt diuersa. Nam contraria sunt eiusdem generis,quæ enim sub idem genus cadūt, & sub vnum sen sum cadunt. Nam plus distat dulce ab albo quam albū à nigro plus etiam distat dulce à nigro quam ab albo. Nigrum enim & album sunt eiusdem generis, Dulce autem & album diuersi generis sunt, licet quodam mutuo ordine inter se respondent: verum dulce & nigrum,neque sunt eiusdem generis, neq; in eodem ordi ne collocantur. ꝙ si nequeunt plures eiusdé generis si mul sentiri, quanto minus quæ sunt genere dissimilia? & quæ diuersis sensibus percipiuntur simul comprehédentur,et adhuc multo etiam minus si fuerint genere diuersa,& non quodam ordine respondentia,

Dulce autem ab atro magis specie differunt quā ab albo. quare multo minus hæc simul sentiri poterunt quam ea quæ sunt, genere eadem. Quamobrem si non hæc percipiuntur, neque illa. Cótex.70

Incorruptus magis & euidentior erit cótextus verborum si cōscriptum erit illod verbū (quam albo) vt sit verborum sentētia , dulce specie plus distat à nigro, quam ab albo, quoniam album in eodem genere habi Com. 70.

tus collocatur, vt dulce, sed nigrum est priuatio neque
Cõte. 7. in eodem ordine collocatur in quo dulce.

Recte deinde ne affirment illi qui musicæ sese dediderunt assereates sonos nõ vna peruenire ad sensum licet videantur attingere sensum sed latere, quoniã tempus quo soni fiunt nullo percipitur sensu videndum est. Fortasse enim nunc aliquis dicere posset videri nobis simul, videre & audire quidpiam quoniam non percipitur tempus. An hoc forte minus, verum est, quoniam nullum subsistit tẽpus quod lateat, & nullo percipiatur sensu, immo omne tempus percipitur. Si enim quando idem seipsum vel aliũ sentit, continuo tempore nihil occultũ tum est. Illud enim temporis quod nullo percipitur sensu quantum est id totũ in continuo collocatur, clarum est, vt idem sibi occultus sit, & si vider non sentit, etiam si sentiat.

Com. 71. Posteaquã probauit sensum, non posse simul plura percipere, refellit eorum respõsum quo nõnulli tuebãtur videri magis nobis plura sentire quã sensu illa percipere. Erat inquã respõsum eorũ videri plura obiecta simul sensum ciere, quãquã simul nõ moueant, sed in tpe, qm intermedia tẽpora nullo sensu percepta videbantur, hac ratione simul fiebãt. quod quidẽ falsum esse ostendit quia nullum est tẽpus, quod sensu non percipiatur suapte natura. Quæ dicta vtilia quoq; sunt, & si secus dixisse videamus de aspectu qm nec lumẽ, nec aspectabile tẽpore, sed illico percipitur. Simul enim respiciendo, tam ea illico percipimus, quæ prope morantur, quã ea quæ procul, ꝙ si ostẽdetur falsum esse vna quoq; demonstrabitur esse falsum, vt sit quoddam tẽpus nullo sensu perceptum. Primũ ergo ponit opinionem, & mentionẽ facit eorum qui sese musicę dediderunt, qui vt suam tuerẽtur opinionẽ dicebant ab instrumentorũ ictibus nõ posse sonos peruenire vsq; auditũ simul, sed tẽporibus diuersis, etsi videãtur simul ad aures peruenire. Asserebant etiã vnũ sonũ ex omnibus cõtinuũ factũ videri, quẽ velut cõtinuũ auditur percipiebat, propterea quod interuallum nullũ percipiebatur sonorũ: preterea tps nullo sensu perceptum introducebãt qui idolorum concursu nos cernere dicebãt. Inquit porrò Arist. videndum est an recte dicebãt musici, & cur videndũ sit, & inquirendũ causam his verbis affert. fortasse. n. aliquis dicere posset, nũc videri nobis simul videre, & audire quidpiã qm interuallũ tpis nõ percipitur. Quod si ita est, vbi ea quęstio solueretur, cur plura simul non sentiãtur, quærendũ esse postea quõ videamur plura sentire, etsi nequimus plura sentire. ꝙ si tolleret dubitatio quia dat tẽpus nullo perceptũ sensu, itaq; vbi ostensum fuerit nullũ esse tps ꝙ sensu nõ cõprehẽdat, alia solutione erit opus & defensione ꝓbat ergo nullum tẽpus subsistere sensui occultum. Verũ sumamus oportet nullũ tps esse ita sensu ꝑceptũ, vt quędã sit natura quæ solitaria subsistat, sed ꝑcipit tẽpus cũ quædã labuntur & fiãt in ipso quæ certe sentiunt, & horũ causa tps sentit, itaq; tẽpus nullo sensu perceptu id esset in quo quicquid fit nõ perciperet fieri. ꝙ si nullum tẽpus est hmõi, in quauis tẽporis parte eius ꝙ fit sentitur semper aliquid, itaq; nullũ subsisteret tps sensui occultũ. Neq; si quædã eorum, quæ nascuntur in tempore sensum latent, ideo tẽpus latebit in quo illa oriuntur, itaq; si tẽpus sensu cõprehẽdimus in quo illa generantur nullo sensu percepta non erunt illa sensui incognita propter tempus, neq; tempus eorum causa sensui occultum. Queunt enim quædã, sensu incognita, vnius anni spatium moueri, quorum scilicet motus non sentietur, vt si quędã essent perexigua corpora quæ sensum ferirẽt, & tamẽ anni spatium sensu cõprehẽderetur, quia etsi nõ sentimus motum prædictorum corporum, attamẽ multa alia sensu percipimus. Si ergo nobis ostẽsum fuerit nullã esse tẽporis partẽ, quã nõ sentiamus, præcisa quoq; erit eorum sententia, qui tẽpus introducunt sensui occultum. Quod verò semper aliquid tẽporis sensu percipiamus ostendit, quoniã si quando aliquis seipsum sentit, & eo tẽpore nequit sibi occultus esse cum est, & sentitur, itaq; non põt subsistere tẽpus nullo sensu perceptum. ꝙ quidẽ ex eo probat, omniã si quoddã erit tẽpus nullo sensu perceptum, sequitur vt ipsum sit in eodẽ tẽpore continuo, in quo aliquis seipsum sentit, ꝙ si dabitur tum nihil sentiet eius quod sentit aliquis, immo neq, seipsum sentiet. Si enim illud tẽpus daretur nullo sensu ꝑceptum perspicuum est eodẽ tẽpore seipsum aliquem ignorare & latere, quod quidẽ fieri nequit, quia nemo est qui nõ seipsum dum est, sentiat se subsistere. Itidem absurdum sequitur si diceretur aliquis nõ seipsum, sed nõ alium sentire, quia dum aliquis sentit aliquid, diceremus illũ nõ sentire neq; id ꝙ est sentire, idest neque se sẽtire aliquid, sed quoddã tẽpus esse in quo seipsum sentire nõ sentit Quod si nullum est tẽpus in quo cum aliquis agit & sentit seipsum lateat esse. nullum profecto erit tẽpus suapte natura sensui incognitum. Non. n. quando stertimus si nosipsos haud esse percipimus, iccirco erit tum tẽpus sensui incognitum, quia eodẽ tẽpore alij vigilant & sentiunt aliquid, & nos cum vigilamus percipimus ea, quæ alij nõ percipiunt. Non. n. ab his qui non sentiunt, iudicari põt tẽpus esse sensui occultum, vel aliquid aliud omnino absconditum sensui, quia à stertentibus, & somno graui oppressis nullum obiectum percipitur, nec color, nec sonus, nec odor, nec sapor, nec quę tanguntur.

Præterea nec tẽpus, nec vlla res in sensum cadet. aut non ideo sentietur tempus, quia aliquid illius quod fit in eo percipitur, vel non eo, quod aliquid illius, videmus siquidẽ, & temporis & rei quædam subsistit magnitudo. quæ nullo propter paruitatem sentiatur sensu. Com. 72.

Com. 72. Hoc argumento idem probat, & quoniam nullum tempus est sensui obscurum, iccirco neq; aliqua erit magnitudo, neq; pars alicuius sensu percepti, quæ sua pte natura non sentiatur. Sin autem motus vna cum tempore sensui occulti essent. Verum demonstratio obscura est. si quis tamen cupit eam intelligere huiusmodi erit. Si quędam temporis, vel magnitudinis pars nullo capitur sensu, neq; erit tempus quod sentire valebimus, neq; itidem magnitudo, quã simpliciter, & propriè sentiamus. Sed tpis ita lõgitudinem sentimus, nõ quia illã sentimus, sed quia aliquid eius sensu comprehẽdimus, profecto & vniuersam sentiemus magnitudinẽ nõ quia hanc percipimus, sed quia aliquid eius sensu percipimus. Quęcunq; porrò in tẽpore sentimus iccirco sentimus, quia in aliqua parte eius ea sensu percipimus: similiter magnitudinem percipimus sensu, non quia vniuersam percipimus, sed quia eius quasdam partes comprehendimus, idcirco verum asserimus cum dicimus quoddam esse tẽpus primum in quo vniuerso aliquid percipimus. Eodem modo est magnitudinis pars quam primo vniuersam sensu comprehendimus. Quicquid enim comprehenditur, tum vere comprehẽditur qñ aliqua eius prima pars sumitur & percipitur. Albũ. n. tum vere percipitur qñ pars eius cõprehẽditur primo. Itẽ aliquid mouetur quãdo nõ omne mutatur, sed pars eius tota mouetur. Vbi. n. nulla erit pars per quam aliquid enunciatur de vniuerso cũ per partẽ illi tale congruat nõ vere poterit aliquid enunciari primo de vniuerso quãdoquidẽ per partẽ (vt dixi) ꝙ enuntiatur, congruere illi videatur. Vt ergo de alijs dicimus, ita de his propositis sentiẽdum est. Si. n. nulla erit tẽporis vel rei percipiẽdæ sensu pars, quam primo sentiamus, minimè verum dicere, nos sentire tempus vel magnitudine per suas partes, præcisa sublataq; illa parte (primo) tollitur etiam illud (per aliud) sed si des tempus sensui incognitum, vel magnitudo demitur,

illud primo, quoniam quantum temporis cunq; acceperis id omne habebit partes sensui occultas, itaq; nullo modo sentiemus cum non habeamus in quo primo sentire liceat. Similiter vniuersa magnitudo quasdam partes habebit nullo sensu percipiendas, quare nullam aliquã magnitudinem sentiemus, quia vniuersam percipimus, sed propterea quod habet partes sensu percipiendas, igitur neque in tempore aliquo primo sentiemus, neq; primo alicuius sẽsum habebimus, itaq; neq; per aliud sentiemus ea, quorum aliquid nõ primo percipimus itaq; neq; sentiemus in tempore, neq; aliquã magnitudinem capiemus sensu. Cæterum si tempus aliquod subsistit sensu incognitum vel magnitudo, quæ sensum suapte natura fugiat, nec in tẽpore aliquo, primum nec aliquam magnitudinem primo percipiemus quod ostendit his verbis,

Cõte. 73. *Si enim vniuersam molem vniuersumq; tempus aspectus continue percipit sicut in aliqua parte temporis, vel aliquid magnitudinis cernat, si est id magnitudo quædam secetur pars illa C,B, in qua sentit, itaq; in aliqua huius parte vel aliquid huius sentit perinde ac dicas vniuersã terram intuetur quia hanc eius partem aspicit, & spatio, vnius anni ambulat, quia vere vel æstate ambulat: sed in ipsa secta parte B,C, nihil sentit quenã itaq; aliquid huius A,B, sentit, idcirco vniuersam sentit. Eadem quoque ratio est de A,C. Semper enim in quadam parte temporis vel aliquid magnitudinis sentimus, sed minimè vniuersum tempus vniuersamq; molem.*

Com. 73. Elementis propositum ostendit, idest, nec tẽpus fore in quo primum aliquis sentiet, neq; rem sensu percipiendam quæ ideo sentiatur, quia eius aliquid sentitur & non illa per se primo. Concisim admodum hoc videtur ostendere Arist. Sed hæc dicit. Si quoddam tempus subsistit sensui incognitum perspicuum est, vt in eodem sit aliquod tempus sensum fugiens in quo continuè aliquid sentiemus. Itidem si fuerit aliqua pars sensui abscondita alicuius magnitudinis sensu percipiẽdæ in illa erit magnitudine quam sentimus & ita tẽporis & magnitudinis quæ à sensu percipiuntur partes erũt sensui incognitæ. Eisdem elementis vtitur pro tempore & magnitudine quæ sensibus comprehẽduntur, & in genere fœminino profert rem recipiendam sensu, qa accipit magnitudinẽ. Quãdo dicit itaq; ĩ aliquid huius indicat lineam & tempus de quibus demõstrationẽ facit. Inquit ergo. si enim vniuersam molem, itidẽ subiungit de tempore dicens, vniuersumq; tẽpus continue percipit. Posuit (percipit loco huius (cernit) & pro vniuerso idem tempus cõtinuè, ac si dixisset in aliquo vniuerso tempore, quæ vbi accepit ab eodem tẽpore A,B, demit C,B. Nam diximus ea verba. itaq; in aliqua eius parte, vel aliquid huius sentit, de tempore & linea dici. Equidem insinuat per illud verbum (aliquid huius) magnitudinem visam, quæ quõ per partẽ videatur demõstrauit exẽplo terræ, & quõ tẽpus sentiatur per suam partẽ exẽplo anni indicauit. Terrã. n. aliquis intuetur, quia eius aliquam partem videt & spatio anni aliquis ambulat, quia in parte aliqua eius ambulat. Itaq; hæc exempla declarant quid velit per ea verba sæpe memorata. Itaq; in aliqua huius parte, vel aliquid huius, ac si dixisset hæc verba prædicta diximus, ac si diceremus terra cernitur, quia aliqua eius pars cernitur, similiter in ipso anno aliquid diceretur ambulare, quia in aliqua parte ambulat. Si ergo vniuersam magnitudinem sentimus A,B, in ipso tempore A,B, & tẽpus quasdam partes habet incognitas sensui. Nam huius sentẽtiæ cõtextus ille qui sic iacet, vt in aliqua parte temporis A,B, sentit, iam habet tempus in quo cõtinuè ponitur aliquid sentiri à quo partes non perceptæ sensu demantur, & hoc C,B, pars A,B, temporis auferantur patet, vt in tempore relicto C,B, relinque sensu percipientur. Nam nulla pars magnitudinis sentiebatur à tempore sensui occulto, neq; quod est tempori cõnexum in quo sentiebatur sentit: quia in aliqua parte temporis sentit. Nam ponebatur pars A,B, temporis A,C, in qua sentiebatur illud, & nõ in tempore obscura verba ipse fecit: quia fœminini generis protulit tempus & coniunxit cum illo terram visam, quia itidem dicendum est de re quæ percipitur sensu, vt de tẽpore in quo res visa ponebatur, videri habẽs partes incognitas sensui, quibus sublatis sit rursus C,B, relictã similiter, & vt eadem sentietur: quia partes incognitæ sensui, quando erunt suo vniuerso coniunctæ nihil cõferebant, vt vniuersum sentiretur. Vniuersum ergo A, B, videbatur non per se, sed quia aliquid eius cernebatur & hoc demonstrauit his verbis, vt in aliqua parte temporis, vel aliquid magnitudinis, vbi longitudinem & continuationem temporis dicit, cum dicit in aliqua parte temporis, cũ verò subiungit vel aliquid magnitudinis rei visæ magnitudinem dicit. Conclusio ergo est vt datum non sit videre vniuersam longitudinem tẽporis, nisi quia aliqua videtur eius pars, neque magnitudinem rei visæ licet videre, nisi quidpiam intuentes eius totam cernere videamur. Si enim ab vtraque magnitudine seces C,B, cum non percipiatur sensu, nihilo minor relictã efficitur neq; illa quæ tẽporis est, neq; illa quæ rei visæ erat. Cum hæc dixerit, breuiter nos monet quõ scire debeamus quid sit illud ꝙ nõ primo cernimus, & quid per aliud, neq; in tẽpore primo, sed in aliqua eius parte & id declarat exemplo quia totam cernimus terrã quia partem, & totũ ambulamus annũ quia partem. Vt. n. de his conclusimus, ita de quocũq; tempore dicendum est, in quo aliquis sentit, & de omni magnitudine, quę sẽtit, quæ cũ loco medij posuisset, accepit cõclusionem per hæc verba itaq; in aliqua huius parte, vel aliquid huius sentit, & eam assignauit dicendo, sed in ipsa secta parte B,C, nihil sentit. quoniã itaq; aliquid huius A,B, sed in ipsa parte C, B, non sentit, tamẽ sentiebat in tẽpore A,B, quia in parte temporis tutam dicebatur magnitudinem sentire. Cũ ergo demõstrauit etiã de A,B, tempore ꝙ erat pars temporis in quo videbatur sentiens vniuersam molẽ sentire in vniuerso tẽpore rursus quia in hoc sunt quædã partes occultæ sensui ostendit illis sublatis relictã partem eius sentiri, quare non in vniuerso tẽpore, primo sentit, & cũ dixerit de omnibus tẽporibus, & visis rebus, hoc sentiendũ esse hoc indicat dicendo. Semper, n. in quadã tẽporis parte, vel aliquid magnitudinis sentimus, sed minimè vniuersum tẽpus &c. vel hæc verba significãt, neq; aliquod tẽpus sentiri, in quo primo sentiemus, & cum nõ fuerit id quod primo insit, neq; erit id quod per aliud insit. Ideo per aliud est, quia illud est quod primo inest, vel quia tẽpus hic nõ habet partes perceptas sensu, verum est hoc vt aliquid factũ in ipso sentiatur, quia in aliqua eius parte sentit. Qđ si hoc verũ est semp erit aliquid auferẽdũ ab eo, & quæ rẽdũ quõ in ipso primo sentire liceat, qñ separant partes ab eo quę nullo sensu pcipiũtur, quia neq; pñt aliæ qdã partes demi. Et qñ aliqd vere dr̃ de aliquo p partẽ & ab eodẽ põt aliqua pars demi qua dicebat vniuersũ tale. Põt inquã C,B, ab ipso vniuerso tpe A,B, demi, in quo ponebat aliquis sentire quia sẽtiebat in aliqua parte eius auferẽdo eas ĩ qbus nõ sẽtiebat aliqd. Neq; etiã secernit & separat ea in qua sentit aliquid, sed qa ponebat ĩ vniuerso sẽtiri id ꝙ fit ĩ aliqua parte eius. Vel accipiens partẽ eius, C,B, videt si in hoc primo põt sentire, deinde dicit nihil posse sentiri sic in parte C,B, tanquã primo. Si. n. sunt tpa incognita sensui, erunt partes hæ C,B, quare & in his sẽtietur aliquid sic vt in aliqua parte eorũ, igit̃ potuimus etiã dicere in ipso A,B, sentiri aliqd. Vt de B,C, parte temporis diximus, & de A, C, parte eius dicere possumus, nihil enim in illo toto tanquam O ed poda opus est,

tanquam in vniuerſo ſenſu percepto ſentitur ſed illud in parte eius ſentitur. Nam oullum inuenietur tempus in quo tempns in quo aliquis primn ſentiat. Semper.n. diuiditur in minora vt lateat id in quo primn aliquid, ſentitur. Et eſſe tpa incognita ſenſui oſtendere poſſumus quia tẽpus nõ refertur in numerũ eorũ quæ permanent, ſed eorũ quæ labuntur. ſi ergo non permanet præteritum primaq; tẽporis ſuccedente ſecunda, vt ex his quoddam cõponi & colligi poſſit ſed ſecundũ quã dã partẽ ſenſui incognitã labitur, oẽ tẽpus erit incognitũ ſenſui. Secus dicendum eſt de magnitudine quia & ſi aliqua minima eius pars addatur alteri propter paruitatẽ nõ perceptę ſenſui, quia manent aliquod vniuerſum conflabitur ex illis cognitũ ſenſui, quod ex partibus tpis fieri non põt cũ altera abeat ſucceſsione alterius. Proinde auferatur C,B, in quo ſentiebatur ideſt à tempore in quo ſentiebatur, ꝙ auſerẽs iterũ demſabit de C,A, ſublata itaq; illa parte ab ipſo A, B, quia verũ eſt id in eodẽ aliquo ſentiri. Cum dixerit per medium qũo dicaĩ aliquod vniuerſum videri propter partẽ & in aliquo tẽpore quia in parte, & ſecerit hæc clara per exẽpla ſubiunxit ſed in ipſa B,C, neq; ſentit cauſam dicens cur paulo ante dixit de B,C, Itaq; in aliqua huius parte, vel aliquid huius: Nam quia in B,C, ablato nihil ſentitur primo ꝑ illud, & de hoc illud erit dictũ, ſcilicet, In aliqua eius parte, vt de toto a,b, dicebatur. igitur in aliqua parte B,C, tpis A,B, ſentitur magnitudo quę diceretur ſentiri in toto C,B, tẽpore. Et cum dicit vniuerſã intellige tu magnitudinẽ & lineã. quæ vbi demõſtrauit, Eadẽ (inquit) ratio eſt de A,C, quod erat altera pars, A,B, vniuerſi temporis: nihil enim ſentietur in ipſo primo A,B, ſed in aliqua parte. Semper.n. quã accipiemus partem, ex tẽpore vel ex magnitudine vnum aliquid tẽpore ſentiemus, & aliquã magnitudinẽ percipiemus, ſed omnino aliquã magnitudinẽ vel aliquod tẽpus minime. Hoc enim de omnibus rebus viſis dixit. Semper.n. in quadam parte tpis, vel aliquid magnitudinis ſentimus, ſed minimè vniuerſum, quę verba indicant, neq; tempus primo eſſe in quo primo ſentiamus aliquid, neq; aliquod ſenſu cõprehenſibile ꝙ primo, & vniuerſum ſentiamus. ſi ergo nõ fuerit illud primo, neq; erit quod eſt per aliud verum, quia quod eſt primo etiam per ſe tale eſt.

Côte. 74. *Omnia itaque ſenſu percipiuntur ſed non apparent quãta ſunt. Solis enim magnitudinem intuemur & quadricubitum eminus aſpicimus, ſed quantum ſit non apparet, ſed videtur interdum indiuiduum, & tamen non cernimus indiuiduũ. Sed huius rei cauſam antea tractauimus.*

Com. 74. Quoniam ſupra demoſtrauit nullã partem rei perceptæ ſenſu incognitam ſenſui, quoniam ſuapte natura talis incognita ſenſui nulli affectioni ſubdita eſſet: Etenim milleſima pars milij, non ſentitur, & tamẽ eã videt aſpectus quando illa eſt in milio non tamen per ſe: de hoc etiam mentionem nunc facit dicens, omnes partes rei perceptę ſenſu comprehenſibiles ſenſu eſſe, tamen quanta ſunt, nõ cernũtur principio. Nam quia non neceſſe eſt omniũ quęcũq; vidẽtur quãta ſint magnitudines videre, immo ex longo interuallo videntur indiuidua quanquam nihil ſit indiuiduũ vt dixit. Equidem colores cernit aſpectus in corpore, cuius rei cauſam alibi ſupra ſe dixiſſe teſtatur, ſed nõ de ſole cur ita appareat quãuis magnus ſit, quia etſi ex longo interuallo aſpexeris ſola non apparet indiuiduus. Hoc exẽplo vſus eſt tanquam claro ad oſtendendũ nõ oportere vbi videntur viſa quædam illico quanta ſunt videri. Cur autem partes vniuerſi viſæ & ſi videantur in ipſo vniuerſo quantę tamè ſunt non videantur, cauſam tradit fuiſſe ſupra aſsignatam, vbi tradidit aſpectum nihil quod in vniuerſo locetur, per ſe videre ſed quemadmodũ dicebat ſingulas partes cernimus cũ eo in quo ſunt: etſi totũ cernimus, attamẽ nõ ſingulas partes cernimus per ſe, neq; quãta ſit quęq; pars percipitur, quia nulla huiuſmodi & quãtęcũq; magnitudinis per ſe cerni. Vel nos reuocat ad memoriam eius quod ſupra dixit, quoniam quæcunque videntur cum magnitudine videntur. Nam fieri non poteſt, vt album cernatur ſine magnitudine. Si ergo omne quod aſpicitur, eſt quantum, itaq; nihil quod aſpicitur erit indiuiduũ. Vbi ergo ſimul demonſtrauit non eſſe aliquod tempus incognitum ſenſui, nec aliquam eſſe partẽ rei comprehẽſibilis ſenſu incognitam eidem, de qua erat ſumma eius cura, & ſtudium in pauca confert, quæ demonſtrauit his verbis.

Ex his itaque perſpicuum eſt nullum tempus eſſe ſenſu incognitum. Sed redeamus ad antedictam dubitationem & videamus plura ne ſimul percipere ſenſu valeamus. Simul dico quæ in vno & indiuiduo tempore vna ſunt. Côte. 75.

Cum quæ diſputata ſunt probauiſſet, orationẽ conuertit ad propoſitam quæſtionem cuius cauſa multa, quæ dicta ſunt interiecit. Quæſtio. enim erat vtrum nobis datum eſſet vno vel pluribus ſenſibus plura ſimul percipere, quã quęſtionem cum tractauiſſet probabilibus argumentis probauit id nobis non eſſe conceſſum. nunc verò quid ſentiendum ſit, & quomodo poſsimus plura ſimul percipere declarat. Nam hoc euidens eſſe videtur, & cum iterum quęſtionem repetat dicens plura ne ſimul percipere ſenſu valeamus, quid velit per hanc particulam (ſimul) explicat. Simul dico quæ in vno & indiuiduo tempore vna ſunt. Adiecit vna ne quis ſuſpicaretur ipſum velle quoddam tẽpus indiuiduum introducere, ſed ita vult indiuiduum intelligi, vt idem ſit tempus. & vnum eorum quę ſentimus, & non diuiſum, vt ſunt diuiſa quę ſentimus, vt videlicet vnum ſentiamus in hac parte, & aliud in alia ſed in toto tempore & vno plura ſimul, Com. 75.

Primum itaq; num poſſimus ſimul plura percipere, verum diuerſis facultatibus animæ ſic, vt indiuiduum tempus ſit totum continuum in quo ſentimus, quærendum eſt An principio quæ vno ſenſu percipiuntur vt aſpectu ſentiantur ſic vt alius & alius color alia & alia facultate ſenſus percipiatur. Quod ſi ita eſt plures habebit partes eaſdem ſpecie Etenim quæ ſentiuntur in eodem collocantur genere. Quod ſi quiſpiam nihil prohibere dixerit quin ita in anima duæ ſint facultates. vt duo oculi ſunt in corpore, quoniam ex his fortaſſe aliquod vnum ſit & eorum opus eſt vnum. Côte. 76.

Cum ſupra quæſiuiſſet an poſsimus plura ſimul ſentire quoniam hoc perſpicuum eſſe videtur, primum ponit an nobis copia fiat plura ſimul ſentiendi ſic, vt ſimul in eodem tẽpore omnia ſed altera & altera animi parte ſentiamus quemadmodum diuerſi ſolent percipere diuerſa ſecundum idem. Iterum declarat illud verbum (Indiuiduum) quomodo intelligendum ſit, & dicit ſic vt indiuiduum tempus ſit vniuerſum continuum. Cum enim dixiſſet, ſimul dico quæ in vno & indiuiduo tempore vna ſunt, iterum mentionem facit de illo verbo (ſimul) his verbis. Primum itaq; num poſsimus ſimul plura percipere verum diuerſis facultatibus animæ, quia hoc verbum ſimul ſignificat indiuiduum tempus. Sed quomodo ſimul, & indiuiduo tempore dicat adiecit, ideſt eſt vniuerſo tempore in quo diuerſa ſentimus diuerſis animi facultatibus, ꝙ vniuerſum tempus dicatur vnum continuum, & non in altero tẽpore vnũ ſentiatur, & in altero alterũ. Scribitur hoc etiam modo in indiuiduo. Et ſi fuerit hæc ſcriptura quę ſignificet id quod ſentimus erit ſententia hæc non ita vno quodam ſentimus plura ſimul velut indiuidua eadẽ natura ſed velut in toto ſimiliter oĩa. Nõ.n. vna parte & indiuidua animi omnia percipimus ſenſu, ſed velut vniuerſũ hoc quod ſentimus vno quodam ex diuerſis partibus continuo & conſtituto Com. 76.

Quod verò hoc modo nequeamus plura simul sentire, his verbis deinde ostendit, si plura sentiremus sic, vt alia atque alia animi parte plura comprehenderemus quando plura simul quę sunt eiusdem speciei perciperemus plures partes essent sentiẽtes similes inter se specie essent. Cum enim res sensu percipiendæ similes specie sint, partes quoque similes specie erunt quę sentiunt. Si enim plures fuerint qui simul conspiciant, & altero atque altero aliud, & aliud, plures erunt aspectus partes, id est plures sensus, & aspectus plures similes inter se specie, quia res subiectæ illis sunt similes genere inter se. Omnia enim aspectabilia sunt. Idē.n. est sensus eorũ, quæ sunt in eodem genere. Cũ ergo probauisset per ea quæ eodem percipiuntur sensu reliquum absurdum si quis assereret nos diuersis partibus animæ plura simul sentire, & deinde insistit quæstioni dicens, si quis plura videret, & diuersa plures essent aspectus species similes, subiungit deinceps. Quòd sit quispiā nihil prohibere dixerit, quin ita in anima duæ sint facultates, vt duo sunt oculi in corpore idest si quis contenderet vt per plura instrumenta cernēdi aspectus plura similia specie videt, quandoquidem per duos oculos cernamus, ita animum multis facultatibus specie similibus vti quibus sentimus ea, quæ sunt similia specie. Hæc interiecit tanquam ea, quæ ad quæstionem tollenda dici possent, sed hæc consutat dicendo nō esse similem comparationem cum dicit. Quoniam ex his fortassę aliquod vnũ fit, idest ex aspectibus, & vna erit actio amborum. Vnius enim numero erit amborum comprehensio & simul. Adiecit illud (fortasse) quoniam nihil de hoc hactenus certum est.

Côte. 77. *Ibi autem si vnum ex ambobus fit, illud erit sentiēs. Si verò seorsum, non similiter se habebit.*

Com. 77. Ostendit non esse itidem dicēdum de geminis oculis, & de pluribus facultatibus animæ. Nam & si duo conditi sunt oculi, attamen quoddam vnum fit, ex eis, quia vnus est sensus, & vna actio, quæ per oculos agitur, quocirca vna erit animi facultas, sed si vnum fuerit, quod pluribus facultatibus agat, & circa vnum erit vtriusque actio & vna illud erit sentiens quod operatur vna actione amborum, & ita nullum est absurdum Vnius enim vna est facultas quæ per plura sentit, vt de oculis diximus. Quod si hoc negatur, quæstio erit quomodo plura vna vis sentiat, quod si diceretur singulos sensus aliqua sentire, non erit similis comparatio Nam oculorũ qui plures sint vna est actio vnusq; sensus, sed si plures sunt facultates animi, plures sunt earũ sensus. Etenim cuiq; facultati dabitur proprius. obscura est oratio Aristotelis propterea quod copulanda sunt hęc illis verbis quę dicebant, videlicet non similis est comparatio qua illi vsi sunt.

Côte. 78. *Prætereà ijdem sensus plures erunt perinde ac quispiā scientias differentes diceret. Neq; enim actio sine sua facultate erit, sine qua neque sensus subsistit. Quod si hæc sentiuntur in vno, & indiuiduo tempore compertum est etiam alia sentiri posse. Nam hæc simul plura citius sentiri queunt, quàm ea quæ sunt genere diuersa.*

Com. 78. Cum interposuisset nō posse plura ita sentiri simul, vt pluribus & facultatibus & instrumentis sentiendi comprehendantur quemadmodum de oculis dicebatur, redit iterum ad quęstionem, & absurdum ostendit sequi quod iam indicauit. Si enim pluribus facultatibus simul animus plura sentiret, quæ sunt genere eadem, plures profectò haberemus sensus, & facultates comprehendendi, vt plures aspectus, idq; perinde ac diceret aliquis nos plures habere scientias eiusdem rei: Nam eiusdem vna est scientia, ita & sensus vnus, sed cur haberemus sensus, subiungit. Neq; enim actio sine sua facultate erit, neq; sine hac aliquis sensus erit, si enim plura conspiceremus, patet nos etiam agere plures actiones. Sensus enim nequit agere sine propria, facultate, quare quando plura cernimus, plures actiones simul agemus, si plures exercebimus actiones, itaque plures sensus pluresq; facultates habebimus à quibus prodeunt diuersæ actiones, & diuisę, itaq; plures facultates cernendi habebimus: itidem de cęteris sensibus dicendum est. Cæterum animaduerte non idem dici nunc his verbis. Prætereà ijdem sensus plures erunt, vt prius dixit, primum itaq; num possimus &c. Cum ergo dixit primum nunc addit secundum. Prætereà dicēs ijdem sensus plures vnius erunt, vt qui per primum demonstrauit si plura simul cernerentur, animam plures habere partes si plures & facultates oportere, per secundum ostendit actiones esse plures. si .n. plures simul res cernendas percipiemus plures simul erunt actiones, si enim plures facultates comprehendendi aspectabilia fuerit propria actione obiectũ sensibus comprehendent. Sine enim actione non fit sensus, quare simul vnius plures erunt actiones quibus comprehenditur aspectabile, sed plures simul sese mutuo destruunt. Primum ergo assumpsit absurdum in quod incidit opinio, idest plures partes esse animi, pluresq; facultates sensuum specie easdem, eodem modo plures esse videndi & audiendi facultates, nunc autem annectit etiam demōstrationem quomodo sint plures & ostendit nos habere plures sensus qui eadem sentiant simul, præter absurdum addidit exemplum scientiarum. Nequeunt enim plures esse scientię eiusdem secundum idem, vt secundum idem agere dicamur, sunt enim multæ cōtēplationes multaq; genera actionum, sed rerum diuersarum, quoniam etsi trianguli cognoscimus tres æquales esse angulos, idq; non minus congruere triangulo ęqualium laterum quam scaleno attamen aliter triangulo conuenire, & aliter speciebus eius scimus. Cæterum cum dicit. Quod si hæc sentiuntur in vno & indiuiduo tempore hæc dicere vult, enim animus vno & indiuiduo tempore plura simul varia obiecta sensuum differentibus animi partibus, & facultatibus comprehendit, perspicuum est, vt etiā plura simul specie similia sentiat. Est enim consentaneũ magis, vt plura similia specie simul percipiemus quemadmodum supra dictum est nobis quam ea, quę sunt genere dissimilia. Qui ergo hoc absurdum admittunt, labuntur in aliud idest cogantur fateri nos habere plures easdem facultates. Sic enim scribitur. Quod si hæc in vno & indiuiduo tempore sentiuntur. & hæc series verborum clarior est, sed de his obiectis dicit, quæ diuersis animæ facultatibus ꝙ sensibus comprehenduntur. Primum ergo ostendens fieri non posse, vt plura simul sentiamus tollit argumento à maiore, nunc autem à minore conuertendo demonstrauit, si enim quę multo minus datũ est nobis plura sentire simul percipimus. (Hoc namq; erat positum sub eo nos simul posse pluribus sensibus agere, & simul pluribus facultatibus sentire) itaque quæ magis simul plura sentire possumus sentiemus. Quid sequatur ab surdi, ex hoc ostendit, quia plures sensus, & plures facultates sentiendi habebimus, quod fieri nequit. Plura enim similia specie simul sentire datum non est. Sed notior esset hoc modo contextus. Si enim illa in vno & indiuiduo sentiuntur. patet etiam, vt hæc sentiantur, vel hoc modo, si hæc in vno & indiuiduo sentiuntur, idest si hoc ita se habet, & virtus sentiendi in vno & indiuiduo tempore obiectorum. quæ diuersa sint genere diuersis partibus, & facultatibus capax erit Cum enim interposuisset res dissimiles genere sensu percipiendas, redit ad id quod proponebatur, patet vt sentiamus multo magis, ea simul quæ sunt similia specie. Confiteamur vt facilius quæ sunt similia specie, simul

simul plura nos posse percipere, quam ea quę sunt diuersa genere, sed illud absurdum quod sequitur sub silentio præterit. Prædixit enim quod si plura simul percipimus plures habebimus sensus, & plures aspectus quando plura aspectabilia comprehendemus. Itē plures auditus, ac reliquos sensus similiter, item quot erunt sensus, tot erunt & facultates, & actiones. Verū illa scriptura mendosa videbatur, quæ interrogationis modo scribebatur: sed censeo sic legendum esse. Si quispiam in vno & indiuiduo tempore non senserit, perspicuū est, vt neque alia sentiantur, & oratio hæc aperta erit, & consentanea congruensq; his quæ supra tractata sunt.

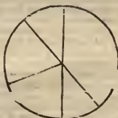
Cōte. 79. *Si vero alia sui parte dulce, alia verò album senserit anima, aut ex his vnum quoddam erit, aut non vnum sed tamen necesse est vt vnum sit. Pars enim cui datum est sentire vna est.*

Com. 79. Posuit varijs animum partibus sentire ea quæ genere discrepant, annectit nunc proinde dicens. Si verò alia sui parte, & alia, &c. sese itaq; conuertit ad diluendas dubitationes & ostendit vim vnam esse quæ capax sit omnium obiectorum, & quonam modo vna facultas queat plura simul & differentia obiecta comprehendere volumus scire, nos remittit ad librum de anima, vbi de hoc diligenter disputatum est. Cum ergo alia parte, & alio instrumento animus sentit dulce, & alia album sed non diuersa obiecta eadem parte cōprehendit, perspicuum est vt singula obiecta sensibus capiantur differentibus partibus. Quærit porrò vnū nequidpiam ex his facultatibus fieri & tēperari queat aut vnaqueq; facultas harum partium suum comprehēdat obiectum & fieri minimè vnum possit ex illis. Quod enim ex illis fit vel vnum est, vel minimè, quibus verbis significat aut vnū sit subiectum & compositum ex diuersis facultatibus sensuum, aut non vnum sed plura, quibus adiungit aliud diuisionis membrum, uidelicet necesse est vt vnum sit, quia pars cui tributū est munus sentiendi vna est, & non plures & dudum ipse demonstrauit in commentarijs de anima quod si non esset vna sentiēdi facultas qua omnia sensibus subiecta comprehendimus, neq; possemus cognoscere discrimen eorum & differētiam, quæ mutuo dissident, sed sic sentiremus obiecta perinde ac alter hoc sentiret obiectum, & alter aliud. Quemadmodum enim qui diuersa sentiunt consensum non habent, ita nos si plura quibusdam diuersis partibus sentiremus nō possemus offerre iudicium de his quæ inter se dissentiūt. Itaq; quædam subsistat vna facultas oportet cui datū sit ea discernere cui etiam concessum sit plura simul percipere quando eadem velut diuersa sentit. Cum ergo accepisset vnius animæ vnam esse partem, quæ cō prehendat plura simul quærit.

Cōte. 80. *Cuius ergo illa vnius erit? Nihil enim ex his vnū oritur Necesse igitur est vnum aliquid esse ipsius animæ quo quaque singula (vt dudum diximus) sentiat. Sed sentiat vnum genus per aliud. Vtrum ergo vt est aliquid indiuiduum actu, ita sit aliqua vna facultas sentiendi dulce & album, sed cum actu diuisum fuerit alterum sit, quærendum est.*

Cum. 80. Cū probauit vnam esse vim sentiendi, dubitat cuius erit vnius illa vis & facultas sentiendi & comprehendendi. Nam ex his, quæ sentimus diuersis animę partibus vt dulce, album & odorem ac singula cætera obiecta dissimilia genere non potest fieri vnum, quoniam mutuo temperari misceriq; nequeunt facultates sentiendi, neq; obiecta quæ sentimus, quod si possent facultates in vnum redigi, & sensuum obiecta similiter sub vnam caderēt naturam velut aspectabilia sub vna natura sentit ndi, similiter & quæ audiri possunt & alia obiecta, cum ergo hęc vocasset in dubium subiungit.

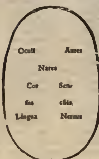
Necesse igitur est vnum aliquid esse ipsius animę, quo omnia percipit, ob id hoc dixit quia necesse est vt vna sit pars qua omnia obiecta percipiamus, sed aliud genus per suum instrumentum. Cæterum addit quomodo est alicuius vnius vis sentiendi & vnum subiectum & cuius corporis capax. Sunt enim varia sentiendi instrumenta, quibus fit comprehensio, ex quibus vnum fieri nequit, quæ vbi dixit non refert ea verba, Cuius ergo vnius erit? ad instrumenta, sed ad facultates, quia est quædā vna pars animæ qua omnia sentimus. Quo modo dicat indiuiduum supra explicatum est, aut nos remittit ad ea quæ disputata sunt de anima, ibi enim demonstrauit vnum esse id, quod omnium obiectorum est capax, quocirca etiam differentiam & dissidiū eorum iudicat. Item demonstrauit quale sit & esse vnū asseruit tanquam terminum, & signum punctum, ac terminum plurium linearum. Vt enim is terminus vnus est, atq; non vnus, ita illud est vnum, vt indiuiduum quo sentimus, sed quatenus plura diuersa simul percipit, non vnum est, plurium enim simul est terminus. aut ergo nos remittit ad hæc, aut ad prędicta, quo niam oportet, vt situm in nobis sit vnum quod sentiat si enim alius & alius sensus aliud & aliud sentit, sequentur absurda quædam. itaq; vnum numero sentiens sit necesse est, quod diuersis & partibus & instrumentis iudicet diuersa, vtitur porrò his quæ in commentarijs de anima demonstrauit dicendo. Vtrum ergo vt est aliquid indiuiduum actu ita sit vna facultas sentiendi dulce & album. His enim verbis ostendit quomodo cum vnus sit sentiens quæat plura diuersa simul sentire. Qua enim accipit & iudicat, & vnus est indiuiduus terminus omnium sentiēdi instrumentorum actu & suapte natura vnum aliquid est & indiuiduum & est capax omnium obiectorum, quę à quinque sensibus percipiuntur, sed quando diuiduus erit, actu est, & quando exercebit actiones cæterorum sensuum diuidetur, & plura erit, quatenus ergo erit vnum subiectum, erit

idem omnium obiectorum capax & iudex, qua verò fungitur functionibus cuiusq; sensus plures erit sensus, & quomodo factus plura & diuersa capiat simul & de hac opinione disputauit in libris de anima accepit autem illud, vt diuiduum, quia vt plurium accipitur. Nam omnium instrumentorum sentiendi similiter existens terminus quando actu agit per plura instrumenta sentiendi tanquam diuisa & plura accipit, sed qua sit simul plurium terminus idem, & in instrumentis per plura agit, hac ratione & vnum simul sentiet plura, & genere dissimilia. Nam idem est vnum & plura, vt in orbe centrum, quuo vnum est subiecto sed plura tum maximè quando velut terminus sumitur linearum, quæ ad rotundam lineam ducuntur. Ibi ergo primam solutionem dubitationis attulit, quam etiam libro de anima adduxit deinde secundum adhibet, quam etiam in libro antedicto posuit. Hæc opinio Platonis.

Plato

Plato in Thezteto.

Aristoteles.

Cõte. 81. *An quemadmodum de rebus ita de anima dicendum sit.*

Com. 81. Sententia est vt de corporibus & subiectis sensuum dicitur quia vnum & idem corpus numero plures affe ctiones ferr. Nã pomũ vnũ numero simul dulce, flauũ aut album & odoriferum est quanquam hæ affectiones mutuo dissideant, & diuersis sensibus capiantur an ita de anima dici queat quę cum vna sit capax sit plurium & diuersorum simul ac iudex, quia plures facultates habet. Cnm ergo ostendat vnum esse subiectum quod habet plures affectiones simul inqnit.

Cõte. 82. *Album & dulce numero vnum atq; idem sunt & alia plura similiter Si enim affectiones mutuo seperari nequũt licet cuiusq; ratio ab alterius ratione differat, itaque de anima itidem dicendum est, quæ & eadem numero omnium sit capax, licet aliter & aliter capiat & alia sit ratio eorum quæ genere differunt, & quę specie. Quamobrẽ vno & eodem sentiet, sed ratione eadem minimè. Cæterum omnem quod cadit in sensum habere magnitudinem & indiuiduam non posse sentiri perspicuum est. Vnde enim videri non potest & infinitum interuallum est, sed vnde videtur finitum. Similiter odor sonus, & quæcunque nos tangendo sentimus. Est porrò interualli quoddam extremum vnde non cernitur & primum vnde conspicitur, & hoc indiuiduum esse necesse est vltra quod non est sentire, sed illud quod ei adhæret sentiri potest. Si ergo aliquod indiuiduum sentiri potest quando in extremo situm fuerit vnde postremum non sentietur & primum sentiri poterit, illud absurdum sequetur vt idem videri, ac non videri queat, quod fieri non potest. Itaq; de instrumentis sensuum, ac de his quæ in sensum cadunt quonam se habeant modo communiter & sigillatim dictum est nobis. Reliquum est vt de memoria, & recordatione differamus.*

Com. 62. His dicit. & ostendit affectiones vnius & eiusdem numero non sic se habere vt quia nulla solitaria separatąq; ab altera esse potest, iccirco sunt eædem inter se Etenim & si separatæ non sunt, at hæc tamen habent rationes diuersas, & quorũ ratio est diuersa, natura quoque est diuersa, & hoc modo affectiones & earum subiecta differunt. Iidem dicendum esse de anima inqnit sensitrice, quæ cum sit eadem atq; vna subiecto & numero quia vnius est actus, erit omnium quæ sunt subiecta sensibus capax, licet secundv rationem & potestatem, & naturam differat, vt sunt diuersæ facultates in ea, & aliquę genere differant, & aliqnę specie, quemadmodum etiam sentiendi instrumenta differunt sentiẽdi. Colores enim discrepant specie, colores autem & soni genere. quare anima erit vna subiecto sentiẽs omniam, & sæpissime plura simul suscipiens, idest iudicans, sed ratione & natura non eadem, quia alia est ratio facultatis quę capit colorem, & alia eius quę percipit sonum, vel saporem. itaq; is sensus comprehendit plura, & differentia secundnm diuersas rationes & facultates, quod quidem non eo dicit vt idem sensus referatur ad diuersa, modo ad sonum, modo ad colorem, vt Stoici qui dicebant partem principem hominis, modo conuerti ad hoc, modo ad illud. Si enim hoc modo se haberet sensus minimè posset plura simul sentire, sed hoc vult, qnia is sensus cum sit vnus subiecto habet plures & differentes inter se facultates, quibus possit plura exercere simul. Quinetiam hoc magis si vnus numero posset plura esse ratione & facultatibus. sed quomodo simul contraria sentit. Nam licet vnus subiecto simul plures effectus possit percipere, band tamen contraria poterit. Non enim quia pomnm simul dulce & album est, iccirco simul erit albũ, & atrũ vel dulce, & amarum, ita dicendum est de sensu. quare neq; illud verum est, quod antea diximus, sensnm videlicet magis posse percipere ea quę sunt eiusdem generis, quam quæ sunt dinersi generis. Nam aliquid minus est capax contrariorum simul quam eorum quæ nullnm habent commnne, sed si non simul contraria percipimus, neq; cõtraria iudicabit is sensus, siue quę aliquid percipere non potest, neq; eorum differentiam discernere valet. Est enim memoriæ munus & nõ sensus separatim aliqua retinere vt libro de anima expressimns. nisi sensus etsi videtur effici quando afficitur, ipsum tamen iudicium est eius. Quocirca contraria in affectione consistentia differunt ab his contrarijs, quę versantur in iudicio. Nam in affectione contraria sunt album, & nigrum, sed in iudicio nec albi iudicinm aduersatur nigri iudicio quando aliquid iudicatur album vel nigrum. Nam hæc iudicia sunt simul vera, & non possnnt contraria iudicia simul esse vera. Contrarium itaq; iudicium albi non est illud nigri iudicinm, sed illud qno iudicaretur albũ esse nigrũ, ideo hæc simnl esse nequeunt in iudice sensu sed illa iudicia albi, & nigri simul manẽt in eadem sede, quoniam nõ sunt contraria. Cum tamen corpus afficitur non potest contrarijs affici, neque instrumentum sentiendi in quo est anima nisi secundum aliud & aliud instrumentum vt fit in oculis & in speculis quibus secundum aliam & aliam partem contraria percipimus. Hæc secunda solutio quæstionis à prima differt, quia in illa accipiebatur anima sentiendi non vna numero solum, sed etiam facultate, sed in hac sumitnr vna numero, sed minimè ratione vna. Sed quemadmodum corpora subiecta se habent, & res, ita & anima. Esse.n. possunt illa in vno quodã numero subiecto plura quædam ratione & differentia. Cum ergo ostendisset quomodo possimus plura sentire, deinde ostendit nihil quod sentitur indiuiduum esse, immò quodcunq; sentitur habere magnitudinem & diuidi posse, qua sententia eo dudum loco vsus est tanquam vera & concessa vbi dixit de diuisione affectionum, quę in sensum cadebant, & de magnitudine solis. Inquit porrò qnod sentitur omne habere magnitudinem. & patet quod sensu capitur, non esse indiuiduum. Est autem argumẽtum quo vtitur huiusmodi. Accipit euidens & p se notum, hoc videlicet nullum quod sensu, capitur per medium à quouis interuallo, & qua distantia cunq; percipi sed esse certum interuallum quo quicquid cernitur cerni põt, & ꝙ auditur audiri põt, & quod odoratur odoratum mouere qneat. Ii enim sensus per medium efficiuntur. Gustatus autem & tactus non per mediũ fiunt extrinsecum, neq; per tantum interualli sentiunt sua obiecta, sed tangendo percipiunt ea. Vnde ergo non percipimus interuallum quoddam sensu comprehensibile immensum est, & penè infinitum. Si enim vnde cępimus non sentire augeamus interuallum sem per nos remotiores facti, & continuè quod percipitur sensu remouetur, adhuc magis idem non sentiemus. Infinitum hoc loco dixit quod immensum est, & non definitum.

definitũ.quoniã ergo e ... ens eſt & cõceſſum aliquod eſſe interuallũ quo poſſumus ſentire aliquid & aliquod quo nequimus ſentire pſpicuũ quoq; eſt vt ſit aliquod vltimũ eius interualli quo cernitur id ꝙ ſub aſpectũ ca dit.Rõnẽ ergo adducit de his quæ cerni poſſunt,quo-niã vbi fuerit cõcluſum aliquid æquè de cæteris oſten ſum erit qua per mediũ cõprehẽdũtur.Eſt itẽ primum vnde incipientes reliquũ nõ percipimus obiectũ,ꝙ ſi negaueris hoc primũ,vnde nõ videtur aſpectabile,ita-que per vniuerſum interuallũ cernetur obiectũ. Sed euidẽs eſt per tãtũ interualli aliquid cerni poſſe, & cer ni non poſſe ꝙ primum eſt à quo cernitur.itaq;aliquid ꝙ nõ videtur neceſſe eſt,vt ſit indiuiduũ ꝙ etiã ipſe ac cepit tanquã euidẽs,quia quæ nõ ita ſe habẽt ꝙ eſt ter-minus,& extremũ,eſt huius principiũ & primũ. Oſtẽ ditur hoc modo.ſi.n.diuiduũ eſſet,non eſſet primũ,ne que vltimũ rectè acceptũ.Nã diuiſio intermedij,& ad ditio partiũ eius vtriq;,& primo,& vltimo indicio eſt vt neutrũ rectè ſumatur & primũ & extremũ.Si enim diuidamus inter mediũ & addamus vtrique nihilomi nus idẽ habebimus vt prius ſic,vt ꝙ ex eodẽ interual-lo nõ viſum tum non videri nequeat quando vltimũ erat à quo videbamus ante additionẽ ſumptũ.neq; pri mũ à quo nõ videbamus.Vltimũ enim aſpectabile il-lud eſt,quod per maius interuallum nõ videtur, & pri mũ aſpectabile ꝙ per minus interuallũ nõ eſt aſpecta-bile.Cũ hæc ita ſe habeant ſi medium erit diuiduũ in-ter id à quo primo non videtur,& id vltimũ à quo vi-detur.Eo enim quod propoſitũ ex diuiſione vltra par tẽ eſt,adhuc videri poterit,& ſi idẽ interuallũ nõ ſer-uabis ob vltimo erit aſpectabile viſum.Etenim ex ma iore interuallo erit viſum,ꝙ ſi addito illo quod videri nequid addas partes eius,adhuc ſeruabis illud ꝙ cerni nequit,& iterum ſublato interuallo primũ videri non poterit.Etenim à quodam ſpatio ante idem non vide batur:ſimiliter ſi alteroeorũ vniuerſum addat & ſer-uetur,idẽ ſimile nõ erit ante additionẽ rectè acceptũ. Vel vltimũ dicas à quo videmus, vel primũ à quo nõ videmus. Quia.n.ei ꝙ nõ videt addit maius interuallũ faciet eius ꝙ extremũ aſpectabile eſt & eius primi ac cepti ꝙ cerni nequit minus interuallũ faciet,itaq; indi uiduũ neceſſe eſt vt ſit interuallum inter vltimũ à quo cernimus,& primum à quo nõ cernimus.Et poſt hec demoſtratione vtens oſtendit nullum ſenſu compre-henſibile eſſe indiuiduum.,& vtitur cõcluſione proba ta.Si enim põt eſſe indiuiduum, eſto aliquid huiuſmo di.Hoc porrò ponetur in ipſo indiuiduo interualli inter vltimũ aſpectabile,& primum non aſpectabile, & ita adæquabitur illi,& adæquatum illi videbitur, & nõ videbitur.Nam quia eſt in termino & vltimo aſpe-ctabilis videbitur,quia deinde eſt in principio nõ aſpe ctabilis non videbitur,Si.n.aliquis cerneret per quod-dam interuallum per quod viſum eſſet primũ aſpecta bile indiuiduũ ſimul idem videret,& nõ videret,quo-niã ponitur in vltimo interualli obiectũ in quo videri nõ poterat tũ cerni nõ põt,& quia eſt in primo inter-ualli ꝙ videri põt videbitur neq; videbitur cum vltra principiũ interualli ponereſ à quo erat videre nõ viſũ, ſed quæ ponunt vltra tale principiũ nõ poſſunt cerni, Nã indiuiduũ nõ põt cerni.itaq; quia ponitur ultra tale principiũ interualli aſpectabilis nõ videbit.Neq;.n.eſ-ſet viſum vltra tale principiũ, ſed quia ponitur in vlti-mo & fine interualli viſi cerneiur.Si ergo nihil põt eẽ aſpectabile, & nõ aſpectabile ſimul ſecũdum idẽ,itaq; nõ poterit alqđ indiuiduũ aſpectabile eſſe. Quod ſi di uiduũ erit aliqđ eius cerni poterit,Superficies oĩno vlti mi videri põt,neq; adæquat indiuiduũ diuiduo & alte rũ ẽ nõ aſpectabile,ꝙ.n.vltra aſpectabile eſt cerni nõ õpt.Hoc.n.erat id ꝙ erat ĩ primo nõ aſpectabili & vlti timo aſpectabili in vltimo aſpectabili poſita cernũtur quę vltra hoc ſunt, nõ cernuntur & ſunt indiuidua,ꝙ fieri nequit Ipſe etiam contra vſus eſt interuallis. Vlti mum dixit interualli vnde incipit aſpectabile & nõ vi detur poſtea.Sed videtur nõ poſſe vltimum ſumi eius à quo videtur,ideo dixit & ipſe in eodem, eſt.n. vnde nõ videretur infinitũ interuallũ,illud à quo videt pri-mũ eſſe propinquũ aſpectui,vltimũ,poſt ꝙ ab ipſo in teruallo nõ videtur.Sed aliter alijs videt Ariſt.demo-ſtraſſe quia probabiliter putãt demoſtratũ.Non.n. oẽ aſpectabile ab æqualt diſtãtia cerni põt,ſed propinquũ videtur, & remotũ minimè & remotũ vt aſtra cũ ita ſe habeãt hæc quo aliquis definiret vltimũ interualli à quo nõ videntur aſpectabilia,vel primũ à quo viden-tur vel ſic maximè quædã videntur per lõgũ interual-lum,quædã per breue, ſed erit cuiuſq; terminus diui-duus poſt quẽ nõ põt cerni.Sed quæreret quiſpiã quo nõ oñdit ex his aliquã partẽ cõtinui indiuiduã eẽ. Nã illud ꝙ eſt mediũ inter vltimũ aſpectabile & primũ, indiuiduũ erit.Niſi oporteat cẽſere ipſum nõ ſimpli-citer aliquod indiuiduũ oſtendere,ſed indiuiduũ quo ad ſenſum,& oſtendit nullum tale ſenſum poſſe ſenti-re quod nulla magnitudo ſit indiuidua alias demoſtra-uit pluribus argumentis.Itaq; intelligẽdũ eſt oẽm ma gnitudinẽ,quæ percipi ſenſibus põt diuiduã eſſe,& ni hil ſenſu cõprehẽſibile eſt indiuiduũ,vt diximus. Qđ autẽ ſenſus ſentiat indiuiduũ oſtẽdit,quia interuallum eſt indiuiduũ quo ad ſenſum . quia ſi eſſet diuiduũ,vel videret aſpectus illud vel nõ videret,& ſic tolleretur prima interualli à quo aliquid videtur,vel extremum à quo non videtur aſpectabile,vel non neceſſe eſt in-teruallum inter id à quo videtur, & id à quo non vi-detur.Nã ſic ſe hãtium neceſſe eſt,vt vnius ſit princi-piũ & alterius vltimũ.ſi.n.interuallũ eſt cõtinuũ in quo extremũ eſt interualli eius à quo videtur viſũ & à quo incipit nõ videri patet vt aliquẽ terminũ habeat cõem qui vinciat vltimũ aſpectabile, & primũ nõ aſpectabi le,immò idẽ ambo erunt,huius ſanè terminus, & hu-ius principiũ cũ ſit medius terminus indiuiduus, hmõi eſt terminus quo cõtinua continuãtur,vt eſt interuallũ per ꝙ viſa videntur,& nõ videtur,erit ergo in amba-bus partibus interualli aſpectabilis,& primi aſpectabi lis aliquid terminus huius, & principiũ alterius in quo poſitũ fuerit indiuiduũ ſenſu cõprehẽſibile adæquabi tur eidem,& erit idẽ in ambobus, quatenus erit termi nus rei aſpectabilis videbitur,qua vero initiũ nõ aſpe-ctabilis nõ videbitur,& ita ſimul videtur & non vide tur,quia non eſt in termino aſpectabilis non videtur. ſunt.n. viſa hæc,& quia non vltra milium vltra quod non videntur viſa non eſt videbitur.Eſt.n.aſpectabile qua in vltimo eſt,non aſpectabile,quia vltra eſt. Cæte rũ hæc contra Diodorum vel aliquem alium tractauit qui de indiuiduis ſermonẽ fecerit, & vtebatur interro gatione male,ſed qui ſecuti ſunt eos nõ vtebantur rẽ-cte argumento,quamuis inuentor vſus ſit rectè. De-moſtrauit Ariſto.per hæc quo ad ſenſum nihil indiui-duũ eſſe,ſed non demõſtrauit non eſſe in rerum natu-ra perinde ac oſtenderit nullum comprehenſibile ſen ſu indiuiduum eſſe,quia interuallum inter vltimũ & primum ſenſu comprehenſibile,non eſt indiuiduum, quia eſt cõtinuum termino continuatum . Nulla item corporis pars nequit eſſe indiuidua, ſiue corpus ſenſu, vel non comprehenſibile ſit, de quo vtebatur paralo-giſmo & cauilloſa ratione,ſi quidem corporis pars eſt corpus,ideo in illis neq; poteſt eſſe maximũ non com prehenſibile ſenſu,vel minimum comprehẽſibile ſua pte natura,quia oportet indiuiduum eſſe tale, ſed om-ne diuiduum eſt,vbi ergo hæc demõſtrauit breuiter, quę tractauit in hoc Libro colligit & commemorat, deinde mentionem facit de his quę illico hunc librum ſequuntur,idest de memoria & ſomno.

Finis Commentarii Alexandri in Librum Ariſtote-lis de Inſtrumentis ſenſuum, & ſenſibus.

SCOLIA MICHAELIS EPHESII IN ARISTOTELIS LIBRVM de Iuuentute & Senectute, vita & morte.

CONRARDO GENESRO TIGVRINO MEDICO INTERPRETE.

Michael Ephes. Quæ, & quo ordine hoc libro contineantur.

OST Librum de longitudine, & breuitate vitæ, hunc de senectute, ac iuuenta Aristoteles ordine proximum fecit. Longæuũ enim comitatur senecta, vt iuuentus id quod fugacis æui est. Hic igitur tractat idipsum quod pollicetur de senio inquam, & iuuẽta. Itẽ de respiratione, cuius functio plurimis animaliũ ad vitã est necessaria.

Argumentum præsentis libelli.

1 Primum autem ostendit, insitum esse cordi animalis principium, atq; facultates vnde sentimus, alimur, & augemur.

2 Deinde quod tam plantæ, quam animalia refrigerio opus habent.

3 Quod nam satis sit plantis.

4 Refrigerationem animalibus, aut ab aqua, aut ab aere dari.

Sequentia in libro de respiratione habentur.

5 Deinde contradicit Anaxagoræ & Diogeni, de respiratione loquutis: item Democrito, & Platoni, & Empedocli.

6 Refrigerandi causa respirationem fieri.

7 Exanguibus ipsum continentem ad refrigerium sufficere.

8 Aquatilium aliqua refrigerandi se gratia humorem recipere, alia non ideo, vt delphinus, polypus, sepia, & alia quædam: sed necessario, quia in humido nutrimentum accipiunt.

9 Plurima attracto aere refrigescere.

10 Refrigerationis causa pulmonem habere ea quæ quidem habent.

11 Postea refutat Empedoclem, qui calidos esse pisces dixerat.

12 Deinde docet quid sit generatio, quid vita, quid mors, & quare animalibus ista contingant.

13 Item quid iuuentus, quid senectus.

14 Quamobrem quędam in aqua, quædam in aere suffocantur.

15 Quot & quæ sint cordis motiones, & quare fiãt.

16 Postremo, quonam pacto respirantia hauriant aerem, & aquatilia aquam, felicissimè declarat.

NVNC differendum est nobis de iuuentute & senectute, vita & morte: pariter vero etiam de respiratione causas opus fortasse fuerit exprimere, præsertim cum animantium quædam huius munere vita fruantur, secus, priuentur. Cæterum quoniam de anima alibi definitum, est & quamuis constat essentiam eius nullo modo esse corpoream, nihilominus tamen in aliqua corporis parte ipsam residere certũ est eaq; nobili & primaria, alias quidem animæ siue partes siue facultates, vtcunq; appellandæ sunt, in præsentia non attingemus. Eam vero partẽ, à qua tũ nomen suũ, tũ vitã animalia capiunt, in illis qua nacta sunt vtrũq; (id est, & vt animal sint, & vt viuãt) vnã & eãdẽ esse oportet, qua tũ viuunt, tũ animalũ nomine insigniũtur. Quãdoquidẽ animal quatenus est quod audit haud fieri potest quo minus viuat. Qua verò viuit, ea ratione animal esse, non fit necessarium. Si quidem plantæ viuunt quidem, at sensus expertes: cum sensus animalia à non animalibus secernat, Numero igitur opus est omnino vnam ac eãdem hanc esse particulam, essentia verò & ratione, plura & diuersa esse nihil obstat. Neq; enim idem est animal esse, ac viuere.

Dictionem fortasis philosophica & cauta ratione apposuit. Necessarium autem est de respiratione verba facere, cum nonnulla animalium respirationis merito vitam agant: & nisi respirent, eandem amittant. Quare cognoscenda est respiratio, quænam sit, & quo nam modo vitæ causa. Porrò quod animæ sedes sit in corde, cuius principalis est facultas præ alijs partibus (est enim cor principium aliarum partium, quod & ipse met hic innuit ita scribens: eaq; nobili quapiã & primaria ad reliquas) demonstratum est in opere De animalium generatione: veruntamẽ etiam hic paulo post dicetur ac demonstrabitur. Quod aũt & nutritiua vis, per quam viuimus, & sensitiua, per quam animalia sumus, vnum ac idem subiecto sint, etsi ratione diuersa, etiãipse Aristoteles in orationis progressu clarum faciet: Sed & nobis nonnihil adterẽdum est, ex eis quæ alibi super hac re disputata sunt.

1 Primum itaq; nutriendi facultatem in corde locari patet, Etenim si vitæ materies est calor & humiditas, vti prædiximus, talis autem est locus circa cor, ibi nimirum fuerit nutriendi vis.

2 Suppeditari verò animantibus à corde alimẽti copiam, ex eo euidens fit, quod venæ quæ sanguinis & nutrimenti vehicula sunt, per reliquas quidem corporis partes transeunt solum, è corde autem exeunt.

3 Quinetiam cum inter cætera cor primũ distinctè appareat in conceptionis abortu, aut dissectione, signũ habetur, quod maximè & primum nutriatur, & nutritiuam in se potentiam contineat.

4 Præterea in corde facultatem vnde alimur existere argumentum est, vltima cordis in obitu refrigeratio tanquam resoluente se ac recurrente ad principium suum natura.

5 Ad hæc in medio situm cor, ad vtrãq; partem, & quoquo versus ex æquo se habere, & vtrisq; alimoniã suppeditare potest, alijs eminus, alijs cominus. Quate hac iterum ratione fatendum, quod in corde sit alimentaria virtus.

6 Rursus sentiendi facultatem non posse sine nutritiua consistere, his rationibus affirmatur. Tactu corrupto viuere nequit amplius animal. At si nutritiua seorsim extaret; licet amissa sentiendi vi, superniueret animal, vegetatiua potentia contentum, à qua necessariũ vitæ alimentum accipitur.

7 Item si sensibilis potentia à nutriente seiuncta esset, animalia quæ vtranq; possident, non vnam haberent animam, sed duas. Etenim negatiua cum seorsim in plantis exsistat, animam ipsis conciliat, efficitq; animata. igitur in animali quoq; animatum fuerit id mẽbrum, quod vegetatiuã vim separatim habet. Quod si ita est, non minus id membrum quod sentiendi vim continet seorsim, rursus animatum per se fuerit. Atq; ita possent istæ facultates adinuicem abiungi, & in animali aliqua pars nutriri solũ, ac inde vita fruiaaliqua verò sentire solũ, non etiam nutriri. Quod cum dici admittiq;

mittiq; nulla ratione quæat, omnino relinquetur ceu manifestum, cui parti facultas inest quæ nos alit, eidē sentiendi quoque functionem primam competere.

Cum igitur sensuum instrumenta propria, vnum quoddam sibi cōmune habeant sensorium instrumentum, ad quod eos qui sunt actu sensus necesse est peruenire. Hoc aūt videtur esse mediū inter anteriorē & posteriorē partē. Anticū.n. appellamus id versus quod sensus tendit posticū, quod è regione ei opponitur. Porrò cum oīum viuentium corpus in summum & imū diuidatur (quas quidem situs differentias est vbiq; reperire) nimirū ēt plantæ in istorū medio nutritiuum habebunt principiū. Qua. enim ingreditur alimonia, partē superiorē vocamus habito ad ipsam respectu, non ad continentem vniuersum. Inferiorē aūt, vbi primū excrementū emittitur. Cæterum diuersus est modus in plātis & animalib. Siquidē hominū propter rectitudinē, in primis inter animalia cętera datū est, vt superiorē sui partē ad ipsius vniuersi summitatē erigat. Reliqua intermedio summi ac imi loco suum verticē habent. Plantis autem nullo motu concesso, ad alimentū ex ipsa tellure attrahendū perpetuo hanc partem infra manere necessitas est. Nā stirpiū radices & animalium os cōpetentiā habent: cum illæ radicibus hauriāt è terra nutrimentū, hæc ore sibi victū sua sponte carpant. Porrò cum tres partes existant, in quas aīaliū quæcūq; perfecta sunt discernuntur, vna, qua nutrimētū accipiūt: altera qua excrementum pellitur: tertia intermedia, quā in maiorib. appellari pectus mos est, ī alijs inuenitur quod ei proportione competit. Est.n. alijs magis alijs minus distinctū. Quæ verò incedere valent, ad eā functionē destinata membra sunt nacta, quib. vniuersam molem vehāt: crura inquam & pedes, & si quæ ad eundē finē pertinēt.

Rationem reddit horū verborū: nimirum ēt plantę nutritiuū principiū habebunt in istorū medio, hoc est inter supremum & infimum. Anteriorē. n. & posteriorē partē non agnoscunt plantę. Quo aūt pacto etiā stirpes in medio sui principiū, a quo aluntur, habeant, deinceps aperiet. Primū verò excrementum, quod vltimum est, appellat. Reliqua satis clara sunt.

Cæterum animę vegetantis initium in medio harum trium partiū consistere videtur, siue sensui, siue rōni fidē habeamus. Multa.n. animalia, licet vtrinq; auferatur tū caput, tū pars alimenti capax, adhuc tamen viuūt ea parte, qua cum fuerit ipsum mediū. Patet hoc in genere insectorum, vt vespis & apibus. Quinetiam multa nō insecta post dissectionem superuiuunt, ob vim animæ vegetantis: cuius pars primario compos actu quidem vna habetur, potentia verò plures, videlicet haud secus affecta quā plātę. Etenim stirpes diuisa seorsim viuunt, fiuntq; arbores ab vno principio multæ. Quā verò ob cām alia non queāt post diuisionem in vita constare, alia possint auulsa inseri inter plantas, alio loco commemorabitur. Cæterum in hoc insectorum genus, & plantæ conueniunt. Necesse verò est tum nutritiā facultatem actu quidem vnam esse, in his qui eius opera fruuntur, potentia autem plures, tū similiter sentiendi principiū. Apparent.n. insecta post discissionem adhuc retinere sensum. Veruntamen, vt natura cōseruetur, satis robusta sunt plātæ: insecta non itē, eo quod non habeant instrumenta conseruandæ naturæ idonea.

Primū quæ a sensu habetur euidentiā pro testimonio adducit, in medio sitā esse nutricē potentiā. Deinceps argumenta profert a rōne. Inquit igitur, multa animalia partib. vtrinq; ablatis (nempe capite & eo qđ infra cor est, nimirū ventre alimenti receptaculo) adhuc videri viuere ea parte, qua mediū continetur, hoc est, reliqua parte in qua cor est, aut, aliud eadē vi donatū: hæc.n. medij vocabulo comprehendit. Igitur si cęteræ quidē partes non viuunt: viuit autē ea quæ mediū includit, siue cor, siue aliud eiusdem proportionis, viuendi cā nimirum in corde, aut eo quod cordi respondet, obtinebit suam sedem. Cæterum quæ hmōi mēbrū videlicet nutritiuum habent, hæc actu quidē hñt vnū, potentia verò plura. Diuisione.n. facta, in multa quod nutritiuū est distribuitur. Ita vis alendi in corde similive parte primū subsistit, inde in reliquū corpus deriuatur, quemadmodū sensus in organa ei destinata. Porrò quamobrem, ait, aliæ plantarū auulsæ & insitæ viuant, aliæ nō (multis.n. id negatum est) alibi ratio referetur. s. in opere De plātis. Qua de cā igitur alia non queant à diuisione in vita cōsistere, alia verò possint auulsa inseri in plantarum genere, alibi explicandū est. Quod scribit, auulsa implantantur, idem est, quod viuere queunt. Videtur autem obscura & ambigua oratio. aut.n. ita accipi pōt. Quā ob cā alia (.s. animalia) diuulsa non possint viuere, alia verò reuulsa inserantur, videlicet plantæ, & in vita durare valeant, non huius est instituti exponere. Aut aliter. Quid verò sit causæ, quod aliquæ stirpium vegetæ maneant ab auulsu, aliquæ vigere non sint sufficientes, alias, elucidandū fuerit. De hoc igitur sensu satis dictum sit.

Cæterum sicut anima quæ nutricis obit munus, actu vna & simplex est, potentia multiplex, ita etiam illa quæ sensuum origo habetur. Dissectis enim in plures tomos insectis, singuli sensum obtinent, cū liquido sicunde fuerint cōtacta persentiscant. Proinde tum plures sunt actu sensus. Olim ego puer lusitādo temere magnos locustę pedes euellebam, qui in terra saxo, aut vbicunque positi immobiles erant. at vbi aliquem ex ipsis attigissem exultabat, & hac illac agebatur, vtpote sensu pręditus. At animalium partes superuiuere non valent, licet adhuc sensus cōpotes, quoniam ore carent: de quo pluribus actum est circa finem secundi libri de anima. Plantæ verò viuere possunt, ob causas illic enumeratas.

Et quod indigeant vel eo quod cibum sumant, vel quo cōtineāt, quædā & alij, & horū vtroq;. Sunt aūt similia hmōi animaliū pluribus inter se concretis. Nam quæ optimè constituta sunt, haud ita se habent, immo naturæ sunt in vnum quam coniunctissime. Quare perquam exiguū sensum quædam eorum particulæ seiunctæ ostendūt, quia affectū nonnullum animalem retinent. Separatis enim visceribus motum edunt, vt etiam ablato corde testudines.

Quibus ablatum fuerit caput, ea indigēt & spoliata sunt parte qua sumendū erat alimētū: Quibus aūt vēter adēptus est, qua cōtinēdū. Porrò in sectorū partes viuūt, qm̄ insecta (vt ī libro quoq; de aīaliū gressu dictū est) referūt aīalia ex multis aīalibus cōposita. Fingamus.n. fabulā, duos hoīes iuxta spinā cōcreuisse, deinde à sese inuicē abiūctos superuiuere. Tale quippiā de insectis est cogitādū, quorū vnaquæq; pars velut aīal aliqđ existit (qua de re pluribus egi in Annotationibus in librū De aīaliū gressu) itaq; viuere possunt, ꝙ singula videātur ex pluribus aīalibus esse cōstituta. Nā quæ absolutiorē hñt sui cōstitutionē, vt hō, equus, et hmōi, ijs nō vsu venit, vt vel discissa viuāt. Quid ita? Qm̄ hominis vna est natura, nō multæ. Sic & alia pfectiora, vnū aīal eorum singula existūt, nō multis cōcreta. Et propterea quod vnumquodque ipsorū animal vnum est, exiguum sensum aliqua seiuncta reliquum hñt. Hoc est, parum & obscurè sentiunt: insectorum verò partes admodum euidenter etiam minima sensu assequūtur, vtpote quorum per se pars quælibet tanquam aīal existat. Ita quidem insectorum partes exquisito sensu prædita sunt, qm̄ singulis à toto diuulsis aīa sensibilis actu inest: hoīum autē et equorū & hmōi nō euidēter sensum hñt, qn̄quidē nō amplius aīam sensibilē sed eius affectū quēpiā solum retinent. Quantum autē affectiones à suis subtis differunt, tātūdē vniuscuiusq;

perſectorum animantium ſenſus, a ſenſu partib. inſectorum inſito diſtat, & inferior eſt. Intereſt autē permultum inter ipſam animam, & affectiones ab ea profectas. Igitur & hic ſenſus qui ab anima ꝓximè fit, & ille qui remotius ab eius affectu aliquo ꝓdit, plurimū inter ſe diſcrimen accipiunt. Mouetur autem etiam teſtudo exempto corde, eo quod animalis affectus non nihil habeat reſiduum.

Præterea tam in plantis quam in animalibus, conſpicuum eſt. In plantis quidem inſpecta ſeminis generatione item inſitione, detractiq; ramuli tranſplantatione.

Accipit & hoc argumentum a ſenſu fidem. Manifeſtum eſſe dicit, in medio nutriciam facultatem vigere & in plãtis quidē indicio eſſe ſeminis generationē, inſitionem, auulſiq; ſurculi ſupplantationem. Eſt aūt inſitio, inoculatio, a qua differt tranſplantatio in terram abſtracti a arbore ſurculi. Primam Græci ἐγκεντρισμὸν vocant: ſecundam, ἀποφυτείαν & ἐμφυτείαν.

Τγκεντρι-σμός.

Siquidem productio ſeminis in omnibus ex medio fit. Nam cum omnia ſubſtantiam habeant biſorem, quæ cohærent, ibidē ineſt, in medio vtriuſq; partis. Hinc enim & caulis enaſcitur, & radix ſtirpium. Mediū verò ipſis eſt principium. Item in auulſione ac inſitione idem contingit, maximè circa nodos. Eſt enim nodus rami quoddam principium, pariterq; medium.

Ita habẽt exemplaria noſtra græca, quod aliquis forte ex Michaele Epheſio, ſenſum abſoluere. nam prius imperfecte legebatur.

Eius quod ſupra dixit, inſpecta ſeminum generatione clarum fieri, hic declarationē adiungit ita ſcribẽs. Siquidē productio ſeminis oībus ex medio cõtingit. Qñquidem è fructu iterū fit fructus, vt prunū è pruno, faba ex faba, & ex cæteris ſimiliter. videmus aūt germen, eiuſq; radices enaſci de medio, nimirū in medio nutritiua vis eſt. In quo .n. primū aliquod alitur, in eo alimentaria facultas eſt: alitur aūt primo ac naſcitur in medio, & radix, & germen, a quib. deinde ſemē generatur. Itaq; in ipſo medio talis eſt animæ pars .ſ. vegetatiua. Hic quidē ſenſus eſt, verba aūt ſic ſonant. Cū .n. biualuia ſint cuncta, quæ cohærent, extat, Hoc eſt, cum ſeminū eſſentia ſit biforis, habetur & exiſtit nutriendi potẽtia, qua parte fores iunguntur, quod fit in medio. Igitur in medio eſt illa vis qua nutrimur. Et eſt media partis vtriuſq; ſiue valuæ vtriuſq; hic, id eſt, eo loco quo valuæ coniunctæ ſunt. Et caulis enaſcitur & radix ſtirpium. Non integra eſt oratio, ideoq; obſcura cū deſit aduerbiū (hinc) & cõiunctio (enim) Quod ſi ita legeretur, bene haberet. hoc inquã pacto, Hinc enim & caulis enaſcitur, & radix ſtirpium. Itaq; ſi caulis atq; radix è medio proſiliunt, ſemē aūt ſiue fructus ex radice & caule naſcitur, nimirū & ipſum ſemen ex medio fuerit. Hæc dictio, Mediū verò ipſis eſt principium, idem ſibi vult, ac ſi dixiſſet, Itaq; principium eorum ipſum eſt medium. Hæc vox (ipſis vel eorū) tū de radice & caule, tum de ſeminibus nullo diſcrimine accipi poteſt. Item in auulſione ac inſitione idem contingit, maximè circa nodos. Per vocabulū (idē) nutrientem facultatē intelligit in medio ſitam. Sumptum eſt autem hoc argumentum quoq; manifeſtis ſenſui.

A
DE B
C

Exempli gratia fingamus lineam A, B, C, arboris eſſe caulem ſeu ſtipitē, ramū B, D, nodum B, E, (Hoc tantū docendi cauſa, nõ exquiſita ratione. Quamobrem? Quia craſſamẽtum habet arbor, Linea verò abſq; omni latitudine conſideratur. Eſt igitur nodus initium rami, pariterq; medium. Quoniã occupat inter caulem, ſiue truncum, & ramum, medium interuallum.

Itaq; aut ipſum auferunt, aut in ipſum inſerunt, vt ſiue ramus ſiue radices inde naſcantur, tanquã principium habeatur à medio caulis & radicis ſpacio. Quin etiã animaliū ſanguine imbutorum cor primum gignitur: id conſtat ex fœtu, quẽ in primo ſui rudimẽto videre licuerit. Quamobrē ēt in ſanguine vacuis, neceſſe eſt aliquid euſdē facultatis cum corde, primo tēpore naſci. Quod autē cor venarum origo ſit, antea quoq; dictum eſt, vbi de partibus animalium agimus, item ſanguinem eo præditis vltimum alimentum eſſe, ex quo reliquæ partes enaſcantur. Eſt & hoc manifeſtum, alimentum ore primum confici, ſecundo ventre, vltimo idq; potiſſimum in corde. Proinde neceſſario & ſentiendi & nutriendi compotis animę fonteia cordi aſcribemus in ſanguineis animalibus: ſiquidē omnis aliarum partium occupatio circa nutrimentum, functionis in corde verſantis gratia exercetur.

Itaq; vt ramum cum ipſo nodo reſecant ad traſplãtandū, & acutam eius partem defodiūt, vtpote mediã, & vi nutricãdi ꝑditam, reliquam vero eminere ſinūt. Aut ſurculum in locum alterius excīſi, in ipſum nodum immittunt inſerentes. Idq; faciunt vt vel ramus arboris inſitione enaſcatur. Prodit .n. nouus ſurculus, vt vicē adempti expleat. Aut vt radices è ſurculo trãſplãtato, & terræ mandato exoriantur. Cęterū vt inter ramū, & ſtipitē & radicē exiſtit. Haud ſecus enim ſe radix ad ſtipitē principium ſiue mediū extat, ita ēt inter ſtipitē, & radicē exiſtit. Haud ſecus enim ſe radix ad ſtipitē habet, quam nodus ad ramum. Quod autem cor inter cætera primum tū oriatur, tū alatur, dictum eſt frequenter. Sed hoc ēt argumẽto animaliuum eſſe principiū, aīæq; domiciliū ipſum cor aſtruet, quod initium venarum ſit. Itē quod fons ſanguinis, qui nutrimentū eſt vltimū, quod vbi fuerit, ibidem vis nutritiua erit, a qua ſenſibilis ēt auelli non poterit, vt demõſtratum eſt. Adde, oris elaborationē circa alimentum ventris cauſa fieri, & eam quæ in ventre peragitur gratia cordis, cor aūt finē imponere. id enim ſanguificat, itaq; nobiliſſimum eſt, & principium. Itaq; ēt in ipſo vtpote principio nutricia & ſenſifica facultates immorantur. In his verbis. Siquidem omnis aliarum partiū occupatio circa nutrimentum, &c. per alias partes os, vẽtrem, & iecur ſignificat. Functiones enim iſtarum partium illius gratia, quæ in corde fit, exercetur.

Debetur etenim vis primaria ei, cuius gratia reliqua ſunt nulli vero illorum, quę alterius cauſa exiſtunt, vt ſe Medicus ad ſanitatē habet. ſenſuū itaq; principatus omnib. ſanguineis cor incolit. Omnino .n. neceſſariū eſt in ipſo omnib. alijs ſenſuum organis commune ſenſorium eſſe.

Primariam vim appellat animam ſenſibilem & alimentariam. Hæc autem eſt mens verborum. Quandoquidem cordis gratia cæterorum membrorum actiones fiunt, merito oportet principatū ad ipſum ſpectare, aut ipſi ineſſe, non aūt cuipiam alteri parti corporis, quæ gratia cordis eſt vt ei ſubſeruiat, vti medicus ad ſanitatem. quatenus enim medicus eſt, ſanitatis eſt gratia, eodē modo hepar gratia cordis exiſtit.

Duos aūt manifeſto ad cor videmus tendere, guſtum inquam, & tactum. Igitur etiam in alijs idem fieri neceſſe eſt. In hoc .n. reliqua ſenſoria motum ciere contingit, nuſquam autem ſurſum aſcẽdere. Præterea ſi vita fruuntur hac parte cuncta animalia, euſdem beneficio ſentiendi principium dari omnino ſequitur. Nam quo quid eſt animal eo viuere dicimus: quatenus autem vtitur ſenſu, animal appellamus. Porro quamobrem alij ſenſus manifeſto ad cor contendant, alij in capite locentur (vnde etiã aliquib. animalia cerebri vſu ſentire videntur) alibi cãm ſeorſim attulimus. Itaq; ex ſenſui manifeſtis argumenta iam deprompta conuincent hoc in loco, & in medio triū interuallorū corporis, ineſſe principium aīæ, qua ſenſum, augmentum, & nutrimentum animantes vſurpant.

Oratio melius quadraret, ſi pro coniunctione (aūt) legeret (enim) hoc mō, Duos .n. manifeſto &c. Nã cū dixerit principatū ſenſuū in corde eſſe, vbi neceſſario cõe ſenſorium eſt, & ibidē cõmunis ſenſus, hic probationem adijcit, Duos, inquiēs, ſenſus ad cor pertingere con-

re con-

re conspicuū est. Q͞m, vt in dissectionib. apparet, gustus atq; tactus sensoria ad cor pertinent, vnde patet, quod aliorum quoq; auditus, visus, odoratus, eodē ꝑficiscantur. Nō enim cōuenit, alio loco consistere gustum & tactū, alio auditū, & reliquos duos. Quod dicit. In hoc.n. reliqua sensoria motū, &c. Ita explanamus. Quicūq; motus a sensilibus obiectis in sensorijs instris fiunt, illos contingit ad cor cieri, eo quod instrumentorū meatus eodē abeant, nullus verò ad cerebrū tendit, siue sursum, vt ipse ait. Quia nullus omnino ad ipsum fertur. Sed de hoc sæpe dictū est, quo pacto ad cor perueniant sensorium meatus, licet in capite siti.

Præter autem iam enumerata, si vita in corde & ab ipso existit vt dictum est, nimirum etiam commune sensorium in eodem erit. Qua enim animal est, eatenus ipsum viuere dicimus. Quatenus autem sensu prædirū, ea & animal. Erit igitur talis ratiocinatio.

Quo corpus sentit, eo est animal:
Quo animal est, eo viuit.
Quo igitur sentit, eodem etiam viuit.

Hoc si ita habet, nequaquā in alia parte corporis erit sensus principium, in alia nutricationis, quæ causa est vitæ Quamobrem verò, dictum est supra. Porrò cur in capite sensuum instrumenta locum obtineant, expositū est in libris De partibus animalium, & de animalium, generatione. Cæterum vbi scribit, In medio trium interuallorum, tres dimensiones intelligi vult, supra & infra, dextrum & sinistrum, ante ac retro.

Ratione verò idem conuincitur, quoniam in omni re natură quod optimū est facere, quoad eius fieri pōt, uidemus. Si aūt vtriusq; principij essētia ī medio fit, partes vtrinq; sitæ maximè suas functiones obibunt, tū ea quæ postremū alimētū cōficit, tū quę caput. Ita.n. cōmodū vtriq; situ cor habuerit. Ad hęc medius ipsius locus, ceu prīcipi cōuēit.

Pnsteaquā a reb. sensui manifestis tāquā digito indicauit nutritiuā & sensitiuā aīam in medio recūbere (Siquidē est videre ī corporū dissectionib. manifestissime meatus a gustu & tactu ad cor ferri, tum aliunde multa hātur hactenus explicata, quib. adducitur sensus vt cordi vegetabilē & sensificā aīam contribuat) deinceps id ipsum rationib. agit. Etenim, inqt, natura quātū fieri pōt, vbiq; optimū efficit. Optimum aūt fuerit, mediū locū dictas aīæ facultates occupare. Hac igitur rōne in medio erunt. Cōfirmat aūt optimū esse locū mediū, hisce verbis. Si verò vtriusq; principij essentia in medio fit, maximè partes vtrinque sitæ functiones suas obibūt. Horū sensus est. Quatenus locus medius, inter organa medius est, tū ea quib. alimētū assumimus tū ea per quæ excremēta eius exoneramus, horū etiā ratione locū illū occupare dēt aīa. Quippe sita in medio pōt ex æquo & ab ore alimētum attrahere, & eius excremēta iterū expellere ꝑ aluū. Q͞m verò loco non distant nutritiua & sensitiua aīa, vt demsatū est, & hic nutritiuā in medio haberi cōptobamus (huic.n. hoc ar gumentū est propriū) ibidē quoq; sensitiuā esse concedendū. Hæc, vt opinor, philosophi mens est, nunc ad verba. Si aūt, inquit, vtriusq; aīæ siue principij essentia in medio existat, &c. Essentiæ vox idē quod natura innuit. Cuiq;.n. essentia sua, natura est. Si igitur in medio sensitiuæ & vegetatiuæ aīæ sit essentia, ipsamet sensitiua & vegetatiua aīa ibi fuerit. Cæterū hæc argumentio magis conuenit aīæ nutritiuæ. Per partē aūt q̄ postremū alimentū conficit, colū, id est crassū intestinū, intelligendū est, sedi ꝓximū. Concoquit.n. & ipsum, & reliqua intestina alimētū quod susceperiot, vt sępe dictū est, ꝑsertim in opere De partib. aīalium, vbi indicauimus, intestina non illico detrusa in se a ventriculo excremēta propellere foras, sed cōficere prius & cōquere aliquā eorū partē. Aluū igitur, seu ventrē inferiorē nominat, ꝑtem q̄ cibū cōficit, videlicet ipsū intestinū crassum. Vltimū verò alimentū vocat hoc loco, superioris vētris superfluitatē. Nutrit.n. ipsa quoq; dū ab intestinis elaboratur & conficitur. Ventrē superiorē partē appellat, q̄ capit alimentū. Porrò cū obscura oratio Aristo. huc in modū efferri poterit. Cū.n. in medio fuerit aīa inter os, & pariter excremēta coquentē & suscipientē partē, licebit vtriq; cōcoquenti inquam & accipienti, optimè suo munere fungi, ꝑp cordis vicinitatē. Accipiendū igitur membrum capiens, ac ela borans pro vna parte, os aūt pro altera: ita vt inter vtrā que cor mediū sit. Intestinum aūt cōcoquentis nomine dignatur, nō quod solum id faciat, multo.n. ante superior venter alimentū elaborarat, sed quia plerįq; nesciunt, an & intestinum cōcoquat, adijcere id voluit. Hęc verba, Ita.n. ad vtrunq; collocatū fuerit cor, significant situm cordis in medio cōmodū futurū vtriq; id est, tū cōcoquenti, tū capiēti nutrimenta parti. Ad hęc pro loci ratione, qui cū in medio tutissimus, & munitissimus sit principalis habetur ibidē collocari debuisse vī. Vbiq; etenim natura opera sua ad incolumitatē salutēq; destinat. Potest aūt aīa salua & incolumis seruari in medio potissimum, ꝙ locus tutus & munitus sit. Est vero medium illud, pectus & finitima cordi.

Præterea discrimē intersit opus est, inter id quod vtitur altero, & id quod sui vsum præstat. Discrimen inquā, vt excellentia, sic & mō. Quemadmodū differunt tibia, & quod mouet tibias: nēpe manus Itaq; si animal definitur ex eo, quod principium habeat sensitiuum, in sanguineis inesse cordi hoc principium oportet: in exanguibus verò alia in parte proportionis eiusdem. Cæterum omnes particulæ, ac vniuersum corpus animaliū, innatum quēpiam sibi naturalem calorem continent, cuius merito, dū viuunt, calida sentiuntur. defuncta autē & vitæ beneficio priuata, contrarium. Huius sanè caloris fontem sanguine imbutis ī corde scaturire necessum est, sanguinem vacuis in alio quod cordi respondeat: Alimentū enim cuncta naturali calore conficiunt & coquunt, inter cætera tamen maximè primas obtinet cor, aut quod ei respōdet. Itaq; licet alijs partibus refrigeratis, vitam adhuc sustinet: suo autem calore extincto, vna, perit vniuersum. nimirum quoniā ab hac origine pendet vis omnis caloris et animę, in quocunq; animantium genere. Tāquam igitur animę fomes cordi insit, in sanguine imbutis, in reliquis alicui parti consimili. Necessarium igitur est vna iungi & vitam & caloris istius conseruationem eoq; corrupto mortē appellatā fieri. Cęterū ignis, vt videmus, duob. modis corruptio cōtingit, aut tabe et marcore, aut extinctione. illā quæ sponte fit, tabē appellamus, hanc a contrarijs factā, extinctionem. Rursus illā senectutē, hanc, violētā.

Id quod vtitur altero, vocat medium, id est thoracem, & locum circa cor, vt dictum est. Quæ sui vsum præstat, sunt partes instrumentales. vt pedes, & huiusmodi, Quandoquidem.n. thorax maximè necessaria pars animalis est, citra quā animal consistere nequit, ipsa verò sine alijs existere pōt (etenim animalia multa neq; caput habēt, vt cancri, neq; pedes, vt vsu pedū priuata, neq; manus) alia nimirum thoracis gratia sunt & a facultate ipsi insita dependent. Quòd si ceu manifestum admittitur, medium id erit ꝙ reliquis vtitur reliqua verò quæ vsurpantur & vtenti se præstant. Modus verò vtentis est præstātior quatenus id quod vtitur agit, & mouet, ac imperat reliqua vero patiunt & mouētur & obediūt. Cuius aūt potior est modus, eiusdē excellētia quoq; potior est, & ipsūmet potius ꝑstantiusq;. Si verò in ꝑstantiori aīam esse necessariū sit in medio sanè fuerit. Cæterū meminit hic manus tanq̄ vtentis: tibiarū verò, vt eorū quib. vtitur. Est aūt manus tibijs excellentior. igitur & mediū excellētius alijs: & innati caloris principiū fuerit. Principiū aūt in-

Paraphrasis textus.

nati caloris est anima nutritiua: principiũ igitur hmõi in corde ponendũ. Idq; manifestariũ est ex eo, quod vltimũ refrigescat cor, tanquã resoluente se natura, & ab extremis vitæq; facile expiraturis ad principiũ recurrẽte. Maximè aũt in officio coctionis primariũ esse cor dicit, & paulo post: Quasi ignitus aĩæ fomes hisce pñculis insit. Trãslationẽ a prunis duxit, quib. ignis fomẽtũ includitur. Eodẽ.n. pacto aĩa cordis, aut consimilis partis est incola. Cæterũ inquit tabẽ esse seniũ, extinctionẽ vero violentum, siue vim & violentiam.

Porrò vsu venit, vtrũq; genus corruptionis propter idem. Deficiente.n. alimento, cũ non habeat calor vnde nutriatur, interitus ignis euenit. Itẽ contrarium obsistens coctioni, quo minus alantur corpora, in culpa est. Aliquã do tabes contingit, calore nimio collecto, & impedita respiratione, ita vt nullum refrigeriũ sentiatur. Nã & hoc pacto multus accumulatus calor, illico nutrimentum absumit idq; prius quã intus vapor aeris consistat. Quapropter nõ mõ minor ignis marcescit, appositus maiori, sed ẽt ipsa per se lychni flãma maiori imposita flamma cõburitur vt quoduis aliud idoneũ vri. Huius rei cã est, quod alimẽtũ quo flãma minor fruitur, id maior absumit, antequã illi nouũ accedat. Ignis aũt perpetuo nascitur atq; fluit instar fluminis: quamuis ob celeritatẽ lateat. Iam igitur indubitatum est, siquidem cõseruandus sit calor (id autẽ ad vitam necessarium est), oportere aliquã calidiratis in nouo exortu refrigerationem fieri.

Vtrunq; genus, inquit, hoc est tnm tabem, tũ extinctionẽ. Sẽsus est, vtranq; corruptionẽ propter vnã & eandem causam fieri. I. alimenti inopiã. Nã & quod marcescit, propter indigentiã nutrimẽti, quo fruatur, marcescit imminutũ donec pereat: vti flãma in lucerna, cũ oleo distituitur. Quo aũt mõ nimius ille calor fiat, insitumq; cordi humorẽ depascatur, vnde marcores sequuntur, pulchre Galenus explicat in libro De febrium differentijs, eadem quæ hic depromens, sed oratione instructiori. Et qđ extinguitur, similiter perit. Vbi.n. nimis est contrarij nutrimenti (primũ enim nutrimentum cõtrariũ est, vt in libris De generatione corruptioneq; & illi De aĩa & alijs multis dictũ est) tũ obruitur quod nutriendũ erat, & præ abundantia perit. Sic obrutum igitur & extinctũ interit alimenti penuria. Cum.n. vincere ipsum nequeat, ob contrarietatẽ necesse est non ali. Marcescit verò calor nobis innatus, si non respirauerimus. Aer etenim qui per inspirationem hauritur cum frigidus sit (quippe circunfusus terræ frigidus est) retundit caloris vehementiam, & ad mediocritatem reducit. His verbis: Priusquã cõsistat vapor: qui per inspiratinnem ingreditur aer accipiendus est. Cæterũ non modo minor ignis maiori appositus extinguitur, ideo quod illius alimentũ hic statim exedat; sed multo citius peribit maiori igni tanquã vasi cuipiã impositus cum oleo lychnus: cõburetur.n. oleũ, & extinguetur. Si.n. tantum admotus exuritur, multo magis iniectus, vt vinum amphore, sic igni lychnus cum oleo, exuretur. Cum igitur alimentũ, quo calor innatus nutrit, simile sit oleo cũ lucerna in ignẽ coniecto, ocyus cõburetur, nisi calor, qui nutritur ab ipso, aliunde refrigescat. Ipsam per se lucernæ flammã dicit, hoc est ipsa cũ lucerna cũ flamma sua. Itaq; minor a maiori flamma restinguitur, eo quod flãmæ essentia non alia sit, nisi quatenus continuè gignitur, sicut aqua ex niuibus in continua earũ liquefactione cõsistit. Vbi verò materia & alimentũ, vnde nascat haud suppetit, necessario extinguit, vt aqua nõ fluit amplius fieriq; desinit, vbi non sunt niues, ex quib. añ fiebat.

Gal. lib. 1 capite 10 & 11. de febrium differentijs.

Argumento fuerint suffocati carbones. Nam si instrumento, quod Græci πνιγεὺς vocant, (quasi dicas suffocatorium) continuo obtecti sint, mox restinguentur. Si quis autem alternis operculum frequenter adimat & reponat. multo tempore conseruabit ignitos.

Suffocatos carbones appellat, qui operculo quopiã testaceo, aut alio denso atq; solido integuntur, qui statim extingui solent. Cito.n. deuritur ac restinguitur materia, cũ aer obstante operculo non ingreditur, vt flãmę caliditatẽ refrigeret, & ad mediocritatẽ pducat. Si quis vero alternis & vicissim imponat operculum, & rursus auferat, diu candentes permanent. Crebra enim remotione ingressus aer calorẽ refrigerio temperat, neq; citius materiam, vnde nutriuntur, absumere sinit.

Occultatio verò tuetur ignem. Nam & perspirare nõ prohibetur, ob cineris raritatem.

Occultationẽ vocat, q̃ cinere fit. Multi.n. initio noctis cinerib. carbones obruunt, qui tota nocte durant igniti. Soluit aũt his verbis obiectionẽ, quæ fieri posset hoc mõ. Si pruna suffocatur propterea quod aeris aditus, quo refrigeretur, ei sit interclusus: qui fit, quod cinerib. obruti seruantur? Diluit hanc instantiam, quasi ita diceret: Operculati qdẽ carbones extinguũtur, ꝓpter operculi densitatẽ: occultati aũt sub cinere nõ extinguũtur, ob eius raritatẽ, quæ nullo impedimẽto est quo minus caloris exuberantia exeat & dissipetur.

Et aduersus aerẽ ambiẽtẽ munimẽto est, ne copia caloris insiti ipsum extinguat. Sed super hac cã, cur contrarium accidat occultato & suffocato igni, (ille.n. diutius perdurat, hic marcescit) etiam in Problematis dictũ est. Quoniam autem omne vita præditũ habet animam, neq; sine naturæ existit calore, vt diximus: stirpibus quidẽ ab alimento & aere ambiente satis est præsidij ad naturalis caloris incolumitatẽ. Etenim alimentũ introiens refrigerat: vt ẽt homines, postquam primum ingessere cibum.

Aerẽ esse calidũ, q carbones cinere opertos ambit, euidẽs est. Hoc vero ĩquisitione dignũ quonã mõ carbonũ quidẽ calorẽ raritas cineris exire nõ prohibeat: reũ aũt quo pditus aer est, prohibeat ingredi? An cũ vehemens sit prunæ feruor, aeris calorẽ, vt qui minor est ingressurum retrudit, & arcet ab introitu? Quod aũt aeris si ingressa coniungeretur prunariũ caliditati, ipsas extingueret, non obscurũ est. Ita.n. auctior ipse calor multo citius prunę materiã cõbussisset. Eandẽ ob cãm expositi ad solẽ carbones celerius restringunt. Sed hæc in Problematis dicta sunt, quæ qui voluerit legat. His verbis, Neq; sine naturæ existit calore, hoc innuit, ipsũ aĩal nõ sine naturali subsistit caliditate. Cæterũ plãtis, vtpote pauco pditis calore, satis ad refrigerationẽ esse scribit alimẽtũ, qđ aquosũ, ac terrenũ, eoq; nomine frigidũ attrahunt, & ambiẽtis aeris frigiditatẽ siquidẽ telluri circunfusus aer frigidus est vt sæpe diximus.

Aut quod vita pręditũ est.

Ieiunia verò calorẽ & sitim excitant. Quippe aer a motu vacãs perpetuo, calefit: idẽ alimento ingrediẽte, motu refrigescit. donec absoluerit concoctionẽ. At si vel ambiẽs aer propter anni tpũ valde frigidus sit vehementi gelu exorto, arescũt: vel æstate nimij fiãt æstus, adeò vt qui è terra exugitur humor refrigerare stirpes nequeat, marcescens calor interit: quo tempore arbores tabitudine, sideratione & carbunculatione affici dicuntur. Quãobrẽ genera quædam lapidũ subtus radices mittunt, & aquã in vasis vt plantarum radices refrigerẽtur. Porrò animalium quoniam alia sunt aquatilia, alia in aere degant, ex his & per hæc refrigerium sibi comparant, quædã aqua, quædam aere. Quo autem & quali modo id fiat, post hæc ex instituto disserendum est.

Quod si alimentũ refrigerat, haud dubie calefacit ieiuniũ. Aer.n. vẽtri inclusus, dũ nullo motu ciet, calescit ingrediente verò nutrimento, refrigescit. Cęterũ arbores tũ a frigore, tũ ab æstu arescunt. Ab illo quidẽ, q̃m innatũ calorẽ extinguit, ab hoc aũt, quia exurit alimẽtum, quo fouentur. Reliqua nihil indigent aliena luce, si quis vel minimum animaduertere voluerit.

Aristoteles καταψύχει dixit pro καταψύχεται.

MICHAELIS EPHESII SCHOLIA IN LIBRVM DE LONGITVDINE AC BREVITATE VITAE ARISTOTELIS,

Conrardo Gesnero Tigurino Medico interprete.

NIMALIVM alia breuis, alia longa vita, eiusdéq; causa. Quã ob causam animalium alia diutius alia minus agant viuacia, & in vniuersum de vita longa breuique causæ inuestigandæ sunt. Faciendum autem initiũ, dubias quæstiones proponendo. Non enim constat an diuersa an eadem inter animalia cuncta, atq; plantas causa sit, cuius merito vel breuior ætas, vel diuturnior, eueniat. Nam & inter plãtas aliquæ annum, aliquæ prælongum viuendi terminum habent. Dubitatur etiam, num eorum quæ natura cõstant eadem longæua, & natura degant sana, an verò discrimen intersit. vt eodem modo inter breuis ætatis & morbosum corpus. An per aliquas ægritudines morbida corpora, cum vitæ breuitate cohæreant per alias nihil impediatur longa vita, licet valetudinaria. De somno quidem & vigilia loquuti iam sumus antea, de vita autem & morte deinceps agendum fuerit: item de morbo & sanitate, quantum ad eius naturalem philosophiam attinet. Cæterum mutuo differunt non tantum vniuersa genera sibi collata, sed etiam quæ sub vnam speciem rediguntur, accipiũt discrimẽ. verbi gratia, in genere differentiã dico, qualis est hominis & equi. Illorũ.n. genus viuacius equis est. In vna specie, vt hic homo longæuior illo. Hoc enim accidit, idque præsertim pro locorum varietate. Siquidem nationes in calidis regionibus prolixiorem, in frigidis breuiorem agunt vitam. Nec minus in eadem plaga simile discrimen inuenias.

VEM sibi scopum Aristoteles in hoc libello de longitudine ac breuitate vitæ proposuerit, satis est euidens. Quærit enim, qua de causa, quouè modo animalium hæc multum ætatis, illa parum durent. Primo autem loco meminit, se iã de somno suam sententiam protulisse, deinceps de sanitate morboque, iuuentute ac vita dicturum, vtpote ordinis postremi naturalis speculationis. Primum igitur hic inquirit, quidnã facile sit obnoxium corruptioni: hoc enim intellecto, etiam eius contrarium elucescet: nempe quid ægre corrũpatur. Deinde quid sit lõgæuum, & quamobrem: tum de longæuis per generis & locorũ differentias agit. Postea cur plãtę viuaciores animalib. sint, & in plantarũ genere aliæ alijs, indagat, eadem exactius in libro De plantis eo professo tractaturum, se promittens. Series orationis hoc pacto cohę-
„ ret. Exordiendum est addubitando diuersa ne, aut eadẽ omnib. insit animãtiũ, & plantis cã ob quã alia alijs tardius citiusve corrũpãtur. Non. n. satis est euidens. Præterea constantiumne natura eadem ipsa longam & in-
„ columem ætatem exigant. Aristoteles hic adiecit (natura constantium) non quod naturalia nõ sint quę carẽt anima vt lapides, & cetera. constant. n. hæc quoque natura. Sed magis & maxime naturalia sunt quæ vita fruuntur, ac in primis naturam in se continent. Nũ igitur eadem sunt viuacia atq; sanaꝰ I lic subaudiendũ est, & vita breuis & morbosa. Tum illud subiungetur: Aut seorsũ vitæ breuis conditio, seorsim valetudinaria existit. Eritque sensus. Aut sunt aliqua breue tempus viuẽtia, non morbosa, sed potius sana. Morbosa vocat, non quæ perpetuo morbis tentãtur, sed quæ leui quacunq; de causa morbos incidere idonea sunt. An per aliquas „ ægritudines languida corpora, affinem naturam habẽt cum illis, quę breuem vitam sortiũtur. Hic συναλλάττειν verbum græcum, naturę tam similis esse significat, vt vnum pro altero queat accipi: ita vt eadem sit valetudinaria & fugax vita. Cęterum pollicetur dissertarum deinceps de sanitate ac morbo, quantum eius ad naturalem philosophiam spectat. pertinet autem ad ipsam, & cõuenit dispicere, vnde & quo pacto illa possint cõsistere: Medici verò est, quomodo in corpore fiant, cõsiderare. Porrò hanc vitæ extensæ & contractæ differentiam, inquit habere tum tota genera totis comparata, tũ eidem speciei subiectorũ vnũ ad alterum. Tota quidem genera, vt homo, & equus. ille enim superat equũ viuẽdo. Sub vna verò specie vnũ alteri collatũ, vt homo homini. Nestor etenim amplius Achille vixit.

Porrò intelligendum est quid inter ea quæ natura consistunt facile corruptionem, quid cõtra difficulter sentiat. Siquidẽ ignis & aqua, & alia huius generis, facultatibus inter se distantia, ortus & corruptionis mutuæ sibi causæ sunt. Proinde etiam alia singula, quę ex ipsis sunt & cõstant, eorum natura participare consentaneum est: quacũque non per compositionem multorum constituta sunt, vt domus. Sed de cæteris alia ratio initur. Multa enim suo modo intereunt, vt scientia, sanitas & morbus. Namq; corrũpuntur hæc, ẽt si non pereant in quib. concepta fuerãt, sed integra maneãt. Sic ignorãtiæ interitus est, recordatio & disciplina. Rursus scientię, obliuio, & fraus. Eueniit tamen, vt cęterorum corruptiones naturalium interitus cõsẽtur. Aliis etenim si obierint, ẽt scientia & sanitas, quę inerant ipsis, pariter intereunt. Quamobrem de anima quoq; huiusmodi rationibus vteretur aliquis Quoniam in corpore si fuerit anima, non natura, sed eo pacto, quo in ipsa anima scientia est, posset vtique etiam alio modo perire, non solum vna cum corpore. Itaque cum talis esse non appareat, aliter eius societatem corpori iunctam haberi oportet.

Omnino conuenit super his distinguere. Nam cum institutum sit nostrum de longitudine vitæ & breuitate disputare, qui autem viuant quæ non facile corruptionem incurrunt, sicut breuiter quæ facile corrumpuntur: de his ipsis differẽdum fuerit, vt his intellectis, minori negotio propositum assequamur. Cæterum hæc verba (ignis enim & aqua, & alia ipsis cognata, nõ eadem vi prædita) tanquam seorsim & à nouò principio scripta, hunc sensum habent. Ignis, aqua, aer, terra, se corrumpunt inuicem: Quod si ita est etiam in animalium corporibus idem agent, ita vt vnum perdat alterum. Vno aũt quocũque tandẽ perdito, necessario quoque id quod ex ipsis cõstat, interibit. Nã quod scribit, cõsentaneũ esse illorũ participare naturã, nõ aliud

sibi

sibi vult,quam corruptionem sicut ipsa elemēta experiri.Participant verò mixta simplicium naturā nō omnium,vt neque domus. Licet enim vnus perierit,non tamen cogitur vniuersa pessum ire.Sed viuentia eo pacto se habent.Nam de cæteris ratio est diuersa, neque huius loci,cum sibi peculiares atq; proprios intereundi modos sortita sint. Sua enim est sciētiæ corruptio,qua perit superstite,quod ipsam continebat,animali.Siquidem cum scientia corrupta maneat animal incolume apparet hāc corruptionem haud quaquam animalis esse,sed peculiarem propriamque scientiæ. At si perdito animali,intereat & scientia:cuiusnā hęc est corruptio? Nimirum animalis,per accidens autem simul & scientiæ.Tum enim per se perit scientia, cum ipsa corrupta permanet animal:ex accidenti verò, cū animali comterit.Idem,sentiendum de sanitate & morbo, alijsque in subiecto recidentibus.Hoc assumpto,infert:Quare de anima quoque ex hoc loco ratiocinari quis poterit. Si enim non est natura,id est,vt forma in corpore. Quasi dicat:si enim aīa non sit forma corporis,quod in tractatione de anima asseruimus, sed postmodū insinuatur, vt aliqui dicunt,sensilis & rationalis(aiunt etenim nōnulli facultatem quę corpora nutrit & auget,statim cū semine cōicari:sensilem autem & ratione fungentem tum accedere in corpus,cum iam fœtus foras in lucem exit)Si,inquam,igitur anima quę sensu & ratione vtitur,non fuerit forma,neque semini statim committatur,sed deinceps accesserit, vt scientia, quæ postea per disciplinam acquiritur,posset vtique aliter etiam interire(interitum eius accipio,à corpore absentiam) præter illum modum quo corporis interitū sequitur. Quādoquidem vt sciæ propria est corruptio ,qua afficitur animali adhuc superstite:& alia non propria,sed per euentum,qua pariter cum corpore disperit.Ita necessario etiam animę darentur geminę corruptiones,si post modum corpori iungatur. Quo concesso,peribit aliquando anima:nimirum à corpore seiuncta animato adhuc incolumi citra corruptionem.Nam vt cum sciētia non vna extinguitur anima,sed illa extincta permanet & consistit anima:sic oporteret quoque post animæ interitum & abiunctionem , manere tū ac extare corpus animatum,quod non fieri, manifestū est:quippe relinquitur prorsus inanimatū,vt apparet. Cūi taq; inquit,non videatur talis esse anima,idest, quia nō apparet non secum perdere corpus:non.n.nō corrumpit vnà,sed potius vnà corrumpit,aliter opus est societatē iniuerit cum corpore, videlicet tanquam forma insepa rabilis:non autem vt alij dicunt.

Fortassis alicui dubium exorietur , & non immerito: Vtrum sit locus vspiam, vbi res alioquin obnoxia corruptioni, eius expers durare possit. Vt ignis supremus, vbi nō habetur contrariū. Nam qua contrarijs insunt:ex accidente pereunt, eo quod illa pereant . Interimunt autem contraria se mutuo. Nulla verò in substantijs contraria per accidens intereunt, eo quod substantia de nullo subiecto prædicetur Itaq; cui non est contrarium, & quo in loco nihil sibi aduersatur, fieri nō poterit vt pereat . Quid enim ipsum corrumpet, cum omnis corruptio à contrarijs modo eueniat , contrarium vero nullum aut simpliciter , aut saltem eo in loco habeatur.

Aristotelis dubitatio de æthere , siue supero igne hmōi est. Nunquid ętherem suapte natura corruptelæ non immunem,aliquo in loco à corruptione vindicari cōtingat. Vt si quodcūq; perit,à suo contrario id patitur:concaua aūt superficies sphæræ lunaris non repugnat ętheri(cū nihil quinto corpori sit contrarium, vt in opere De cœlo demonstratū est) efficietvt ea pars ętheris,q̄ lunę tangit orbem,corrūpi nesciat. Nam alteram eius partem,q̄ aeri contigua est, corrumpi donabimus:siquidem æther sicut,aer humidus existit.Quod verò tenuissimū ætheris est lunari circulo finitimum, quā ob caūsam periret? Talis quidem est dubitatio.Argumēta aūt primum ꝓbabilia ꝓfert,ea parte non interire ætherem.qua Lunam tangit. Deinde verum proponit,inquiens corrumpi, licet sphærā Lunarem non habeat infestā.Primū igitur verisimilia dicens,nō corrumpi ætherē supremum : corrūpuntur.n.inquit,quæ cōtrarijs insunt per accidens.Sed cū obscura sit dictio, nobis hoc modo explicanda fuerit Aqua est quidē humida & frigida,est verò etiā dulcis. Similiter ignis siccus,& calidus,& præterea cādidus.Contraria aūt sunt frigidū calido,et humidū sicco.His ita ꝓsūptis quę insunt appellat dulce & cādidū:cōtraria verò frigidū & calidū,& humidum & siccum.Inest vero dulce quidē frigido & humido,album aūt sicco & calido:Quod si iam corrupto dulci frigidum & humidum maneat,ꝓpria hæc corruptio,& per se ipsius dulcis fuerit. Sin humido & frigido corruptis, vna dulcedo internotionē percipiat(ꝙ fieri necessum est)per accidēs dulcedo disperijt.Intereūt igiť accidētis ratiōe dulce & cādidum (hæc.n.appellat, quæ contrarijs inexistunt,id est, frigido & humido,& calido & sicco)eo ꝙ cōtraria quibus inerant corrumpātur, ꝙ à seinuicem cōtraria patiunť ita vt quicqnid ipsis inhæret, interitum ipsorum cōsequi omnino cogať.Siquidē ꝑ accidēs dicimus interire, quæ in aliquo subiecto sunt,cum simulcum suis subiectis pereunt. Aether verò,& reliqua elemēta nulli alij acciderūt(nulla.n.substātia in subiecto est)ideo ꝑ accidens haud queūt corrūpi. Hoc aūt innuit Aristoteles his verbis:Per accidēs verò nulla in substātijs contraria corrūpuntur.Substantias vocans animalia, & omnia cōposita.in ipsis verò cōtraria, quatuor elementa. „ Q̃m igiť quicquid accidētis ratione perit, hoc in subiecto est:nullū verò ē corporeis elemētis ī subiecto est: „ nō poterit vllū elemētū accidētis ratione perire Quod legitur:Eo quod de nullo subiecto prędicetur substan tia:idē sibi vult,ac si dicas:nullā substantiā in subiecto esse postquā his argumentis probauit, minime fieri vt „ ex accidēti elemēta corruptione afficiātur,astruere ꝙ reliquū est conatur, ne per se quidē supernum ignem interire,cū inquit:Itaque cui nullū cōtrariū, & in quo loco nō est.Quod hoc sensu accipies.Quibꝰ substātijs nihil est contrarij,corruptelæ īmunes & sunt, & erūt „ perpetuo,ideo ꝙ omne corrūpendū à contrario corrumpať.Quibus autē cōtrariū quidē aliquid est non tū in loco illo vbi agūt, nimirū illic incorruptibiles erūt. Sed lunaris sphæra non aduersatur igni : incorruptibilis igitur erit quātacunque in ipsa est ignis particula.

An hoc partim quidem verū est, partim falsum? Quoniam fieri non potest, vt quod materiam habet, non aliqua ex parte contrario tentetur.

Incipit ad hoc loco dubitationē soluere. Proinde ait verū quidem,quicquid corrūpitur à suo cōtrario pessundari:Nequit.n.fieri,inquid,vt ꝙ ex materia cōstat, non quodā modo impugnetur à cōtrario. Si nāq; suū esse materia inde hēt,ꝙ contrariorū capax sit, nō fieri pōt quin ēt ignis materia aliquo pacto calori & siccitati repugnet,easq; reijcere nitať, ac asūere noua.Itaque ignis ēt si supremus,interibit tū.Pugnat.n.quodāmodo materia formę,ꝑterti cū ꝓxima cuiq; materia qualitatē aliquā sibi habeat.Etenī quæ oīum formarū negatione ac priuatione consideratur, ea quidem animo concipitur,non tamen existit,neque vllam qualitatem continet:Quæ verò igni aut aquæ subijcitur, qua litate non caret.aliqua enim prius imbuta,ita calorem & siccitatem suscipit.Id ipsum verò iam ignis est. Est quidem vtraque materia,quod ad potentiam,ignis:ū quæ sine vlla qualitate consideratur, licet talis non extans:tum quę iā aliqualis est, vt ita loquar: sed illa eminus,hæc cominus.Etenim quemadmodū potētia doctum appellamus, & nuper natum infantem , & eum qui

quã discendo iam occupatur: quamuis ille plurimum absit, hic perparum. ita fit etiam de materia, si illa omnino uniformi tũ illa quę iam aliquid habet qualitatis, & à primo potentia gradu ad secundum vsq; progressa est, Cum igitur ita se res habeat perquam arguite hęc vox (quodãmodo) orationi apposita est, cum scribit: Fieri enim nequit, vt quod materia constat, non quodãmodo à contrario impugnetur. Quia non absolute materia, quatenus est quod dicitur, ignis formę pugnat nępe caliditati siccitatiq; sed quatenus aliarum forma rum ei priuatio inest: & quatenus materia est potentia forma vtrõ actus: & quatenus idoneam habet naturã, vt hanc formam exuat, induatque nouam: & qua nonnullam qualitatem nacta, iam magis est potentia. Hæc.n. materiæ qualitas dum certat formam in se conuertere, rursusq; forma in sese qualitatem illam, ignem hoc certamine reliqui necesse fit, superara.f. ignis forma ab eius materiæ qualitate, quæ ex potentia quam habebat ad ignem, transiuit in potentiam ad aerem, aut aliud quippiam. Itaq; ignis quodammodo contrarium in se continet, etiam in suprema regione.

Siquidem per totum inesse calidum aut rectum contingit. Totum verò calidum, aut rectum, aut album esse nequaquam potest. Sic enim affectiones separatæ forent. Quòd si, vbi simul sunt id quod agit & quod patitur, semper illud suam vim exercet, hoc afficitur, necessaria fit mutatio. Ad hæc: fieri non fieri potest quin aliquod excrementum nascatur, id ipsum sanè erit contrarium. Nam è contrario fit omnis mutatio. Excrementum autem, sunt superfluitas, prioris reliquiæ sunt.

Cũ dixerit ei ꝙ materia cõstat nõ fieri posse, quin sit quodãmodo aliquid cõtrariũ, hic pergit cõfirmare ꝓpositũ, tãquam ita diceret: Si.n. ignis careret materia verisimiliter affirmaretur in supremo loco nõ interiturum, quod ibi.f. nihil haberet aduersariũ. At qñ & materiam habet, & quodammodo contrarium, non consentaneum est in summo corporum non tri. Hæc quidẽ sñia, q̃ per obscura Aristoteles verba innuitur, hoc modo: Caliditas. n.& siccitas vbique, hoc est per omnem naturam insunt materiæ, quæ igni subiacet: sic in sitę, vt in materia formæ. Enimuerò non in vna parte materię adest caliditas, in altera abest, sed per omnem eius naturam vndequaque diffunditur, Ita vt calor in aqua calida non partim quidem inest, partim verò non, sed tota in vniuersum calore participat. Est igitur vbique calidum, non tamen totum est caliditas: sed ex materia & calore mixtum. Sicut animal non est anima, sed compositum ex corpore vt materia, & ex animo vt forma: eodem modo ignis non solum est caliditas, sed cõpositum ex materia, & calore siccitateq;. Similiter in toto ligno rectitudo exiitit, nõ tñ vniuersum, quod ligno & recta linea constat, rectitudo est, sed ex ligno & rectitudine cõcinnatũ. Deinde postquã dixit Aristoteles, totum verò esse calidum aut albũ nõ potest fieri: mox causam subijcit: Sic.n. affectiones seorsum existerent. Hæc verba hmõi sensum includũt. Nã si ignis nihil quam caliditas sit, absq; materia & subiecto: item lignum rectum nihil qui rectitudo: affectus ipsi per seipsos sine subiecto extabunt. ꝙ rerum natura nõ permittit. Qñquidem affectio quæ vis aliqđ subiectũ sibi substernit. Igitur nullo pacto fuerit ignis à materia, & subiecto, contrarioq; abiunctus. Cõtrariorum autẽ alterũ agit, alterũ patitur. Quare iunctis vtrisque cõtrarijs, in supremo loco mutationẽ admitti planè necessariũ est. Præterea cũ ignis alatur & apud nos & supra: vbi autem alimentum est, & id quod nutriť, fit excremẽtum, quod cõtrarij rationẽ subit: & si nihil aliud hoc saltẽ ei cõtrariũ supra fuerit. Quod si contrarium adest, & pugna cõmittitur, & quod ad eã sequiť, interitus. Quòd verò excremẽtum sit cõtrarium, vt dixerat, his verbis ꝓbat: A cõtrario.n. ppetuo fit mutatio. Nã si primum alimẽtum contrariũ est ei quod aliť, vt sępe dictũ est, excremẽtũ verò est pars, aut reliquiæ primi nutrimẽti, proculdubio & ipsum erit corpori nutriẽdo contrariũ. Quod quidẽ excrementum dum eius quod alitur, natura sibi conatur assimilare, nõ potest nõ fieri pugna, & proinde simul eius quod superatur interitus.

Quid autẽ si igni quicquid sibi actu aduersariũ inest, id omne expulerit, an uel isto mõ incorruptus erit aut nõ? At corrũpetur à cõtinẽte. Hæc igitur prædicta si iã satis faciũt, esto. Sin minus, dare oportet quippiã actu cõtrariũ inesse, gignięq; superfluũ aliquid. Quapropter modica flãma deuritur à magna exeuctu alimẽtũ.n. quod illa vix lõgo tẽpore, fumũ inquã, hęc illico absumit. Quãobrẽ oĩa perpetuo motu feruntur, & oriũtur, aut occidũt. Continent aũt nunc iuuat, nũc officit. Hinc est quod quæ mutant locũ alias euadũt viuaciora, alias citius pereũt, quã pro natura sua. Aeterna verò, quibus aliqua resistũt, nulla manẽt. Cõtinuo.n. materiã sequitur contrarium. Et si de ordine loci fuerit, secundum illum mutatus, si quantitatis, augetur & decrescit, si qualitatis, alteratur.

Actu cõtrarium vocat excremẽtum. Quadraret aũt hoc argumentũ ad ignẽ nostrũ, non ad summũ. Cæterũ videtur occurrere obiectioni, qua quis ita posset instare. Quemadmodũ aĩantiũ corpora expulsiuã hõi facultatẽ, cuius beneficio sicci & humidi alimenti superflua excernũt, necesse fuerit eadẽ ꝓditum esse ignẽ, qua ꝙ est actu contrariũ, videlicet excrementũ repellatur. Pulsum verò & longe per vim eiectũ, haud amplius infestauerit ignẽ. Huic obiectiõi hisce verbis se offert: Quod si excernẽdi virtus, qua ignis vtitur, vniuersum cõtrariũ depulerit erit tũ forsan ĩmortalis. Hoc positũ statim diluit, inquiẽs: Aut nõ hoc est, aut ne tũ quidẽ ignis fuerit ĩmortalis. Corrũpeť etenim à cõtinẽte, siue aere. Nã de nostro & pset̃i igne, vt diximus, hic sermo est Aristoteli: ꝙ etiã ipse intelligẽs subijcit: hæc igitur si iã sufficiũt, suppleõdũ esto vt oratio sit integra: Qđ si pdicta satis fuerint, esto. Hoc est, si quidẽ satis soluta sit disputatio, sufficit: si minus, repetẽda est prior solutio, q̃ fuit, aliquid actu cõtrariũ inesse: denuo acto contrariũ appellãs excremẽtũ. Quod aũt scribit: Quapropter exigua flãma exuriť à magna: his probat, ignẽ nutriri. Qđ si nutriť, haud dubio excremẽtũ gignit. Cõburitur igiť minor à maiori flãma, ꝓpter alimẽti, idest fumi cõsumptionẽ, ꝙ parua quidẽ flãma longiori tpe depascit, & exedit: maior antẽ citius breuiq; tpe insumit, ac exhaurit. Iã aũt absũpto alimẽto à magno igne quo paruus debuerat foueri, alio distitutus vnde nutriatur, deinceps restinguiť. Hæc verba: Quare motu ppetuo agũtur oĩa: veluti causa scribunť, ideo ꝙ cũcta materiam aut subiectũ habeãt. Aer aotẽ cõtinẽs siquidẽ fuerit familiaris tẽperamẽto corporis aĩalium, simul iuuat, & promouet ad ætatis extẽtionẽ: sin alienus, obsistit, & vitæ cursum cõtrahit. Ad hæc ait, eaq; materiã, aut potius subiectũ habent loci, vt cœlestia, & in circulũ mobilia corpora, sm locũ mutãtur. Si verò quãtitatis habuerĩt subiectũ, augmentũ & decremẽtum percipiunt. Si qualitatis, aut affectionis alicuius, alterãtur.

Cæterũ non ita vsu venit vt maxima quæq; magis durẽt. Nã equus homine breuiori vita fruitur. Sed neq; par uainsectorũ.n. plurima annũ nõ excedũt. Neq; plãta in vniuersũ animalia superãt, cũ. aliquæ ex ipsis annuæ solũ sint. Neq; sãguine prædita viuaciora sũt simpliciter apicula etenim quibusdã sanguineis amplius viuit. Neq; iur sus exãguia siquidẽ quę molli crusta tegũtur, annua sunt, & sãguine carẽt. Neq; terrestria, nãq; sunt plantæ, sunt animalia pedestria, quæ vltra annum vitam non prorogãt. Neque marina, quoniam in mari testaceorum genus, & mollium (μαλάκια vocant) breui obeunt. Omnino tamẽ in plantarũ genere viuacissima quędam reperias, vt est palma.

ma. Deinde in sanguineis animaliũ potius quã exãguibus tũ in pedestribus quã aquatilib. Proinde si iũgãtur ambo, inter sanguinea & pedẽstria, quæ longissimè viuunt, inueniẽtur animalia, vt homo & elephas. Q uinetiam vt plurimum maiora plus ætatis implent minorib. N am et alijs viuacissimis magnitudo corporis cõtingit, similiter vt mõ dictis. Porrò istorum omnium causam hinc animaduertere licebit. Intelligẽdũ.n. & dãdum est, animal esse calidũ & humidũ natura: & vitã similiter. Seniũ verò frigidũ & siccũ, itẽ corpus defunctũ. Sic.n. apparet. Cæterũ corporibus in rerũ natura hæc est materies calidũ frigidũ, siccum & humidũ. Itaq; necessaria senescẽtia arescunt. Quare humorẽ esse oportet, qui non prõptus sit exiccari. Huius.n gratia nõ putrescũt facile pinguia. causa est, quod plurimũ aeris cõtinent. Aer verò alijs collatus respõdet igni, ignis putredini nũquã fit obnoxius. Sed neq; pauco humore opus est. Etenim exiguũ quoq; facile desiccatur. Ideoq; & animaliã & plãtæ, quibus est iũcta magnitudo, præcipuè sunt lõgissimæ vitæ. Cõsentaneũ.n. rationi est, maiora humiditatem habere magis copiosam. Quãuis non in hoc solũ lõgitudo vitæ spectetur, ad quãtum quãtitas, tum qualitas requiritur Itaq; nõ modo copiã humoris abundare opus est, sed eiusdem quoque calidi. V t neque cito congeletur, neque resiccetur. Hanc ob causam homo quibusdam maioribus est viuacior

Deinceps vitæ breuis & longe causas allaturus, quoniam vt plurimum magna minorib. diuturnitate prestãt, ab illis exorditur: oñdit neq; magnũ, neq; paruũ pcocius aut tardius intereũdi absolutas esse causas, sed quidpiã aliud. Quare neq; maxima minoribus corruptelæ minus esse subiecta dicit. Nã equus hoĩe, licet ipso maior, breuiore termino vita defungitr. Sed neq; minora plus q̃ magna vitalia videntur. Plæraq;.n. insecta quę parua sunt, intra annũ obeũt moriẽ. Nã q̃dã aliquã diu viuunt, sed fortassis non integre. Non verò omnes plantæ viuẽdo oĩa aĩalia superant: siquidẽ aliq̃ stirpiũ annuum hñt finẽ, vt brassica, beta, ocymũ, & alia multa Neq; sanguinis imbuta humore vlterius q̃ exanguia supuiuunt. Vt apis cũ sanguine careat, est iñ aliquib' sanguineis viuacior. Etenim pulices intra annũ finiũt vitã, etsi sanguinem cõtineant. Haud quaquã autẽ exãguia cuncta cætera sanguine irigata, diuturnitate antecellunt, qñquidem mollia inter pisces sunt annua, & sanguine priuata. Porrò neq; terrestria minus aquatilibus corruptionem patiuntur. Nam & ex plantis & ex pedestribus aĩantium aliquot annua sunt. At neq; oĩa aquatilia, id est marina, oĩbus q̃ in terra degunt, à corruptione longius absunt: cũ testacea simul & mollia angusto viuendi, termino includãtur. Post hæc subiungit:

" Oĩno autem & præcipuè plãtarum numero ꝓlixior
" viuacitas ascribitur. Palam.n. planta plurimum æui durat. Deinde sanguine potius impletis, quã eius expertibus: tum magis pedestribus quam aquatilibus ætas lõgior attribuit. Quãobrẽ cum potius in sanguineis & pedestribus, q̃ in exanguibus & aquatilibus, fatilis inuentu sit viuacitas: etiã vtriusque iunctis duo priora si cõuenerint multo magis posteriora minus ad longam vitã sunt idonea. Hæc ꝓfatus Aris. causas quarũ gratia alia longum, alia breue spacium vitæ exigant, manifestissime reddit.

Porrò deinceps humorẽ vult non facile gelari, nimirum beneficio caloris, quia calor nõ sinit gelascere: neque leui de causa arefieri, ad q̄ copia requiritur. Multitudo enim non cito exiccatur.

N ã etsi aliqua nõ adeo multũ humoris habeãt, si mõ qualitate precellant amplius, & maiori proportione, quã deficiãt mẽsura, sanè viuaciora sunt. calidũ est aũt aliquibus pingue: vnde fit vt neq; exiccatiõi neq; frigori facile pateat. In alijs alio succo imbuitur. Præter alia quod debilius euasurum est, nõ excrementum esse cõuenit: hoc.n. aut morbo aut natura perimit. Inimica nãq; excrementi vis & perniciosa existit, alias vniuersæ naturæ, alias vni particulæ. Ideo libidinosa, & plena semine genitali breui consenescunt. semẽ n. ipsum haud aliud quã excrementũ est, & amplius affluxu suo corpus resiccat. Hac de cã mulus est lõgæuus plus equo & asino, ex quibus gignitur. Itẽ fœmina marib. anosiores euadũt, si mares fuerint salaces. passeres itaq; masculi minus quã fœmellæ vitales sunt. Præterea quæcunque laboriosã agunt vitã in genere marium, eadẽ citius senecta præmuntur. Q m labor arefacit. & ipsa senectus est arida. N atura verò & in vniuersum mares quã fœminæ sunt magis viuidi: cuius ratio est calor, quo masculum animal fœmineum excellit. Cęterum eadẽ in calidis plagis viuidiora sunt quã in frigidis, eadẽ ratione qua & maiora minoribus. A rgumento fuerit ipsa magnitudo naturæ frigidorum animalium. N ã serpentes & lacertæ reliqua squamosi generis, magna fiũt locis calidis, & in rubro mari testacea. Humida enim caliditas & augmenti & vitæ causa est. Locis autem frigidis humor ẽ dilucior in animãtib. eoq; noĩe statim congelatur. Itaque animalia quædã nullo aut pauco sanguine prædita, omnino nascuntur in locis ad septentrionem vergentibus, neq; pedestria incontinente, neq; in mari aquatilia. Q uædam nascuntur quidem sed minora, & vitæ fragilioris. Etenim gelu non patitur augeri.

Qualitatem vocat ipsum calorem & pinguedinem. "
Ita verò sentit. Quibus humidi copia deficit, abundat autem qualitas plusquam illa desit, diutius in vita permanent illis, quibus humor quidem exuberat, qualitas autem deficit. Quod verò inquit. Si pcellant amplius, & maiori proportione: ita accipiendum est, vt si fuerit exempli gratia, in equo humiditas triplo quam hominis abũdãtior, caliditas autẽ ĩ hoĩe decupla ad equũ maiori proportione hoĩs caliditas excedit equi caliditatẽ, quam equi humiditas eam quę homini inest. Maior.o. est decupla proportio, quam tripla. Post hæc addit, in quibusdã calidum nihil aliud esse quam ipsum pingue in quibusdam verò non pingue, sed aliquid ei proportione respondens, quod alium siccũ nominauit. Porrò "
cũ inquit. Hoc enim aut morbo, aut natura interemit, excrementum intelligit. Excremẽtum igitur ait, morbo, aut natura perimit, Natura quidẽ. quoniã excremẽtum toto corporis temperamento pugnat. Id.n. naturã vocat. Cum itaque inito certamine aduersus omnem naturam, atque temperiem corporis victoria potitum interemerit, iãrum dicimus interemisse naturæ: quod idem est, ac si dicas, totam animalis temperaturã euertisse. Enimuerò vbi excrementum vnã tm̃ partem oppugnauerit, vt iecur, aut lienẽ, & cum ea parte totũ pariter animal ad internecionẽ traxerit, tũ dicimus peremisse morbo, hoc est, vna parte affecta totum cũ eo corpus interijsse.

Quod & ipse declaraturus. hæc verba subiecit: Est autem excrementi facultas contraria exitiosaq; interdum naturę, interdum parti. Superius natura dixerat, "
hic naturæ: item supra morbo, nunc parti.

Porrò cõsentaneũ est, etiã in quibus genitura multa fuerit, ea statĩ senio cõfici. Quippe semẽ cũ sit alimẽti in sanguinẽ cõuersi excremẽtũ, exeũdo calorẽ vna educit: quo facto, necessariũ est etiã humorem exiccari Quaꝓpter equo diuturnior est mulus: vtpote qui nõ abũdet semine. Itẽ fœminæ minus quam mares vitam diutinã viuunt. Quãuis in fœminis amplius sit humoris excremẽtosi, nõ est tamen calidus humor sicut maribus, sed aquosus, & natura frigidus. Itẽ laboriosa ĩ genere marium: nam tum libidine, tum labore senescũt. Diutius autẽ vita prorogatur eis quę versantur in calidis locis, non alia de causa quam & maioribus quibus

busquoq; plus infitum est coloris. Longius autem supeesse, quæ in calidis regionũ degunt, sequẽti sermone probat. Maximè enim hoc euidens est ex animaliũ natura frigidorũ magnitudine. Natura frigida vocat exanguiũ. Sensus est; Exãguia quæ in frigidis exigua nascũtur, in calidis locis magna generari. Nimirum eo ꝙ calor argumẽti causa sit: & si augmenti, ẽt lõgæuitatis.

Quod si nõ fruãtur alimẽtis siue stirpes siue animalia, intereũt; Consumit enim corpus seipsum. Et sicuti magna flamma paruam exurit et restinguit, cõsumpto eius nutrimẽto; sic natiuus calor, qui præcipuã coctionis vim habet, materiã in qua cõtinetur, absumit. Cæterũ aquatilia minus longæua quã pedestria sunt. Nõ ideo quod simpliciter humida sint, sed quod aquosa. Talis autẽ humiditas leuẽ ob causam corrũpitur, vtpote frigidus, & aptus gelari. Est & exãgue propter hoc ipsum vitæ instabilis, nisi magnitudine defendatur. Etenim nihil pingue, nihilque dulce cõtinet. Siquidem animantis pinguetudo dulcis habetur. Hinc est quod apes minus caducã ætatẽ agũt quibusdam maioribus. In plãtis præcipua uiget longæuitas, magis quã inter animantes. Primũ quia minus sunt aquosæ, eaq; gratia nõ facile cõgelascunt. Deinde habẽt aliquid pinguiusculum atq; viscosum: & quamuis siccæ sint ac terrestres, tamen humore ad exiccationem non procliui fruuntur.

Depromit hic causam, ob quam animalia & stirpes nisi nutrimento vtantur, pereunt. Tabefacit.n. inquit, quod non nutritur, ipsum sese. Nam innatus calor obsentia nutrimẽti vehementior factus cõsumit carnẽ, & materiam, cui inest, quibus absumptis, tam aĩalia quãq; plantæ intereũt. Quod dicit: Aquatilia minus longæua sunt, quam pedestria idẽ significat quod breuioris vitæ sunt. Apes autem diuturniores in vita manent quibusdam maioribus, quia dulcedinem habent. Tale enim ipsarum est alimẽtum, & dulcedo calida eũ. Quod aũt viscositas, & humidũ, & calidum contineat, neq; sinat transpirare, dictum est frequenter.

Quamobrem verò diuturna sit arborũ natura causam afferre oportet, quæ non cõmunis est animalibus præterquam insectis: iuuenescunt enim semper stirpes, quo nomine diu durant. Cum subinde alij rami subnascãtur, alij senescant. eodem modo radices, non tamẽ eodem tempore, sed aliquando solum trũcus, et rami pereũt, alijs inde adnascentibus. Item radices quandiu idoneæ fuerint, ex reliquis nouas producunt. Itaq; nunquam cessat altera pars nasci, altera perire: atq; ideo longæua sunt stirpes.

In Græco est ab existente.

Hec dictio, Non cõis est animalibus, præterquam insectis: significat causam esse diuersam in animalibus, si excipias insecta, quibus cõmunis est. differt autẽ, qđ ad reliquas animantiũ. Quid verò cum illis cõmune, ab his diuersum stirpes habeãt, iam declarat, principio differentiam ostendens. Non enim propter calorem, inquit, propriè longitudinẽ vitæ sortiuntur, vt aĩalia, sed quia subinde se renouant. Sẽper.n. alij rami.i. noua germina procreantur, alij marcescunt. Verbi gratia, huiusce nucis hic, alij rami aruerũt, alij virent vigẽtq;. Itidem radices aliæ vigorosæ, aliæ sunt aridæ. Verũ nõ simul oẽs, aut cõsenescunt, aut florẽt, vt neq; frõdes: Sed interdũ truncus, siue stipes, & rami corrũpũtur: radicibus vero relictis integris, paulo post alius trũcus pariter cum ramis per ipsis enatus est. Cum enim ita se habuerint radices.i. in vigore fuerint, non senio confectæ, aliæ ab existente oriuntur. Appellat autem existens, numerum radicum vigẽtium. Hoc modo semper vnius generatio, & alterius corruptio perseuerat. Postquam igitur hoc corrupto aliud gignit, ex quo rursum aliud, verisimiliter aut potius necessario diutissimè arborũ natura persistit.

Sunt autem plantæ similes insectis, vt ante diximus. Viuunt enim etiam diuisæ, ita vt bina vel plures ex vna fiant. Insecta verò etiam ipsa adhuc viuunt sed non diu, cum instrumenta non habeant: neque principium vnicuiq; parti insitum id efficere queat. Enimuero in planta id põt: vbiq; etenim radicem, & caulem potentia possidet, à qua subinde aliquid procedit, & recens, & senectum: quæ inter se perparum distant vitæ longitudine. Quemadmodũ in eis, quæ surculo auulso plantantur. Nam & in auulsione eadem ferè contingunt, cum id quod auellitur, alterius pars sit. Sed per auulsionem idem partibus separatis cõtingit, quod alioqui cõtinuitate iunctis. Causa verò est quoniam vbique principium insitum est potentia.

Hoc loco insectis & plantis quid cõmune sit, enarrat. Cõueniunt autẽ plantæ cum insectis, quod & hæc, & illæ post dissectionem superuiuãt. Et.n. insectorum quoq;, vt expositum est in libro De animalium incessu, si in duas partes scindãtur, vtraq; diu superuiuit: nõ tamen semper, neq; æqualem temporis continuitatẽ. aut longitudinem vtraq; durat, eo quod altera pars instrumentum, siue os non habeat, quod altera habet, cuius beneficio alatur. Namq; aĩa, siue principium, ut Arist. loquitur, quod singulis corporibus inest, nõ põt os efficere. In plantis verò satis potens est, in quibus vnusquisq; ramus potẽtiam, tum radicẽ continet, tum caulem.i. truncum. Ideo ab hac potentia recens simul & senectum prodit.

Porrò quæ à radicibus vnius & eiusdẽ arboris proueniunt, nihil ab illis differunt, quæ per auulsum surculum plantantur, ꝙ ad longæuitatẽ attinet. Sed hoc vno, quod auulsa quæ inseruntur loco distant, illa verò non ita: Nam hæc verba, Partibus continuitate iunctis: idẽ sonãt quod, nõ diuulsis, sed vna positis. Causam verò, quod auulsa viuant, hanc reddit., quoniam vbiq; insit principium quod radices efficere valet.

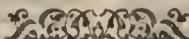
Cæterum est vbi conueniant stirpes et animalia. Nam in animantibus mares vt plurimum præ fœminis sunt viuaces, & superiora membra maiora habent, inferiora aũt magis quam femellæ exilia, et naua. Petit verò calor superiore, frigus in ima subsidit. Sic & in stirpium genere quibus grandius est caput, diutius perdurant cuiusmodi sunt, non annua, sed ex arborum numero. Siquidem pars summa plantæ & caput, radix est enimuerò annua versus inferiores partes, & fructus incrementũ capiunt. Sed de his quidem ex professo in opere De plantis differetur. Hic verò super alijs animalibus allatæ sunt causæ, quãtũ ad ipsorum lõgitudinẽ & breuitatẽ vitæ spectabat. posthac reliquum est, vt de iuuenta & senectute, vita et morte dispiciamus, quibus explicatis, vniuersæ, animalium naturæ satisfactum videri poterit.

Postquam inter animalia, & plantas discrimen exposuit, deinde consensum & differentiam stirpium insectorumq;, nunc inter plantas & animalia quid cõe sit enarrat. Conueniunt igitur, ait, stirpes ac animantes in hoc, ꝙ sicut fœminas ꝓlixitate vitæ vincunt mares, qa summas partes habẽt auctiores: ita etiam plantæ, qbus grandia sunt capita.i. truncus & radices, alijs nõ talibus in vita longius persistunt. Caput autem prægraue est arboribus. Quandoquidem radices & caudex in ipsis existimãtur summam, proportione capitis: rami verò ima, ꝙ in confesso est Igitur & mares, & plantæ maioris capitis, cũ supernas partes habeãt magnas, alijs exiliores habentibus, extensius æuũ agunt. Est verò calor in summis, frigus in imis. Itẽ caliditas efficiens est causa tam longæuitatis, quam augmenti arborum, Itaque genus increscit versus summitatem, annua aũt ad ima, videlicet ramus in quibus fructus perficit. Deinde cõcludẽs inquit, post hanc tractationẽ, illam quæ de vita & morte, & senecta, & iuuentute agit, consequi.

Finis Aristotelici Libelli De longitudine & breuitate vitæ cum Scholijs Michaelis Ephesij.

LIBER ARISTOTELIS DE DIVINATIONE PER SOMNVM:

CVM SCOLIIS MICHAELIS EPHESII.

Conrardo Gesnero Tigurino Medico interprete.

DIVINATIONEM in somno, quam ferunt ab insomnijs prouenire, neq; contempserit aliquis facile, neq; persuasus approbauerit. Nã quod omnes aut plærique significationẽ aliquã somnijs attribuunt, rei experientia astipulatur. Et sanè quadã in somnijs præuideri, credi par est & rationi cõsentaneũ. Ideo de ceteris quoque forsan aliquis idem iudicabit. Sed cum nulla satis idonea causa appareat, ob quã id fiat, rei fides approbatur. Deum.n.insomniorum autorem facere, præter alia hoc etiam absurditatis affert, quod nõ optimis & sapientissimis, sed quibuslibet, etiam abiectissimis hominibus somnia eueniant. Dempta verò hac causa, quæ numini adscribitur, nulla sanè alia satisfacere videtur. Quod enim aliqui somniantes præuident de remotissimis quibusdã, vt iuxta columnas Herculis, aut in Boristhene versantibus, eius causam et originem inuenire maius est quam pro humano ingenio. Necesse igitur est somnia esse causas euentuum, aut signa, aut fortuita: siue simul omnia siue duo ex ipsis, siue duntaxat vnum. Causa mihi nominatur, vt luna defectus solis, et lassitudo febris. Signum autem deliquij est, cum luna subire incipit: sic asperitudo linguæ febris est signum. Fortuitum est, vt si ambulante quopiam deficiat sol. Ambulatio enim neq; signum huius deliquij, neque causa est, vt neque deliquium inambulationis. Ideo quæcunq; fortuita sunt, neq; semper, neq; vt plurimum vsu veniunt.

RISTOTELES libro De insomnijs statim hunc subiecit de Diuininatione, quę in somnijs occurrit. Diuinatio autem dicitur, quod tanquam diuinitus facienda agẽdaúe pręsagiamus ex insomnijs, ac pręsciamus. Hinc enim pręuidemus hoc aut illud nobis euenturum. Equidem hanc diuinationẽ neq; contemptui habere facile fuerit, vt quæ nulla futurorum signa aut presagia contineat. Probat etenim nobis singulorum experientia, significationes aliquas inde oriri. At neq; omnium futurorum insomnia causas esse credendum est. Quinimo quædam ex ipsis causæ sunt, alia signa, nonnulla fortuita. Quęnam verò istiusmodi sint progressus, ipse aperiet. Post hæc verba quædam insomnijs præuideri, credi par est: mox subdidit: ideo de cæteris quoque forsan aliquis idem iudicabit. De cæteris, inquit, de omnibus. Quasi ita protulisset: Quoniam aliqua insomniorum signa sunt euẽtuũ, crediderit aliquis omnia simpliciter huiusmodi esse, & nullum non somnium quippiam significare.

Cæterum aliqua esse significantia, manifestum quidem est: cum verò nulla idonea causa dari possit vnde ita cõtingat preterquam Deum eorum esse autorem, dubitare & diffidere nos efficit, Nam rationi non consentaneum est, Deum ad huiusmodi negotia reducere ac detrahere, qui seipsum solum intuetur, qui illud est quod semper intelligit, & semper intelligitur. Ablato autem Deo, nullam aliam probabilem inueniri causam, satis constat.

Quod enim præuideamus aliquando euentura illis qui in Herculeis columnis, aut in Borysthene habitãt, eius assequi causam plusquam humanum est. Cæterũ planetam subeuntem signum esse defectus, & causam postquam omnino subiuit, non dubium est vel ex loquendi consuetudine.

Sunt ergo insomniorum alia causæ, alia verò signa, vt affectuum in corpore nascentium. Itaque medicorum etiã qui elegantes ac periti sunt, diligenter æstimanda somnia asserunt. Et sanè perpendẽda sunt tum artificibus, tum eis qui speculantur, & philosophãtur aliqua de re. Nam quæ interdiu motiones accidũt, nisi admodum magnæ fuerint & validæ, latere solẽt præ motibus alijs qui maiores vigilando contingunt. Contra fit in dormientibus: quibus etiam exigui motus videntur magni: vt manifestum est multis dormientium experimentis. Nam si vel parui sonitus aures inuaserint, fulmina sibi, et tonitrua imaginantur. Et si momẽtum pituitæ distillauerit, melle se frui alioue dulci sapore opinãtur. itẽ per ignes incedere, supraq; modũ calescere. vbi modico calore aliquæ partes afficiuntur.

Orationis ordo ita procedit. Insomniorum aliqua causæ sunt, aliqua signa. Causæ quidẽ, quę apparitione sua animum excitant ad actionem quampiam, ex reminiscentia alicuius quod præcessit. Quod quale sit, paulo post dicemus. Signa verò sunt, quæ corporis aut animi affectus ob oculos ponũt. Deinde post hæc verba: Decet autẽ ita æstimare tum artifices, tum qui meditantur quippiam, & philosophantur. Sensus est: Non modo ad Medicos spectat somnia sedulo considerare, sed etiam ad nos artifices, & super aliqua re philosophantes. Sed quomodo noctu fiunt aliquæ motiones, vt pituitę distillatio, & cętera quę signa dicimus eorũ, quæ nobis euentura sunt: interdiu autem nõ fiunt? An verò, inquit, interdiu quoq; fieri? Nam quæ in die motiones accidunt, nisi permagnę ualidęq; sint, delitescũt. Ait igitur, ipsas etiam per diem cieri, sed cum non sint magnæ, nos latent. Repelluntur enim à diurnis motionibus, quæ vehementius instrumenta sensuum per sua obiecta feriunt. Si enim nõ extiterint, inquit, admodũ magnæ & fortes, sed paruę, nos latent, Magnę quidem delitescere nequeunt, exiles autem facile latitant. Nam cum organorum, quæ sensum continent, motus citantur magni

Quęstio

tur magni tum impediuntur minores, adeo vt sensum sui imprimere non valeant. Inter dormiendum verò quoniam ociosa sunt instrumenta sensuum, etiam exigua pro magnis habentur, idq; per inductionem probat. Tenui enim sono dormientium aures occupante, tonitrua videntur. Quod non fieret nisi motiones exiles somno pressis ingentes apparerent. cuius causa ex eo pendet, quod organa sensoria tum feriantur.

Experrecti autem, res vt se habent, manifesto percipimus.

Hæc pertinent ad sequentia verba Arist.

Hoc est: Excitatis autẽ clarum fit, omnes istiusmodi motiones paruas extitisse, Adhuc enim experrecti sensum retinemus & soni quàm aures subierat, quod paruus sit, licet in somnis magnus videretur: & aliorũ omnium, quæ ipse manifesto enumerat. Postquam autem confirmauit, vel paruos motus in somnis deprehẽdi, eosdem futurorũ euẽtuum signa esse dicit. Nam quod videmur gustare mel dormientes, futuri morbi signum est, ex pituita initium habituri.

Maior.

Etenim cum principia rerum omnium (vt crebro explicatum est) sint magnitudine quidẽ modica: qualitate verò potentiaq; magna: etiam morborum initia erunt parua. At parua quoque manifestari dormientibus ostensum est.

Minor

Conclusio.

Manifesta igitur morborum principia in somnis fient. Quod si ita res habet, proculdubio quędã in somnis visa signa sunt affectuum, qui circa corpus oborientur. Equidem ego cum locum quendam cœnosum & fœtidum trãsire me somniassem, paulo post in morbũ incidi. Crassi nanque, & tenaces, & morbidi humores, qui ægritudinis causa fuere, dormienti mihi percipiebantur. Ita mens per lutosum locum transitus, morbi mihi signum erat. Quapropter animaduertere huiusmodi oportet.

Exemplum.

Cum itaq; rerum omnium principia sint exigua, nimirum & morborum, & si qui alij in corporibus oriũtur affectus. Patet igitur, eiusecmodi in somnis manifestiora quam in vigilijs futura.

Quoniam quidem, inquit, omnium initia sunt modica videlicet & morborum, & aliorum qui in corporibus nasciturì sunt affectuum, exigua fuerint. Hoc enim vltimum orationi deest. Quòd si ita est, liquet ipsa in somno fore manifesta. Nam, vt diximus, parua quoq; tum persentiscimus. Quare nihil mirum, si exiles in somnis motus,* causæ nobis fiant futurorum.

* Malim signa, de causis enim iam dicet.

Quinetiam nonnulla in somnis visa causas esse suarũ cuiq; actionum non ratione caret. Vt enim facturi aliquid aut iam agentes, aut absoluto iam negotio, id ipsum planè somniantes videmus & agimus, in q; eo versamur non secus quàm vigilantes (In causa est, motus à diurnis principijs et occasionibus præparatus) ita vicissim necesse est, in somno quoque natas motiones sæpe principium esse diurnarum actionum quarum, meditatio in dormientibus præparatur, & quasi via ad ipsas sternitur nocturnis imaginationibus. Hoc igitur pacto fieri potest, ut in somnio rum aliqua & signa & causæ sint.

Posteaquàm in somniorum, ea quæ aliquid vt signa portendunt, Aristoteles explanauit, deinceps quæ causarum rationem habẽt, proponit. Itaq; scribit: Quemadmodum aliquid actuři, aut iam agentes, illud ipsum ad eundem modum somniando tractamus, atq; idem omnino, non quippiam aliud per somnia contuemur, & gerimus. Causa verò est quamobrẽ ea somniemus quæ vigilãtes agimus, quia noster animus diurnis actionibus imbuitur ac præparatur. Velut enim disposita corpora ad morbos, facile eis implicãtur: ita cogitatio iam ante instructa & commota ab ijs quæ in corde nascuntur motiones, in somno deinde prorsus in eisdem versatur. Sicut igitur in hisce contingit, sic & vice versa frequenter animi motus aliqui in somnis accidunt, qui omnino principium diurnarũ actionũ sunt. Quæ etenim in somno visa animum ad actiones promouẽt ex reminiscentia alicuius quod præcessit, hæc causas appellamus. Nam vti vigiles sæpe cogitamus aliquid quod nobis causam & occasionẽ præbet, vt liceat facere, agere, aut inuenire quippiam aliud, ita etiam sopita & quiescẽs cogitatio ex vestigijs in corde relictis nouam meditationem ingreditur. Tum visum actionis causam esse loquimur. Quod autẽ ex alijs in alias cogitationes promoueamur, indubitatum est. Ego sæpe lyram intuitus, Socratem animo reputaui: aut Socrate inspecto, triãgulum.* Atqui differunt inter se causa, & eius effectũ. Lassitudo enim quæ causa est febris, haud idem cum febri existit. Ego verò non raro cum rosas albas somniassem, postridie dono ab aliquibus accepi. Hic rosas causam & principiũ rosarum fuisse dicimus. Proinde vt actio diurna nocturni somnij, ac imaginationis est causa, ita nihil prohibet aliquas etiam imaginationes diurnarum actionum esse causas. Porrò hæc conuenit dici de nostris actionibus non diu post, sed statim peragendis. Hactenus igitur de insomnijs, quæ causæ, & signi rationem subeunt.

* Et si nostræ in somnis sæpe diurnarum actionum sint causæ, non tamen necessarium est, idem omnino somnia esse cũ sequenti actione, cuius illud causa erat, satis n. est certã habere proportionem.

Multa verò fortuita, sunt in primis ardua et aliena, et quorum principium non penes nõ est: sed de nauali pugna aut rebus longè dissitis apparẽt. Nam in istis haud aliter cõtingit. quàm si quòd quis animo voluit, aut cuius mentionẽ facit, id ipsum eueniat. Quid enim prohibet quo minus idem in somno accidat? immo tum potius quàm aliàs, eiusmodi multa vsu venire credibile est. Verum vt mentio alicuius facta, non vel signum vel causa ipsius aduentus est: ita neq; in somnis signum aut causa rei euentus insomnium est, sed fortuitum quippiã. Hinc fit quod multa somnia non eueniant. Fortuita etenim neq; semper neq; magna ex parte contingunt. In summa, cum & bruta animalia somnient aliqua non verisimile est somnia diuinitus immitti, aut quod appareant in causa, deum esse. Dęmonia tamen dici possunt. Natura enim dęmonia, non diuina est. Argumento fuerit, quod homines abiecti, & admodum viles futura præsagiant, & ipsos euentus somnient, ceu deo non delegante. Sed quorum natura loquax est (vt ita dicam) & atribiliaria, diuersimoda visa percipiunt, itaq; cum multis et varijs modis agitentur, verum aliquando euentum assequuntur: vt qui certatim proiecta aliqua abripiunt (&, vt prouerbio iactatur) si sæpe iacias, aliud alias iacceris. Eodem pacto illis somniantibus accidit. Porrò quod multa insomnia euentus non consequatur, absurdi nihil est: Nam neque signa in corporibus oborta, neq; cœlestia omnia finis, quem portendebant, insequitur: vt quæ pluuiarum & ventorum prognostica sunt. Impeditur enim signi euentus, si quis motio incidas efficacior, quam prior, quæ signum effecerat. Multa etiam prudenter consultata ut fierẽt, post dissoluta sunt, ob alia principia, siue causas vehementiores. etenim in vniuersum nõ fit omne quod futurum erat: neq; idẽ est quod fore & quod futurum dicimus. Nihilo secius tamen initia esse dicendũ est, quamuis nullus consequutus sit finis: & signa interdũ rerum non euenientium.

* ὃ μὲν τὸ ἐσόμενον καὶ τὸ μέλλον.

Ὑπερβατά (transtulimus ardua & aliena) ea nominauit ab alijs agenda, & simpliciter ea quorum initium non nostræ potestatis est, neq; in nobis situm, Quomodo enim penes me esset principium belli in Perside futuri, aut naualis pugnæ? Nihilominus tamen contingit aut syncerè ac aperte somniare me, id quod euenturum est, vt bellum Persicum: aut per ænigmata, cum aliud per aliud innuitur. exempli gratia. Somniauit

sodalis meus à muliere quadam missos sibi melopepones tenues ac oblongos, scorpiorum instar caudatos. Post dies paucos iniuriã ab illa muliere passus est. Hic aliud sunt melopepones: aliud euentus somnij, iniuria.
" Explicat autẽ ipse Aristoteles, quomodo sint fortuita
" somnia, huiusmodi exemplo. Quemadmodum sæpe vsu venit, cum de Socrate cogito, vt ipsos adueniat; itẽ cum in somnis naualem pugnam vidi, vt ea contingat. & sicut mea de Socrate cogitatio, quod ipse accesserit, non in causa est, sed forte fortuna cogitante me aduenit: ita neque insomnium causa pugnę naualis est, sed obiter & fortuito cócurrit. Inde fit, ꝙ cum multa somniorum fortuita sint & temeraria, finem euentus non adipiscantur. Porrò multas animantium insomnia percipere, constat. Siquidem canes dormiẽdo immurmurant. Visa igitur in somnis non cælitus delegante Deo mittuntur, neque diuina, sed dęmonia sunt. Natura nãque nostra cum dæmonia sit, vt dictum est futura præ uidet, Cæterum, ait, quibus natura quodam modo loquax & melancholica est, diuersimoda visa percipiũt.
Vt enim locutoleij, & blaterones multa loquuntur: ita
" etiam atribiliarij ob multas motiones varia vident:
" Melancholia quippe motus est multi & vehementis spiritus. Itaq; sæpius aliter atq; aliter commoti, præ cęteris scopum crebrius attingunt. Quoniam sicuti certatim proiecta diripientes, non vnum solum rapiunt (siue corolla, siue quid aliud in medium sit eiectũ) sed multa, vtpote pluribus proiectis: ad eundem modum & melancholici, quia multis cientur motibus (perpetuo enim motu spiritus & sanguis in ipsorũ corde feruntur) multa consequuntur. Et quod prouerbiale est,
" Si sæpe iacias, aliud aliàs ieceris: itidem in ipsis contingit. Nam si quis tantum vnam sagittam eiaculetur, aut prorsus non, aut semel duntaxat scopum continget: at qui multas emittit, eum necesse est aliàs aliam tabulæ, in quam iaculatur, partem vulnerare. Quemadmodũ igitur res in istis se habet, ita etiam in illis qui multas visiones experiuntur, quos & ipsos multa consequi necesse est. Hactenus quod ad sensum. Porrò hec verba.

Schollastes videtur hæc verba legisse statim post senarium illum, si sæpe iacias, &c. In nostris vero exẽplaribus non legũtur.

* Similiter, vt isti, visa consequentes, aut abundant, aut hunc sensum habent. Visa quæ in somnis apparentia euentum consequuntur, similia sunt illis quæ à contendentibus rapiuntur: Cæterum non cuncta somnia eueniunt. Nam neque omnium signorum, quæ in corporibus nostris se produnt, futuri sequuntur euẽtus. Verbi gratia: Somniauit quidam se locum fœtidũ & morbosum iter facere. Egritudinis hoc futuræ signũ erat, non tamen ægrotauit, quod alia motio priori fortior ingruisset. Excitata enim natura humores concoxit, quorum culpa ægrotaturus fuerat: itaq; periculũ euasit. Item neque pluuiarum omnia signa consequutionem nanciscuntur, est etenim signum pluuiæ, quæ sub luna consistit corone, attamen sæpe vilitur, neq; pluit propter subitam siccæ exhalationis exuberantiã. Item flaiuum signum est, si Luna non integra apparuerit, sed dimidiata, quod in sublimium consideratione explanatum est. Itaq; si fiat alia commotio vebemẽtior, quàm prima, à qua orta fuerat corona (erat aũt corona pluuiæ signum) nulla comitabitur pluuia. Vbi in Greco legitur, ἐφ᾽ ἧς μελλήσεις ἐγένετο, etc. Hic dictio μελλήσεις abundat. Porrò quod multa prudenti consilio conclusa ad finem & actionem non perducantur, siue ob consultantium mortem, siue alijs de causis, nemo est qui nesciat. His verbis: Etenim in vniuersum nõ fit omne quod futurum erat: hic sensus inest. Non quicquid fu-
" turum erat vt fieret aliquando, id omnino & simpliciter fieri necessarium est, Pro græco vocabulo ἐσόμενον, reddimus, quod fore dicitur, cuius necessarius euentus expectatur. Μέλλον autem, id est futurum, contingit fieri aut non fieri, vt in opere De generatione & corruptione dictum est.

Porrò de illis insomnijs quę causas & principia, ita vt diximus non habẽt: sed excessus aut tempore, aut loco, aut magnitudine.

Temporis excessus vocat, quæ post longum tempus eueniunt. Quod autem scribit, aut loco, aut magnitudine, eundem vtrunq; sensum habet. Greci παρὰ λόγον posita dicunt. Cæterum hanc sententiam Aristotelis verba includunt, ac si ita sonarent. Porro de illis insomnijs quæ principia, id est, causas à nobis ipsis agendorum non continent (insomnium enim quod mihi quidem visum, belli autem in Perside futuri causa est, non principium habet, neque causa est negocij à me peragendi. non enim bellum illud mihi debellandum est) de hisce inquam hoc loco non dicendum est nobis. Manifestarium enim est, omne huiusmodi somniorum non proprie causarum nomine comprehendi, quam nos iam abusiuè ipsis id nominis attribuerimus. Quin potius fortuita sunt, atque obiter temercque nata.

Aut horum quidem nihil habent, non tamen principia agendorum penes illos sunt qui viderunt in somnium: de illis inquam nisi fortuita esse concedantur, ita sentiẽdum potius fuerit vt iam dicetur quàm cum Democrito, qui simulachris quibusdam & defluxionibus causas eorum attribuebat. Quemadmodum igitur cum quis mouit aquã vt aeris partem, eadem mouet aliam, qua cessante contingit aliquousque motum procedere, absente eo quod primis incitauerat. Ita nihil impedit, motum quẽdam & sensum peruenire ad animos somniantes ab illis à quibus Democritus imagines atq; defluxiones abire asserebat: & quocunque ille motus & sensus appulerint, exquisitius noctu percipi: interdiu enim circunlati dissoluuntur, nocturnus autem aer minus perturbatur, & tranquillior est: et oboritur corpori sensus somni gratia. Siquidem dormientes etiam exiguas intus motiones magis persentiscunt, quàm vigilantes. Cæterum isti motus phantasmata & visiones dormientibus pariunt, ex quibus futura de rebus prævidentur. Hinc est nimirum quod hominum quibuslibet, non sapientissimis, huiusmodi somnia contingant. Quod si Deus ipsorum auctor esset, etiam interdiu, atque sapientibus ea mitteret.

Sententia est huiusmodi. Iam diximus hoc loco, nõ tractaturos nos de insomnijs quæ agendum aliquid à longe dissitis hominibus significant, illa verò quę principium & causam continent, non à nobis quidẽ agendorum, sed à quopiam vicino non multum à nobis remoto, sed propinquo. Illa inquam somnia, quæ principium habent negocij à vicino peragendi (quæ enim vicinus acturus est, eorum in ipso principia actionis sunt, haud in me) nisi pro fortuitis recenseantur, aliam potius rationem habebant, quàm pro Democriti sententia. Sentiebat enim ille, simulachra quædam ad homines accedere, quædam benigna, quædam malefica. ideoq; præcabatur beneficas sibi imagines obtingere: esse autem illa magnitudinis monstrosæ, & dispersre quidem, sed perquàm ægre: hominibusq; futura prænunciare spectari se exhibentia, ędentiaq; voces, quas in somnis percipiamus. Aristoteles verò vult non in simulachra reijci causam (sæpe etenim demonstratum est vt falsum) sed in motiones quasdam quæ aerẽ certa figura afficiant, ita vt cum ipso per aures naresue sopitorum ad cor illabantur, vnde futuri præuidendi necessitas sit. Quomodo autem moueatur, & figuretur aer, explanatum est ab Alexandr. in libro De dęmonibus. Habent verò tum dicenda tum facienda aliquod futuri euentus principium Cæterum exiles quoq; motus dormienti magnos apparere dictum est antea. hic etiam citra obscuritatem omnia describuntur. Cũ igitur motus temere agantur, & quibuslibet ingruãt, etiã

abiectos

abiectos et indignos homines futurorum visionibus potiri vsu venit. Quod si Deus autor ipsarum esset, debebant quoq; diu & cum vigilamus, apparere.

Aliter verò quoslibet, etiam indignissimos ipsorum compotes fieri, vt futura præsentiant, non dissentaneum est. Istiusmodi enim hominum non curis neque seriis studijs occupata mens est, sed quasi omnino vacua, atque deserta commotaque ad nutum, & impetum mouentis agitur.

Nouam causam adfert, quam propter vile genus hominum futura præsagiat, non autem sapientes, Itaque dicit, cum illorum vacuus sit animus pulcherrimis philosophiæ speculationibus, & ab alijs curis deserta, facilis est à quouis ingruente agi. Prudentium verò mens multis in rebus versans, à quibus mouetur, non videt si quid ingruerit. Sicuti enim vigilantes, si quid intensa fixaque cogitatione æstimemus, prætereuntem aliquem non animaduertimus: nam maior motus minorem elidit: ita in somnis etiam vernaculis motibus infitisque formis agitata mens, forinsecus accedentia non videt.

Macte vir industria fœlix, qui nobis autor es vt multa pulcherrimaque discamus, & veritati semper innitamur.

Cæterum aliquos mente captos futura prospicere in causa est quoniam vernaculi motus non obturbant, sed procul ab ipsis abiguntur. Quare extraneos maxime appre bendunt.

Vernaculi motus non obturbant, hoc est intestinas motiones nullas habent. Ecstaticos (mente captos transtulimus) eos vocat, non qui penitus insaniunt, sed qui inter hos & prudentes medij sunt, vt ita dicamus. Isti igitur cum nihil omnino curent, aut animo reputent, & si quæ subierit cogitatio, eam obijciāt nullam prorsus admittentes, quo pacto vllos intestinos haberent motus? Prudentes quidem non præuident, ideo quod turbetur & veluti pulsetur ipsorum animus imaginibus atque formis intrinsecis. At mente captis animus cum sit inanis, eoque nomine nihil infestetur, extrinsecus aduenientia par est vt sentiant. Quæ autem sint ingruentia illa, & quo modo, Aphrodiseus in libro de Dæmonibus explicuit, Hæc enim Aristoteles appellat extraneos motus. Quid si autem per extraneos motus ea quæ non à nobis, sed ab alijs agenda sunt, intelligat?

Quod autem nonnulli euidentia somnia, idque maxime familiares de familiaribus præuideant, inde fit, quod necessarij et amici imprimis alter alterius curam habeāt. Vt enim etiam eminus se mutuo internoscunt familiares, ita quoque motus à notis profecti notiores sunt.

Fieri solet vt præcipue familiaritate nobis iunctos in somnis videamus, etiam super ijs rebus quarum eo tempore nulla nobis cura est. Ita mihi contingit somniare de socio meo (non egregio illo, qui mecum adhuc viuus communem in literarum studijs operam nauat: sed quodā alio qui breui tempore Philosophię incubuerat ob precocem mortis aduentum) is dudum defunctus mecum visus est in somnis colloqui de rebus quæ mihi toto illo tempore, & proxime antea in mentem non venerant: aliquando tamen, sed multo ante ipsis deditus fuerā. Visus enim est mihi de anima quæstiones obijcienti respondere. Quandoquidem igitur nobis notos in primis colloquentes in somnis videmus de rebus ijs quæ nobis curæ sunt, tum de alijs raro autem ignotos & quibus nō assueuimus, » huius rei causam subijcit ita scribens: Hoc autem fit, » eo quod necessarij & amici in primis alter alterius curam habeant. Porrò hæc verba: Quod aūt nōnulli euidentia somnia habeāt, & quod familiares maximè me familiaribus præuideant: clarius hoc modo preferretur. Quod autem nonnulli de familiaribus suis in primis euidentia somnia videant &c. Nam & de alijs, nēpe ignotis, & non assuetis nobiscum versari, idem aliquando contingit, præcipue tamē de familiaribus. Cæterum quod amicos etiam eminus illico agnoscamus præ cæteris, experientia manifestum est.

Porrò melancholici, hoc est ij quibus atra bilis exuberat, ob vehementiam, vt qui iaculantur eminus, ita collimandi & scopum assequendi dexteritate valent. Et propter ingenij mobilitatem confestim quod ad principium sequitur, imaginātur. Insani n quę aliqua similitudine inter se connexa sunt, ceu Philægidæ poemata, dicunt & meditantur, vt Venerem: ita cum principio, quæ consequuntur, annectentes. In eisdem præterea non eliditur vnus motus ab altero, propter naturæ vehementiam.

Hęc verba, Vt qui iaculantur eminus: idem innuūt, quod: Vt qui prospiciunt eminus. Sicut enim aues, quibus acies oculorum est acuta, a longinquo vident: & qui iaculantur eminus, quodammodo iam manibus tenent id quod iaculando petuntur eodem modo atribiliarij, tanquam multo ante rapientes, collineandi solertia præcellunt. præripiunt enim motu suo futura. Nam cum mobilis ipsorum sit imaginatio, confestim quod ad principium consequens est, imaginatur. Sunt enim nonnulla, vt dictum est, quæ principia nobis insita sequuntur, principia verò celeriter commota faciunt, vt statim etiam præuideamus, quod ipsis annexum consequensque fuerit: Cæterum ait hæc ita se habere, vt philegidæ poemata, in quibus quoque sequentia similia sunt præcedentibus. Non enim vt apud Euripidem, nunc ab Hecuba transfertur ad Grecos oratio, nunc ab his ad seruum, ita fit etiam in Philægidæ carminibus. Sed si, verbi gratia, de Venere fuerit sermo, omnia deinceps a principio ad finem vsque de eadem erunt. Quemadmodum igitur in illis poematis contingit, sic & insani ea vident, quæ affinitate aliqua copulantur. De quibus autem insanis loquatur, antea diximus: nempe de illis, qui inter prudentes, & omnino insanos medij quodammodo sunt, quorum motus elidi ipsorum vehementia non finit. Quoniam instar fluctus, qui cum vehementi impetu feratur, ab alio non potest elidi aut dimoueri loco: quin ipse potius obuios repellit: ita quoq; motus insanorum suæ vehementiæ gratia ab aliquo alio excuti non potest. Philægidæ poemata.

Peritissimus ille fuerit somniorum interpres, qui similitudines rerum exacte, perspexerit. Nam recta claraque somnia iudicare, cuiusuis est. Similitudines dico. quoniam visa similiter contingunt, vt rerum imagines in aqua, sicuti prius etiam memorauimus. Motus enim si nimius sit, nullo pacto representatio, & imagines rebus veris similes redduntur. Itaque ille plurimum iudicando excelluerit, qui statim persenserit atque conspexerit disiectas, & tortuosas imagines, quod hominis aut equi sint, alteriusue cuiusuis. Idē in somnijs accidit, ex equo enim vtrobique agitatio simulacbri peruertit euidētiā. Quid igitur somnus sit, quid insomnium, et quam ob causam vtrunq; ipsorum fiat, item de diuinatione secūdum quietem ex insomnijs, dictum est, posthac de communi animantiū motione disserendum.

Quemadmodū cuiuslibet est discernere imagines in aqua requieta: commota verò aqua non quiuis imagines iudicauerit, sed is tantum, qui recte & perquam diligenter contemplatur: Ita somniorum euidentia (Græci ἐνάργειαν vocant) quilibet interpretabitur. Artificiosissimus autem coniector fuerit, qui similitudinem illā animaduerterit. Sicut enim sæpius in aqua commota, quæ tanquam hominis videtur imago, non hominis est, sed equi, propter motum autem humanā quandam speciem repræsentat:* Iudem in somnis ex alia ἐνάργεια.

Themiſtius. Idem in ſomno ſtatuimus, ſi redundātior & concitatior materia a ſomno captæ ad ima cordis ferατur ſimilitudinem captus.

alia in aliā variat imago. Qui igitur ſimilitudines conſpicere callet (hoc eſt, qui iudicare nouit, quod viſa ſecundum quietem ex vna in alteram ſpeciem transformata, ſimiliter ſe habent vt ſimulachra quæ apparent in aqua commota) ille nō decipietur, ſed dijudicabit, quod hæc hominis imago viſa non fuerit hominis, ſed equi, humana ſpecie mutati. Atqui alias viſo equo tale quippiam mihi contigit, ergo in præſentia quoq; idē continget. non id quod ex hominis viſione accidere mihi ſolet. Hæc quidem totius orationis mens eſt. In iſtis autem verbis, Diſiectas atque diſtortas, primum per poſterius exponitur.

ſe, aut pure haberi nō poſſunt, quoniam multa cōmotio ſinceritatē ſomniorū confundit, & conſtantiam viſionū intercipit.

Finis libri de Diuinatione ſecundum quietem & Scholiorum in eundem.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I

Omnes ſunt duerniones.

VENETIIS Apud Hæredem Hieronimi Scoti.

M D L X X I I I.